NEDERLANDSCHE

DICHT- EN PROZAWERKEN.

NEDERLANDSCHE

DICHT- EN PROZAWERKEN.

BLOEMLEZING UIT DE NEDERLANDSCHE LETTEREN,

TEN GEBRUIKE BIJ

Dr. W. J. A. JONCKBLOETS „GESCHIEDENIS DER NEDERLANDSCHE LETTERKUNDE",

DOOR

DR. GEORG PENON.

EERSTE DEEL.

TE GRONINGEN BIJ J. B. WOLTERS, 1889.

Stoomdrukkerij van J. B. Wolters.

Aan den Lezer.

Over den tekst der in dit deel opgenomen stukken zij hier het volgende opgemerkt.

Bij den *Carel ende Elegast* werd de tekst gevolgd, dien Jonckbloet in zijne uitgave had vastgesteld. Dat daarbij op zijne aanteekeningen (bl. 181—204) werd gelet, spreekt vanzelf. Daar Jonckbloet voor vs. 1—506 den tekst van den *Karl Meinet* niet heeft gebruikt, en slechts in de aanteekeningen de noodige verbeteringen heeft voorgesteld, is in die verzen soms verandering gebracht. Van eene omnummering der verzen heb ik mij onthouden. Zij, die den *Reinaert* dikwijls moeten gebruiken, zullen begrijpen waarom ik hier het ontstaan eener nieuwe nummering heb vermeden.

De door Jonckbloet opgegeven varianten heb ik niet laten herdrukken. Ook bij de andere in dit en het volgende deel opgenomen stukken zal ik in den regel de afwijkende lezingen, die reeds elders zijn gepubliceerd, niet opgeven. Die weinige lezers dezer *Bloemlezing*, welke het ontstaan van de door mij ten grondslag gelegde teksten mochten willen nagaan, kunnen de oudere uitgaven raadplegen. De veranderingen echter, die ik in die teksten heb aangebracht, voor zooverre die niet door de oudere uitgevers zelven in bijvoegsels of noten zijn opgegeven, zal ik hier mededeelen.

Voor den *Carel ende Elegast* zij op de volgende plaatsen gewezen: vs. 63—75, zie Jonckbloet, bl. 171, 172, 181. — vs. 94, 96, zie De Vries in *Taal- en Letterbode*, IV, 55. — vs. 177—181, zie Jonckbloet, bl. 185. — vs. 398, zie Jonckbloet, bl. 188. — vs. 414 ab, zie Jonckbloet, bl. 190. — vs. 466, zie Jonckbloet, bl. 191. — vs. 520, zie Verdam in *Tijdschrift*, I, 127; en *Mnl. Wdb.* II, 1128. — vs. 559, zie Jonckbloet, bl. 192. — vs. 612, zie Verdam in *Tijdschrift*, I, 128. — vs. 629, 630, zie Verdam in *Tijdschrift*, I, 128. — vs. 763—768 en vs. 794, zie Verdam in *Tijdschrift*, I, 125. — vs. 877, zie Jonckbloet, bl. 197. — vs. 923, zie Jonckbloet, bl. 199. — vs. 1201, 1202, zie Jonckbloet, bl. 201. — vs. 1205, zie Verdam in *Tijdschrift*, I, 128; en *Mnl. Wdb.* I, 874.

Bij een nauwkeurig onderzoek naar den tekst van den *Carel ende Elegast* bleek het mij steeds meer, dat eene nieuwe critische uitgave noodig is. Ik zoude zelf aan 't werk getogen zijn, maar het bijeenbrengen van het benoodigde apparaat zou mij zooveel moeilijkheden hebben opgeleverd, dat daarvan eene groote vertraging in mijn werk het gevolg zoude zijn geweest. Moge weldra een der jongere beoefenaars van het Middelnederlandsch aan dien arbeid zijne krachten wijden. — Toen Hoffmann von Fallersleben in 1836 den *Carel ende Elegast* uitgaf, legde hij A tot grondslag. Hij had A niet gezien, maar gebruikte een hem gezonden afschrift. Van den afwijkenden tekst B nam hij hier en daar de lezingen op. Met Jonckbloet (*Toelichting*, bl. 178) zeg ik, dat het betwijfeld mag worden of de varianten uit B met de meeste volledigheid zijn opgeteekend. — In 1835 deelde Mone in den *Anzeiger*, IV, 332 den tekst van het fragment te Arras (M) mede. Hoffmann von Fallersleben heeft M niet gebruikt, Jonckbloet wel, maar deze verklaart dat Mone blijkbaar sommige plaatsen verkeerd heeft gelezen. — Jonckbloet legt in 1859 ook A tot grondslag.

Hij kent AB slechts uit Hoffmanns uitgave en M uit den *Anzeiger* (niet uit het handschrift). Ook van H heeft hij het handschrift niet gezien, maar eene hem gezonden collatie van H met Hoffmanns uitgave gebruikt. Nadat vs. 1—505 zijn afgedrukt, ontvangt hij K. In de aanteekeningen gebruikt hij nu K voor vs. 1—505; en in den tekst van vs. 506—1414 wordt ook op K gelet, maar in de varianten onder den tekst worden de afwijkende lezingen van K niet opgenomen, terwijl ook in de aanteekeningen de varianten van K niet alle zijn opgegeven. Daarbij komt dat Jonckbloet een derde incunabel niet kende. In den *Messager des sciences et des arts de la Belgique*, 1836, p. 202 was die derde oude druk, dien wij hier C zullen noemen, vermeld. In 1838 had Mone in zijn *Uebersicht*, S. 396 die mededeeling overgenomen. En in het *Bulletin du Bibliophile Belge*, II (1845), no. 3 p. 245 sv. vindt men eene beschrijving van C, waaruit blijkt dat de tekst van A en van B afwijkt. [Later is deze druk van Govaert Bac te Antwerpen beschreven in Campbells *Annales*, No. 973.] — Toen Bartsch in 1861 *Ueber Karlmeinet* uitgaf, maakte hij voor zijn hoogst belangrijk onderzoek gebruik van Hoffmanns uitgave. Hij verklaart op bl. 388 dat hij Jonckbloets uitgave niet heeft gebruikt. Hij kent wel KABM, maar HC niet. — Uit het bovengemelde volgt dat hij, die eene nieuwe uitgave wil gereed maken, eerst zal moeten afschrijven de handschriften MH, en daarna de uitgaven ABC. Vervolgens zal hij het onderzoek van Bartsch over K moeten aanvullen door eene volledige vergelijking met MHABC, om daaruit zooveel mogelijk den mnl. tekst, dien de bewerker van *Karl Meinet* voor zich had, af te leiden. Dan dient nauwkeurig nagegaan te worden of niet die oorspronkelijk mnl. tekst van K, dien men O zoude kunnen noemen, als grondslag der nieuwe uitgave zoude kunnen worden gebruikt. Doch de uitwerking en de behandeling dezer vragen zij aan den toekomstigen uitgever overgelaten.

De tekst van het hier opgenomen eerste fragment uit het tweede boek der *Lorreinen* is die, welken Jonckbloet in zijne uitgave (*Roman van Karel den Grooten en zijne XII Pairs*, Leiden, 1844) heeft gegeven, en waarover hij op bl. XXX van de Inleiding heeft gehandeld. Voor de veranderingen in vss. 48, 542, 748, 818, 864, 871, 1190, 1220, 1378, 1486, 1540, 1621, 1741, 1745, 1775, 1829, 1995 en 2125 zie men Jonckbloets Aanteekeningen achter zijne uitgave; en voor die in vss. 952 en 2143 den *Brief* van De Vries, bl. 16 en 24. Voor vs. 66 zie men Dr. Jonckbloets aanteek. bl. 252; Dr. De Vries' *Brief*, bl. 11; en Dr. Matthes' Inleiding op de door hem uitgegeven fragmenten, bl. IX (Misschien had daarom vs. 748 onveranderd kunnen blijven). Voor vs. 170 vergelijke men Jonckbloets Gloss. op *Seer*. Bij vs. 376 dient Dr. Jonckbloets aant. op bl. 254, en Dr. Van Helten, *Vondel's Taal*, II, 92 nagezien te worden. Het *Mnl. Wdb.* I, 1009 en 379 geeft voor vss. 520 en 1601 de noodige opheldering. Voor vs. 1881 zie men *Taalk. Bijdr.* II, 62. In vs. 954 heb ik *hoefsce* in *hoefste*, en in vs. 1898 *tsat* in *tstat* veranderd.

Voor den tekst van de stukken uit den *Walewein* werd natuurlijk de uitgave van Jonckbloet genomen. De fragmenten van Oudenaarde bevatten de hier opgenomen gedeelten niet. Jonckbloet geeft in het „Voorberigt" voor het eerste deel zijner uitgave nauwkeurig op hoe hij tot den tekst, dien hij biedt, gekomen is. Hij zegt daaromtrent het volgende: „De Roman van Walewein, hier het publiek aangeboden, is uitgegeven volgens het eenig bekende handschrift, berustende in de Bibliotheek der Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde te Leiden. Het afschrift werd slechts gedeeltelijk door mij vervaardigd: het grootste deel was ik verschuldigd aan de vriendschap van Mr. L. Ph. C. van den Bergh, die vroeger, tot eigen gebruik, met afschrijven was begonnen, maar mij gaarne zijne kopij met het regt der uitgave

afstond. Bij het drukken is het handschrift slechts zelden door mij gebruikt, daar onze Roman in éénen band is zamengevat met dien van de *Kinderen van Limborch*, welken de Heer van den Bergh voor de Leidsche Maatschappij uitgeeft, waardoor deze Codex ten zijnent berustte; maar tot meerder naauwkeurigheid werd het afschrift eerst door mij met het handschrift vergeleken, en de Heer van den Bergh had de goedheid ieder proefblad aan eene nieuwe vergelijking te onderwerpen. In den regel heb ik...... den tekst van het handschrift getrouw wedergegeven. Slechts blijkbare schrijffouten zijn veranderd, en de casusuitgangen der zwakke en sterke buiging heb ik naar de eischen der grammatica verbeterd. Eene naauwkeurige Collatie geeft van die veranderingen rekenschap."

Het is zeker dat Jonckbloet in 1846 te veel „verbeterd" heeft, en dat men thans menige verandering, die hij indertijd maakte om aan „de eischen der grammatica", zooals hij die zich dacht, te voldoen, niet meer zal goedkeuren. Vele der in de „Collatie" opgegeven plaatsen zijn onveranderd gelaten, en dus is dan de lezing van het handschrift behouden. Alleen in de volgende verzen zijn Jonckbloets veranderingen van het handschrift opgenomen: vss. 58, 66, 191, 212, 259, 272, 280, 287, 620, 653, 838, 890, 903, 950, 978, 1019, 1053, 1127, 1135, 1168, 1178, 1188, 1230, 1303, 1350, 9604, 9656, 9692, 9739, 9757, 9809, 9861, 9874, 10048, 10243, 10256, 10284, 10314, 10397, 10402, 10410, 10444, 10467, 10516, 10555, 10560, 10561, 10611, 10627, 10694, 10805, 10957, 10992, 11106, 11109, 11174, 11180. Wellicht zoude ook nog bij eenige dezer plaatsen eene verandering voor onnoodig verklaard kunnen worden.

Na Jonckbloets hier opgenomen beschrijving gelezen te hebben van het tot stand komen van zijne uitgave, twijfelde ik geenszins aan de juistheid, de nauwkeurigheid en de betrouwbaarheid der editie. Toch

viel het mij nu en dan op dat èn in de Collatie èn in de critische noten in het Tweede Deel dikwijls veranderingen werden aanbevolen zonder dat het duidelijk was of daaronder te verstaan waren verbeteringen der drukfouten of emendaties van den uitgever. Om daar nu meer van te weten raadpleegde ik een afschrift van het Leidsche handschrift. Dat afschrift is zeer duidelijk geschreven, en door den afschrijver of een ander later met het oorspronkelijke vergeleken, zoodat het voor mijn doel betrouwbaar genoeg was. En toen ik voor ééne plaats twijfelde en in Leiden naar de lezing in het handschrift informeerde, bleek het dat ook op die plaats het afschrift de juiste lezing had. Dit afschrift is eens in het bezit geweest van Prof. Ypey te Groningen en toen door Prof. G. J. Meijer gebruikt om een „Verslag van den Roman van Walewein" op te maken, dat hij in 1838 bij zijne *Nalezingen op het Leven van Jezus enz.* uitgaf. Later heeft Dr. De Jager het afschrift in eigendom gehad, en op de auctie-De Jager (No. 1323) in December 1878 is het door mij aangekocht [1]).

De vergelijking nu van dit afschrift met Jonckbloets tekst en Jonckbloets Collatie toont aan dat de gedrukte tekst niet nauwkeurig het handschrift volgt, en dat de Collatie geenszins alle plaatsen aanwijst, waar de druk van het handschrift afwijkt. Het blijkt dat òf Jonckbloet

---

[1]) Het is mogelijk, al blijft het steeds onwaarschijnlijk, dat het oorspronkelijke stuk (het handschrift) te loor gaat. Het kan zijn nut hebben dat ook elders dan ter plaatse, waar het handschrift ligt, omtrent den daarin aanwezigen tekst bij twijfel inlichtingen kunnen worden ingewonnen. Daarom zij hier aangeteekend, dat in mijne bibliotheek mede aanwezig is een afschrift van den *Ferguut*, gekocht uit *Catalogus* 27, No. 917, van den Heer Beijers te Utrecht, gewis een der „handschriften" waarvan Prof. Visscher indertijd in zijne Inleiding, bl. XI sprak; en een afschrift van Willems van het *Leven van S. Franciscus*, gekocht in auctie-De Jager (No. 1315), en vermeld in Tidemans uitgave, Inleiding, VII, Noot 3.

òf Van den Bergh, òf mogelijk ook beiden, niet nauwkeurig genoeg zijn geweest. Aan eene nieuwe uitgave van den *Walewein* zal dus eene zorgvuldige vergelijking van het handschrift met den gedrukten tekst moeten voorafgaan. Op grond van de lezing van het afschrift zijn door mij veranderingen gemaakt in de vss. 18, 48, 55, 87, 146, 219, 229, 253, 419, 484, 534, 546, 572, 613, 616, 690, 702, 717, 744, 798, 818, 839, 842, 843, 1034, 1179, 1232, 1260, 1318, 9692, 9717, 9750, 9837, 9882, 9892, 9922, 9934, 9970, 9997, 10038, 10106, 10107, 10156, 10245, 10258, 10359, 10453, 10463, 10476, 10633, 10645, 10647, 10702, 10784, 10834, 10863, 10883, 11017, 11065, 11094, 11098.

Verder is veranderd in vs. 426 „cleine" in „clene" (vergel. vs. 510, 532, 896, enz.); in vs. 434 „ghevoech" in „ghevouch" (vergel. vs. 1129); in vs. 1216 „beide" in „beiden". — In vs. 84 is „mere" in „ere" veranderd; zie *Mnl. Wdb.* II, 1176. — In vs. 161 heb ik de lezing van het handschrift „dinc" behouden met het oog op hetgeen in *Mnl. Wdb.* II, 463 over de vormen *dinke* en *dunke* is gezegd. — In vs. 892 heb ik „donker" in „donkel" veranderd; zie *Mnl. Wdb.* II, 285. — In vs. 10604 is de lezing van het handschrift opgenomen; Jonckbloet gist (Tweede Deel, bl. 331) „na uut woet", en Verdam (*Mnl. Wdb.* II, 1039) „na ute scoot."

Jonckbloets uitgave van den *Roman van Lancelot* leverde den tekst voor de hier geplaatste gedeelten uit dat werk. Voor de veranderingen in II. 1809 zie men *Taal- en Letterbode*, V, 108 vg.; in II. 16101 *Mnl. Wdb.* I, 1105; in II. 16224 Jonckbloets uitg. deel I, bl. 322; in II. 18391—18397 Verdams *Tekstcritiek*, 14 vg.; in II. 18512 Verwijs in *Bloeml.* I², 190. Verder zijn II. 18508, 18509 en III. 10208 veranderd (waarschijnlijk drukfouten bij Jonckbloet of anders slordigheden van het handschrift). In II. 18397 is de door Dr. Verwijs (*Bloeml.*

IV[1], 162; I[2], 190) voorgestelde verandering niet opgenomen; zie *Mnl. Wdb.* I, 1205. Evenmin is in II. 18209 de verandering van Dr. Verwijs (*Bloeml.* I. 76, 74) overgenomen; zie *Mnl. Wdb.* II, 1474. Eene verandering in II. 18454 (*Bloeml.* I[2], 190) is geenszins noodig; zie Van Helten, *Mnl. Spraakkunst*, bl. 215 *c*.

In den jare 1874 schreef Dr. Verdam over de uitgave der *Parthenopeus-fragmenten* door Prof. Bormans het volgende (*Taal- en Letterbode*, III, 264): „Hoeveel verdiensten de geleerde uitgever ook moge hebben èn door de wijze, waarop hij de uitgave heeft tot stand gebracht èn door de betrekkelijk goede manier, waarop hij den tekst heeft doen afdrukken, zoo kleven er evenwel nog te veel smetten op, om er een uitbundigen lof aan te kunnen toebrengen." Ik geloof dat zelfs de hem gegeven lof nog „uitbundig" is. Bormans geeft dikwijls eenen tekst naar eigen vinding, terwijl hij steeds eene spelling volgt, die van die der verschillende fragmenten afwijkt. Doch dit zoude nog zoo erg niet zijn, indien slechts overal de lezing van de handschriften ware opgegeven. Dit echter geschiedt niet, men heeft dus dikwerf onzekerheid, en kan dan noch veranderen noch verbeteren. Eene nieuwe critische uitgave van al de fragmenten is dringend noodig.

Waar veranderingen in den tekst van den *Parthenopeus* werden gebracht, geschiedde dat omdat de tekst van het handschrift ten onrechte door Bormans was veranderd, en de goede lezing kon hersteld worden; of omdat door eene kleine verandering de zin duidelijker werd. Dergelijke veranderingen zijn door mij gemaakt in de verzen 420, 451, 454, 514, 582, 583, 593, 594, 669, 673, 702, 743, 759, 784, 822, 840, 859, 876, 879, 935, 941, 959, 962, 963, 1056, 1057, 1067, 1070, 1076, 1084, 1132, 1135, 1136, 1148, 1158, 1159, 1188, 1250, 1274, 1275, 1301, 1309, 1319, 1327, 1404, 1406, 1416, 1428, 1543, 1553, 1567, 1675, 1698, 1750, 1758, 1769, 1824, 1832, 1888,

1908, 1973, 1997, 2215, 2279, 2280, 2348, 2359, 2391, 2408, 2462, 2485, 2495, 2500, 2503, 2567, 2652, 2655, 2680, 2681, 2697, 2698, 2757.

In *Parth.* vs. 381 schrijf ik *wrachten* (: *ghelachten*), in 605 *ghevoghet* (: *doghet*), in 900 *vrochte* (: *mochte*), en in 1138 *voghen* (: *vloghen*). De fout in het rijm in 578/579 en 2641/2642 heb ik niet verbeterd.

Voor de veranderingen in *Parth.* vs. 353, 354 zie men *Mnl. Wdb.* II, 1502; voor vs. 398 *Mnl. Wdb.* I, 438, voor vs. 467 *a* Bormans' Voorrede, XXXIII; voor vs. 481 Bormans' noot, en *Mnl. Wdb.* I, 169; voor vs. 547 Verwijs' *Bloeml.* I², 183; voor vs. 563 Verwijs' *Bloeml.* I², 183, en *Mnl. Wdb.* II, 746; voor vs. 621 Verwijs' *Bloeml.* I², 185; voor vs. 634 Bormans' noot, en Verwijs' *Bloeml.* I², 185; voor vs. 677 Verwijs' *Bloeml.* I², 186; voor vs. 862, 863 *Taal- en Letterbode*, V, 112; voor vs. 866 Bormans' noot; voor vs. 875 *Mnl. Wdb.* I, 1186, 1218; voor vs. 1029 *Mnl. Wdb.* II, 178; voor vs. 1073 *Mnl. Wdb.* II, 901; voor vs. 1157 *Taal- en Letterbode*, V, 113; voor vs. 1230 Bormans' Nalezing, bl. 363; voor vs. 1316 Bormans' Nalezing, bl. 367; voor vs. 1320 Bormans' Nalezing, bl. 368, en *Mnl. Wdb.* I, 1205, 1209; voor vs. 1370 Bormans' Nalezing, bl. 369, 370; voor vs. 1402 Bormans' Nalezing, bl. 370, 371, en *Mnl. Wdb.* II, 1277; voor vs. 1488 *Taal- en Letterbode*, V, 115; voor vs. 2313 *Taal- en Letterbode*, V, 266; voor vs. 2461 *Taal- en Letterbode*, III, 222 vgg.; voor vs. 2491 *Mnl. Wdb.* II, 1152; voor vs. 2516 Bormans' Nalezing, bl. 377; voor vs. 2591 *Mnl. Wdb.* I, 1376; voor vs. 2641 *Mnl. Wdb.* II, 169.

In *Parth.* vs. 652 heb ik de verandering van Verwijs (*Bloeml.* I², 185) niet overgenomen, daar de beteekenis van *eblie* niet zeker is; zie *Mnl. Wdb.* II, 508. — Eene verandering van *merken* in *werken* in

vs. 764 (zie *Mnl. Wdb.* II, 1708) vind ik onnoodig. — In vs. 1324 is de lezing van het HS *dunc* behouden. — In vs. 1820 is geene verandering gebracht. De zin is duister, en Bormans' gissing voldoet niet. — Ook vs. 1851 is niet veranderd. Door eene verandering van *al* in *als* wordt de zin niet duidelijk. Zie *Mnl. Wdb.* I, 1367. — In vs. 1990 heb ik de lezing van Bormans opgenomen; ook *Mnl. Wdb.* I. 997 doet dit. Toch maant *Amand* I. 3662 tot voorzichtigheid.

Tusschen Fragment VIII en Fragment IX van den *Parth.* zijn als Fragment VIII A ingevoegd de 320 verzen, die Verwijs heeft gepubliceerd in de *Handelingen en Mededeelingen van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden*, 1872, bl. 11 vgg. In vs. 259 en vs. 275 van dit *Parth. fragm.* zijn de door Verwijs voorgestelde veranderingen in den tekst opgenomen. In vs. 304 is daar *ontwapenden* geschreven voor *ontwapanden* in den tekst van Verwijs.

Daar meer fragmenten van den *Parth.* zijn opgenomen dan eerst in mijn plan lag, en intusschen vel 15 reeds was afgedrukt, wordt hier verzocht op bl. 235 te lezen en te verbeteren: „vs. 352—2802; en *Parth. fragm.*"

Voor den tekst van den *Reinaert* is de uitgave van Jonckbloet gebruikt. Jonckbloet gaf dat werk in 1856 uit, en meende toen (Inleiding XVI) „een kritisch verbeterden, lees- en verstaanbaren tekst" te hebben „tot stand gebracht." Thans denken velen daar anders over, al willen ook nu geenszins allen even ver gaan in het verbeteren en zuiveren van den tekst van het Comburger handschrift. Hier is men bij behoud van het goede wat Jonckbloet bood steeds zoo dicht mogelijk bij de lezingen van het Comburger handschrift gebleven. Daar thans, vooral door Van Heltens uitgave, die lezingen nauwkeurig bekend zijn, wat vóór het verschijnen dier uitgave *niet* het geval was, vind ik het onnoodig al de verzen op te geven waarin

ik Jonckbloets lezing niet volgde. Het spreekt echter vanzelf dat hier die plaatsen vermeld moeten worden, waar veranderingen zijn gemaakt, die afwijkingen van het handschrift of van Jonckbloets tekst leveren.

Reinaert, I, vs. 1905, zie Van Heltens aanteekening bij vs. 1753. — Vs. 1908, zie *Tijdschrift*, V, 252 vg. — Vs. 1909, zie Dr. J. W. Mullers *Proefschrift*, bl. 60; Van Heltens uitgave, vs. 1757. — Vs. 1932, zie *Tijdschrift*, III, 222. — Vs. 1970, zie Van Heltens aanteekening bij vs. 1812. — Vs. 1972, zie Mullers *Proefschrift*, bl. 62; en *Tijdschrift*, IV, 175. — Vs. 2013, zie *Tijdschrift*, V, 257. — Vs. 2015, zie *Tijdschrift*, IV, 175; Mullers *Proefschrift*, bl. 63; *Tijdschrift*, V, 257. — Vs. 2049, zie *Taal- en Letterbode*, V, 125; Martins Einl. LI; *Tijdschrift*, I, 17. — Vs. 2101, zie *Tijdschrift*, I, 9. — Vs. 2129, 2130, zie Willems' uitgave, *Tijdschrift*, I, 9. — Vs. 2133, 2134, zie *Mnl. Wdb.* I, 774; *Tijdschrift*, I, 18 vg.; *Literaturblatt*, IX, 8 fg. — Vs. 2146, zie *Tijdschrift*, I, 19; IV, 176. — Vs. 2204, zie Van Heltens aanteekening bij vs. 2006. — Vs. 2243, zie *Mnl. Wdb.* I, 164. — Vs. 2248, zie Van Heltens uitgave vs. 2050. — Vs. 2251, zie *Tijdschrift*, I, 21; IV, 177. — Vs. 2259, zie Van Heltens aanteekening bij vs. 2059. — Vs. 2273, zie Mullers *Proefschrift*, bl. 69. — Vs. 2295, zie Van Heltens aanteekening bij vs. 2095. — Vs. 2309, 2314, zie Van Heltens aanteekening bij vs. 2109. — Vs. 2312, zie *Tijdschrift*, V, 259. — Vs. 2333, zie Van Heltens aanteekening bij vs. 2133. — Vs. 2352, zie Martins uitgave vs. 2374; *Tijdschrift*, IV, 178; Van Heltens uitgave, vs. 2148. — Vs 2412, zie *Tijdschrift*, I, 23 vg.; *Mnl. Wdb.* I, 327; Van Heltens uitgave vs. 2206. — Vs. 2413, zie Martins uitgave vs. 2435; *Tijdschrift*, I, 24; *Mnl. Wdb.* II, 125. — Vs. 2453, zie Van Heltens aanteekening bij vs. 2253. — Vs. 2479, zie Van Heltens aanteekening bij vs. 2273. — Vs. 2490, zie Martins uitgave vs. 2515; Van Heltens uitgave vs. 2284. — Vs.

2521, zie Mullers *Proefschrift*, bl. 75; Van Heltens uitgave, vs. 2315. — Vs. 2572, zie Martins uitgave bl. 380; *Tijdschrift*, IV, 179. — Vs. 2574, zie Van Heltens uitgave vs. 2356. — Vs. 2578, zie Martins uitgave vs. 2600; Van Heltens uitgave vs. 2360. — Vs. 2631, zie Van Heltens aanteekening bij vs. 2409. — Vs. 2662, zie *Tijdschrift*, I, 25 vg.; Van Heltens uitgave vs. 2436. — Vs. 2663, zie *Tijdschrift*, IV, 180; Van Heltens aanteekening bij vs. 2437. — Vs. 2664, zie Van Heltens aanteekening bij vs. 2438. — Vs. 2680, zie Martins uitgave vs. 2702; *Tijdschrift*, IV, 180. — Vs. 2695, zie Martins uitgave vs. 2717; Van Heltens uitgave vs. 2470. — Vs. 2744, zie Martins uitgave vs. 2766; Mullers *Proefschrift*, 80 vg.; *Tijdschrift*, V, 261. — Vs. 2770, zie Van Heltens aanteekening bij vs. 2524. — Vs. 2777, zie Martins uitgave vs. 2799; Van Heltens uitgave vs. 2531. — Vs. 2833, zie Mullers *Proefschrift*, bl. 82; Van Heltens aanteekening bij vs. 2579. — Vs. 2851, zie *Tijdschrift*, I, 9. — Vs. 2869, zie Mullers *Proefschrift*, bl. 83; Van Heltens aanteekening bij vs. 2613.

In den tweeden druk (1859) van de Sproke van *Beatrijs* heeft Jonckbloet, bl. 40—43, zijne veranderingen in den tekst besproken. Ook daar zegt hij „grammatische zuiverheid" te wenschen, en voegt er bij: „het ware een vergrijp aan de eischen van onzen tijd de blijkbare fouten niet te verbeteren." Toch verandert Jonckbloet ook hier den tekst op te veel plaatsen. Men zou zelfs verder kunnen gaan en beweren dat de eerste druk (1841) der sproke een beteren (d. i. meer oorspronkelijken) tekst geeft dan de tweede. Op vele plaatsen is de door mij gegeven tekst in nauwer aansluiting aan het handschrift en wel in de verzen 16, 20, 62, 63, 66, 69, 73, 77, 90, 97, 98, 101, 103, 118, 123, 141, 155, 173, 183, 189, 206, 216, 230, 235, 248, 256, 260, 263, 265, 268, 284, 288, 300, 344, 363, 375, 385, 386,

397, 402, 411, 416, 419, 420, 422, 430, 446, 449, 450, 452, 453, 498, 505, 530, 556, 557, 564, 575, 576, 583, 596, 604, 619, 622, 625, 629, 630, 636, 637, 640, 642, 649, 652, 659, 660, 669, 671, 675—680, 685, 687, 688, 691, 693, 694, 697, 698, 699, 700, 710, 718, 721, 723, 724, 727, 728, 729, 732, 748, 749, 753—759, 769, 776, 778, 789, 799, 806, 815, 822, 845, 846, 872, 884, 901, 906, 907, 921, 922, 952, 976, 990, 997, 1008, 1031, 1036.

In *Beatrijs*, vs. 11 is Jonckbloets verandering behouden met het oog op *Melib.* 1918; toch geeft mijns inziens de lezing van het handschrift ook een goeden zin. — In vs. 120 is de verwijzing naar vs. 978 niet voldoende om de door Jonckbloet gemaakte verandering te rechtvaardigen. — In vs. 136 is *met bonten* juist; vergel. *Mnl. Wdb.* I, 1361 vg. — Voor vs. 248 zie men *Mnl. Wdb.* II, 1045, 1049. — Voor het rijm *behoeft: ghenoech* in vs. 269 | 270 vind ik geene verbetering. — In vs. 378 is *vore* in *voren* veranderd (: *vercoren*). — In vs. 409 is *Daer* in *Maer* veranderd. — Voor vs. 475—482 zie men *Tijdschrift*, VI, 159 vg. — Voor vs. 550 zie men *Tijdschrift*, I, 130; en *Mnl. Wdb.* I, 844, 1057. — Voor vs. 980 zie men Jonckbloets noot bij dat vers, en *Mnl. Wdb.* I, 852, 1044.

Voor hetgeen ik hier uit den *Torec* heb opgenomen, werd de tekst gebruikt, die door Te Winkel is uitgegeven. In den regel zijn de veranderingen overgenomen, die Jonckbloet in den tekst van het handschrift heeft gemaakt, en die door Te Winkel zijn vermeld. — Voor vs. 2329 zie men *Mnl. Wdb.* II, 1616; *Verslagen en Mededeelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen*, *Afdeeling Letterkunde*, Reeks 3, deel II, 296. — In vs. 2372 lees ik *die icker*. — Voor vs. 2410 (= *Lanc.* III, 25534) zie men Verdams *Tekstcritiek*, 25. — Voor *staelblint* in vs. 2412 zie men Verdams *Tekstcritiek*, 25 vg.; en *Torec* Gloss. — Voor vs. 2415 zie men Verdams *Tekstcritiek*,

26; en *Mnl. Wdb.* I, 1301 (bij *Blint*). — Voor de vss. 2428, 2429 zie men Te Winkels noot bij vs. 2429; en *Mnl. Wdb.* II, 1211. — In vs. 2441 is *en* in *ende* veranderd. — Voor de vss. 2542, 2543 zie men Te Winkels noot bij die verzen. — Voor vs. 2589 (= *Lanc.* III, 25713) zie men Verdams *Tekstcritiek*, 15 vg.; Te Winkels noot bij dat vers; *Torec* Gloss. op *Doer*; en *Mnl. Wdb.* I, 573.

De *Wapene-Martijn* is afgedrukt naar den tekst in *Maerlants Strophische Gedichten, uitgegeven en toegelicht door Dr. Eelco Verwijs.* Veranderingen zijn daarin niet gemaakt. Hier zij de lezer verwezen naar de belangrijke critiek over het werk van Verwijs, die Franck geleverd heeft in den *Anzeiger f. deutsches Alterth.* VIII, 125—162.

Davids uitgave van den *Rijmbijbel* werd gebruikt voor de hier uit dat werk opgenomen stukken. — In de vss. 11254, 11323, 11365, 11728 en 11754 zijn de door David voorgestelde verbeteringen opgenomen. — In vs. 11101 lees ik *Aen*, terwijl Davids tekst *Van* heeft. In de *Historia Scholastica* van *Comestor* leest men *Et constituit rex Bananiam pro eo super exercitum*, in overeenstemming met den tekst in de *Vulgata* (*Reg.* III, c. 2); vergel. I *Koningen* II, 35. Ik vermoed dat Davids lezing *Van* eene drukfout is. In het Zutphensche handschrift van den *Rijmbijbel*, dat op de bibliotheek der universiteit te Groningen is, ontbreken juist de verzen 11096 tot en met 11101, zoodat die tekst, de eenige dien ik hier kan raadplegen, mij geene opheldering geeft. — In vs. 11155 is *wroet* veranderd in *vroet*; zie Nalezing van David, III, 551. — Voor vs. 11876 zie men *Mnl. Wdb.* I, 344. — Voor vs. 11898 zie men *Mnl. Wdb.* II, 1061. — In vs. 12006 werd *en* in *ende* veranderd.

Voor de hier opgenomen stukken uit den *Spiegel Historiael* werd de uitgave van De Vries en Verwijs gebruikt. — Voor *Sp.* III^8, 92,

22—26 zie men *Sp.* deel III, bl. 161, noot 4. — Voor *Sp.* III^{8}, 93, 59 zie men *Sp.* deel III, bl. 452; *Sp.* Tweede Partie, bl. 518; Verwijs' *Bloeml.* II^{2}, bl. 222. — Voor *Sp.* III^{8}, 93, 75—76 zie men *Inl.* op den *Sp.* CII, noot 2; *Sp.* Tweede Partie, bl. 518. — Voor *Sp.* III^{8}, 93, 115 zie men Verwijs' *Bloeml.* II^{2}, bl. 222. — Voor *Sp.* III^{8}, 93, 165 zie men *Sp.* deel III, bl. 164, noot 2. — Voor *Sp.* III^{8}, 93, 170—174 zie men *Sp.* Tweede Partie, bl. 518. — Voor *Sp.* III^{8}, 93, 201 zie men *Sp.* deel III, bl. 452. — Voor *Sp.* IV^{1}, Prol. 11 zie men *Sp.* deel III, bl. 169, noot 1. — Voor *Sp.* IV^{1}, 2, 70 zie men *Sp* deel III, bl. 171, noot 2. — Voor *Sp.* IV^{1}, 4, 69 zie men Verdams *Tekstcritiek*, 43; *Sp.* Tweede Partie, bl. 518. — Voor *Sp.* IV^{1}, 5, 65 zie men *Sp.* deel III, bl. 174, noot 4. — Voor *Sp.* IV^{1}, 6, 20—23 zie men *Sp.* deel III, bl. 175, noot 2. — Voor *Sp.* IV^{1}, 6, 40 zie men *Sp.* deel III, bl. 175, noot 3. — Voor *Sp.* IV^{1}, 8, 16 zie men *Sp.* deel III, bl. 177, noot 2. Ik twijfel echter of bij de daar voorgestelde verandering het begin van vs. 17 onveranderd zoude kunnen blijven. — Voor *Sp.* IV^{1}, 8, 98—99 zie men *Sp.* deel III, bl. 178, noot 1. — Voor *Sp.* IV^{1}, 9, 7 zie men *Sp.* deel III, bl. 178, noot 3, en bl. 452. — Voor *Sp.* IV^{1}, 9, 23 zie men *Sp.* deel III, bl. 178, noot 4. — Voor *Sp.* IV^{1}, 10, 14 zie men *Sp.* deel III, bl. 179, noot 3. — Voor *Sp.* IV^{1}, 12, 25 en 32 zie men *Sp.* deel III, bl. 182, noten 4 en 5. — Voor *Sp.* IV^{1}, 12, 59 zie men *Sp.* deel III, bl. 183, noot 1. — Voor *Sp.* IV^{1}, 24, 8—9 zie men *Sp.* deel III, bl. 197, noot 7. — Voor *Sp.* IV^{1}, 24, 39—41 zie men *Sp.* deel III, bl. 198, noot 1. — Voor *Sp.* IV^{1}, 24, 59 zie men *Sp.* deel III, bl. 198, noot 3. — Voor *Sp.* IV^{1}, 26, 56—57 zie men Verwijs' *Bloeml.* II^{2}, 222, 223.

Men brenge in den hier gegeven tekst van den *Walewein* nog de volgende veranderingen: vs. 112 lees *trat*; vs. 260 lees *Was nu sciere*

toe ghelopen; vs. 10543 lees *coste*; vs. 10544 lees *joste*; vs. 11194 lees *vrogheden*. Over deze door Verdam voorgestelde veranderingen leze men *Verslagen en Mededeelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen*, *Afdeeling Letterkunde*, Reeks 3, deel II, bl. 283 vgg. De t. a. pl. voorgestelde verandering van vs. 1005 komt mij onnoodig voor met het oog op vs. 996.

GRONINGEN, 3 December 1888. PENON.

INHOUD.

Bladz.

CAREL ENDE ELEGAST.

JONCKBLOET, *Geschiedenis der Nederlandsche Letterkunde*, I^3, 166—177 (I^4, 177—188).

CAREL ENDE ELEGAST.

Vraye ystorie ende al waer
Maghic u tellen, hoorter naer.
Het was op ene avontstonde,
Dat Carel slapen begonde
t Ingelem opten Rijn.
t Lant was al gader sijn:
Hi was keiser ende coninc mede.
Hort hier wonder ende waerhede.
Wat den coninc daer ghevel,
Dat weten noch die menighe wel,
t Ingelem al daer hi lach,
Ende waende opten anderen dach
Crone draghen ende houden hof,
Omme te meerne sinen lof.
Daer die coninc lach ende sliep,
Een heilich inghel an hem riep,
So dat die coninc ontbrac
Bi den worden die hi sprac.
Hi seide: „Staet op, edel man,
Doet haestelike u cleder an,
Wapent u ende vaert stelen

(God hiet mi u bevelen,
Die in hemelrike es here),
Oft ghi verliest lijf ende ere.
En steeldi in deser nacht niet,
So sal u evel sijn gheschiet:
Ghi sulter omme sterven
Ende uwes lives derven,
Eer emmer sceet dit hof.
Nu verwacht u daer of,
Ende vaert stelen oft ghi wilt.
Nemt u spere ende uwen scilt,
Wapent u, sit op u paert
Haestelike, niet en spaert."
Dat verhorde die coninc:
Het dochte hem een vremde dinc,
Want hi daer niemen sach,
Wat dat roepen bedieden mach.
Hi was in menighen ghedochte,
Wie daer die boetscap brochte.
Dinghel, die van Gode quam,
Sprac ten coninc, als die was gram:
„Staet op, Carel, ende vaert stelen!
God hiet mi u bevelen,
Ende ontbiedet u te voren,
Oft anders hebdi u lijf verloren."
Mettien worde sweech hi,
Entie coninc riep: „Ay mi!"
Als die sere was vereent,
„Wat es dat dit wonder meent?
Eest alfs ghedrochte, dat mi quelt,
Ende dit grote wonder telt?
Ay hemelsche drochtijn,
Wat node soude mi nu sijn
Te stelene? Ic ben so rike,
En es man in ertrike,
Weder coninc nochte grave,
Die so rike si van haven,

Hine moete mi sijn onderdaen
Ende te minen dienste staen.
Mijns selfs lant es so groot,
Men vint niegheren sijns ghenoot.
Wat node soude mi sijn dan
Te stelene alse ellendich man?
Waerom ontbiedet mi dit God?
Node brakic sijn ghebot,
Wistic dat hijt mi ontbode.
Ic en mochts gheloven node,
Dat mi God te lachtre onde,
Dat ic stelens begonde."
Daer hi lach in dit ghepens
Harentare, weder ende ghens,
Vakede hem al lettelkijn,
So dattie looc die oghen sijn.
Doe seide dinghel van te voren:
„Wildi Gods ghebot verhoren,
Coninc, so sidi ontdaen,
Het sal u an uwen live gaen."
Dinghel vanden paradise
Sprac: „Coninc, doet als die wise,
Vaert stelen ende wert dief
Hedenmeer, dats Gode lief."
Metteser tale voer hi dan,
Ende Carel hem te seinne began
Vanden wonder dat hi horde:
„Gods ghebot ende sine worde
En wil ic niet laten achter;
Ic sal dief sijn, al eist lachter,
Al soudic hanghen bider kelen.
Nochtan haddic liever vele,
Dat mi God name ghemene
Dat ic van hem houde te lene,
Beide borghe ende lant,
Sonder allene mijn ridders ghewant,
Ende ic mi moeste gheneren

Metten scilde ende metten spere,
Alse dieghene die niet en heeft
Ende op die aventure leeft.
Dat ware nochtan mijn wille bet,
Dan ic ghevanghen ben int net,
Ende ic nu moet stelen varen
Sonder enich langher sparen:
Varen stelen, oft God verwerken.
Nu so moet hi mi ghesterken.
Ic woude ic ware uter sale
Sonder niemare ende tale,
Ende mi waer ghecost opten Rijn
Seven borghe van stenen fijn!
Wat mach ic segghen van oneren
Den ridderen ende den hoghen heren
Die hier ligghen in die sale?
Ende wat sal wesen mine tale,
Dat ic in deser deemsteren nacht
Allene, sonder iemens cracht,
Moet varen in een lant
Dat mi es vremt ende onbecant?"
Metteser tale ghinc hem ghereden
Die coninc Carel ende cleden
Met sinen dieren ghewaden,
Als die te stelene was beraden.
Het was altoos sine sede,
Datmen sine wapen dede
Ten bedde daer hi lach:
Het waren die scoenste die niemen sach.
Ende als hi ghewapent was,
Ghinc hi dor dat palas.
Daer en was slot so goet
No dore, diene wederstoet,
Sine waren jeghen hem ontdaen.
Daer hi wilde mocht hi gaen.
Daer en was niemen diene sach,
Want dat volc algader lach

In vasten slape, als God woude;
Dat dedi dor des conincs houde:
Sine hulpe was hem ghereet.
Als hi die borchbrugghe leet,
Ghinc die coninc met liste
Ten stalle daer hi wiste
Sijn ors ende sijn ghesmide.
Daer en was geen langher biden:
Hi sadelet ende satter boven,
Opt ors datmen mochte loven.
  Doe hi ter porten ghevaren quam,
Sach hi daer ende vernam
Den wachter ende den portenere,
Die lettel wisten, dat haer here
So na hem was metten scilde.
Si sliepen vaste, alst God wilde.
Die coninc bete ende ontdoet
Die porte, die besloten stoet,
Ende leider sijn ors uut,
Sonder niemare ende gheluut.
Doe sat hi op in sijn ghereide,
Die coninc Carel, ende seide:
„God, also ghewaerlike
Alse ghi quaemt in ertrike,
Ende wart sone ende vader,
Om te verlossene allegader
Dat Adam hadde verloren,
Ende dat na hem wart gheboren;
Ghi liet u anden cruce slaen,
Doe u die Joden hadden ghevaen;
Si staken u met enen spere
Ende sloeghen u, dies haddi ghere.
Dese bitterlike doot
Ontfincti, here, dor onse noot,
Ende braect die helle daernaer.
Also waerlike alst was waer,
Ende ghi, here, Lasaruse,

Daer hi lach in sine cluse,
Verwecket, here, vander doot,
Ende vanden stenen maket broot,
Ende vanden watre wijn:
So moeti in mijn gheleide sijn
In deser deemsteren nacht,
Ende verbaren aen mi u cracht!
Ootmoedich God ende Vader,
Aen u keric mi allegader."
Hi was in meneghen ghedochte,
Waer hi best varen mochte,
Daer hi stelens soude beghinnen.
Doe quam hi een wout binnen,
Carel die edel man,
Dat niet verre en stont van dan.
Doe hi quam ghereden daer,
Die mane sceen herde claer,
Die sterren lichten anden trone,
Tweder was claer ende scone.
  Doe pensede die coninc:
„Ic was ghewone vor alle dinc
Dieve te hatene daer icse wiste,
Die den lieden al met liste
Haer goet stelen ende roven;
Nu maghic hem wel gheloven,
Die leven bider aventuren;
Si weten wel, dat si verburen
Lijf ende goet, mach mense vaen;
Men doetse hanghen ende thooft ofslaen,
Ofte sterven argher doot.
Hare anxt es dicke groot.
Nemmeer en ghevalt mi dat,
Dat ic man dor cleinen scat
Sterven doe in al mijn leven.
Ic hebbe Elegast verdreven
Om cleine sake uut sinen lande,
Die dicke set sijn lijf te pande

Omme goet daer hi bi leeft.
Ic wane, hi dicke sorghe heeft.
Hi en heeft lant no leen,
No ander toeverlaet negheen,
Dan hi met stelen can bejaghen:
Daerop moet hi hem ontdraghen.
Ic nam hem tlant des hi was here
(Des mach mi wel rouwen sere),
Beide borghe ende lant;
Des was ic harde onbecant;
Want hi hadde in siere scaren,
Die met hem onthouden waren,
Ridders, seriante, een ghetal,
Die ic hebbe onterft al,
Beide van lande ende van goede.
Nu volghense hem dor armoede.
In laetse niegheren gheduren:
Diese onthilde, ic daden verburen
Beide borch ende leen.
Hi en hevet toeverlaet negheen:
Hi moet hem al onthouden
In wildernessen ende in wouden,
Ende moet allene bejaghen,
Daersi hem alle op ontdraghen.
Maer so vele esser an,
Hi en steelt neghenen armen man,
Die bi siere pine leeft.
Dat pelgrijn ofte coman heeft,
Laet hi hem ghebruken wel;
Maer hi en versekert niemen el.
Biscoppe ende canonike,
Abde ende monike,
Deken ende papen,
Daer hise can betrapen,
Comen si in siere verde,
Hi nemt hem mule ende perde,
Ende stectse uut haren ghereide,

Datsi vallen optie heide,
Ende nemt hem met siere cracht
Datsi daer hebben bracht,
Silver, cleder, facelment.
Dus bejaecht hi hem omtrent.
Daer hi rike liede weet,
Hi nemt hem haren scat ghereet,
Beide silver ende gout.
Sine list es menechfout:
Niemen en can hem ghevaen,
Nochtan heefter om ghedaen
Menech man sine cracht.
Ic woude ic nu in deser nacht
Sijn gheselle mochte wesen.
Ay here God, helpt mi tot desen!"
Met deser tale voer hi vort,
Die coninc, ende heeft verhort
Hoe een ridder quam ghevaren
In der selver ghebaren,
Alse die riden wille verholen,
Met wapinen swart als colen:
Swart was helm ende scilt,
Die hi an den hals hilt.
Sinen halsberch mochtmen loven:
Swart was die wapenroc daer boven,
Swart was tors daer hi op sat.
Hi quam een sonderlinghen pat
Dwers ghereden dor den woude.
Alsen die coninc ghemoeten soude
Seindi hem ende was in vare,
Ende waende dat die duvel ware,
Om dat hi was so swart al.
Den riken God hi hem beval.
Hi pensde in sinen moet:
„Ghevalt mi quaet ofte goet,
En vlie te nacht dor desen:
Ic sal der aventuren ghenesen;

Nochtan wetic te voren wel,
Hets die duvel ende niemen el.
Waer hi van Gods halven iet,
Hi en ware so swart niet.
Hets al swart, ors ende man,
Al dat icker an ghemerken can.
Ic duchte dat mi toren naket.
Ic bidde Gode, dat hi waket,
Dat dese mi niet en schende."
Ende als hi bet quam ghehende,
Die swarte heeft vernomen
Den coninc jeghen hem comen.
Doe pensde hi in sinen sin:
„Dese es verdoolt hier in,
Ende hevet sinen wech verloren.
Ic mach dat ane hem verhoren.
Hi salre laten die wapen sine,
Die die beste sijn anscine,
Die ic in seven jaren sach:
Si verlichten alse die dach
Van stenen ende van goude.
Twi quam hi inden woude?
En was noit arm man
Die sulke wapen droech an,
Ende sulc ors hadde bescreden,
So sterc ende van so sconen leden."
  Doe si quamen te ghemoete
Leden si al sonder groeten.
Deen besach den anderen wel,
Maer si en daden niet el.
Alse hi den coninc was gheleden
Diet swarte ors hadde bescreden,
Hilt hi stille ende dochte
Wie die ander wesen mochte:
„Waerom dat hi aldus lijt,
Ende siere tale dus vermijt,
Dat hi mi niet en groete

Doe hi mi ghemoete,
Ende om gheen dinc en vraghet?
Ic wane hi quaet jaghet.
Waer ic versekert van dien,
Dat hi quame omme verspien,
Datti mi oft die mine
Brenghen wilde also in pine
Jeghen den coninc die ic ontrade,
Hi en lede te nacht sonder scade.
Wat node soude hem jaghen
Achter bosschen ende haghen,
Ofte hi mi niet en sochte?
Bi den here die mi ghewrochte!
Hine ontridet mi te nacht,
In sal proeven sine cracht.
Ic willen spreken ende kinnen:
Hi mach sulc sijn, ic sal ghewinnen
Sijn ors ende dat hi hevet an,
Ende doen met lachter keren dan.
Hi es hier comen alse een domme."
Mettien warp hi sijn ors omme,
Ende volghede den coninc naer.
Doe hine achterhaelde daer,
Riep hi lude: „Ridder, ontbijt!
Waerna eist dat ghi rijt?
Ic wil weten wat ghi soect
Ende jaecht ende roect,
Eer ghi mi ontrijt van hier.
Al waerdi noch also fier,
Ende so diere uwer tale,
Berechtes mi, so doedi wale.
Ic wil weten wie ghi sijt,
Ende waer ghi vaert op dese tijt,
Ende hoe u vader hiet.
En mach u des verlaten niet."
Doe antworde die coninc:
„Ghi vraghet mi so menich dinc.

Ic en wils u niet berechten;
Ic hebbe liever dat wi vechten
Dan ict u seide bi bedwanghe.
So haddic gheleeft vele te langhe,
Dat mi een man dwinghen soude
Van dinghen, die ic niet en woude
Berechten, ten ware mi lief.
Comter mi goet af ofte meskief,
Wi sullen desen strijt nu sceiden
Ende becorten tusschen ons beiden."
Des conincs scilt was verdect,
Hi en wouts niet voeren ontdect
Om teken datter ane stoet:
Hi en wilde niet dat men waer vroet,
Dat hi ware die coninc.
Si worpen omme metteser dinc
Haer orse sterc ende snel.
Si waren beide ghewapent wel:
Hare speren waren sterc.
Si versaemden in een perc
Met sulken nide onder hem tween,
Dat dorse boghen over haer been.
Mallic vinghen si ten swaerde,
Alse die vechtens begaerden.
Si vochten ene langhe wile,
Dat men gaen mochte ene mile.
Die swarte was sterc ende snel,
Ende sine joesten waren fel,
So dat die coninc was in vare,
Ende waende dat die duvel ware.
Hi sloech den swarten opten scilt,
(Dien hi manlike vor hem hilt),
Dat hine in tween stucken cloof,
Oft hadde gheweest een lindenloof.
Die swarte sloech den coninc weder.
Die swerde ghinghen op ende neder
Op die helme, optie maelgien,

Datter menech moeste faelgien.
Daer en was halsberch gheen so goet,
Daer en woet dore dat rode bloet,
Dor die maelgien uter huut.
Daer was van slaghen groot gheluut.
Die spaenre vanden scilden vloghen,
Die helme op haer hoofden boghen,
Ende ontfinghen scaerde ende vlegghen,
So scaerp was der swaerde egghe.
  Die coninc pensde in sinen moet:
„Dese is ten wapen goet.
Hi bringhet mi in sulke noot,
Mine helpe God, ic blive doot.
Soude ic lien miere namen,
Ic souts mi ewelike scamen;
Nemmeer en ghecreech ic ere."
Doe sloech hi enen slach so sere
Opten swarten, die vor hem helt,
Dat hine nalic hadde ghevelt,
Ende vanden orse tumen dede.
Tusschen hem en was ghene vrede:
Die swarte sloech opten here
Enen slach, ende sloech so sere
Opten helm, dat hi booch,
Ende tswert ontwee vlooch:
So anxtelec was die slach.
Alse dat die swarte sach,
Datti sijn swaert hadde verloren,
„Tfi dat ic ie was gheboren!"
Pensde hi in sinen moet.
„Dat ic leve, waertoe eist goet?
En hadde noit goet gheval,
Nocht nemmermeer en sal.
Waermede sal ic mi verweren?
En prise mijn lijf niet twee peren,
Want ic ben idelre hande."
Doe docht den coninc wesen scande,

Enen te slane die vor hem helt
Onghewapent op dat velt
Metten swerde ontwee ghebroken.
Hi pensde: „En bleve niet onghewroken
Die enen wilde slaen oft deren,
Die hem niet en can gheweren."
Dus hilden si stille in dat wout.
Haer ghepens was menechfout,
Wie die ander wesen mochte.
— „Bi den here die mi ghewrochte!"
Sprac Carel die coninc,
„Ghi en berecht mi ene dinc,
Her ridder, dies ic u vraghe,
Ghi hebt gheleeft al u daghe:
Hoe ghi hiet ende wie ghi sijt?
Ende laet ons corten desen strijt.
Mach ic met eren liden,
Ic sal u henen laten riden,
Als ic uwe name weet."
Die swarte sprac: „Ic ben bereet,
Indien dat ghi mi maket vroet,
Wat nootsaken dat u doet
Dat ghi hier comt te nacht,
Ende wies toren dat ghi wacht."
Doe seide Carel die edel man:
„Secht mi ierst, ic segghe u dan
Wat ic hier soeke ende jaghe.
En dar niet riden biden daghe;
Ens sonder nootsake niet,
Dat ghi mi dus ghewapent siet.
Ic sal u segghen hoe soot coomt,
Alse ghi mi uwe name noemt,
Dies sijt seker ende vast."
— „Here, ic hete Elegast,"
Antworde doe die ridder saen,
„Ens mi ten besten niet vergaen.
Ic hebbe goet ende lant verloren

Dat ic hadde hier te voren,
Bi onghevalle, als menech doet.
Soude ict u al maken vroet,
Hoe mine saken comen sijn,
Eer ic u seide den fijn,
Het soude u dinken alte lanc:
Mijn gheluc es so cranc."
Alse die die coninc verstoet,
Was hi blide in sinen moet,
Al haddet al gheweest sijn
Dat goet dat vloit opten Rijn.
Hi seide: „Ridder, eist u bequame,
Ghi hebt mi gheseit uwe name,
Nu secht mi wies ghi u gheneert.
Bi al dat God hevet weert,
Ende bi hem selven te voren,
Van mi en hebdijs ghenen toren,
Ende ic sals u so vele berechten,
Vraechdijs mi, sonder vechten
Ende al sonder evelen moet,
Indien dat ghi dit vor mi doet;
Dies sijt seker ende vast."
— „Here", antworde Elegast,
„In wils u niet helen,
Daer ic op leve moetic stelen.
Tfi dat ic ie was gheboren!
Sint dat ic hadde verloren
Daer ic bi soude leven,
Ende mi hadde verdreven
Die coninc Carel uut minen lande,
(Ic salt u segghen, al eest scande),
So hebbic mi onthouden
In wildernessen ende in wouden.
Daer si twaelve bi leven
Moeten rike liede gheven;
Maer so vele esser an,
En stele ghenen armen man,

Die bi siere pine leeft.
Dat pelgrijn ofte coman heeft
Laet ic hem ghebruken wel;
Maer ic en verseker niemen el.
Bisscoppen ende canoniken,
Abden ende moniken,
Deken ende riken papen,
Daer icse can betrapen,
Ic neme haer goet met liste.
En weet so vaste kiste,
Weet icker enich goet in,
In brinct wel in mijn ghewin
Ende onder mine ghesellen.
Wat soude icker meer of tellen?
Mine list es menechfout.
Mine ghesellen sijn int wout,
Ende ic voer uut op aventure,
Ende hebbe vonden ene sure,
Want ic hebbe mijn swaert verloren:
In corer gheen have vore
Ende ict weder hadde gheheel.
Der slaghe hebbic ontfaen een deel,
Meer dan icker ie ghewan
Op enen dach van enen man. —
Nu secht mi, ridder, hoe ghi heet.
Entie ghene die u heeft leet,
Es hi van sulker machte,
Dat ghi riden moet bi nachte?
En condise niet ghematen
Die ghene die u haten?
Ghi sijt ten wapenen so goet."
  Die coninc pensde in sinen moet:
„God heeft mine bede ghehort,
Nu moet hi mi beraden vort.
Dits die man die ic begherde,
Boven al die leven opter erde,
Mede te varene op dese nacht.

God heeften mi te pointe bracht.
Nu moetic lieghen dor den noot. —
Bi den here die mi gheboot!"
Sprac die coninc, „her Elegast,
An mi hebdi gheleide vast,
Gestade vrientscap ende vrede.
Ic sal u segghen mine sede:
Wat holp vriende verholen!
Ic hebbe goets so vele ghestolen,
Waer ic metter helt ghevaen,
Men liete mi niet ontgaen
Om mijn ghewichte van goude root.
Maer het dede mi die noot:
Noot breect allen strijt."
— „Nu segt mi, ridder, wie ghi sijt."
— „Ic sal u segghen mine name,
Eest u wille ende bequame.
Gheheeten ben ic Adelbrecht,
Ende pleghe te stelene over recht
In kerken ende in clusen,
Ende ooc in godshusen.
Ic stele alrehande saken:
In late niemen met ghemake,
Den riken no den armen:
Ic achte niet op haer carmen.
Ic en late ghenen man
Daer ic mijn ghewin weet an,
In name hem liever vanden sine
Dan ic hem gave vanden mine.
Aldus hebbic mi ontdraghen;
Ende hebbe gheleit nauwe laghen
Om enen scat, dien ic weet.
Mi souts wesen wel ghereet,
Eer emmer quame morghen vroe,
(Hadde icker enen gheselle toe)
Also vele alse ics rochte,
Ende mijn paert ghedraghen mochte.

Die scat es qualike ghewonnen:
God en souts ons niet veronnen,
Mochtewijs hebben een deel.
Die scat leghet in een casteel,
Daer mi die jeghenode es cont.
Al haddewijs vijf hondert pont,
En mochte hem niet deren,
Dien hi es, twee peren;
Ende hi es qualike bejaecht.
Siet, Elegast, wats u behaecht:
Willewire omme doen onse macht,
Ende ghesellen sijn te nacht?
Wat wire connen bejaghen
Onthier ende het sal daghen,
Dat sal ic deelen ende ghi kiesen:
Dies achtergaet moet riesen."
Elegast sprac: „Waer leit die scat?
Lieve vrient, secht mi dat,
Ende in wat steden?
Het mach daer sijn, ic vare mede;
Maer ic wils wesen vroet,
Eer ic u volghe enen voet."
Doe sprac Carel die edel man:
„Ic saels u berechten dan:
Die coninc heeft so groten scat,
Hem mochte lettel deren dat,
Ende het mochten lettel scaden,
Al haddewijs onse paert gheladen
Van sinen scatte daer hi leghet."
Ende als die coninc dit seghet,
Dat hi hem selven stelen wille,
Elegast en sweech niet stille;
Hi seide: „Dat moete God verbieden!
Hi en levet niet, diet mi riede,
Dat ic den coninc dade scade.
Al heeft hi mi bi quaden rade
Mijn lant ghenomen ende mi verdreven,

Ic sal hem wesen al mijn leven
Ghestade vrient na miere macht.
In sine scade en comic te nacht,
Want hi es mijn gherechte here.
Dade ic hem anders dan ere,
In mochts mi scamen vor Gode:
Men mochts mi gheraden node.
Alse dit die coninc verstoet,
Was hi blide in sinen moet,
Dat hem Elegast die dief
Goets onste ende hadde lief.
Hi pensde: „Mochtic keren
Behouden miere eren,
Ic soude hem goets so vele geven,
Dat hi met eren mochte leven
Sonder stelen ende roven.
Dies machmen mi wel gheloven."
Na dien ghepense daer hi in was,
Vraghedi Elegaste das,
Oft hine elwaert wilde leden,
Daer si goet onder hem beden
Mochten bejaghen op die nacht.
Hi dader toe sine macht
Gherne ende sine behendichede,
Wilde hine laten varen mede.
Elegast seide: „Jaic, gherne;
Maer in weet oft ghijt secht in scherne.
t Eggherics van Egghermonde
Moghen wi stelen sonder sonde,
Die des conincs suster heeft.
Het es scade dat hi leeft:
Hi heeft den menighen verraden,
Ende brocht in groter scaden;
Selve den coninc sinen here
Soudi nemen lijf ende ere,
Mocht na sinen wille gaen,
Dat hebbic dicke wel verstaen.

Nochtan houti vanden coninc
Menich herde scone dinc:
Beide borch ende leen.
Al ne haddi toeverlaet el negheen,
Het mochte hem lettel deren,
Dat wi vanden sine teren.
Daer sullewi varen, eest u wille."
Doe pensde die coninc ende sweech stille,
Nadien dat daer ghescepen stoet,
Dat daer ware stelen goet:
Al hadden sine suster ghevanghen,
Si souden node laten hanghen.
Daerna droeghen si over een,
Daer te vaerne onder hem tween,
Te stelene Eggherics groten scat.
Die coninc hem niet en vergat.
Si quamen ghereden op een velt
Op haer orsen haren telt:
Daer vonden si een ploech staen.
Die coninc bete neder saen,
Ende Elegast reet voren,
Daer hi den wech hadde vercoren.
Die coninc nam tcouter te hant,
Dat hi aen den ploech vant.
Hi pensde in sinen moet:
„Dits ten ambachte goet;
Die graven wil in borghen,
Hi moeter toe besorghen
Selke dinc alse hem bedorste."
Doe sat hi op al sonder vorste
Ende volghede Elegaste
Na met sporen vaste,
Die een lettel was voren.
  Verstaet, so moghedi wonder horen!
Doe si quamen vor die veste,
Die de scoonste was entie beste
Die iegheren stoet opten Rijn,

Elegast sprac: „Hier willet sijn.
Nu siet", seiti, „Adelbrecht,
Wat dinct u ghedaen te recht?
Ic wil werken bi uwen rade;
Mi ware leet, ghesciede u scade,
Dat men mochte segghen dan,
Het quam al toe bi desen man."
Die coninc antworde na dier tale:
„En quam noit binder sale,
Nocht in den hove, daer ic weet.
Het soude mi wesen onghereet,
Soudicker nu binnen gaen.
Aen u selven moet al staen."
Elegast seide: „Hets mi lief.
Sidi een behendich dief,
Dat sal ic cortelic verstaen.
Laet ons een gat maken gaen
In den muur ter goeder ure,
Daer wi moghen crupen dure."
Dit loveden si beide wel.
Si bonden hare orse snel,
Ende ghinghen ten mure sonder gheluut.
Elegast trac een iser uut,
Daer hi den muur met soude peken.
Doe began die coninc reken
tCouter vort vanden ploech.
Doe stont Elegast ende loech,
Ende vraghede waer hijt dede maken.
„Constic tes meesters huus gheraken,
Ic dade maken selc een;
Dusdaen en saghic noit negheen
Besighen te selken sticken,
Daer men mure soude picken."
Die coninc sprac: „Het mach wel sijn.
Ic quam ghevaren opten Rijn,
Dies es leden die derde dach,
Daer ic voer om mijn bejach,

Daer moestic mijn iser laten,
Het ontviel mi opter straten,
Daer men mi volghede achter:
En dorste niet keren dor den lachter.
Dus was ic mijns isers ane,
Ende dit nam ic bider mane,
Daer ict vant ane een ploech."
Elegast sprac: „Hets goet ghenoech,
Moghen wi daer mede in gheraken.
Hierna doet een ander maken."
Si lieten die tale, si maecten tgat.
Elegaste voechdet bat
Dat hi daertoe dede sine lede,
Dant den coninc Caerle dede:
Al was hi groot ende sterc,
Hine conste niet sulc werc.
Doe si tgat vanden mure
Hadden brocht al dure,
Ende si daer binnen souden gaen,
Elegast sprac: „Ghi sult ontfaen
Hier buten dat ic u sal bringhen."
Hi en woude niet ghehinghen
Dat die coninc daer binnen quame,
So sere ontsach hi sine onvrame.
Hi en dochte hem gheen behendich dief;
Nochtan woudi leet ende lief
Met hem deelen, sijn ghewin.
Die coninc bleef buten, hi ghinc in.
Elegasts behendechede,
Die hi proefde te menigher stede:
Die en was mellijc no ghemate.
Hi nam een cruut uut enen vate,
Ende deet binnen sinen mont;
Die sulc een hadde, hi verstont
Dat hanen craien ende honde bilen.
Doe verstont hi ter wilen
Ane enen hane, aen enen hont,

Ende seiden dat die coninc stont
Buten hove, in haer latijn.
Elegast sprac: „Wat mach dit sijn?
Soude die coninc sijn hier voren?
Ic duchte dat mi naket toren.
Ic ben verråden na mijn ghedochte,
Ofte mi verleit nu alſs ghedrochte."
Hi ghinc ten coninc, daer hine liet,
Ter stede daer hi van hem sciet,
Ende seide hem watti hadde verstaen,
Hem en bedroghe sijn waen,
Beide an hane ende an honde,
Diet in haren latine vonden,
Dat die coninc ware daer,
Maer si en wisten niet hoe naer.
Doe seide Carel die edel man:
„Wie hevet u gheseit dan?
Wat soude die coninc hier doen?
Soudi gheloven an een hoen,
Ofte dat een hont bast?"
— „Nu hort dan selve", sprac Elegast,
Ende stac den coninc in sinen mont
Een cruut, daer hi vor hem stont,
Ende seide: „Nu suldi verstaen,
So ic te voren hebbe ghedaen."
Echt craide die hane ende sede,
Also als hi te voren dede,
Dat die coninc ware daer.
Elegast seide: „Hoorter naer,
Gheselle, wat die hane crait.
Ic wille mijn kele windewait,
En es die coninc niet hier bi."
Doe seide die coninc Carel: „Tfi!
Gheselle, sidi dus vervaert?
Ic waende dat ghi coenre waert.
Doet dat ghi seit, hoet mach vergaen
Al soude men ons beden vaen."

Elegast sprac: „Ic saels beghinnen. —
Laci! wat suldi daer an winnen!
Ghevielt dat men ons wilde vaen,
Ic soude alse wel als ghi ontgaen.”
Hi eischede sijn cruut weder.
Die coninc socht op ende neder,
Weder ende vort in sinen monde;
Maer hi verloost ter stonde:
Hi en mochts vinden niet.”
Die coninc sprac: „Wats mi ghesciet?
Mi dinct, ic hebbe mijn cruut verloren,
Dat ic hadde hier te voren
Beloken tusschen minen tanden.
Bi miere wet! dat mach mi anden.”
Doe loech Elegast echt,
Ende seide: „Steeldi over recht,
Hoe comt dat men u niet en vaet
Telken als ghi stelen gaet?
Dat ghi leeft es wonder groot,
Ghi en waert langhe wile doot.
Gheselle”, seit hi onverholen,
„Ic hebbe u dat cruut ghestolen.
Ghi en weet van stelen niet een haer.”
Die coninc pensde: „Ghi secht waer.”
Mettien lieten si die tale.
Gode beval hi altemale,
Dat hine moeste borghen.
Een deel was hi in sorghen;
Nochtan consti behendichede,
Daer hi alle die ghene mede
Slapen dede vander sale,
Ende ontsloot doe altemale
Slote die men met slotelen sloot,
Waren si cleine ofte groot;
Ende ghinc ten scatte daer hi lach,
Eert iemen horde ofte sach;
Ende haelde vort ende brochte

Alse vele als hem goet dochte.
Doe wilde Carel danen riden.
Elegast hiet hem ontbiden:
Hi soude om enen sadel gaen,
Die in die camere ware ghestaen,
Daer Eggheric ende sijn wijf in lach;
Den scoonsten die noit iemen sach.
Hi en leeft niet, die u gheseide
Die verweentheit vanden ghereide;
Ende ooc an dat vorboech
Es te prisene ghenoech.
Daer hanghen aen hondert schellen groot,
Die alle sijn van goude root,
Ende clinken als Eggheric ridet.
— „Gheselle, doet wel, ende ontbidet.
Ic sal hem sinen sadel stelen,
Al soudic hanghen bider kele."
Dit was den coninc onbequame:
Hi hadde eer ontboren der vrame
Vanden sadele ende tghewin,
Dan Elegast keerde weder in.
Als Elegast quam ten ghereide,
Daer ic heden eer af seide,
Ende hine waende draghen dane,
Die schellen diere hinghen ane
Gaven sulc enen clanc,
Datter Eggheric bi ontspranc
Uut sinen slape, ende seide:
„Wie is daer te minen ghereide?"
Hi woude trecken sijn swert,
En hadt die vrouwe niet ghewert,
Die haer seinde ende vraghede,
Wat dat ware, dat hi jaghede.
Often alve wilden verleiden?
Si nam tswaert al metter sceiden,
Ende seide: „Daer en mach niemen in
Comen sijn, meer no min.

Hets ander dinc, dat u deert."
Si bemaenden ende besweert,
Dat hi haer seide sijn ghedochte,
Waerbi dat hi niet en mochte
Slapen binnen drien nachten
(Dat si wel conste ghewachten),
No eten binnen drien daghen?
Des began si hem vraghen.
Vrouwenlist es menechfout,
Sijn si jonc, sijn si out;
So langhe lach si hem daer an,
Dat hi haer segghen began:
Hi had des conincs doot ghesworen,
Ende diet te doene waren vercoren
Souden cortelike comen.
Hi ghincse haer bi namen nomen,
Hoe si hieten, wie si waren,
Die den coninc wilden daren.
  Dit horde algader Elegast,
Ende hilt in sine herte vast.
Hi pensde, hi sout bringhen vort,
Die ondaet ende die valsche mort.
Alse dit die vrouwe horde
Antworde si na dien worden,
Ende seide: „Mi waer liever vele,
Dat men u hinghe bider kele,
Dan ic dat ghedoghen woude,
Dat die coninc verliesen soude
Sijn lijf aldus onbewaert."
Doe sloech Eggheric ter vaert
Die vrouwe vor nase ende mont,
Dat haer tbloet ter selver stont
Ter nasen enten monde uutbrac.
Si rechte haer op ende stac
Haer anscijn over tbeddeboom.
Elegast, die nam dies goom,
Hi croper liselike toe.

In sinen rechtren hantscoe
Ontfinc hi tbloet vander vrouwen,
Om dat hijt wilde laten scouwen,
Diet den coninc brochte te voren,
Dat hi hem wachte vanden toren.
Doe seide Elegast een ghebede,
Daer hi Eggheric mede
Slapen dede, ende die vrouwe,
Ende sprac sijn wort met trouwen,
Dat si beide sliepen vast.
Doe ontstal hem Elegast
Sinen sadel ende sijn swaert,
Dat hi lief hadde ende waert,
Ende maecte hem siere verde
Buten hove tsinen perde,
Toten coninc, dien sere verdochte
Al omt goet, dat Elegast brochte:
Hine hadder langher niet ghestaen,
Hadt na sinen wille ghegaen,
So sere was hi doe vererret.
Hi vraghede waer hi hadde ghemerret.
Elegast seide: „En mochts niet.
Bi al dat God leven liet!
Of mine herte niet en brect
Vanden rouwe diere inne stect,
Si en brect nemmermeer
Dor groten rouwe no dor seer,
Dies ben ic seker te voren:
Si heeft so groten toren. —
Ghesellе", seiti, „dits tghereide,
Daer ic u heden eer af seide:
Dit hout; ic sal weder gaen
Egghericke dat hooft af slaen
Ofte doden met enen cnive,
Daer hi leit bi sinen wive.
Dat en lietic niet om alt gout
Dat die werelt inne hout.

Ic sal wederkeren sciere."
Doe bemaenden die coninc diere,
Dat hi hem seide dor wat saken
Hi ware so sere tonghemake.
„En sidi niet al ghesont,
Ende hebt wel dusent pont,
Ent ghereide daer ghi omme ghinct?"
— „Ay mi! hets al ander dinc",
Sprac hi, „dat miere herten deert,
Ende minen sin verteert:
Ic hebbe minen here verloren.
Ic hadde toeverlaet te voren
Te comene te minen goede,
Ente verwinne mine armoede,
Ende ic was in goeden wane;
Nu ben ic des alles ane:
Mijn here sal sterven morghen vroe,
Ende ic mach u segghen hoe:
Eggheric heeft sine doot ghesworen."
Doe wiste Carel wel te voren
Datten God te stelene ontboot
Om hem te bescuddene vander doot.
Hi dankes omoedelike
Gode van hemelrike.
Doe antworde die coninc saen:
„Hoe so waendi dan ontgaen?
Of ghine staect met enen cnive
Daer hi leghet bi sinen wive,
tHof soude verstormen al:
Ghi en had meer dan gheval,
Ghi sout hebben saen becocht
Ende u lijf ten ende brocht.
Soudi u werpen in die noot?
Sterft die coninc so es hi doot:
Wat talen soude daer af wesen?
Ghi sout des rouwen sciere ghenesen."
Dit seidi dor behendichede,

Om Elegast te proevene mede.
Nochtan wasser een ander an:
Hi hadde gherne gheweest van dan;
tLanghe letten was hem leet.
Elegast antworde ghereet:
„Bi al dat God leven liet!
En waerdi mijn gheselle niet,
En bleve te nacht onghewroken,
Dat ghi hebt so naghesproken
Den coninc Carel, minen here,
Die waerdech es alre eren.
Bi den here die mi ghewrochte!
Ic sal vorderen mijn ghedochte,
Ende wreken minen toren,
An die sconincs doot hevet ghesworen,
Eer ic vander borch sceide,
Gaet mi te lieve oft te leide."
Die coninc pensde: „Dits mijn vrient,
Al hebbics qualic op hem verdient.
Ic saelt beteren, maghic leven:
Hi sal verwinnen al sijn sneven. —
Gheselle, ic sal u wisen bet
Hoe ghine bringhen sult int net,
Eggheric van Egghermonde.
Ridet inder morghenstonde
Toten coninc, daer ghine vint:
Vertelt hem dan ende ontbint
Die ondaet ende die mort.
Als hi sal horen uwe wort,
Ghi sulter bi versoenen al:
U loon en sal niet wesen smal:
Ghi moghet riden bi siere siden
Alle u daghe sonder beniden,
Ghelijc oft ghi sijn broeder waert,
So langhe alse u God ghespaert."
Elegast seide: „Wat mijns ghesciet,
En come vor den coninc niet.

Die coninc es te mi so gram,
Om dat ic hem eer nam
Van sinen scatte sulke scaerde,
Dat cume ghedroeghen twee paerde.
In come niet daer hi mi saghe,
No bi nachte no bi daghe.
Dats pine jeghen spoet."
— „Ic wille u segghen wat ghi doet",
Sprac Carel die edel man.
„Ridet wech in uwen dan,
Daer ghi liet u ghesellen;
Nu sal ic u vort tellen:
Voert met u ons bejach
Tote morghen opten dach,
Dan deelen wi met ghemake.
Ic sal bode sijn vander sake
Toten coninc, daer icken weet;
Sloech menne doot, het waer mi leet."
  Metteser tale dat si scieden.
Elegast voer te sinen lieden,
Daer hise liet inden dan.
Ende Carel die edel man
Voer tIngelhem in sijn casteel.
Sine herte was sonder riveel,
Datten die ghene wilde verraden,
Die hem soude staen in staden,
Sout recht na rechte gaen.
Noch stont die porte ontdaen,
Ende sine liede sliepen alle.
Hi bant sijn ors opten stalle,
Ende ghinc ter cameren daer hi lach,
Eert iemen horde ofte sach.
Doe hi sine wapen af hadde ghedaen,
So was die wachter ghestaen
Ter hogher tinnen ende blies den dach,
Diemen scone verbaren sach.
Doe wart in wake menech man,

Dien God den slaep sende an
Doe die coninc stelen voer:
Dat was hem een scone boer.
Doe sende Carel die coninc
Enen sinen camerlinc,
Om sinen verholen raet,
Ende seide hoet met hem staet:
Dat hi wiste wel te voren,
Dat sine doot ware ghesworen
Van Eggheric van Egghermonde,
Die comen sal in corter stonde
Met alle der macht vanden lande,
Om hem te doene al sulke scande,
Alse te nemene sijn leven;
Dat si hem goeden raet gheven,
Dat hi behoude sine ere,
Ende daertoe haren gherechten here.
  Doe seide die hertoghe van Bayvier:
„Laetse comen, si vinden ons hier.
Het sal den meneghen costen tleven.
Ic sal ons goeden raet gheven:
Hier es menech sterc Fransoys,
Ute Vrancrike ende Baloys,
Menech ridder, menech seriant,
Die met u quamen hier int lant:
Si sullen hem wapen altemale,
Ende trecken in die hoghe sale;
Ende ghi selve, her coninc,
Sult ghewapent staen inden rinc.
Die u daer wille slaen,
Het sal hem qualike vergaen:
tBloet sal hem lopen ten sporen,
Ende Eggherike als te voren."
Die raet dochten wesen goet.
Si wapenden hem metter spoet
Alle die daer toe dochten,
Ende wapen draghen mochten,

Beide clein ende groot.
Si duchten swaren wederstoot:
Eggheric was van groter macht,
Ende alle die hadden cracht,
Weder ende vort opten Rijn,
Wouden in siere hulpen sijn.
Men dede ter porten sestech man,
Ghewapent ende halsberch an.
Doe Egghercs liede quamen ghevaren
In sconincs hove met groten scaren,
Ontdede men die porten wide,
Ende lietse alle doreliden.
Doe si quamen in dat hof
Dede men haer cleder of;
Men vont naest haren live
Witte halsberghe, scarpe cnive.
Die ondaet was openbaer.
Men leitse ghevanghen daer,
Altemet dat si quamen,
Tot dat mense had bi namen.
Eggheric quam ghevaren
Al metter lester scaren,
Daer alle die mort ane stoet.
Doe hi ghebeet was te voet,
Ende waende gaen in die sale,
Sloot men die porten te male.
Men vincken alsmen dander dede.
Men vant ghewapent sine lede
Bat dan iemen die daer was.
Men leidene vort in dat palas,
Vor den coninc sinen here:
Des mochti hem wel scamen sere.
Die coninc leide hem vele te voren;
Hi en wouder af niet horen:
Hi loghende der ondaet,
Ende seide: „Her coninc, hebt beteren raet!
Dadi mi lachter onverdient,

Ghi had verloren meneghen vrient.
Ghi en waert ooc niet so coene,
No negheen uwer baroene,
Diet mi op dorste staden,
Dat ic u hadde verraden.
Waer daer iemen dies begaerde,
Ic daet hem loghenen metten swaerde
Oft metten orde van minen spere.
Nu come vort dies beghere."
Alse die coninc dit verstoet,
Was hi blide in sinen moet,
Ende sende om Elegaste
Boden na boden vaste
Daer hi was in den woude,
Dat hi quame harde houde,
Ende vergaf hem alle misdaet;
Indien dat hi den camp bestaet
Jeghen Eggherike,
Hi souden maken rike.
Die boden sine lieten niet,
Sine daden dat hem die coninc hiet.
Si voeren te dien stonden,
Daer si Elegast vonden.
Dat hem die coninc beval
Seiden si Elegaste al,
Die sere verblide vanden worden.
Alse hi die niemare horde,
Hi liet legghen sijn ghereide
Sonder enech langher beiden,
Dat hi Egghericke stal;
Daertoe hiet hi ende beval,
Men soudene te Caerle leiden,
Hi woude Eggherics lachter breiden.
Hi swoer bi siere kerstenhede,
Waer hem God sculdich ene bede,
Hi en begheerde ander goet,
Dan hi den camp vechten moet

Over sinen gherechten here,
Ende hem behouden sine ere.
  Si voeren wech metter spoet.
Doe Elegast, die ridder goet,
Quam in des conincs sale,
(Nu moghedi horen sine tale)
Hi seide: „God hoede dit ghesinde,
Den coninc ende dat ic hier vinde!
Maer Eggheric en groetic niet.
God die hem crucen liet
Om onsen wille, ende al vermach,
Hi late mi sien op desen dach,
Ende Maria die maghet soete,
Dat men te winde hanghen moete
Eggheric van Egghermonde.
Mochte God doen sonde,
So heeft Hi sonde ghedaen,
Dat hi der galghen es ontgaen,
Om dat hi swoer mijns heren doot
Sonder bedwanc ofte noot."
  Alse dit Elegast hadde ghesproken,
Eggheric haddet gherne ghewroken;
Maer hi en hads die macht niet,
Daer was menech die hem liet.
Die coninc antworde daer of:
„Sijt willecome in mijn hof!
Nu bemanic u bi alle dien
Dies goet man soude plien,
Dat ghi secht ende brinct vort
Die ondaet ende die mort
Van Egghericke, dien ghi hier siet:
Dat en laet dor niemen niet,
Ghi en secht waer ende niet el,
Hoe die aventure ghevel."
Elegast seide: „Here, gherne;
Mi en staets niet tontberne.
Ic ben des seker wel te voren,

Dat Eggheric heeft u doot ghesworen:
Ic horet hem segghen daer hi lach,
Ende gaf sinen wive enen slach,
Daer sijt dorste anden,
Dat haer tbloet ten tanden,
Ter nasen ende ten monde uutbrac.
Si rechte haer op ende stac
Haer anscijn over tbeddeboom.
Ic was daer ende nams goom,
Ende croper liselike toe.
In minen rechtren hantscoe
Ontfinc ic tbloet van der vrouwen."
Doe liet hijt den coninc scouwen,
Ende hem allen diet wilden sien.
„Dorste Eggheric loghenen vandien,
Ic dade hem lien der ondaet,
Eer die sonne ondergaet,
Onder ons tween tere werven,
Ofte ic sal mijns lives derven."
Eggheric antworde na dien:
„Die lachter en mach mi niet ghescien,
En soude ooc niemen wesen lief,
Dat ic jeghen enen verbannen dief
Minen hals soude aventuren.
Hi soude bet kempen jeghen gheburen
Dan hi jeghen mi soude."
Elegast antworde houde:
„Jane ben ic hertoghe alse ghi sijt?
Al was ic verbannen eene tijt,
Ende mi die coninc mijn goet nam,
Om dat hi te miwaert was gram,
Verraets ende mort stont ic ave.
Ic hebbe ghenomen grote have
Den riken lieden van haren goede:
Dat dede mi noot ende armoede.
Maer om dat ghi een morder sijt,
Ghine moghet ontsegghen camp no strijt

Ter werelt neghenen man
Dies u wille staden an."
Die coninc antworde daernaer:
„Bi miere wet, ghi seghet waer!
Soudicken voeren na recht,
Ic daden slepen enen cnecht,
Ende hanghen bider kele."
Doe ghinct Egghericke uten spele,
Ende pensde in sinen moet,
Na dat hem ghescepen stoet:
„Beter es camp dan hals ontween."
Int hof en was man negheen,
Die spreken dorste te siere vromen.
Dus wart daer die camp ghenomen.
Een lettel nader noene
Die coninc ontboot sinen baroenen,
Dat si ghewapent te velde waren;
Hi en wilde scamps niet ontbaren.
Hi hiet dat crijt ghereiden,
Ende bat God, dat hi moeste sceiden
Den camp na rechte ende na reden.
(God ghewaerde hem sine bede).
Hi trooste Elegaste wel,
Ende seide, verghinghe wel dat spel,
Ende behelti sijn leven,
Hi soude hem sijn suster gheven,
Die Eggheric hadde te voren,
Die sine doot hadde ghesworen.
Men sloech corden op dat velt,
Daer menich man ghewapent helt.
Een lettel vor vespertijt
Elegast quam ierst int crijt,
Om datti aenleggher was.
Hi bete neder in dat gras,
Ende viel in cnienghebede,
Ende seide: „God, dor goedertierenhede,
Ic come u heden te ghenaden

Van alle minen mesdaden,
Die mi ter werelt ie ghevel:
Ic kinne mine mesdaet wel;
Ootmoedich God, diet al vermach,
En wrect niet op desen dach
An mi mine sonden.
Dor u heileghe vijf wonden,
Die ghi ontfinct dor onse mesdaet,
Hebt heden mijns raet,
So dat ic niet en sterve,
No in den campe en bederve.
Eist dat mi die sonden niet en slaen,
So wane ic wel van hier ontgaen.
Volmaect God, dor uwe doghet
Ic biddu, dat ghi mi verhoghet.
Ende Maria, soete vrouwe,
Ic wil u dienen met rechter trouwen,
Ende nemmermeer vortan
Ne werdic rover no scaecman
In wildernessen ende in wouden,
Maghic hier mijn lijf behouden."
Doe hi ende sijn ghebede
Seinde hi alle sine lede:
Scone met siere rechter hant
Seinde hi sijn riddersghewant,
Ende tors, dat vor hem stoet;
Ende bat God dor ootmoet,
Dat hem draghen moeste met eren,
Ende uten campe laten keren.
Met dat hi die tale seide
Sat hi op in sijn ghereide,
(Nu naket tenen groten stride)
Ende hinc den scilt ter luchter side,
Ende nam in die hant dat spere.
Ende Eggheric quam met groten ghere
Ten critewaert, ghewapent wel,
Die sere was int herte fel.

Hi en seinde hem no en dede
Te Godewaert neghene bede.
Hi sloech met sporen vaste,
Ende reet op Elegaste;
Ende Elegast op hem weder,
Die Eggheric stac dor tleder
Vander curien met ghewelt,
Datti neder vel op tvelt
Vanden orse op derde.
Eggheric vinc ten swerde,
Dat hi trac uter sceide,
Ende seide: „Nu sal ic u beide
Doden, u ende u paert,
En si dat ghi ter vaert
Nederbeet optie moude:
So mach u ors tlijf behouden.
Hets so sterc ende so groot,
Het waer scade, sloeghict doot:
Die meneghe sout beclaghen.
Ne moghedi u lijf ontdraghen,
So behoudi u paert."
Elegast sprac ter vaert:
„En ware dat ghi te voet sijt,
Ic soude corten desen strijt.
En wille u niet te voete slaen,
Ic wille prijs ane u begaen,
Al souts mi sijn te wors.
Nu sit weder op u ors,
Laet ons vechten ridderwise.
Ic hebbe liever dat men mi prise,
Dan ic u sloeghe met scampe,
Al soudic bliven in den campe."
Dat was den coninc Caerle leet,
Dat Elegast so langhe meet,
Ende hi Egghericke spaert.
Eggheric vinc sijn ors ter vaert.
Doe Elegast die tale seide,

Sat hi op in sijn ghereide.
Doe verhief daer een strijt
Tote langhe na vespertijt.
En quam niemen daer hi sach
So fellen strijt op enen dach.
Haer slaghe waren onghiere,
Haer helme bernden ghelijc den viere
Vanden vonken diere uutvloghen.
Si waren beide hertoghen
Die daer vochten den camp;
Al gheviel Elegaste die scamp,
Dat hi sijn lant hadde verloren,
Hi bleef hertoghe alse te voren.
Doe seide die coninc van Vrancrike:
„God, also ghewaerlike
Alse ghi hier moghende sijt,
So moeti corten desen strijt
Ende dit ghevechte
Na redene ende na rechte."
Elegast hadde een swaert,
Het was sijns ghewichts waert
Van ghemalen goude root,
Elcken man te siere noot:
Die coninc haddet hem ghegheven.
Elegast hi hevet verheven,
Ende sloech enen slach so sere,
Bider hulpen van onsen here,
Ende dor sconincs Carels bede,
Die hi over Elegast dede,
So dat hi Egghericke rovede
Die meeste helt vanden hovede,
Ende vel doot uten ghereide.
Dit sach die coninc ende seide:
„Ghewarich God, ghi sijt hier boven
Met rechte maghic u wel loven,
Die mi so menighe ere doet.
Die u dienen si sijn vroet.

Ghi moghet helpen ende beraden
Die ane u soeken ghenade."
  Nu willic corten dese dinc.
Men sleepte Eggheric ende hinc,
Ende alle die verraders mede:
Daer en halp scat no bede.
Elegast bleef inder eren,
Dies dancti Gode onsen here.
Die coninc gaf hem Egghericს wijf.
Si waren tsamen al haer lijf.
Dus moete God onse saken
Vor onse doot te goede maken.
Dies onne ons die hemelsche vader!
Nu seghet AMEN allegader.

ROMAN DER LORREINEN.

Eerste fragment van het tweede boek.

JONCKBLOET, *Geschiedenis der Nederlandsche Letterkunde*, I[3], 182—187 (I[4], 197—204).

. . . .
. . . .
Verkindene daer op die stat,
Ende seide: „Her grave, sidi dat?"
— „Ja ic, here", seide Gelloen.
— „Ende hoe steet u, edel baroen",
Seide die coninc, „dat segt mi."
Gelloen seide: „Neve, dat si.
Ic ben hemelike comen hier,
Ende segge u hoe, her coninc fier,
Ende hebbe gelaten te Bordeas
Mine kindre, geloeft mi das,
Ende mine mage altemale,
Die belegen houden wale
Met menegen man op dese wile
Den coninc Yoene in Gyronville,
Ende Girberte ende Garine,
Ende meest die mage sine.
Si hebbent daer nu tachter sere;
Maer nu es mi verstaen doen, here,
Dat Karel, die keyser geëert,
Van Lombardien es gekeert,
Ende comt te hulpen den coninc Yoene,
Omdat Lodewijc sijn sone
Yoens dochter trouwen sal,
Dat ic ontsie boven al;
Want opdat also keert
So sijn wi altemale onteert.

Ende om dat ic dat ontsach
Haestic mi al dat ic mach
Om te horne uwe tale,
Ende te vernemene also wale
Hoe gi ons selt tstaden staen.
Wert die dinc aldus gedaen,
Dat si trout den jongen coninc,
So wert gemindert sere onse dinc,
Die nu in goeden poente steet,
Ende dat ware mi van herten leet,
Ende om uwen wille sere;
Want mi dede verstaen, here,
Alein, die getrouwe grave,
Diere node soude liegen ave,
Dat hi met sinen ogen sach
Dat Yoen die coninc lach
Bi uwen wive der coninginnen,
Ende hi quam ter cameren binnen,
Ende oec hemelike niet leet,
Hi en liet hem verstaen gereet
Dathise beide sach te samen
Liggen, dies si hen mochten scamen."
  Otte seide: „Es dit waer?
Dat es mi van herten swaer."
Gelloen seide: „Sijts seker, jaet,
Want Alein segt node quaet,
Ende soude yement node ane tien
Dies hi niet en hadde gesien."
  Nu hort, gi heren, ende verstaet
Wat verstaen doet dese quaet.
Om te scadene sine vianden
Wilt hi bringen sine vrient in scanden,
Gelijc hi dicken heeft gedaen.
Nu doet hi Otten hier verstaen
Dat hijt ginder heeft te voren,
Daer hi spel al heeft verloren,
Om dat hi wel gerne sage

Dat Otte bi sinen rade plage
Ende dade nu dat hi
Dat hi begert, geloves mi.
  Otte seide: „Wel lieve neve,
Dat u God vele eren geve!
Nu segt mi ende doet verstaen
Wat ic hier toe nu moge anvaen."
— „Gerne, neve", seide Gelloen,
„Wildi na minen rade doen.
Ic quamer omme hemelike
Lidende dor Vrankerike,
Om dat er geen man so goet
En es noch die bodscap doet
Alse selve doet die man
Dien si geet van rechte an:
Daer bi quamic selve hier.
Nu hort, here, her coninc fier,
Heeft Lodewijc dese joncfrouwe
Dat es ons een ewelyc rouwe,
Ende uwe scande ende onnere
Wert oec gebreit emmermere
Wi en wreken onsen toren
Die wile dat wijt hebben te voren.
Beide hier ende ginder
So selen wi hare heerscap minder
Maken ende cranken mede,
Want wijs stade hebben ende stede.
  Otte seide: „Wat selen wi doen
Dan mogen, lieve Gelloen?"
Gelloen seide: „Dat segic u,
Gi selt dese joncfrouwe nu
Nemen ende paleren wale
Ende sendense in die stat daer dale,
Ende doetse setten in bordele,
Ende roepenre toe manne vele.
Ende doet gebieden in die stat
Wi begert te doene dat,

Hi ga ten bordele in dese wile,
Daer inne sit die scone Basile,
Ende doere sinen wille met.
Ic wille wel, here, dat gijt wet,
Dat si Lodewike verleiden sal
Enten andren heren al.
Dus wert gevert ende benomen
Hare macht, maech hier toe comen."
Her Otte die coninc seide:
„Bi mire trouwen, dits waerhede,
Dus wrekic minen lachter mede,
Die mi die coninc Yoen dede.
Nu comt doet ander cleeder an."
— „Gerne", seide die felle man.
Doe hi was vercleet wale
So gingen si in die zale,
Ende in die camere na dit,
Daer inne sat die scone Judit
Blosende als ene rose roet:
Men vant cume haer genoet,
So overscone was hare figure:
Si was scone boven nature.
Maer teerst dat si Gelloene sach
Viel haer op therte een slach,
Als het mochte harde wale,
Ende si wert bleec ende vale.
So wert de coninginne mede,
Ende haer begaven al die lede
So dat si in onmacht seech.
Die coninc lietse liggen ende sweech
Ende nam die maget saen,
Ende seide si moeste met hem gaen.
Si seide dat sijt doen soude
Waer hi begerde ende woude.
Doe leidise in die zale.
Doe seide die coninc dese tale:
„Gi en wert nemmer, sekerlike,

Coninginne van Vrankerike.
Bi u en comt nemmermere
U geslachte in selke ere."
Den voecht ontboet hi vander stat,
Dien hi haestelike beval dat,
Dat hi leide die joncfrouwe
Tallen haerre magen rouwe
In een bordeel daer beneden.
„Ende doe gebieden in der steden,
Datmen hen allen, die haers geren,
Met hare laten sal geberen
Ende haren wille doen daer mede."
Dat was grote jammerhede.
  Otte die coninc ende Gelloen,
Die gerne quatheit souden doen,
Bevalen dat men die scone smale
Henen lede uter zale
Ende leiden ten bordele waert.
Die maget si wert so vervaert,
Dat si viel in onmacht neder.
Ende alsi was vercomen weder
Riepsi harde ontfermelike:
„O God, here van hemelrike,
Ende hoe benic hier toe comen,
Ende hoe wert mi dus genomen
Mine eere al geheelike!
Hulpt mi, coninc van hemelrike!"
Gelloen seide: „Dit moet sijn.
Het geet hier na den wille mijn,
Ic sal u selcs ambachts doen plegen,
Dat sal sijn de keyser tiegen,
Dat gi van Vrankerike vrouwe
Nemmer en wert, sem mine trouwe.
Ende Lodewijc hi mach sien wale
Om ene andre tesen male,
Ochte hi sal ene pute
Trecken tenen bordele ute."

Die maecht seide: „Des swijcht stille,
Die quaetheit comt van den wille.
Salic quaet geheten sijn
So moet doen die wille mijn,
Diere toe comt met genen kere.
Maer ic bidde u dor onsen here,
Op dat u dunct dat ic te hoge
Ende u te machtech huwen moge
So geeft mi enech maten man,
Ende doetene mi trouwen dan,
Ende laet mi in wettigen bedde doen
Die sake die ic sal mesdoen.
Ic hadde liever in dese noet
Met enen man te gane om broet,
Dien ic hadde wettelike,
Dan sconinx amie van Vrankerike
Tsine al mijn leven lanc.
Daer omme dats u God moet danc
Weten, doet mi wien gi wilt trouwen,
Ic sal verduldich sijn mijns rouwen."
Otto seide: „Her Gelloen,
Wat radi? willen wi dit doen?"
— „Neen wi", seide Gelloen doe,
„Si moet ten bordeele toe.
Wie verlorense altemale;
Van hem toegse die vader wale,
Ende dat en ware maer een man."
— „Vollec, leetse henen dan",
Seide die coninc toten voecht,
„Ende doe so gi eerst moecht."
— „Haest u", seide doe Gelloen.
Die voget seide: „Ic salt doen,
Maer weet wale die waerhede,
Dat ic noit dinc noder en dede
Dan dese, die ic nu doen moet."
Doen nam hi die maget goet,
Die van herten was beswaert,

Ende leidese ten bordele waert,
Die sere creet ende maecte mesbaer.
Doe horde die coninginne daer
Dat mesbaer ende tgecrijt,
Ende vraechde te dier tijt
Wat ware datter crete soe.
Niemen dorst haer seggen doe.
Doe liep si ter veenstren staen,
Ende sach die maget wel gedaen
Trecken ten bordele waert.
Doen wert si harde sere vervaert,
Want si dies en wiste niet
Werwaert datse die voget tiet,
Ende es haer gelopen naer,
Ende riep den baliu daer,
Ende heeft hem haestelike gevraecht
Werwaert dat hi trect die maecht.
Doe di voecht die vrouwe sach
Andwordi haer so hi eerst mach:
„Vrouwe, mijn here ende Gelloen
Doense ten bordele leiden doen,
Dat ic harde node doe.
Edele vrouwe, hulpter toe,
Ende pijnt ane minen here
Dat die maecht behout haer ere."
— „Hulpe God!" seide die vrouwe,
„Ende wanen comt dese ontrouwe?"
Si wert bleec ende vale,
Therte begaf haer altemale,
So datsi seech in onmacht
Ende verloes al hare cracht.
Doe droechmen die coninginne
Weder in die zale inne,
Entie wel geraecte maecht,
Die droever was dan gi noit saecht,
Togense in tbordeel na dat,
Dat ane die porte stont vander stat.

Ende men dede gebieden dit,
Dat Yoens dochter, die scone Judit,
Ware ten bordele gedaen,
Ende wie woude mochter gaen
Ende doen sinen wille daer mede.
Dit dedemen roepen dor die stede.
Entie baliu es gekeert
Ende liet daer die maecht geert,
Want hi en conste niet anscouwen
Den groten lachter der joncfrouwen.
Nu es die maecht in tbordeel:
Daer toe quam die stat al geel
Om te besiene haer gelaet
Entie ontfermelike daet.
Entie wile si [daer staen
En dorste niement te hare gaen,
Want die liede scaemden hen.
Nu hadde Gelloen in sinen sen
Grote feeste, om dat hi siet
Dat si en sal werden niet
Van Vrankerike keserinne,
Die nu sit ten bordele inne.
Maer, ocht wilt die Gods cracht,
En sal niet gaen alshi acht,
Want een ridder, een goet man,
Die geheten was her Jan,
Ende van Mes was geboren,
Hi hadde geweest daer te voren
In Gasscoengen, in waerre dinc,
Met Gerbeerten den coninc
Ende met Gerine mede,
Die hem grote ere dede.
Nu ontfermede hem wel sere
Dat die maget dus haer ere
Verliesen sal ontfermelike,
Ende si ene coninginne rike
Soude wesen oppenbaer

Opdat si comen conste van daer.
„Ach aerme! en hebic algader
Bi der jonfrouwen oudervader
Al dat goet dies ic ben here,
Ende salic haer dan onnere
Gescien laten? neenic niet,
Opdat ic can geweren iet.
God sal mijn hulpe wesen."
Enen cnecht riep hi mettesen
Ende hiet hem dat hi sciere
Sadelde sine perde alle viere,
Ende leidetse ter porten uut,
Hemelike sonder geluut,
Daer dat bordeel staet bi.
Die cnecht seide: „Here, dat si."
Ende nam sinen geselle met heme,
Ende ginc, na dat ict verneme,
Ende dede dat hem sijn here hiet,
So dat mens en wiste niet.
Die ridder heeft sijn swaert genomen
Ende es ten bordele comen,
Daer noch een deel liede waren.
Die ridder seide sonder sparen
„Gaet achterwaert, dats wel gedaen.
Wat wildi hier voren bestaen,
Ende beneemt dat te hare
Niement en dar comen nare?
Gaet wech, oft mijn here sal,
Dat weetic wel, ontliven al."
Die liede worden doe vervaert,
Ende keerden thuus waert.
Die ridder hi es in gegaen
Tote daer hi die maecht vant staen,
Die dreef wel groten rouwe.
Met haer stont van den huse die vrouwe,
Diese troeste wat si mach.
Ende teerst dat si den ridder sach

So heeft si hem daer gevraecht
Ocht hi wille liggen bi der maecht.
Hi seide daer omme quam hi daer,
Ende hietse ute gaen daer naer,
Ende si vaste die dore slute.
Dat wijf si doet ende ginc ute,
Ende doe twijf daer buten was
Sloet die ridder, geloeft mi das,
Die dore harde vaste daer na hare.
Toter maecht seide hi daer nare:
„Twaren, scone, sijt sonder vaer,
Ende comt ende volcht mi naer.
Ic sal u leveren uwen vader
Behoudeleec ure eren algader;
Want dicken hebben dat verdient
Jegen mi, scone, uwe vrient,
Ende ic en sal u niet begeven
Al sout costen mi mijn leven."
Die maecht, die doe weende sere,
Seide: „God lone u, lieve here."
  Nu soude gerne die ridder coene
Leveren den coninc Yoene
Sire dochter gans ende geel,
Ende es achter dor tbordeel
Gegaen tenen straetkine;
Entie wel geraecte fine
Hadde ane gedaen een cledekijn
Dat der waerdinnen hadde gesijn,
Ende heefter haer ontlijcsent mede.
Aldus gingen si uter stede
Ende sijn toter perden comen.
Die ridder hi heeft doen genomen
Een paert datmen mochte loven,
Ende setter die joncfrouwe boven,
Ende es op een ander geseten.
Sinen cnapen heefti geheten
Dat si rinnen te Mes waert,

Ende elc sitte op een paert:
Hi sal hen volgen op den voet.
Wech voeren die cnechten goet.
  Ende doen si en wege waren
Es hi enen andren wech gevaren,
Te Aken waert, so hi meest can.
Entie maecht volchde emmer an.
Dit dede hi om dathi woude
Datmen den cnechten volgen soude,
Ende niet wanen si en waren
Met hen te Mets waert gevaren.
Dus reden si met groter cracht
Tote diepe in die nacht,
Eer datsi beide te samen
In die stat van Aken quamen.
Daer rusten si tote het was dach,
Ende men scone baren sach.
  In Aken hadde die keyser fier
Enen borchgrave ende hiet Ogier,
Ende was maech der maecht naer,
Want dat wetet over waer,
Dat Wouters van Henegouwe,
Die den Loreinen oyt was getrouwe,
Hi was oem van desen Ogiere.
Jan, die ridder, hi es sciere
Gegaen als die dach op was
Tote Ogiere, geloeft mi das,
Ende dede hem al verstaen
Hoe in bordele was gedaen
Yoens dochter, die scone Judit.
Alse Ogier verhorde dit
Seide hij: „Wapene, wie dede dat?"
— „Here, die coninc vander stat,
Entie valsce verradre Gelloen,
Dese dadent beide doen."
— „O wach, scone nichte", seidi,
„Nu was u vader te verre van di.

Ach aerme, ic waende sekerlike,
Datsi van den keiserike
Soude vrouwe hebben gewesen,
Maer nu so en maecht niet wesen.
Ic waende dat die mage mijn
Daer mede gesterct souden sijn,
Dat nu blijft verloren al."
Mijn her Jan seide: „En sal,
Want ic hebbe die maget rike
Hier gebracht verstolenlike,
Ende gevoert uten bordele,
Daer na haer wachten manne vele;
Ende heeft behouden noch haer ere."
— „Dat moete u lonen God onse here",
Seide die borchgrave Ogier:
„Nu laet ons halen die maget fier."
— „Gerne", seide mijn her Jan.
Om hare so gingen si dan,
Ende brachtense in die zale,
Daer si was ontfaen wale,
Ende daer men haer groter ere dede
Ogier ende sine waerdinne mede,
Die oec weenden menegen traen
Van bliscapen, dat ontgaen
Dus was die scone joncfrouwe
Ende verloest van haren rouwe.
  Van Mes die stoute Jan
Sprac aldus Ogiere an:
„Her borchgrave, ic wille twaren
Tote an haren vader varen,
Ende wille hem doen verstaen
Hoet metter maecht es vergaen.
Hi sal, waenic, omme dat
Hem haesten vele te bat,
Alse hem cont es ende versteet
Aldus sirer dochter leet."
  Ogier seide: „Dats wel gedaen.

Nu vaert henen der waert saen,
Wi selen die maecht houden hier."
— „Gerne", seide die ridder fier.
Orlof so nam hi na dat,
Ende es gevaren uter stat,
Rechte te Parijs waert.
Nu latic staen sine vaert
Ende segge u vort van Gelloene,
Die droeve was van desen doene.
  Hort, gi heren, ende verstaet,
Nu weiti wel dat Gelloens raet
Es altemale benomen,
Ende niet na sinen wille comen;
Want doet den wive wert te lanc,
Ende si en horde geen geclanc
Vanden ridder enter maecht
Segic u dats haer meshaecht,
Ende loecte in hare entare;
Maer si en warter niet geware,
Dies wassi tongemake sere.
Banderside so stonden mere
Jongeren cnapen vor hare dore,
Dien sere verlangede ter core,
Entie gerne inne waren.
Ten wive seidense sonder sparen
Dat sise hen ontsteken woude,
Maer entrouwen si en soude.
Ende sijn op die dore geronnen,
Diesi gebreken niet en connen.
Ende niement wasser, dat verstaet,
Binnen, die seide gi doet quaet.
  Alse dat wijf dat verstoet
Wert si droeve in haren moet,
Ende ontsloet doe die dore.
Maer van binnen wasser vore
Ene hameide vast ende goet,
Die vaste sluten doet.

Soe dat vernam dat wijf
Wert bevende al haer lijf,
Want si ducht dat die coninc
Haer tyen sal an dat si ontginc,
Ende es van achter omme gegaen,
Ende vant daer ongesloten staen
Ende riep: „Wapene!" harde lude,
„Wat magic doen, goede lude,
Dat met minen her Janne van Mes
Dese joncfrouwe dus wech es?
Hulpe wat salic nu doen!
Ic blive doet alst weet Gelloen.
In weet watic moge angaen:
Ic wille mi henen maken saen."
  Dus es wech gelopen twijf,
Die wel sere ontsach haer lijf.
Ende die mare van derre dinc
Quam vor Otten den coninc
Ende vor Gelloene mede,
Dat die maecht ware uter stede,
Ende dat met haer en wech es
Die ridder mijn her Jan van Mes.
Droeve waren doe die heren,
Dat segic u bi mire eren,
Ende ontboden die meestresse,
Die so sere ontsach die persse,
Die men hare soude doen,
Dat si te voren was gevloen,
Ende menre en vant niet.
Alse Gelloen dat gesiet
Was hi utermaten erre
Ende pensde dat die maecht niet verre
En ware, ende heeftse soeken doen.
Maer om niet pijnt hem Gelloen.
Dien dach sochtmense altemale,
Entien andren also wale,
Ende so deet den derden mede

Al. dore entore die stede.
Doe quam een bode, die brachte mare
Datsi binnen Aken ware
Met den borchgrave Ogiere,
Ende seit den coninc sciere.
„Edel coninc", seide Gelloen,
„Ende wat selen wi hier toe doen?
Wertse Lodewike gegeven
Alle selen wire omme sneven
Ende hebben groten noet,
Ende leven in pinen groet."
Otte die coninc andworde saen:
„In weet wat ics mach angaen."
— Ic segt u", seide Gelloen doe,
„Vart met uwen here tAken toe,
Ende beliget daer die stat,
Ende bid Ogiere dat,
Dat hi u geve die maget vri,
Di u dus ontfoert si
Stolingen uten huse dijn,
Dies gi wel droeve moget sijn,
Met enen ridder, dat u dert,
Want Yoen die coninc vermert
Getrouder u altemale
Dat gise hem sout houden wale,
Ende es nu al dus ontscaect,
Dies gi grote droefheit maect,
Ende maken selt tote dier tijt
Dat gire weder seker sijt.
Dies so bid hem sere nu,
Dat hise weder geve u,
Ocht gi selten houden belegen
In allen siden, in allen wegen,
Tote dat comt die keyser rike.
Gi en wilt niet dat stoutelike
U ontfoert werde die maecht,
Daer gi omme so sere claecht."

Otte seide: „Gi segt wale,
Dit willic doen altemale."
Ende heeft ontboden ute thant
Met hem altemale sijn lant,
Ende heeft met menegen degen
Van Aken die stat belegen.
Doen ontboet hi wel sciere
Dit den borchgrave Ogiere,
Dathi hem die maget sinde,
Die hi gehouden heeft van kinde:
Hi wiltse geven haren vader
Dat si niet en doe quader
Dan si tote noch heeft gedaen.
„Al essi met enen man ontgaen,
Ic hope dat si noch niet
Met hem heeft gedaen iet,
Ende en wildisi mi niet sinden
So moetic mi dies geninden,
Dat icse met crachte gewinne,
Want en wille niet datsi hier inne
Liggende blive met haren putier,
Ende hare joie drive hier.
Ende oec salict clagen doen
Haren vader den coninc Yoen
Over u, dat gise hout,
Diese na rechte bescudden sout."
Dese bode quam te Ogiere
Ende hevet hem vertelt sciere,
Ende gesegt van worde te worde.
Ende alse Ogier dat horde
Ginc hi ter joncfrouwen daer
Ende vraechde haer ocht waer
Ware dat die coninc seide.
„Here", seitsi, „bi mirer waerhede,
Dat so weet al Coelne wale,
Ent tfolc mede op ende dale,
Dat die voegt in die zale quam

Daer hi mi met crachte nam
Also alshem hiet sijn here,
Ende toech mi nederwaert sere
Tote enen bordele, daer men mi dede,
Ane die porte van der stede,
Daer al die liede sagen toe,
Dient sere ontfermede doe.
Ende doe quam dese goede man,
Dient tontfermene began
Dien lachter entie scande mijn,
Want hi seide hi hadde gesijn
Met minen goeden ouder vader,
Dat soude hi mi lonen algader,
Ende ontfoerdemi hemelike.
God loent hem in sijn hemelrike,
Hi heeft mi in mijn ere behouden,
Die mi quadien nemen wouden."
— „Es dit waer", seide Ogier,
„Scone maget, so blivet hier.
Opdat mi God hout gesont
Ic sal u houden toter stont
Tote dat hier comt u vader
Ende uwe andre vriende algader
Dat u niement en sal deren.
Nu laet den coninc wel geberen."
Ogier die stoute borchgrave
Heeft weder gesent ave
Ende heeft den coninc ontboden dat,
Dat hi bleve vor die stat
Alsoe lange alshi gebiet,
Der maecht so en wert hem niet,
Die hi te Coelne in die stede
Te bordele setten dede,
Ende hem also na bestoet,
Daer en dedi niet als coninc goet.
Hi mach strueren, wilthi wale,
Des keysers lant altemale,

Ende daerna mocht God so vouden,
Dat wale soude sijn vergouden.
  Gelloen, die wel horde dat,
Hiet Otten assalgieren tstat,
Ende haer doen al dat quaet
Dat hi mach, want dat verstaet,
Dat hi gerne, mochte hi,
Weder name die maget vri.
Dus heeft Otte die coninc saen
Aken die goede stat bestaen,
Ende assalgierde die porte mede,
Daer men grote were dede
So datsi ongewonnen bleef,
Dies Gelloen groten rouwe dreef.
  Otte die coninc, dat es waer,
Hi logierde savonts daer.
Ende sanderdaechs sendi te besiene
Gelloene waer men mochte engiene
Stellen best vor die stede,
Daer men inne worpe mede;
Ende Gelloen es ute gevaren.
  Binnen desen so quam twaren
Een bode, die vanden keyser quam.
Ende teerst dathi vernam,
Dat die stat was belegen
En wiste hi in welker wegen,
Ende es comen ten coninc,
Dien hi vertelde dese dinc,
Ende vraechdem hoe hi in soude,
Want hi den borchgrave spreken woude.
Otte seide: „Nu segt mi
Wanen, vrient, so comdi?”
Die bode seide, des sijt vroet:
„Van Karle den keyser goet,
Die mi hevet gesent hier
Alse sinen messengier
Om te sprekene Ogiere.”

Doe vragedem die coninc sciere:
„Waer es die keyser, segt mi dat?"
— „Here, te Parijs in die stat
Waenic wale dat hi nu si,
Ocht hi esser harde bi."
Otto seide: „Nu sech mi waer,
Ende wi es met heme daer?"
— „Here, dat willic u weten doen:
Daer es met heme die coninc Yoen
Entie coninc Avestant
Entie coninc Gondebant,
Naimes entie coninc Ogier,
Salomon ende Olivier,
Ende al Yoens groet geslachte,
Daer hi Bordeas met crachte
Mede wan, ende al dat lant,
Dat Gelloen hilt in sine hant,
So dat hi bloet maer en ontfloe."
Otto seide: „Eest dan alsoe?"
Die gene seide: „Twaren, jaet.
Gelloen en wert vort meer raet;
Ic sach den grave Agathoen
Ende Bouden den grave van Cremoen
Hangen bi harer keilen beide
Vor Bordeas op die heide."
— „Hulpe God", seide Otto saen,
„Ende wat hebic dan gedaen
Scande ende onnere minen magen.
Ic maecht ewelike clagen.
Hulpe", seiti, „valsce Gelloen,
Ende wat hebdi mi werken doen,
Datic, duchtic boven al,
Noch harde sere becopen sal;
Ende so seldi selve mede,
Comdi te Coelne in die stede."
Een ridder die dit heeft verstaen
Es te Gelloene comen saen,

Ende verteldem dese sake,
Ende hoe Otte ware tongemake.
  Alse Gelloen dat verstoet
Wart hi droeve in sinen moet,
Ende seide te hem selven doe:
„Wat pijnic mi iegerincs toe?
Tongeval dat es mi bi
Ende tgelucke verre van mi.
Nu waendic sijn daer toe comen,
Datic die brulocht hadde benomen
Van Lodewike, maer ic en can,
Want hi moet emmer sijn haer man,
Wedert mi lieft oft leet.
Over mi dat al ute geet.
Noe moetic oec Otten vlien;
Maer hadde dit mogen gescien
So en haddics geacht niet,
Al haddijs toren ende verdriet
Gehadt ende mede sijn lant al,
Dathi nu groet hebben sal.
Ic wille varen mirer straten."
Dat heer so heefti gelaten,
Ende es gevaren te Coelne waert.
Daer na nam hi sine vaert
Tsinen lande waert van Sweden.
So lange so heefti gereden,
Dat hi quam te Orcadijn,
Daer hi vant die vrouwe sijn
Ende Yrenen sirer dochter mede,
Die hem grote feeste dede.
  Die vrouwe vraechden waer dat waren
Hare kindre beide gevaren?
Die grave hi andworde gereet:
„Twaren, vrouwe, ic en weet
Waer datsi gevaren sijn."
— „Hulpe", seide die vrouwe fijn,
„Ende sijn mine kindren doet!"

Die vrouwe viel in rouwen so groet,
Dat sijt enen tijt bequal.
Doch so ginct over haer al,
Want sijt bestaref cortelike.
Doe dedemen die vrouwe eerlike
Ter erden, alse wale betam
Selker vrouwen loefsam,
Ende Gelloen bleef in Sweden here,
Verhaet utermaten sere
Van den heren vanden lande,
Die scade hebben menegerande
Van haren magen nu genomen,
Dat altemale bi hem es comen.
Ende bi sinen quaden rade
Sijn si comen in die scade.
Dus lach tOrcadijn in die stat
Gelloen ende vernam dat,
Dat die keyser Constantijn
Van Grieken den sone sijn
Leone gerne huwen soude.
Gelloen sende derwaert houde.
Vier besscoppe van sinen lande
Hi tegader daerwaert sande
Omme datsi souden maken,
Mochten si in enegen saken,
Den huweleic van den genen
Ende van sirer dochter Yrenen.
Met groter cierheit, dats waer,
Voeren die bisscope daer,
Ende met groter macht, weet dat,
Te Constantinople in die stat,
Daer si waren wel ontfaen.
Hare boedscap hebben si gedaen,
Ende vertogen den keyser wale
Gelloens macht altemale,
Ende sijn lant ende sijn have,
Ende hoe dathi gerne gave

Sirer dochter bi sinen live
Leo sinen sone te wive,
Ende si prijsden oec mede
Harde sere sine scoenhede.
Die keyser lovede wel die dinc:
So dede mede die jongelinc,
Ende heeft om die maecht gesent.
Men gaf den here groet prosent,
So datsi blidelike scieden.
Gelloen quam met vele lieden
Ende metter maget mede
Te Constantinople in die stede,
Daer men hilt brulocht groet.
Menech prince menech genoet
Wasser, ende menech man,
Dat ict vertellen niet en can.
Daer wan Leo ane die fine
Sinen sone Constantine,
Dien na hem bleef tkeserike.
Nu weet dat gewaerlike,
Dat hier met die grote veede,
Die menegen sint verginc te lede
En es, duchtic, gemindert twint,
Want mi dunct si eerst begint,
Want so meer Gelloens geslachte
Wies ende wart van machte,
So die veede meer wert hart
Endie oec vele te starker wart.
Nu latic bliven dese dinc
Ende segge u van Otten den coninc,
Dien harde swaer te moede was.
Ende doen hi wiste, geloeft das,
Dat Gelloen was wech gevaren
Wart hi harde droeve twaren,
Ende nam ane sine genote raet
Wat hi nu best bestaet.
Si rieden hem gemeenlike

Dat hi kere haestelike.
Ende late des keysers stat in vreden,
Die hi om niet heeft bestreden,
Ende biede hem jegen Yoene
Sine onscout te doene
So hijt best mach gedoen,
Want niet scalc en es Yoen;
Ende dat hi oec versie wale
Ende verveste altemale
Sine borge ende sine stede,
Op dat worde in onvrede
Dathi hem onthouden moge
Doch jegen een swaer orloge.
  Otte die coninc seide:
„Gi raet mi wel en waerhede,
Ende ic moet doen alsoe.”
Vander stat so toechi doe,
Ende es te Coelne gekeert,
Daer hi die vrouwe vant verseert,
Die hem seide dathi sottelike
Verwracht hadde den keyser rike,
Ende mede den coninc Yoene
Dor den quaden Gelloene,
Die oit quaet was ende fel,
Entie en gert en geen dinc el
Dan te vulbringene sijn verraet,
Ende van den goeden tseggene quaet.
„Dat sal u lonen qualike
En versie God van hemelrike.”
  Otte seide: „Wat meindi, vrouwe?
Haddi mi geweest getrouwe
Ende niet Yoens wille gedaen,
Ic hebbe sulke dinc nu angaen,
Die ic node hadde anevaen.”
Helene si andworde saen:
„Dat weet God wale ende kint,
Die alle herten ondervint,

Dat mi Yoen noit an,
Noch daer toe oec noit man,
In warden noch in werken mede
Sochten ane dorperhede,
Ochte enege dinc, al haddi
Selve daer gestaen bi,
Dat gijt u had gebolgen iet.
Dat mi die coninc gerne siet
Ende met mi nemet raet
Dan heeft u gedaen geen quaet,
Noch onsen lande altemale;
Maer, her coninc, dat weet wale,
Dat icken van herten minne
Boven allen mannen die ic kinne,
Buten u enten sone mijn,
Dan latic niement verholen sijn."
Otte seide: „Godweet,
Vrouwe, dats mi van herten leet,
Want twaren gi seles begeven
Ocht het sal u costen tleven."
  Dus was die coninc tongemake
Harde sere om dese sake;
Entie vrouwe banderside
Was hier ave sere onblide
Om dat si van haren here
Es gedreecht aldus sere.
Maer hort wat die coninc doet:
Hi pensde in sinen moet
Quame Yoen die coninc
In tlant, dat si dese dinc
Hem soude vertellen al;
„Ende hi mi daer mede sal
Swaer sijn ende haten meer,
Dies moetic soeken enen andren keer."
Enen grave riephi mettesen,
Die oyt verradre hadde gewesen,
Ende was geheten Coenraet.

Ten coninc so quam dese quaet
Ende vraechde hem wathi begert.
Die coninc seide: „Her grave, mi dert
Harde sere ene dinc.
Gi weet wel dat die coninc
Yoen entie vrouwe mijn
Harde wel te gader sijn,
Ende ic hebse gescouden sere
Ende gedreicht, dat haer mere
Dert dan si mi verstaen doet.
Ende pense datsi haren moet
Sal willen coelen over mi
Als Yoen comt, die coninc vri,
Ende sal hem clagen altemale
Mijn gescien, dat weetic wale,
Dies behoevic hier toe raet."
— „Gi segt wale, here", seide Coenraet,
„Want vrouwen sijn dicken quaet.
Nu radic u, na dat staet,
Dat gi sent die vrouwe mine
In die stat van Berine
In Nortwegen, ende laetse daer
In liggen dit naeste jaer,
Ende en laetse rumen niet
Uter stat, wat haers gesciet,
Ende blivet selve hier
Liggende tote die keyser fier
Comen ende oec Yoen,
Ende besiet wat si doen
Met u willen van derre daet,
Dat emmer niet en was mijn raet.
Ende alse gi des al ave sijt
Vaert dan in Norwegen, hets tijt,
Ende legt mire vrouwen gevaen
Daer si niet en moge ontgaen,
Tote dien, dat haer nemmer inne
En gedure die starke minne,

Ende doet haer hongers wel gevoelen,
So salsi binnen wel vercoelen."
  Her Otte die coninc seide:
„Twaren, her grave, gi segt waerhede;
Dit willic sekerlike doen."
Mettien so ginc die baroen
Daer die coninginne sat,
Ende seide: „Vrouwe, ic segge u dat,
Dat gi margen selt, twaren,
Te Norwegen henen varen,
Ende bliven te Berine,
Ende beiden daer der comst mine
Tote dien datic come daer.
Oec beveelic u oppenbaer
Dat gi daer ute niet en vaert
Teneger stat elder waert,
Ensi dat gi mi daer siet."
Die vrouwe seide: „Neenic niet,
Ic moet doen al u geheet,
Wedert mi lief si ochte leet.
Nu doet mi hebben mijn gevoech;
Ic wille porren margen vroech."
Otte seide: „Het sal gescien."
Wech so ginc hi mettien,
Daer hi haer beraden dede
Datsi soude voeren mede.
  Coenraets wijf die was daer,
Daer die coninc was so swaer,
Ende es te haren man gegaen,
Dien si al dede verstaen
Dat die coninc gesegt heeft.
Die grave haer andworde geeft
Ende seide: „Vrouwe, laet varen,
Die coninginne sal twaren
Swaerlike sijn gecastijt,
Want men salse in corter tijt
Leggen so vaste gevaen

Si sals onnere nemmeer ontgaen."
Die vrouwe seide: „Dats mi leet,
Want die hoefste vrouwe die ic weet
Essit, entie sachtste met,
Ic en weet niet wat haer let."
Die grave seide: „Hets daer bi,
Datsi Yoene den coninc vri
Mint so utermaten sere,
Dat sere mindert haer ere."
Die vrouwe seide: „Hets mesdaen."
Mettesen essi wech gegaen
Ende dede der coninginnen wale
Dit verstaen altemale,
Die haer selven bedroefde sere
Ende seide: „Wat dat wilt mijn here
Dat salic doen ende wathi geert.
Twaren, hi es wale werd
Die gene, daert mi omme gesciet,
Hier omme en salics haten niet."
  Dus es der coninginnen vaert
Al bereet te Norwegen waert,
Ende si es henen gevaren.
God die moetse achterwaren!
Ende Otte dede werneren wale
Sine borge altemale,
Ende vervesten sine stede
Ende wale spisen mede,
Alse die hem weren soude
Op dat menne orlogen woude;
Ende hilt hem te Coelne binnen,
Die hi veste jegen twinnen.
  Nu hort, gi heren, dat u God lone,
Ene jeeste harde scone,
Ende oec mede die waerste ene,
Die men vint groet oft clene.
Gi hebt hier voren wel gehort
Hoe van Bordeas der port

Was gereden her Garijn
Te Coelne om der nichten sijn,
Ende haer broeder Ritsarde mede.
Dese quamen tote Mes der stede,
Daer si wel worden ontfaen.
Van daer porden si saen
Ende sijn geport te Coelne waert.
Onverre so was hare vaert
Datsi ontmoeten die knechte, twaren,
Die vor Colne gesceden waren
Van haren here ende van der maecht,
Ende hadden te Trieren gedaecht
Ende na haren here gebeit,
Die al elre waert geleit
Die maecht hadde, als u es cont.
Die knechte verkinden tier stont
Den hertoge dien si groeten doe,
Endi hi hen weder alsoe.
  Die hertoge seide: „Nu segt mi,
Lieve kinder, wanen comdi?”
— „Here wi comen van Coelne waert,
Alst recht es, sere beswaert,
Alse wi u wel seggen mogen,
Dat kinne God ende ongelogen,
Want het was te jammerne sere.
Ende selen u seggen hoe, here,
Van Bordeas quam, sonder waen,
Die grave Gelloen gegaen
Met ere slavine al te voet
Tote Coelne der stat goet,
Daer hi Otten den coninc vant,
Dien hi vertelde al te hant,
Ende oec over waerheit seide,
Dat gi ende u broedre beide
Wart belegen in Gironvile
Ende had geweest lange wile
Van hem ende sinen magen,

Ende sire noch voren lagen.
Oec seide hi dathi vernomen
Hadde dat die keyser comen
Soude entie borch ontsetten,
Dathi gerne soude letten;
Want hi seide hem vor waer,
Dat ene brulocht ware daer
Besproken tusscen Lodewike,
Den jongen coninc van Vrankerike,
Ende Yoens dochter der maegt,
Die van doegden elken baegt
Ende van scoenheden mede.
Ende op dat dese bruloch lede
So ware hi ende sijn geslachte met
Ewelike achter geset,
Ende bat Otten omme raet
Hoe ment best wederstaet.
Doch wert daer so vele gesaegt,
Dat men soude die scone maegt
Ten bordele sitten doen,
So en soude die coninc Yoen
Nemmermeer met ogen sien
Van haer enege ere gescien.
Edel here, verstaet vort,
Ende vulhort dese mort.
Die maegt wert in tbordeel gedaen,
Daer si haers ondancs in moeste gaen
Wenende ende cretende sere.
Het mochte ontfermen onsen here.
Die wile si in tbordeel sat
Men dede roepen in die stat,
Wie bi haer liggen woude
Dathi ten bordele comen soude.
Here, dit vernam mijn her Jan
Van Mes, die getrouwe man,
Die gewonnen hadde algader
Dathi hadde ane uwen vader,

Ende derde hem van herten sere.
Doe so bevalhi ons, here,
Dat wi sadelden ende bereiden
Sine perde, entie leiden
Uter stat hemelike:
Hi sal hulpen der maget rike
Datsi hare ere behoude,
Watter hem ave comen soude.
Ende wi daden sijn beheet,
Ende hi ginc in tbordeel gereet,
Alse die die eerst te wesene geert
Ane die joncfrouwe waert,
Ende es in die camere gegaen,
Ende heeft haer ane gedaen
Een harde cranc cledekijn,
Ende leide van achter die magt fijn
Uter stat, ende brochtse mede
Tote daer hi ons houden dede.
Ende doe sethise op een paert,
Ende wi alle mede ter vaert
Saten op, al sonder beide.
Mijn here doe te ons seide:
„Vaert wech te Mes waert,
Wi selen u volgen ter vaert,
Maer wi willen henen riden
Emmer desen wech besiden
Ochte ons volget iement iet."
Nie sider here en sagen wijs niet,
Maer gistren, sonder waen,
Dedemen ons te Trieren verstaen,
Dat hise tAken voerde in tstat,
Ende dat dedi omme dat,
Datsi daer eerst was bracht
Ute Ottes eerscap ende macht,
Ende dus essi ute des coninx lande,
Geloeft si God, al sonder scande."
— „Hulpe God", seide Garijn,

„Helech God, hoe mach dit sijn
Dat nie Ernaut die stoute man
Dus valscen sone gewan,
Noch oec die coninc Gerijn!
Wanen quam hem dit venijn,
Dat so heeft mi wonder groet.
Het wort gewroken vor mine doet,
Magic, dese quade daet.
Lieve knape, nu verstaet,
Segt ons ende en lates niet
Es der maegt iet gesciet?"
— „Neent, here, bi mire trouwen,
Niet es messciet der joncfrouwen,
Datse keyser ochte coninc
Dorve laten om die dinc."
  Garijn seide: „Dats doch goet.
Nu so es Gelloens moet
Wers gekoelt dan hi gerde.
Ic en wane niet en derde
Hem datsi so ontginc,
Noch salsi hebben den coninc
Ondanc Gelloen ende sinen magen,
Ende hem allen, diet gerne sagen
Dat toe niet en quame,
Sijnt si es bleven sonder blame."
  Dus voeren Garijn ende Ritsart
tAken waert sere beswart.
Onderwegen vernamen si
Dat Otte die coninc vri
Was vor Aken getogen
Met menegen man vermogen,
Maer dathi gekeert ware
Om dathi vernam niemare
Dat Karel quame ende Yoen,
Ende oec gevloen ware Gelloen.
Dies was hem te moede swaer
Dat Gelloen was van daer.

Dus sijnsi in die stat comen.
Ogier, die dat heeft vernomen,
Was te moede harde wale,
Ende voer jegen hen daer dale,
Ende heefse wel ontfaen.
In die zale leidise saen,
En vertelde hem met rouwen
Wat gedaen hadde der joncfrouwen
Otte die coninc ende Gelloen,
Ende hoe sine quamen beliggen doen
Met enen starken here vermogen.
Ende oec twi si ave togen
Dies en wisti niet te waren.
  Garijn seide: „Men laet varen!
Dit es niet die eerste quathede
Die ons die valsce Gelloen dede;
Maer mocht die leste sijn
Dat ware mi lief", seide Garijn.
„Nemmer en moet hijs nochtan danc
Hebben; si sal eer iet lanc
Keyserinne van Rome wesen,
Daer toe so wert si gelesen."
— „Dies onne God der maget fier",
Seide die borchgrave Ogier.
  In die camere ginc si na das,
Daer die scone maegt in was
Metter goeder borchgravinnen.
Ende teerst dat sire quamen binnen
Entie maegt den broeder sach
Ontploec haer herte als die dach,
Enten oem beide mede.
Met wenende ogen si seide:
„Oem, willecome so moeti
Wesen bede Gode ende mi,
Want mi grote lelycheide
Otte ende Gelloen beide
Hebben gedaen na harer macht.

Maer, danc so hebbe die Gods cracht,
Ic bens met eren hen ontgaen,
Dat een ridder heeft gedaen,
Die geheten es her Jan van Mes,
Die te minen vader waert nu es,
Ende sal hem vertellen al
Mijn leet ende mijn ongeval,
Entie versmadenesse groet,
Die mi die coninc Otte boet."
  Garijn seide: „Nichte, laet varen!
Het wert noch vergouden twaren,
Op dats ons onse here an,
Die alle dinc wel voegen can.
Wi sijn, nichte, comen om u.
Gi moet met ons varen nu
Te Parijs, tuwen vader,
Enten keyser, die beide gader
Na u beiden daer in die stat."
Die maecht seide: „Ic doe al dat."
Men gereide daer tien tide
Diere wagene ende gesmide,
Daer si henen porden mede.
Die borchgravinne vander stede
Voer met hare vriendelike,
Ende menege andre vrouwe rike,
Alse wel selker maegt betam.
Dus voer die maegt loefsam
Met scoenre menechte te Parijs waert.
  Nu hort van sher Jans vaert
Van Mes, die den coninc Yoene
Woude seggen van dien doene,
Dat Gelloen ende Otte mede
Sirer scoenrer dochter dede.
  Soe lange soe reet mijn her Jan,
Dathi te Parijs quam an.
Entie keyser en was niet
Te Parijs noch comen iet,

Maer men liet hem verstaen
Dathi comen soude saen.
Daer bleef die getrouwe here.
Maer hi wart onlustech sere
Ende bleef liggende harde cranc.
Doch so staref hi eer iet lanc
Dat hi niet en sprac Yoene,
Ende men groef den ridder coene
Te sent Pauwels, God weet,
Wies kerke dat in Greven steet,
Scone ende eerlike,
Alse wel betam selken like;
Want het was een goet man,
Daer vele trouwen was an!
Nu latic bliven van desen here,
Die es tontfermene sere,
God moete sijns genadech sijn!
Ende segge van den keyser fijn
Ende van den andren daer toe,
Die te Parijs quamen doe.
Banderside quam Garijn,
Ende daer mede die nichte sijn,
Die niet scoender wesen conde.
Die liede seiden met enen monde
Dat nie quam in Vrankerike
Coninginne die haer gelike
Van scoenheden groet ocht clene.
Lodewijc sach die maget rene,
Die hem behagede harde wale.
Si vercierde al ene zale;
Ende teerst datsi den keyser sach
Ontboet si heme goeden dach,
Ende haren vader den coninc mede,
Gelijc datsi hen allen dede.
Met wenenden ogen so seitsi:
„Edele heren, verstaet mi
Ende ontferme u der onnere,

Die mi Otte dede die here.
Bi des quaets Gelloens rade
Pijndi mi te doene scade
Ende scande mede groet.
Danc hebbe God, dat niet besloet,
Dat niement dan God selve dede,
Die daer rechte wrachte mede!
  Here, Gelloen quam van Bordeas,
Daer hi ute verdreven was,
Met erer slavine al te voet
Tote Coelne der stat goet,
Daer hi den coninc Otten vant,
Dien hi vertelde al te hant
Hoe hier ene brulocht gemaect si
Tusscen den jongen keyser endi mi,
Dathi harde gerne brake,
Op dathi mochte in enege sake.
Doe berieden si hen daer,
Dat si mi togen daer naer
Ten bordele in die stat,
Ende daden gebieden dat,
Datter quame wie dat woude,
Want hi bi mi liggen soude.
  Edel here, weet vor waer,
Datic onlange stont daer,
Dat een ridder, een goet man,
Ende hiet van Mes mijn her Jan,
Ende seide dathi sijn goet algader
Wan ane minen ouder vader,
Entaer omme so woude hi
Aventuren dore mi
Beide goet lijf ende lede
Om mi te lossene mede.
Ende ontfoerde mi na dat
Tote Aken in die stat,
Daer ic in uwe zale
Van den borchgrave ontfaen was wale.

Ende Otte quam daer naer
Ende beleide ons in Aken daer;
Maer in weet hoe hi sciet,
Ende ons met paise bliven liet.
Dit clagic u, her keyser, here,
Ende minen vader harde sere,
Ende nemmermeer en nemic man
In sire gewroken an."
  Die keyser seide: „Scone, laet varen!
Het wert wel gewroken twaren.
Ende daer omme en laet niet dat.
Ic sal u wreken vele bat
Dan gi selve sout visieren.
Mi dunct wel in allen manieren,
Dat hijt dede in mijn despijt,
Sijnt dat gi so langen tijt
Hebt geweest in sine macht,
Ende nu eerst toe es bracht
Alse gi sout minen sone trouwen.
Magic leven het sal hem rouwen.
Hier omme en laet die brulocht niet,
Al en eest te voren niet gesciet."
  Die maegt wert vertroest hier bi,
Ende seide: „Ic sal gerne dat gi
Begert doen, lieve here,
Al dert mi mine scande sere."
Na dese tale quam in gegaen
Die biscop van Riemen saen,
Die vrome man her Tulpijn,
Ende hadde dat mesgewade sijn
In die capelle doen dragen saen,
Want hi woude doe messe doen gaen.
Ende alse die goede man
Hadde sijn ornament an
Brachtemen geleit die maegt daer.
Ende het leidense, weet vorwaer,
Twee coninge stout ende fier,

Gondebant ende Ogier.
Daer trouwetse Lodewike,
Ende bleef coninginne rike.
Yoen gaf hem daer ter stede
Vlaendren ende Riemen mede,
Ende ene partie van Gasscoene.
Ende Garine liet hi Nerboene,
Want sirer moeder hadde gewesen.
Ende Garijn gaeft vort na desen
Aymerine, sirer dochter man,
Diet van den coninc ontfinc dan.
Oec so ontfinc Ritsart
Van den coninc daer ter vart
Al die ere van Bordeas,
Die te voren Gelloens was.
Dus was ginder grote feeste
Ende vroude, seit die jeeste,
Ende oec die meeste mede
Die nie was te Parijs in tstede.
Teser feesten wonnen vele
Bede yraude ende ministrele;
Ende goeden ridders men oec gaf
Diere scoenheden, daer vele af
Ware tseggene ende lange stonde,
Daer omme so sla ict van monde.
Die feeste duurde sonder sage
Al omme ende omme .VII. dage,
Dats daer niemant en verdroet,
Even scone ende even groet.
Nu hort, gi heren, dor onsen here,
Dese dinc es te wonderne sere
Ende te jammerne diese merct.
Nu es dese veede sere gesterct
In beiden siden, dat dunctmi,
Sint sconinx Yoens dochter si
Geweldege roemsce keyserinne,
Daer si sal sterven inne,

Ende Yrene, geloves mi,
Keyserinne van Grieken si.
Dus hoget dunctmi alle dage,
Ende machtegen hare mage.
Het was een jammerlijc begin,
Want geen inde en hevet in.
  Alse dese feeste was leden
Heeft die coninc Yoen gebeden
Beiden vrienden ende magen,
Datsi hem also versagen,
Datsi hen stoeden in staden
Jegen Otten, die vele mesdaden
Hadde jegen hem mesdaen;
Want hi sals bate ontfaen
Ende beternesse, opdat hi can.
„Want Otte hi es mijn man
Van Lorein altemale,
Dathi verbort heeft wale,
Ende van Coelne der stede,
Die hi van mi ontfinc mede."
Sine mage andwarden twaren
Dat sijs alle gereet waren
Ende met hem varen wouden,
Ende te Paesscen comen souden.
Ende selve die keyser rike
Gelovet hem sekerlike.
  Oec so rieden si hem dat,
Dat hi come te Aken in die stat
Metten keyser openbaer,
Ende ontbiede Otten daer,
„Ende biedt hem vonnesse te doene
Al daer vor des coninx baroene.
Hort sine onscout ende sine tale
Op dat hi comt, dat raden wi wale,
Beide vor ridders ende vor heren,
Ende doet hem betren tuwer eren."
— „Gerne", seide die coninc Yoen,

„Dit so salic emmer doen."
Hier met namen orlof die heren
Ende wouden te lande keren,
Ende voeren op ende dale
Ende scieden altemale.
Yoen voer te Gasscoengen waert
Ende met heme sijn sone Ritsart.
Ende in Doringen voer Garijn
Ende Gyrbeert die sone sijn.
Karel bleef, des sijt wijs,
In die stat te Parijs,
Ende maecte daer ene soene
Tusscen Normanne ende Bertoene
Van erer veeden ende nijt,
Die gestaen hadde langen tijt.
Yoen quam te Bordeas,
Daer hi wel ontfaen was,
Ende besette na Ritsarts hant
Beide stat ende land.
Vort voer hi te Nerboene:
Daer quam Aymeri die coene
Ende deet hem besetten wale
Na sirer hant altemale.
Te sent Gilijs voer hi vort,
Ende besette tsire hant die port.
Machi daer en wert here
Berengier ave nemmermere.
Van daer voer hi in Gasscoene
Ende bereide met sconen doene
Sine provanche ende sine vaert,
So hi eerst mochte, tAken waert.
Ende Aymerijn Arnouts sone
Brachte met heme die van Narbone,
Ende liet op die wile
Hervine van Gironvile
Rewert in den lande daer,
Ende voer en wech daer naer.

Gi goede liede, verstaet ende hort,
Dus doet die jeeste weten vort,
Dat Astolf der Lombarden here
Brac beide gelof ende ere,
Dat hi den paus hadde gedaen,
Ende woude te Rome al verslaen
Watter was cleine ende groet,
So dat die paus dor die noet
Karlen ontboet den stouten here,
Die hem derwaert haeste sere.
Met menegen man eshi gereden
Ende es tgeberechte leden,
Ende heeft Astolve den coninc
Weder gevaen, in waerre dinc,
Ende in prisoene gedaen.
Ende daer na so keerdi saen.
In desen tiden dat Karel was
In Lombardien, geloeft das,
Hadde die stoute coninc Yoen
Al sijn her gaderen doen,
Beide vriende ende mage,
So datsi in paesche dage
Alle tAken comen waren.
Ende Yoen vernam daer twaren
Dat die scone vrouwe Helene,
Beide met rouwe ende met weene,
Ware om den wille sine
Gesent in die stat van Berine,
Dies hem was te moede swaer.
Arione so riep hi daer
Ende hiethem dathi soude varen
Te Berine sonder sparen
Ane Helenen der coninginne,
Daer hi toe droech grote minne,
Ende vragede haer hoet haer stoede,
Ende oft si ware in swarer hoede;
Ende dat hi dinc en gene rochte

Dan dathise spreken mochte;
Ende datsi hem ombiede dat,
„Ten welken dage, ter welker stat
Dat icse sal spreken mogen.
In werde nemmermeer in hogen
En si dat sake dat icse sie.
Nu vaert dat u lieve gescie,
Ende haest u utermaten sere."
Die gene seide: „Gerne, here",
Ende es geport tilike.
Doch voer hi niet so haestelike
Hi en voer te Coelne in tstat
Ende vertelde Otten dat,
Die hem beval op sine ere
Dathi aldaer weder kere.
— „Gerne", seide Arioen.
Otte die coninc pensde doen:
„Mochticken in mijn seel gecrigen
Ic souden wel doen swigen,
Tover en ontfoerdene mi."
Dit pensde Otte die coninc vri.
Yoen die nu te Haken legt,
Als ons die ystorie segt,
Ontboet Otten den coninc
Dat hi quame van derre dinc,
Die hi sirer dochter hadde gedaen,
Vor hem te vonnesse staen:
Hi woude hem pinen vonnesse te doene
Na dat vonnesse der baroene.
Otte ontboet hem weder dat,
Dathi quame te Coelne in tstat
Hi souts hem berechten daer,
Anders en quame hi hem niet naer.
Yoen die warts doe te rade
Dathi heme soude doen scade
Waer hi mochte ende conde.
Doe toechi ter selver stonde

Te Mes waert der goeder stat,
Daer hi .III. maent voren sat
Eer si hem wert opgegeven.
Onlange so es hi daer bleven,
Ende ginc altemale in hant
Watter was, borge, lant,
Ende hevet heme ave getogen:
Otte en werdes meer vermogen.
 Doe toechi die Mosele tale
Ende belach Covelense also wale,
Daer hi ene maent voren lach,
Eer dathise gecrigen mach.
 Daerna so woudi maken
Sine siege vor Andernaken,
Maer onlange eshi daer bleven
Si en wert hem opgegeven.
 Doe toech hi te Bonnen wert,
Dathi oec te winne gert,
Maer daer vernam hi mare
Dat die keyser comen ware
Ende hi tAken ware in die stat.
Te hem voer hi na dat,
Ende vantene tAken binnen,
Daer hi was ontfaen met minnen.
Daer dedi den keyser verstaen
Wat dat hi hadde gedaen.
Die keyser seide: „Beit hier,
Ic sal Otten den coninc fier
Ontbieden hier in dese sale
Ende sal horen sine tale."
— „Dat willic wale", seide Yoen,
„Maer also moet mi God doen
Ere ende lieve mede
Alse hi van Mes die goede stede
Ende van den lande nemmermere
Weder en werdet here;
Want ics heme niet mach onnen,

En worde van hem met crachte gewonnen."
Karel sende na dese dinc
Ane Otten den coninc,
Dien hi ontboet ochthi woude,
Dat hi te Aken comen soude,
Hi woude hem van den coninc Yoen
Gerecht vonnesse gescien doen.
Ende en woudijs doen niet
So ware hem evele gesciet.
Hi soude met Yoene comen
Ende so worde heme genomen
Wat hi helde geheellike
Van den hogen keyserrike.
Die bode voer te Coelne toe,
Daer hi vant Otten doe,
Dien hi sine bodscap seide
Vor ridders ende vor knapen mede,
Ende vertelletse hem met staden.
Otte seide: „Ic sals mi beraden."
Die coninc riep, bi mirer eren,
Te gadere alle sine heren,
Ende hiesch hem hier op raet.
Doe seide die grave Conraet:
„Here, ic rade wale dat,
Dat gi tAken vaert in die stat,
Ende maect uwen pais daer;
Want torloge es u te swaer
Want te mechtech so es u
Biden keyser worden nu
Die stoute coninc Yoen.
Gi en hebt nu geen doen.
Wi selen onse dinc wel tonen,
Ende mogen wise gehonen
So datsi weder keren
So hebdi georloget met eren.
Ic sal dragen uwe tale
Aldaer vor die heren wale."

Die coninc seide: „Dits goet."
Den bode men voren comen doet,
Dien die coninc seide dat,
Dathi te Aken in die stat
Ten keyser gerne comen sal,
Sint hi si versekert al
Jegen hem ende Yoene
Sine onscout daer te doene.
  Die bode seide in corter tale
Dat hijs ware versekert wale,
Want die keyser, diene ontboet,
Soude hem node clene ocht groet
In sijn hof laten mesdoen,
Ende oec soude die coninc Yoen
Node sijn geleide breken,
Want men souts hem lachter spreken.
Die coninc seide: „Ic comere dan
Margen, op dats mi God an."
  Hier met es gekeert die bode.
Den coninc beval hi te Gode
Entie heren altemale
Ende es geruumt die zale
Ende es tAken in gereden.
Vor die zale beite hi beneden
Ende es daer boven gegaen.
Daer vant hi den keyser staen
Ende mede die andre heren,
Die hi groete, bi mire eren;
Ende seide sine bodscap daer,
Dat Otte sander daechs daer naer
Comen soude in die stat,
Ende ane horen al dat,
Dies men hem ane spreken woude,
Ende hi ware die gene die soude
Andworden ende vonnesse ontfaen
Van al, dathi hadde mesdaen.
  Sanderdaechs tilijc genoech

Porde Otte die coninc vroech,
Ende quam in die stat te Aken,
Daer hi sinen pais soude maken,
Want hi daer quam om dat.
Dien dach bleefhi in die stat.
Sanderdaechs soude sijn tgedinge
Van den heren sonderlinge,
Daer die keyser toe sitten ginc;
Ende Yoen die coninc
Es in die ander side gestaen.
Doe quam Otte die coninc saen,
Ende met hem die grave Conraet,
Die altemale was sijn raet,
Ende spreken soude sijn wart.
Oec quamer met hem in die vart
Vele heren, dits waer,
Die hi met hem brachte daer.
Otte es mede in gegaen.
Doe seide die grave Conraet saen:
„Die selve God, die gewerde
Te makene hemel ende erde,
Moet hoeden den keyser coene,
Ende oec mede den coninc Yoene,
Ogiere den coninc ende Aristande,
Oliviere ende Gondebande,
Naimes, Olles ende Garine,
Samsoene, Lambrechte ende Constantine,
Ritsarde ende Gerberte Garijns sone,
Ende Aymerine van Narboene,
Ende Gadifiere van Camerike,
Den stouten grave ende rike,
Enten stoutsten grave die leeft,
Roelande, die getrout heeft
Auden der vrouwen scone,
Die met eren mochte dragen crone,
Ende alle sine mage die hier staen
Groetic van Ottes wegen saen,

Ende bidde hen harde vriendelike
Heeft Otte die coninc rike
Iet mesdaen jegen Yoene
Hi wilt betren den coninc coene,
In dien hi hem dat selve doe,
Can hire redene tonen toe."
Yoen die coninc, die daer stoet,
Seide: „Gerecht keyser goet,
Hort mine redene ende tale,
Die ic u wille betonen wale.
Het geviel op enen dach,
Dat mi wale deren mach,
Dat mine waerdinne versciet,
Daer ic omme hadde verdriet
Alsic mochte te rechte wale.
Doe bleef mi die cusce smale
Basilie, die dochter mijn.
Ende want ic dicken moeste sijn
Uten lande in orloge
Sondicse Garine den hertoge,
Dat si ware met sirer vrouwen.
In wister wien bet betrouwen
Dan minen broeder ende sinen wive.
Doen sciet oec vanden live
Die welgeraecte hertoginne,
Doe pensdic in minen sinne
Dat Otte ware die neve mijn,
Ende si niegerincs sijn
En mochte daer si bet ware
Dan met sinen wive dare.
Want, her keyser, weet dat,
En haddic hem betrout niet bat
Dan ic iement els dede
In hadde hem al daer ter stede
Om geen dinc gesint
Met hem te houdene mijn kint,
Dat mijn lijf was ende raste,

Ende dat ic minde van herten vaste.
Ende oec geloefdics in allen sinnen
Helenen der hoefscer coninginnen
Datsijt soude wisen ende leren
Enten doegden waert bekeren.
  Nu hadde mi Otte dese trouwe
Wel na geloent te minen rouwe;
Want hi, in weet omme wat,
Dede te Coelne in die stat
Mine dochter, die ic minne,
Trecken ten bordele inne,
Daer si haer ere hadde verloren
En hadse God niet gehoet te voren.
Dese scande so dede hi mi,
Ende hier op, her keyser vri,
Quamic tAken hier gevaren,
Met droeven gepense ende swaren,
Ende dede den coninc vor mi dagen.
Ic woude met mannen ende magen
Hem vonnesse doen, op dathi woude,
Dathi met rechte doen soude,
Want emmer so es hi mijn man
Van den lande dat ic nu wan
Dats Mes, dat mijns vader was,
Ende mijns ouder vader, geloeft das,
Ende dat mijn vader den sinen gaf,
Ende sijn man bleef der af.
Nochtan wiste menech genoet
Dat mijn vader doe was bloet
Beide van goede ende lande,
Ende oec gaven hem vulle hande
Sine vianden altoes te doene,
Dat noit conste bescieten soene.
Hier bi so washi mijn man,
Dies hi niet geloechnen can,
Ende hier bi daegdicken hier,
Ende hi was in therte so fier

Dathi so wart te rade
Dathi seide dat hijs niet dade.
Doe voeric hem afwinnen tlant
Dathi hilt van mire hant.
  Nu so eisscic hem dat
Vor den keyser op dese stat,
Dat hi mi betre die valschede,
Die hi mi, in trouwen, dede."
Fransoyse seiden saen:
„Twaren, dat was sere mesdaen,
Dathi eens edels coninx kint,
Dathem op trouwen was gesint,
Woude setten in bordele.
Daer gebrac hem doechden vele,
Want hi quatheit dede grote.
Wel waert recht dathijs mesnote,
Want ons dunct na ons verstaen
Die coninc en hadde twint mesdaen
Dan dathi hem doget getroude,
Dat hem sint wel sere roude."
  Doe dese redene aldus was
So stont op, geloeft mi das,
Die valsce grave Conraet
Ende seide: „Gi heren, nu verstaet:
Men segt ééns mans tale allene
Dat dat en si tale engene,
Dies so hort des coninx tale
Ende verstaese, so doedi wale.
  Otte die coninc hi liet wel
Dat op enen tijt gevel
Dat Garijns waerdinne ende nam,
Ende hi daer ten like quam,
Ende sijn wijf die coninginne,
Die te Yoene droech rechte minne.
Omme die minne, die Yoen
Droech ter coninginnen doen
Ende heden desen dage noch draegt,

So beval hi haer die maegt
Ende lietse wonen met hare,
Dat Otte loefde oppenbare,
Want hi hadde den coninc lief
Ende onste hem wel al tgerief
Dat hi heme mochte doen.
Nochtan wisti wel dat Yoen
Sijn wijf minde harde sere,
Ende si oec weder mede den here,
Want sijs har wart niet en hal.
Maer Otte hi hilt al
In dogeden ende in goede mede
Ende liet hem hebben stonde ende stede
Wel te sprekene jegen hare,
Want hi hilt in goede ware.
Oec heeft die coninc, sonder waen,
Dicken dor Otten gedaen
Dies hi hem beloeft sere.
  Nu hort dor God, her keyser, here:
Het geviel op ene stont,
Alsic u mach maken cont,
Dat Otte die coninc te Coelne lach,
Daer hi gerne te liggen plach,
Ende quam te hem die grave Gelloen,
Die hem dede verstaen doen
Dat hem dat dede verstaen
Van Sueden die grave Alaen,
Ende oec hadde tselker stede
Dat wedergade gesien mede,
Dat Alaen te Coelne quam
In die camere ende vernam
Dat Yoen, daer hi toe sach,
Bider coninginnen lach.
Ende oec so en sciet
Die grave van hem niet,
Hi en liet hem verstaen wale
Dathi toesach altemale.

Oec so seidi hem die dinc,
Dats hem Yoen die coninc
Beroemt hadde daer hi sat
Over taflen ende at,
Ende swoert met dieren eede.
Dit was minen here te horne lede.
  Vort, here, seide hi hem saen,
Alsic u mach doen verstaen,
Dat Yoen op die selve wile
Lach binnen Gironvile
Belegen van Gelloens magen,
Diene harde vaste belagen,
Ende her Gelloen daer vernam
Dat mijn here die keyser quam,
Ende soudene met crachte ontsetten,
Dathi qualeec mochte beletten
Jegen den keyser sinen here.
Oec so dreigde Yoen sere
Mochti comen ute die prisoene
Hi sout ontgelden doen Gelloene,
Ende hen allen die hen bestaen,
Ocht diene vriendelike ontfaen,
Ware hi coninc ochte grave,
Daer en sciedi niement ave.
  Oec seidemen hem sekerlijc
Dat skeysers sone Lodewijc
Des conincs dochter nemen soude,
Ende daerbi Yoen woude
Geven van Lorein tlant,
Dat mijn here hilt in sijn hant,
Ende Coelne mede die stat,
Want si den keyser poente bat,
Sint hi Aken heeft vercoren,
Dan enegen keyser te voren,
Ende soude minen here verdriven.
Ende dit soude niet mogen bliven.
Dit swoer her Gelloen die here

Met dieren heden harde sere."
  Vort so seide die grave Conraet:
„Gerecht keyser, nu verstaet,
Minen here den coninc, die hier staet,
Wart die huet van scaemten heit
Om datten die coninc woude
Onterven dus sonder sine scoude,
Alshi bi u ware gesterct.
  Vort hort, here, ende merct,
Dat hem die lachter entie scande,
Dies hem die coninc in vreemden lande
Beroemde vander coninginnen
Altemale dede ontsinnen,
Ende vraegde met haestegen doene
Wat hi best dade Gelloene,
Daer hi Yoene den coninc
Mede loende sine valsce dinc,
Ende hi nedere sine macht.
Daer toe wilthi sine cracht
Doen ende al dat hi can.
Doe riet hem die valsce man
Dathi die scone maget name,
Daer al dese macht ave quame,
Ende dade haer haer ere nemen,
So en sout genen coninc getemen
Te nemene al selc een wijf,
Die so gelevert hadde haer lijf.
Ende riet ende seide dathi woude
Dat mense in bordele setten soude:
Daer wrake hi metten selven heme
Ende oec, here, alsict verneme,
So soude te cranker sijn Yoen,
Ende en soude niet mogen doen,
Dies hi te voren hem vermat,
Lant te leverne ende stat.
  Here, mijn here die coninc,
Die sere ontsint was om dese dinc,

Lovet ende wout mede,
Daer hi sere ane mesdede.
Maer enen doet sine tee so sere
Dathise doet afslaen, here,
Metter weeden die hi gevoelt
Eer si wel wert vercoelt:
Alsus gesciede minen here daer.
Maer, gerecht keyser, weet vorwaer,
Dat die maegt cume en was
In dat huus, sijt seker das,
Gestaen, dats den coninc minen here
Berou weder harde sere,
Ende sende derwaert dan
Enen ridder, hiet her Jan
Van Mets, dien hi bat vriendelike
Dathi haelde die maget rike,
Die daer haestelike quam
Entie scone maget nam
Ende voeretse te Aken waert.
Dies mijn here wert vervaert:
Ende dat dede hi om dat,
Dat her Gelloen was in tstat,
Ende hi duchte sinen raet
Dathi noch mochte wesen quaet.
Mijn here die coninc die wert doe
Om die maegt besorget soe,
Dathi haer volgde haestelike
Met menegen ridder stout ende rike
Tote vor Aken die stat,
Ende ontboet Ogiere dat,
Dathi hem die maget sinde
Die hi gehouden hadde van kinde.
Ogier wederseit algader
Ende seide: hi soutse haren vader
Houden ende leveren mede.
Doch toech mijn here van der stede,
Om dathi wale wiste das,

Datsi daer wale was.
Ende alse Gelloen dat vernam
Dat mijn here te hem selven quam,
Noch na sinen wille niet ginc,
Sonder te nemene an den coninc
Orlof voer hi hemelike
Henen ute mijns heren rike.
Dit es mijns heren mesdaet,
Here, nu hebt hier op raet.
  Hort, geweldech keyser, here,
Noch so claegt die coninc sere
Dat hine dagede dat hi quame
Ende vonnesse hier ave name,
Dies hem niet en stont te doene,
Want hi wiste hier met Yoene
Een groet here met wapenen fel,
Ende en was niet seker wel
Sijns levens, quame hi daer.
Ende oec en washi in dien vaer
Niet sculdech te comene, dats u cont.
Maer hi quam hier nu ter stont
Alshi u, her keyser fier,
Entie uwe wiste hier,
Want doen quamhi coenlike.
  Oec weet wel, her keyser rike,
Dat Yoen voer in sijn lant
Ende stichte roef ende brant,
Ende wan Mes die goede stat,
Ende Covelense boven dat,
Ende Andernake, dat minen here,
Weet wel, derde harde sere,
Ende hadt mescien wel weren mogen;
Maer dathi trac vor sinen ogen
Dathine verwracht hadde sere,
Ende daer toe was sijn here,
Ende liet hem sinen wille doen,
Gelijc hi dede, die coninc Yoen.

Nu wetti, gi heren, wale
Mijns heren mesdaet altemale.
Doch en essi alse mesdadech niet
Alsmen hier te voren hiet;
Doch kint hi dathi heeft mesdaen
Dathi hem wreken soude so saen
Over so hoge joncfrouwe,
Ende heves groten rouwe;
Want hijs niet sculdech was te doene.
Ende wilt geven den coninc Yoene
Hem vort in baten des
Sine goede stat van Mes,
Ende al tlant, geloeft das,
Dat Girberts sijns vaders was,
Ende hi gaf sinen vader Gerine,
Indien dat hebbe die nichte sine
Vor dat hi hare dede te leede,
In dien dat inde dese veede.
Ende oec so bid mijn here hier
Vor alle dese heren fier
Den coninc Yoene vriendelike
Ende oec dor Gode van hemelrike
Dathi varen late die minne,
Die hi heeft ane die coninginne
(Want minen here sere dert,
Want hi heeft die vrouwe wert),
Ende scuwe hare wandelinge,
Hi wilt geloven in waren dinge
Dathijs in en genen sinnen
Nimmermeer der coninginne
En sal in arge noch in goede
Vermanen, sint dats blive hoede.
Dor God, gi heren alte male,
Anesiet redene ende doet wale,
Ende hulpt dat werde ene soene
Tusscen minen here ende Yoene.
Al versuumde hem mijn here

Die macht si blijft in haer ere,
Dathi selve weder dede:
Daer heeft hijt versoent sere mede."
Karel seide: „Bi mire wet,
Hi hevet hier verscoent met.
Maer dat so es oppenbaer
Dathi was te haestech daer
Dathi dor eens quaeds raet
Dede also lelecke daet.
Maer die noit mesdede niet
En weet waer af betren iet.
En ware Yoene niet mesdaen
Waer of soude hi ontfaen
Bate? Dan canic gesien.
Men laet in Gods namen gescien,
Het dunct mi orborleec wesen."
Yoen die coninc sede mettesen:
„Sint u genoecht, her keyser, here
Salict doen vele te ere.
Maer wat sal scaden den coninc dat
Alsic come teneger stat,
Daer ic vende die coninginne,
Die so hoefsch es van sinne,
Datic spreke jegen hare,
Niet stille maer oppenbare?
Want ic wille sonder noet
Sweren enen heet groet
Bi den here, die mi al
Maecte ende ontmaken sal
Wanneer dat sijn wille si,
Ende bi der moeder, die wi
Geloven datsi droech maecht,
Dat coninc Otten was gesaegt
Datic lach bi der coninginnen,
Dat dat noit in genen sinnen
Waer en was noch en gesciede,
Ende datic dies vor enege liede

Soude mi beroemt hebben dat.
Noch sweric op dese stat
Bi Gode ende mire trouwen beide
Datic nie wart en seide
Noch si weder jegen mi,
Al hadder die coninc gestaen bi,
Dathijs hem hadde belgen connen.
Wat machijs mi dan veronnen
Datic spreke jegen hare
Niet stille maer oppenbare?
Want dat kinne God van hemelrike
Datic die coninginne rike
Hebbe gehadt van herten lief,
Maer anders en sochtic noit grief
Van hare, gi heren dat verstaet."
Doe seide weder die grave Conraet:
„Ic hebbe dicken verstaen wel
Dat lange duurde wert quaet spel
Gerne; dies men niet gesien
En heeft mochte doch wel gescien.
So lange geet, alsmen spreect,
Die cruke te watere datsi breect.
Ende u en geleegter niet ane
Dies hebdijs goet ave tstane."
Yoen seide: „Gi segt waer,
Maer hets mi te doene swaer:
Qualijc so mochtict gelaten.
Hoe mochtic die vrouwe haten,
Die mi en mesdede noit niet?
Mi es lievere dat niet gesciet
Die soene dan ic dit dade."
Doe seiden met gemenen rade
Fransoyse ende Bertoene:
„Dits groet wonder van Yoene.
Hoe waenti dat so si keytijf
Die coninc, dathi hem sijn wijf
Tsinen wille laten sal?

So ware hi verscoven al.
Noch ware hem beter dat die soene
Altemale bleve te doene."
  Karel seide, die coninc, doe:
„Wat hulpt hier vele gesegt toe?
Dese soene moet vort gaen
Indien dat en geen vermaen
Die vrouwe vort en gecrige
Van Ottes wegen, maer daer af swige.
Yoen sal hem hoeden dat,
Dathi niet sal comen tier stat,
Daer hi die vrouwe meer gesie,
En si dat so gescie,
Dat si te like ofte te feesten,
Daer si vergadert metten meesten,
Ochte bi andren gevalle,
Daer die liede vergàdren alle;
Ende daer en salhi jegen hare
Noch stille noch oppenbare
Spreken in enegen sinnen
Dan: God hoedu, God moet u minnen.
Dit salhi geloven hier."
— „Dat salhi", seide die coninc Ogier,
„Weder hi wille ocht en wille."
Maer die coninc hi sweech stille,
Ende sine mage geloefden dat.
Doe wert daer versoent op tstat,
Ende Otte wert Yoens man
Van Covelensen, dat hi wan,
Ende van Andernaken mede,
Dat men hem weder geven dede.
Entie soene, dat was waer,
Was vast ende goet gesproken daer.
  Alse dus gemaect was die soene
Tusscen Otten ende Yoene
Namen orlof alle die heren,
Ende wouden weder te lande keren

Alsi daden cortelike.
Karel ontboet, die keyser rike,
Sinen sone Lodewike,
Ende sijn wijf die suverlike.
Ende Yoen ende Ritsart
Sijn gekeert te lande wart
In Siten, daer hi comen was,
Ende vernam die waerheit das,
Dat Gelloens dochter Yreine
Ware gehuut, ende hadde die gene
Constantijns sone Lyoene,
Dat sere derde den coninc Yoene;
Want hi te na wart sijn gebuur,
Dat hem dicken soude werden suur.
Doch dede hi borge menegerhande
Op die pale van sinen lande
Maken ende grote stede,
Die hi vaste vesten dede;
Want hi vermoede hem telker tijt
Van daer te hebbene storm ende strijt.
  .VII. staden maecti daer,
Die wesen souden te winne swaer;
Want men mochtse niet winnen
Die wile si tetene hadden binnen.
  Oec maecti, des sijt gewes,
Ane die heide Meotides
Enen berch die men sach verre,
Ende hietse Gardeterre,
Om datsi stoet op tbesceet,
Ende si bescudden soude gereet
Dat lant, op dats ware te doene.
  Nu hort weder van Yoene:
Hi maecter ane torren vijf hondert,
Ende elc stont van andren besondert
.VIII. roeden bi getale,
Sodat die stat hadde omgaens wale
.X. milen, wetet dat.

Men wan oec wale in die stat
Coren als was te doene.
Dese stat was starc ende scone.
Elc torre was hoge wel
.C. voete, sonder spel,
Entie mure van der stede
Waren .LX. voete hoech mede.
Op deen inde der stat stoet,
Daer die zee quam ane den voet,
Die op ene roche was geset,
Ic wille wale dat gijt wet,
Dat die roche, wetet dat,
Ginc boven die torren vander stat
Wel .C. voete, dat was waer,
Ende men mochter oppe maer
Rechte te erer stede,
Daer die coninc houwen dede
Ene strate, als men woude,
Dat menre mede opgaen soude.
So over vele was dier stene,
Dat men met hen allene
Daer boven maecte ene zale,
Ende enen tor also wale,
Die boven der zale, in waerre dinc,
Meer dan .C. voete ginc.

ROMAN VAN WALEWEIN.

Vs. 1—1350, vertaald door PENNINC; en vs. 9586—11198, vertaald door PIETER VOSTAERT.

JONCKBLOET, *Geschiedenis der Nederlandsche Letterkunde*, I[3], 325—333 (I[4], 343—351).

Vanden coninc Arture
Es bleven menighe avonture,
Die nemmermee ne wert bescreven.
Nu hebbic ene scone upheven;
Consticse wel in twalsce vinden
Ic soudse jou in dietsce ontbinden,
Soe es utermaten scone.
Alle die ingle vanden trone
Moeten mi gheven herte ende sin,
Ende sulke wijsheit daer in,
Ende minen sin also ghestarken,
Dat sire doghet in moeten marken
Alle diese sullen horen.
God die dor ons was gheboren
Ende vanden stene maecte broot
Verlene mi die wijsheit so groot
In desen bouc, sonder meswende,
Van beghinne toten ende!
Dies biddic Gode dor sine ghenaden
Dat hi mi vergheve die mesdaden
Die ic an dese redene doe
Bede spade ende vroe.
Dies bat Penninc, diene maecte
Ende menighen nacht daer omme waecte,
Eer hijt vant in sijn ghedochte
Dat hi den boec ten ende brochte,
Daer hi tbeghin of heift gheseit.
Nu bid hi u up hovesceit,
Dat ghi swighet altemale:
Hi sal u vort die scone tale
Segghen, al wert het hem te sure,
Vanden coninc Arture.

Die coninc Artur sat tenen male
Te Carlicen in sine sale
Ende hilt hof na conincs sede,
Also hi menichwerven dede
Met een deel sire man,
Die ic niet wel ghenomen can:
Ywein ende Perchevael,
Lancheloot ende Duvengael,
Entie hoofsce Walewein
(Sijn gheselle was daer neghein):
Ooc was daer Keye die drussate.
Daer die heren aldus saten
Naden etene ende hadden ghedweghen,
Also hoghe liede pleghen,
Hebben si wonder groot vernomen:
Een scaec ten veinstren in comen,
Ende breedde hem neder uptie aerde.
Hi mochte gaen spelen dies begaerde.
Dus laghet daer uptie wile doe;
Daer ne ghinc niemen of no toe
Van allen gonen hoghen lieden.
Nu willic u tscaecspel bedieden:
Die stappelen waren root goudijn
Entie spanghen selverijn:
Selve waest van elpsbene,
Wel beset met dieren stenen.
Men seghet ons in corten worden,
Die stene die ten scake behorden
Waren wel ghewaerlike
Beter dan al Aerturs rike.
Dus saghen sijt alle die daer waren.
Metten hieft up, ende es ghevaren
Weder dane het quam te voren.
Dies ad die coninc Artur toren
Ende sprac: „Bi mire conincscrone,
Dit scaecspel dochte mi so scone,
Maerct ghi heren ende siet,

Hen quam hier sonder redene niet.
Die up wille sitten sonder sparen
Dit scaecspel halen ende achter varen,
Ende leverent mi in mine hant,
Ic wille hem gheven al mijn lant,
Ende mine crone na minen live
Willic dat sijn eghin blive."
Van alden heren die daer waren
Sone durster een niet varen:
Si saten alle ende sweghen stille.
Die coninc seide: „Wie so wille
Goed rudder in mijn hof betalen,
Hi sal mi dat scaecspel halen,
Of wine ghecrighen nemmermere
Van desen daghe voortwert ere,
Laten wijt ons aldus ontfaren."
Noch sweghen si alle die daer waren,
Daer ne andworde noyt een van worde.
Alse die coninc dit verhorde
Sprac hi: „Bi mire conincscrone,
Ende biden here vanden trone
Ende bi al diere ghewelt
Die ic ye van Gode helt,
Ne wille mi niemen tscacspel halen,
Ic sect jou allen in corter talen,
Ic salre selve achter riden;
Ic ne wils niet langher onbiden,
Eert mi alte verre ontfaert,
(Ic bem die gone diet begaert)
Dat ict weder halen sal,
Mine lette ramp ende ongheval,
Eer ic meer te Carlicen kere,
Of ic blive doot in de ghere.
Ic salre jou mede doen die ere:
Ic soude met rechte sijn jou here,
Nu salic sijn jouwer alre knecht."
Deer Walewein, die nu ende echt

In dogheden es ghetrect voort,
Hi scaemde hem als hi dit hoort,
Datter niemen was soghedaen,
Die dat belof durste anevaen
Van sinen here den coninc;
Ende hi trac voort metteser dinc
Ende seide: „Coninc Artur, here,
Die worde die ghi heden ere
Seid, die hebbic wel verstaen.
Die jou ghelof wille anegaen
Suldi houden also ghi seit te voren
Dien eet die ghi hebt gheswororen?"
Die coninc andworde mettien:
„Ja ic, so moete mi goet ghescien!
Ware enich rudder bin minen hove
So starc of van sulken love,
Diet mi leverde in mine hant,
Ic wille hem gheven al mijn lant,
Ende mine crone na minen live
Willic dat sijn eghijn blive.
Dies ne keric heden mijn wort."
Alse die here Walewein dit hort
So dede hi sine wapene ghereiden
Ende wapende hem al sonder beiden,
Ende seide: „Vindict in enich lant,
Ic saelt u leveren in uwe hant,
So helpe mi God die u gheboot!
Of ic blive in den wille doot,
Dies sijt seker ende ghewes."
Als Walewein ghewapent es
Brochtemen hem Gringolette voren,
Dien hi lief adde ende vercoren
In sinen sin vor alle paerde;
Ende hi sater up, die onvervaerde,
Ende seinde hem metter rechter hant.
Doe nam orlof die wigant
An coninc ende an coninghinne

Ende an alle diere waren inne
Metten coninc in die sale.
Si andworden altemale:
„Vaert, God onse alre here
Verde jou van lachtre ende van sere
Ende late jou dinc ten besten comen.”
Als hi orlof adde ghenomen
Reet hi wech met deser tale.
Ende die daer bleven in die sale
Waren vul van haren moede
Ende seiden: „Verghinct hem tongoede,
Bi Gode ende biden goeden daghe!
Hi souds hebben clene claghe
Dat hi die dinc dar anevaen,
Die negheen man dar bestaen,
No noit kerstijn horde tellen
Dat si yewer oyt ghevellen.
Dies dinc hi ons sijn onvroet.”
— „Here Walewein, siet wat ghi doet”,
Sprac die coninc tsinen neve,
„Ende hoort den raet dien ic u gheve:
Een sot mach enen vroeden wel raden
Van dat hem mach staen te staden.
Emmer wacht u ende u paert,
Dat ghi niet so na ne vaert
Den scake, dat ghijs hebt toren.”
Deer Walewein hi slouch met sporen
Gringolette al dat hi mach.
Ende als deer Keye dat versach,
(Nu moghedi horen Keyes tale)
Hi liep ten veinstren vander sale
Ende riep: „Here Walewein! maerct ende verstaet,
Haddi ghenomen enen draet,
Ende hadde dien ant scaec ghestrect,
So mochtijt nu hebben ghetrect,
Dat u niet ne ware ontfaren.”
Deer Walewein seide: „Wildi ontbaren,

Heer Keye, van uwen quaden scerne,
Ic bads u utermaten gherne;
Ende laet mi hebben mine avonture.
Es soe soete of es soe sure,
Comt soe te goede ofte te quade,
Here Keye, ic ne roups u niet te rade."
Dus reet hi henen metter vaert,
Stoutelike als een liebaert.
Deer Keye seide: „Slaet met sporen,
Heer Walewein, het hout daer voren.
Tscaec, hen dar jou niet ontfaren."
Die coninc ende die met hem waren
Si seiden: „Here Keye, waert u ghevouch,
Deser talen hebwi ghenouch.
Twine lati den rudder varen
Daerne God moete bewaren?
Ghine waert selve niet so ghedaen,
Dat ghi tghelof durst anegaen,
Dat hi an hem hevet ghesleghen."
Walewein reet wech ende si sijn bleven
In harde menigherande tale
Omme Waleweyne binder sale.
Die coninc entie coninghinne
Ghinghen boven ten hoghen tinne
Ende saghen achter Waleweyne.
Daer ne was no groot no cleyne,
Sine liepen ten veinstren harentare,
Ende saghen uut ende namen ware
Warewaert Walewein henen soude.
Hi reet met crachte ende met ghewoude,
Als diegone die niet ne spaert,
Achter tscaec, dat vorem vaert,
Bi wilen hoghe, bi wilen neder,
Bi wilen voort, bi wilen weder,
Bi wilen verre, bi wilen bi;
Over waerhede seghet men mi.
Dus saghet dere Walewein vor hem gaen,

Ende hadt wel metter hant ghevaen,
Maer hi liet dor der gone tale,
Die boven laghen in die sale;
Hadsine sien daer achter vaen
Endt hem danne ware ontgaen,
Si mochter mede hare sceren maken:
Hine liet om el ne ghene saken.
Dus reet hi wech al sinen telt,
Deer Waleweyn, up een scone velt.
Doe quam hi in ene valeyde.
Doe stont die coninc ende seide:
„Here Walewein, God moet u gheleiden!
Mijn oghen moeten hier van u sceiden,
Sine connen jou langher niet ghesien."
Hi keerdem omme ende ghinc mettien,
Entie heren alle te male,
Vanden veinstren in die sale,
Ende spraken alle ghemeenlike:
„Here Walewein, God van hemelrike
Verde jou van lachtre ende van scaden
Ende van dorperliken daden,
Ende late jou behouden weder keren
Metten scake tuwer eren."
Doe namen si ander tale an hant.
  Ende hi reet wech, die wigant,
Na tscaec, daer hi omme uut was comen.
Mettien hevet Walewein vernomen
Enen berch vor hem staen,
Hi dochtem toten hemele gaen.
Doe sprac hi daer hine vint:
„Help God, Sinte Marien kint!
Waerwaert mach ic varen omme?
Inne sie wech, no recht no cromme,
Daer ic den scake volghen mach!
Nune sach ic noyt so drouven dach
Als dat mi nu sal ontvaren."
Mettien wart Walewein gheware

Sciere waer die berch ondede,
Daer tscaec in voer ende hi mede.
Die berch die werts sciere gheles
Als Walewein daer binnen es.
Dat gat dat te voren was open
Wert nu sciere toe gheloken
Ende Walewein moeste daer binnen bliven,
Allene sinen rouwe driven
In enen berch die donker es,
Dies sijt seker ende ghewes.
Hine horde daer creature neghene:
In den berch waren stene
Daer hi jeghen mochte spreken.
Welna dochte hem therte breken
Dat hi tscaec adde verloren.
Die rouwe ghinc hem verre te voren,
Dat hijt so verre hevet ghesocht
Ende in so swaerre pinen es brocht:
Dies was hi sere tonghemake
Ende peinsde menigherande sake.
Hi seide: „Al ware die berch ondaen,
Ende ic hier ute mochte gaen,
Quamic sonder scaec te hove,
Ic worde gheworpen buten love.
Ic bem vroet van sulken saken,
Men soude sceren met mi maken,
So wel kennic den here Keyen.
Van hem souds mi meest verneyen;
Mi ware liever soudic sterven
Ende in desen berch verderven,
Also ic wane dat ic sal,
Mine helpe God ende goet gheval."
Des nachts doghedi groot verdriet
Van navons dat die sonne liet
Haer scinen tes soe weder upghinc.
Deer Walewein, die jonghelinc,
Hi viel in cnieghebede terre waerf,

Ende seide: „God, die dor ons staerf,
Ende om ons coret die bitter doot,
Nu helpt mi, here, uut deser noot!
Waric yewer in een plein",
Sprac die rudder Walewein,
„Al waren si hondert om mi ghestaen,
Ende si mi alle wilden slaen,
Ic sette mi jeghen hem ter were
Metten scilde ende metten spere.
Hier moetic sterven dor die noot
Sonder slach ende sonder stoot.
Dies bem ic tonghemake sere."
Dus claghede Waleweyn die here.
Hi seinde hem ende es up ghestaen,
Ende ghinc te Gringoletten saen,
Ende stac den breidel an sinen arme,
Ende riep wel dicken: „Owi, wacharme!"
Omdat hi tscaecspel hadde verloren.
Die rouwe ghinc hem alles te voren,
Dat was tmeeste dat hem daert.
Doe nam hi sinen breidel ter vaert,
Ende doolde in gonen berch allene,
Hi ende Gringolet sijn wrene,
So langhe dat hi sach van verren
Den dach ghelijc ere sterren.
Ende jeghen dat licht es hi comen,
Ende hevet een serpents nest vernomen,
Daer vier jonghe in laghen ende sliepen,
Die so groot waren dat si liepen
Derwaert dat si wesen wilden.
Wat radi Waleweine den milden
Te doene, na dat es comen?
Doch ne hevet hi niewer vernomen
Toude serpent: hi was ghevaren
Buten berghe hem ghenaren
Ende halen daer si bi souden leven
Sine jonghe, die waren bleven

Achter; ende als dit Walewein sach
Ne weet hi wat hi best doen mach;
Maer hi haeste hem ende trac sijn swaert,
Ende tert hem bet an ter vaert,
Ende slouch middel in den hoop.
Dat outste hadde den quaetsten coop,
Want hi cloofdet mids ontwe.
Den andren dedi so wee,
Dat het daer omme sterven moet.
Den derden slouch hi of enen voet.
Dat vierde sette hem ter were,
Ende hadde te Waleweine grote ghere.
Het ontspranc met groten vake:
Het was ghewect met onghemake.
Het was sere fel, al waest cleyne,
Ende scoot upten here Waleweine
Bede met claeuwen ende met tanden.
Deer Walewein weerde hem metten handen,
Ende metten swaerde ende metten scilde
Weerde hem Walewein die milde
Dapperlike metter vaert,
Als die gone die begaert
Tserpent te dodene, ende hine can.
Het was gheleghen in enen dan,
Daer noit wijf no man was comen.
Tserpent hevet sinen staert ghenomen
Ende slouch Waleweine so haerde,
Dat hi neder viel up die aerde,
Al waest hem te doene leet.
Doe scoot hi up ende nam ghereet
Tserpent vaste met beden handen
Boven ende beneden biden tanden,
Ende scuerde hem sinen bec so wide,
Dat hem thovet hinc in twier side.
Doe haesti hem ende vinc ten swaerde,
Deer Walewein, die onvervaerde.
Maer tander serpent, dat hadde verloren

Sinen voet, het hevet vercoren
Gringoletten, seer Waleweins paert,
Ende maecte hem vaste darewaert.
  Mettien heift Gringolet vernomen
Waer tserpent es totem comen,
Ende hevet sinen voet verheven
Ende den serpente enen ghegheven
Wel te pointe jeghen tbeste been,
Dat hem vlooch mortelinghe ontween.
Doe moest vallen up die aerde,
Ende Walewein quam metten swaerde
Ende nam hem tleven haestelike.
Doe danctijs Gode van hemelrike,
Dat hi hem aldus es ontgaen.
Te Gringolette quam hi saen,
Ende sette hem in sijn ghereide,
Ende reet wech al sonder beide
Daer waert dat hi den dach sach baren.
Nu moetene Onse Vrouwe bewaren!
Aldus reet hi den berch dore
Tote hi quam vor ene score,
Daer die berch ghescoort es.
Toude serpent was wel gheles
Daer te vaerne uut ende in;
Want het haelder sijn ghewin,
Daert altoos bi moeste leven
Ende sine jonghe, die waren bleven
Achter hem, doe hetse liet.
Ende alst Walewein comen siet
Sone was hijs bore blide,
Ende trac hem an ene side,
Dat hetne niet ne mochte sien.
Hi ghereedde hem ende vinc mettien
Bede ten scilde ende ten spere,
Ende hi reedde hem vaste ter were.
Hi greep den scacht met beden handen
Ende ghinc vor die scuere standen,

Ende keerde den ort ter scuere waert.
Ende gont serpent dat quam ter vaert,
Ende waende liden sonder were;
Ende Walewein gheraket metten spere
So wel, dat hijt stac aldore,
Dat het viel neder in die score,
Tserpent, ende began hem recken.
Walewein waende ute trecken
Den scacht, ende hi was mids ontwe.
Dat trensoen dede den serpente wee,
Dat hem tfier ter kele uutscoot.
Doe waende Walewein wel wesen doot
Van der hitte van den viere.
Hi ghinc an sine side sciere
Ende liet die grote blaexeme liden
Die daer vlooch in allen siden,
Enten serpente uter kele scoet
Om die anxene vander doot.
Ware hem sijn staert niet buten bleven
Het adde Walewein ghenomen tleven:
Hi hevet brocht in sulker noot.
Gont serpent slouch slaghe groot
Metten sterte jeghen die stene,
Dat si vielen groot ende clene
In beden siden vander scuere:
Daer mochten drie rudders riden duere,
Duer tgat dat serpent hadde ghemaect.
Hadt Waleweine also gheraect,
Ic wane hi waerre doot bleven,
Al haddi twintich manne leven.
Deer Walewein stont ende louch,
Ende seide: „Dits wel mijn ghevouch,
Tserpent heift mi die porte ondaen.
Nu mach ic uten berghe gaen
Ende henen riden daer ic wille."
Tserpent ne lach niet langhe stille:
Dat trensoen dede hem onsochte.

Het stont up so het eerst mochte,
Ende scoot upten here Waleweyne.
Tserpent was groot, ende hi was cleyne.
Het quam bernende als een vier,
Hen sach nie man so lelijc dier.
Alst Walewein sach wart hi vervaert,
Ende hi vergat sijn goede swaert,
Want hem uter hant ontgleet:
Dat was hem sident herde leet.
Hine wiste noyt hoe hijt verloos.
Tserpent Waleweyne vercoos
Om te deerne so het meest mach.
Het gaf hem herde menighen slach
Metten staerte al tenden een,
Wel twintich waerven eer het ghefeen;
Het was up hem verbolghen sere.
Mettien naemt Waleweine den here
In sinen staert ende soudene draghen
Sinen jonghen, ende latene cnaghen:
Up dat so liet hettene leven.
Maer God hevet hem tgheluc ghegheven
Dat hise te voren slouch alle doot.
Walewein was in groter noot:
Haddi vor tserpent ghestaen
Also hi bachten hevet ghedaen,
Hi ware verbernt altemale
Sonder enighe wedertale.
  Gringolet, dat ne conste gheduren
Binnen den mure, het liep ter scuren
Ute ende ghinc an ene side.
Dies was Walewein onblide;
Hi bleef allene ende onberaden,
Hem ne stont niemen te staden.
Hi seide: „Die duvel hout mi ghevaen
So vaste, in can hem niet ontgaen,
Ende metten staerte so ghebonden,
Mochtic belyen mine sonden,

So waric blide, vor mine doot.
Die selve God, die mi gheboot,
Hi moet mi helpen ende beraden,
Ende staen mire sielen te staden,
Want mijn leven es ghedaen."
Tserpent ne lette niet sonder waen,
Ende vlooch danen metter vaert,
Ende drouch Walewein in sinen staert
Voortwaert in enen nauwen pat.
Walewein was vander pinen mat,
Die hem tserpent hadde ghedaen.
Mettien so bleef [tserpent] ghevaen
Tenen gate, het ne mochte niet dure,
Het was te nauwe, buten mure;
Nochtanne waester dicke dor comen,
Maer trensoen hevet hem benomen,
Dat hem bleef stekende in de side.
Doet Walewein sach was hi blide.
Hi seide: „God, here, dor uwe doghet,
Also waerlike als ghi wel moghet,
So moeti mi, here¡, heden
Jeghen dit felle serpent bevreden,
Dat mi desen anxt hevet ghedaen."
Dus moeste Waleweyn ghinder staen:
Si waren ghevaen onder hem beden
So vaste, sine mochten niet sceden,
No weder achter gaen no vort.
Walewein mochte cume een wort
Spreken, hi was so sere ghebonden
Met tserpents staerte tien stonden.
Het heveten brocht in groter noot,
Ende gaf hem herde menighen stoot
Metten staerte jeghen die stene,
Bi wilen groot, bi wilen clene;
Ende heveten in enen pit ghesteken,
Dat hi cume mochte spreken
No gheen let verbrawen.

Tserpent scuerde metten clauwen
Waleweins wapine te dien stonden;
Ooc es hi in sinen staert ghewonden
Ende so vaste daer in ghevaen,
Cume sal hi meer ontgaen
Vander pine daer hi in es.
Deer Walewein, sijt seker des,
Hi verloste sine ene hant.
Doe taste hi om sinen brant
An sine side, — hi was verloren.
No weder sider no daer voren
Ne quam Walewein in sulker noot.
Nu alreerst waendi bliven doot.
  Doe tasti voort an sine side
Ene misericorde, dies was hi blide.
Hi dankets Gode: hi hads te doene.
Doe tracse uut Walewein die coene
Ende stac na tserpent harentare.
Hi dede hem harde clene dare,
Ende het ne mochte hem niet versluten;
Hadt sijn hovet ghehadt buten,
Het ware hem tonneren vergaen
Dat hijt soude steken of slaen.
Bedi hevet Walewein te doene
Wel der helpen vanden trensoene.
Dat serpent dus ghevaen hevet
Waleweine, die met pinen levet:
(Hine mochte waer met ere hant)
Die misericorde nam die wigant,
Daer hi tserpent mede stac,
So dat hem sijn herte brac,
Ter navelen no min no mee.
Tserpent creesc lude, hem was wee,
Omme die anxene vander doot.
Noch was Waleweins anxene groot:
Hi lach onder tserpents voet;
Uter wonde quam ghelopen tbloet

Up hem heter dan een vier.
Walewein sprac: „Dit nes gheen dier,
Het es die duvel uter helle,
Die hier comt ende wille mi quellen,
Ende hevet mi desen anxt ghedaen.
Ende noch ne can ics niet ontgaen,
Al eest gherovet vanden live.
Ende al waric sterker dan si vive,
Sone mochtic mi niet beraden,
Ic ne moet sieden ende braden.
Die duvel hevet mi so ghebonden
Int bloet dat comt uut deser wonden:
Het dinct mi heter dan een vier."
Aldus lach Walewein onder dat dier
In den pit, onder tserpents bloet,
Dat hem ten scoudren over woet.
Dus dede hem tserpent groten pant.
Deer Walewein trac uut metter hant
Die misericorde metter vaert,
Ende hieu up tserpents staert,
Tote hine altemale ontknochte,
Ende hem selven uter pinen brochte,
Die hem tserpent hadde ghedaen.
Maer Goddanc, hi es ontgaen,
Ende hi dankets blidelike
Gode van hoghen rike.
Doe was hi blide doe hi dat sach,
Dat tserpent also doot lach,
Dat hem die anxene hadde ghedaen,
Ende hi hem aldus es ontgaen.
Hi seide: „Ic ne wille niet sorghen
Dattu heden ofte morghen
Enen andren sult doen verdriet.
Ic hope dat ne ghevalt di niet.
Ic sal di eer die voet of slaen."
Hi haeste, ende als hijt hadde ghedaen
Sprac hi: „Ic hope an onsen Here,

Dune dwinghes mensce nemmermere
Alstu hier vormaels heves ghedaen.
Het ne mochte niet vor di ghestaen
Mijn goede halsberch vander aventuren,
Hine mochte niet vor di gheduren,
Dune hebstene ghescort, ende ondect
Al mijn lijf, ende dorpect;
Ende duer die scoren hebbic vonden
In minen live diepe wonden
Alomme [ende] omme in mine side."
Walewein was drouve ende blide;
Dat hi tserpent hadde doot
Dies so haddi bliscap groot,
Banderside so haddi toren
Dat hi sijn swaerd adde verloren.
Sijns scilts moeste hi ooc derven
Al soudi daer omme sterven:
Hi lach onder tserpent tebroken;
Maer dies es hi wel ghewroken.
Sijn scacht was ooc mids ontwee,
Die ne wert hem nemmermee.
Gringolet es hem ontgaen,
Dies moeste hi daer allene staen
In avonturen van sinen live.
Hi adde wonden driewerf vive,
Die hem tserpent adde ghegheven:
Dus leeddi een onsochte leven.
Nochtan ne micte Walewein niet
Up die pine ende up tverdriet
Dat hem tserpent adde ghedaen,
Addi gheweten waerwaert gaen
Dat hi niemare hadde moghen horen
Vanden scake achter of voren.
Dus doolde hi den berch al dure
Omme te soekene avonture,
Die hire ghenouch vinden sal.
Daer ghesciede hem dit gheval,

Dat hi vant sijn goede swaert,
Dat hi lief hadde ende waert.
Doe hief hijt up ende was blide,
Ende staect sciere an sine side
In sinen scoe, dien hi noch hevet.
Walewein sucht ende bevet,
So sere smerten hem die wonden;
Ende hi gheraecte ten selven stonden
Daer die berch was ondaen.
Doe ghinc hi vor die score staen
Ende vernam daer een scone lant;
Ende Gringolet quam tehant
Tote sinen here, alstene sach,
Ghelopen aldat ghelopen mach,
Die vanden slaghen was mesmaect,
Alsone tserpent adde gheraect
Metten claeuwen in menigher stede.
Nu hoort wat Walewein dede:
Hi sat ende tinte sine wonden,
Die hire menighe hevet vonden
Over sijn lijf, doe hise sochte.
Men seghet dat men niet ne mochte
Waleweine van ghenentalve
Vinden, hine hadde werc ende salve.
Nu eist comen dat hire te doene hevet
Also sere als yemen die levet;
Maer water was hem daer wel diere.
Metten bloede moesti sciere
Sine wonden wieken ende binden,
Alle die hire conste vinden.
  Als hijt dus al hadde ghedaen
So es hi weder upghestaen
Ende quam ghegaen te sinen paerde.
Doe sach hi neder na die aerde:
Doe dochte hem dat hi stont so hoghe,
Men hadde niet met enen boghe
Vander aerde connen gheslaen

Tote daer Walewein was ghestaen.
Hoe sal hi neder comen up daerde
Met Gringolette sinen paerde?
Want die berch es also ghemaect,
Al waerre een kerstijn up gheraect,
Hine mochte nieuwer neder gliden,
Hine viele int water in allen siden.
Om dien berch liep ene riviere:
Soe was groot, wijt ende liep sciere.
Die berch waser uut ghewrocht,
Uter rivieren, heift hem ghedocht,
Met groten stenen ende met starken,
Recht ghelijc ere karken;
Ende in den berch ghinc ene score,
Daer tserpent voer dicken dore,
Ende hadder sijn nest in ghemaect,
Ende wilde niet dat men hem ghenaect;
Men mochter qualike in ghewinnen.
Het verghinc Waleweine tonminnen
Dat hi was comen in den berch.
Hets wonder hine hadde groot erch
Ontfaen: tserpent was so fel;
Maer sine sake verghinc hem wel.
Also laghen sine avonturen,
Bedi mochtijs te bet gheduren.
Hi seide: „Ic bem der anxene ontgaen,
Die mi tserpent hevet ghedaen,
Nochtan staet mi hier te sine
In vresen ende in groter pine
Van minen live, in springhe sciere
Van desen berghe in die riviere.
Beter es camp danne hals ontwee.
Blevic hier binnen emmerme,
Ic ne wiste wat eten no drinken."
Aldus began hi hem bedinken:
Nu moeti avonturen sijn leven.
Hi seide: „Sterve ic, ic come ghedreven

Weder daer men mi sal kinnen.
Hier mochtic lettel prijs ghewinnen;
Storvic hier", sprac doe die here,
„Menne ghevreeschte nemmermere
Waer dat ic becomen ware."
Dus stont hi in groten vare
Bi Gringolette sinen wrene,
Ende gordene ende sat daer up allene.
Hi seindem achter ende voren,
Ende Gringolet hevet vercoren
Die riviere, ende spranc daer neder.
Boven ne keerden si nemmeer weder.
Dies sijt seker ende wijs,
Haddi gheweset van Parijs
Here, hi adt wel gherne ghegheven,
Ende hi te Carlicen ware bleven.
Hi hilt hem vaste up sijn paert,
Dat menigher marc was waert,
So waer hijs hadde te doene.
Het was een deel nader noene
Als hi dus voer in die riviere,
Ende Gringolet ghinc swemmen sciere.
  Nu es der Walewein gheraect,
Die van den bloede was mesmaect,
Daer hi mach spoelen sine lede,
Die wel sere te menigher stede
Waren van wonden ende van bloede.
Ende Gringolet dat wert so moede
Van swemmene, dat nemmeer ne mochte;
Doch swamt dat het lant gherochte
Metten voeten, ende stont al stille,
Om dat hem rusten wille,
In gone riviere up een eylant.
Het quam hem wel dat hijt vant;
Hen hadde el niet dan thovet boven.
Walewein mochts hem wel beloven
Dat hi sijn goede ors adde bescreden.

Ic hope het salne wel bevreden.
Het swam vort an tander lant.
Doe beette Walewein te hant
In enen mersc, die scone was,
Ende ghinc sitten int groene gras,
Die vanden live was mesmaect.
Hi was in felre stede gheraect,
Daer men hem deelde evel spel:
Dat sceen an Gringoletten wel,
Die lach als of hi ware doot;
Dies was Waleweins rouwe groot.
Hi trac dat gras uter aerde
Ende ghinc tote sinen paerde.
Hi begonst torken ende wriven,
Proeven oft hem mochte bliven.
Doe spranct up: dies was hi blide,
Walewein, ende stont bi sire side.
Al haddem yemen willen deren
Hine adde hem niewaer mede verweren;
Hine hevet no weder scilt no spere,
Daer hi hem mede mochte ter were
Setten of hijs hadde te doene.
Al was hi bloot, hi was coene.
Sijn halsberch adde menighe scure,
Men sach sijn scone lijf aldure,
Dat hem tserpent hevet ghedaen.
Nu moet hi dus allene staen
Bi Gringolette sinen wrene.
Echt gordine ende sat up allene.
Die tonghemake was wel sere,
Dat was Walewein die here,
Want hi ghenen wech ne sach
Daer hi den scake volghen mach.
   Doe reet hi vaste al over dwers,
Walewein, die scone mersc
Onthier ende hi vernam
Dat hi tenen weghe quam:

Die hilt hi so hi best mochte.
Doe sach hi, also hem dochte,
Ene borch of soe ware van goude.
Doe peinsde Walewein dat hi soude
Daer in herberghen of hi mochte.
Aldus sette hi sijn ghedochte.
Doe reet hi darewaert herde saen.
Doe docht soe hem in een water staen
Ende up enen standaert ghewrocht van ondre.
Daer woonde die coninc van den Wondre.
Wetti waer omme hi Wonder hiet?
Ic saelt u segghen, ic ne laets niet:
Hi versciep hem tallen dieren
Die sijn upt lant of in rivieren,
Banderside sciep hi hem wedere
Tallen voghelen, die met vedere
Moghen vlieghen in enich lant.
Ic wane wel dat men noit ne vant
Scoonre borch dan hi hevet ene,
Hen ware van kalke ende van stene,
Nochtan mocht soe niet scoonre wesen.
Soe was ghescreven, diet conste lesen,
Met goude buten ende binnen.
Men mach die borch niet ghewinnen.
Twater datter omme gheet
Het es ere alver milen breet.
Men mach die borch niet ghenaken,
Die die coninc hevet doen maken,
Hen si namelike van voren.
Die strate hevet Walewein vercoren
Diene toter porten brochte.
Menichsins was sijn ghedochte.
Doe beette hi vor die borch sciere.
Daer sach hi wonder menighertiere,
Alomme van herde menigher saken,
Die die coninc adde doen maken.
Sijn paert liet hi beneden staen,

Ende hadt wel metter hant ghevaen,
Maer hi liet dor der gone tale,
Die boven laghen in die sale;
Hadsine sien daer achter vaen
Endt hem danne ware ontgaen,
Si mochter mede hare sceren maken:
Hine liet om el ne ghene saken.
Dus reet hi wech al sinen telt,
Deer Waleweyn, up een scone velt.
Doe quam hi in ene valeyde.
Doe stont die coninc ende seide:
„Here Walewein, God moet u gheleiden!
Mijn oghen moeten hier van u sceiden,
Sine connen jou langher niet ghesien."
Hi keerdem omme ende ghinc mettien,
Entie heren alle te male,
Vanden veinstren in die sale,
Ende spraken alle ghemeenlike:
„Here Walewein, God van hemelrike
Verde jou van lachtre ende van scaden
Ende van dorperliken daden,
Ende late jou behouden weder keren
Metten scake tuwer eren."
Doe namen si ander tale an hant.
Ende hi reet wech, die wigant,
Na tscaec, daer hi omme uut was comen.
Mettien hevet Walewein vernomen
Enen berch vor hem staen,
Hi dochtem toten hemele gaen.
Doe sprac hi daer hine vint:
„Help God, Sinte Marien kint!
Waerwaert mach ic varen omme?
Inne sie wech, no recht no cromme,
Daer ic den scake volghen mach!
Nune sach ic noyt so drouven dach
Als dat mi nu sal ontvaren."
Mettien wart Walewein gheware

Sciere waer die berch ondede,
Daer tscaec in voer ende hi mede.
Die berch die werts sciere gheles
Als Walewein daer binnen es.
Dat gat dat te voren was open
Wert nu sciere toe gheloken
Ende Walewein moeste daer binnen bliven,
Allene sinen rouwe driven
In enen berch die donker es,
Dies sijt seker ende ghewes.
Hine horde daer creature neghene:
In den berch waren stene
Daer hi jeghen mochte spreken.
Welna dochte hem therte breken
Dat hi tscaec adde verloren.
Die rouwe ghinc hem verre te voren,
Dat hijt so verre hevet ghesocht
Ende in so swaerre pinen es brocht:
Dies was hi sere tonghemake
Ende peinsde menigherande sake.
Hi seide: „Al ware die berch ondaen,
Ende ic hier ute mochte gaen,
Quamic sonder scaec te hove,
Ic worde gheworpen buten love.
Ic bem vroet van sulken saken,
Men soude sceren met mi maken,
So wel kennic den here Keyen.
Van hem souds mi meest verneyen;
Mi ware liever soudic sterven
Ende in desen berch verderven,
Also ic wane dat ic sal,
Mine helpe God ende goet gheval."
  Des nachts doghedi groot verdriet
Van navons dat die sonne liet
Haer scinen tes soe weder upghinc.
Deer Walewein, die jonghelinc,
Hi viel in cnieghebede terre waerf,

Ende seide: „God, die dor ons staerf,
Ende om ons coret die bitter doot,
Nu helpt mi, here, uut deser noot!
Waric yewer in een plein",
Sprac die rudder Walewein,
„Al waren si hondert om mi ghestaen,
Ende si mi alle wilden slaen,
Ic sette mi jeghen hem ter were
Metten scilde ende metten spere.
Hier moetic sterven dor die noot
Sonder slach ende sonder stoot.
Dies bem ic tonghemake sere."
Dus claghede Waleweyn die here.
Hi seinde hem ende es up ghestaen,
Ende ghinc te Gringoletten saen,
Ende stac den breidel an sinen arme,
Ende riep wel dicken: „Owi, wacharme!"
Omdat hi tscaecspel hadde verloren.
Die rouwe ghinc hem alles te voren,
Dat was tmeeste dat hem daert.
Doe nam hi sinen breidel ter vaert,
Ende doolde in gonen berch allene,
Hi ende Gringolet sijn wrene,
So langhe dat hi sach van verren
Den dach ghelijc ere sterren.
Ende jeghen dat licht es hi comen,
Ende hevet een serpents nest vernomen,
Daer vier jonghe in laghen ende sliepen,
Die so groot waren dat si liepen
Derwaert dat si wesen wilden.
Wat radi Waleweine den milden
Te doene, na dat es comen?
Doch ne hevet hi niewer vernomen
Toude serpent: hi was ghevaren
Buten berghe hem ghenaren
Ende halen daer si bi souden leven
Sine jonghe, die waren bleven

Achter; ende als dit Walewein sach
Ne weet hi wat hi best doen mach;
Maer hi haeste hem ende trac sijn swaert,
Ende tert hem bet an ter vaert,
Ende slouch middel in den hoop.
Dat outste hadde den quaetsten coop,
Want hi cloofdet mids ontwe.
Den andren dedi so wee,
Dat het daer omme sterven moet.
Den derden slouch hi of enen voet.
Dat vierde sette hem ter were,
Ende hadde te Waleweine grote ghere.
Het ontspranc met groten vake:
Het was ghewect met onghemake.
Het was sere fel, al waest cleyne,
Ende scoot upten here Waleweine
Bede met claeuwen ende met tanden.
Deer Walewein weerde hem metten handen,
Ende metten swaerde ende metten scilde
Weerde hem Walewein die milde
Dapperlike metter vaert,
Als die gone die begaert
Tserpent te dodene, ende hine can.
Het was gheleghen in enen dan,
Daer noit wijf no man was comen.
Tserpent hevet sinen staert ghenomen
Ende slouch Waleweine so haerde,
Dat hi neder viel up die aerde,
Al waest hem te doene leet.
Doe scoot hi up ende nam ghereet
Tserpent vaste met beden handen
Boven ende beneden biden tanden,
Ende scuerde hem sinen bec so wide,
Dat hem thovet hinc in twier side.
Doe haesti hem ende vinc ten swaerde,
Deer Walewein, die onvervaerde.
Maer tander serpent, dat hadde verloren

Sinen voet, het hevet vercoren
Gringoletten, seer Waleweins paert,
Ende maecte hem vaste darewaert.
Mettien heift Gringolet vernomen
Waer tserpent es totem comen,
Ende hevet sinen voet verheven
Ende den serpente enen ghegheven
Wel te pointe jeghen tbeste been,
Dat hem vlooch mortelinghe ontween.
Doe moest vallen up die aerde,
Ende Walewein quam metten swaerde
Ende nam hem tleven haestelike.
Doe danctijs Gode van hemelrike,
Dat hi hem aldus es ontgaen.
Te Gringolette quam hi saen,
Ende sette hem in sijn ghereide,
Ende reet wech al sonder beide
Daer waert dat hi den dach sach baren.
Nu moetene Onse Vrouwe bewaren!
Aldus reet hi den berch dore
Tote hi quam vor ene score,
Daer die berch ghescoort es.
Toude serpent was wel gheles
Daer te vaerne uut ende in;
Want het haelder sijn ghewin,
Daert altoos bi moeste leven
Ende sine jonghe, die waren bleven
Achter hem, doe hetse liet.
Ende alst Walewein comen siet
Sone was hijs bore blide,
Ende trac hem an ene side,
Dat hetne niet ne mochte sien.
Hi ghereedde hem ende vinc mettien
Bede ten scilde ende ten spere,
Ende hi reedde hem vaste ter were.
Hi greep den scacht met beden handen
Ende ghinc vor die scuere standen,

Ende keerde den ort ter scuere waert.
Ende gont serpent dat quam ter vaert,
Ende waende liden sonder were;
Ende Walewein gheraket metten spere
So wel, dat hijt stac aldore,
Dat het viel neder in die score,
Tserpent, ende began hem recken.
Walewein waende ute trecken
Den scacht, ende hi was mids ontwe.
Dat trensoen dede den serpente wee,
Dat hem tfier ter kele uutscoot.
Doe waende Walewein wel wesen doot
Van der hitte van den viere.
Hi ghinc an sine side sciere
Ende liet die grote blaexeme liden
Die daer vlooch in allen siden,
Enten serpente uter kele scoet
Om die anxene vander doot.
Ware hem sijn staert niet buten bleven
Het adde Walewein ghenomen tleven:
Hi hevet brocht in sulker noot.
Gont serpent slouch slaghe groot
Metten sterte jeghen die stene,
Dat si vielen groot ende clene
In beden siden vander scuere:
Daer mochten drie rudders riden duere,
Duer tgat dat serpent hadde ghemaect.
Hadt Waleweine also gheraect,
Ic wane hi waerre doot bleven,
Al haddi twintich manne leven.
Deer Walewein stont ende louch,
Ende seide: „Dits wel mijn ghevouch,
Tserpent heift mi die porte ondaen.
Nu mach ic uten berghe gaen
Ende henen riden daer ic wille.”
  Tserpent ne lach niet langhe stille:
Dat trensoen dede hem onsochte.

Het stont up so het eerst mochte,
Ende scoot upten here Waleweyne.
Tserpent was groot, ende hi was cleyne.
Het quam bernende als een vier,
Hen sach nie man so lelijc dier.
Alst Walewein sach wart hi vervaert,
Ende hi vergat sijn goede swaert,
Want hem uter hant ontgleet:
Dat was hem sident herde leet.
Hine wiste noyt hoe hijt verloos.
Tserpent Waleweyne vercoos
Om te deerne so het meest mach.
Het gaf hem herde menighen slach
Metten staerte al tenden een,
Wel twintich waerven eer het ghefeen;
Het was up hem verbolghen sere.
Mettien naemt Waleweine den here
In sinen staert ende soudene draghen
Sinen jonghen, ende latene cnaghen:
Up dat so liet hettene leven.
Maer God hevet hem tgheluc ghegheven
Dat hise te voren slouch alle doot.
Walewein was in groter noot:
Haddi vor tserpent ghestaen
Also hi bachten hevet ghedaen,
Hi ware verbernt altemale
Sonder enighe wedertale.
  Gringolet, dat ne conste gheduren
Binnen den mure, het liep ter scuren
Ute ende ghinc an ene side.
Dies was Walewein onblide;
Hi bleef allene ende onberaden,
Hem ne stont niemen te staden.
Hi seide: „Die duvel hout mi ghevaen
So vaste, in can hem niet ontgaen,
Ende metten staerte so ghebonden,
Mochtic belyen mine sonden,

So waric blide, vor mine doot.
Die selve God, die mi gheboot,
Hi moet mi helpen ende beraden,
Ende staen mire sielen te staden,
Want mijn leven es ghedaen.”
Tserpent ne lette niet sonder waen,
Ende vlooch danen metter vaert,
Ende drouch Walewein in sinen staert
Voortwaert in enen nauwen pat.
Walewein was vander pinen mat,
Die hem tserpent hadde ghedaen.
Mettien so bleef [tserpent] ghevaen
Tenen gate, het ne mochte niet dure,
Het was te nauwe, buten mure;
Nochtanne waester dicke dor comen,
Maer trensoen hevet hem benomen,
Dat hem bleef stekende in de side.
Doet Walewein sach was hi blide.
Hi seide: „God, here, dor uwe doghet,
Also waerlike als ghi wel moghet,
So moeti mi, here!, heden
Jeghen dit felle serpent bevreden,
Dat mi desen anxt hevet ghedaen.”
Dus moeste Waleweyn ghinder staen:
Si waren ghevaen onder hem beden
So vaste, sine mochten niet sceden,
No weder achter gaen no vort.
Walewein mochte cume een wort
Spreken, hi was so sere ghebonden
Met tserpents staerte tien stonden.
Het heveten brocht in groter noot,
Ende gaf hem herde menighen stoot
Metten staerte jeghen die stene,
Bi wilen groot, bi wilen clene;
Ende heveten in enen pit ghesteken,
Dat hi cume mochte spreken
No gheen let verbrawen.

Tserpent scuerde metten clauwen
Waleweins wapine te dien stonden;
Ooc es hi in sinen staert ghewonden
Ende so vaste daer in ghevaen,
Cume sal hi meer ontgaen
Vander pine daer hi in es.
Deer Walewein, sijt seker des,
Hi verloste sine ene hant.
Doe taste hi om sinen brant
An sine side, — hi was verloren.
No weder sider no daer voren
Ne quam Walewein in sulker noot.
Nu alreerst waendi bliven doot.
Doe tasti voort an sine side
Ene misericorde, dies was hi blide.
Hi dankets Gode: hi hads te doene.
Doe tracse uut Walewein die coene
Ende stac na tserpent harentare.
Hi dede hem harde clene dare,
Ende het ne mochte hem niet versluten;
Hadt sijn hovet ghehadt buten,
Het ware hem tonneren vergaen
Dat hijt soude steken of slaen.
Bedi hevet Walewein te doene
Wel der helpen vanden trensoene.
Dat serpent dus ghevaen hevet
Waleweine, die met pinen levet:
(Hine mochte waer met ere hant)
Die misericorde nam die wigant,
Daer hi tserpent mede stac,
So dat hem sijn herte brac,
Ter navelen no min no mee.
Tserpent creesc lude, hem was wee,
Omme die anxene vander doot.
Noch was Waleweins anxene groot:
Hi lach onder tserpents voet;
Uter wonde quam ghelopen tbloet

Up hem heter dan een vier.
Walewein sprac: „Dit nes gheen dier,
Het es die duvel uter helle,
Die hier comt ende wille mi quellen,
Ende hevet mi desen anxt ghedaen.
Ende noch ne can ics niet ontgaen,
Al eest gherovet vanden live.
Ende al waric sterker dan si vive,
Sone mochtic mi niet beraden,
Ic ne moet sieden ende braden.
Die duvel hevet mi so ghebonden
Int bloet dat comt uut deser wonden:
Het dinct mi heter dan een vier."
Aldus lach Walewein onder dat dier
In den pit, onder tserpents bloet,
Dat hem ten scoudren over woet.
Dus dede hem tserpent groten pant.
Deer Walewein trac uut metter hant
Die misericorde metter vaert,
Ende hieu up tserpents staert,
Tote hine altemale ontknochte,
Ende hem selven uter pinen brochte,
Die hem tserpent hadde ghedaen.
Maer Goddanc, hi es ontgaen,
Ende hi dankets blidelike
Gode van hoghen rike.
Doe was hi blide doe hi dat sach,
Dat tserpent also doot lach,
Dat hem die anxene hadde ghedaen,
Ende hi hem aldus es ontgaen.
Hi seide: „Ic ne wille niet sorghen
Dattu heden ofte morghen
Enen andren sult doen verdriet.
Ic hope dat ne ghevalt di niet.
Ic sal di eer die voet of slaen."
Hi haeste, ende als hijt hadde ghedaen
Sprac hi: „Ic hope an onsen Here,

Dune dwinghes mensce nemmermere
Alstu hier vormaels heves ghedaen.
Het ne mochte niet vor di ghestaen
Mijn goede halsberch vander aventuren,
Hine mochte niet vor di gheduren,
Dune hebstene ghescort, ende ondect
Al mijn lijf, ende dorpect;
Ende duer die scoren hebbic vonden
In minen live diepe wonden
Alomme [ende] omme in mine side."
Walewein was drouve ende blide;
Dat hi tserpent hadde doot
Dies so haddi bliscap groot,
Banderside so haddi toren
Dat hi sijn swaerd adde verloren.
Sijns scilts moeste hi ooc derven
Al soudi daer omme sterven:
Hi lach onder tserpent tebroken;
Maer dies es hi wel ghewroken.
Sijn scacht was ooc mids ontwee,
Die ne wert hem nemmermee.
Gringolet es hem ontgaen,
Dies moeste hi daer allene staen
In avonturen van sinen live.
Hi adde wonden driewerf vive,
Die hem tserpent adde ghegheven:
Dus leeddi een onsochte leven.
Nochtan ne micte Walewein niet
Up die pine ende up tverdriet
Dat hem tserpent adde ghedaen,
Addi gheweten waerwaert gaen
Dat hi niemare hadde moghen horen
Vanden scake achter of voren.
Dus doolde hi den berch al dure
Omme te soekene avonture,
Die hire ghenouch vinden sal.
Daer ghesciede hem dit gheval,

Dat hi vant sijn goede swaert,
Dat hi lief hadde ende waert.
Doe hief hijt up ende was blide,
Ende staect sciere an sine side
In sinen scoe, dien hi noch hevet.
Walewein sucht ende bevet,
So sere smerten hem die wonden;
Ende hi gheraecte ten selven stonden
Daer die berch was ondaen.
Doe ghinc hi vor die score staen
Ende vernam daer een scone lant;
Ende Gringolet quam tehant
Tote sinen here, alstene sach,
Ghelopen aldat ghelopen mach,
Die vanden slaghen was mesmaect,
Alsone tserpent adde gheraect
Metten claeuwen in menigher stede.
Nu hoort wat Walewein dede:
Hi sat ende tinte sine wonden,
Die hire menighe hevet vonden
Over sijn lijf, doe hise sochte.
Men seghet dat men niet ne mochte
Waleweine van ghenentalve
Vinden, hine hadde werc ende salve.
Nu eist comen dat hire te doene hevet
Also sere als yemen die levet;
Maer water was hem daer wel diere.
Metten bloede moesti sciere
Sine wonden wieken ende binden,
Alle die hire conste vinden.
  Als hijt dus al hadde ghedaen
So es hi weder upghestaen
Ende quam ghegaen te sinen paerde.
Doe sach hi neder na die aerde:
Doe dochte hem dat hi stont so hoghe,
Men hadde niet met enen boghe
Vander aerde connen gheslaen

Tote daer Walewein was ghestaen.
Hoe sal hi neder comen up daerde
Met Gringolette sinen paerde?
Want die berch es also ghemaect,
Al waerre een kerstijn up gheraect,
Hine mochte nieuwer neder gliden,
Hine viele int water in allen siden.
Om dien berch liep ene riviere:
Soe was groot, wijt ende liep sciere.
Die berch waser uut ghewrocht,
Uter rivieren, heift hem ghedocht,
Met groten stenen ende met starken,
Recht ghelijc ere karken;
Ende in den berch ghinc ene score,
Daer tserpent voer dicken dore,
Ende hadder sijn nest in ghemaect,
Ende wilde niet dat men hem ghenaect;
Men mochter qualike in ghewinnen.
Het verghinc Waleweine tonminnen
Dat hi was comen in den berch.
Hets wonder hine hadde groot erch
Ontfaen: tserpent was so fel;
Maer sine sake verghinc hem wel.
Also laghen sine avonturen,
Bedi mochtijs te bet gheduren.
Hi seide: „Ic bem der anxene ontgaen,
Die mi tserpent hevet ghedaen,
Nochtan staet mi hier te sine
In vresen ende in groter pine
Van minen live, in springhe sciere
Van desen berghe in die riviere.
Beter es camp danne hals ontwee.
Blevic hier binnen emmerme,
Ic ne wiste wat eten no drinken."
Aldus began hi hem bedinken:
Nu moeti avonturen sijn leven.
Hi seide: „Sterve ic, ic come ghedreven

Weder daer men mi sal kinnen.
Hier mochtic lettel prijs ghewinnen;
Storvic hier", sprac doe die here,
„Menne ghevreeschte nemmermere
Waer dat ic becomen ware."
Dus stont hi in groten vare
Bi Gringolette sinen wrene,
Ende gordene ende sat daer up allene.
Hi seindem achter ende voren,
Ende Gringolet hevet vercoren
Die riviere, ende spranc daer neder.
Boven ne keerden si nemmeer weder.
Dies sijt seker ende wijs,
Haddi gheweset van Parijs
Here, hi adt wel gherne ghegheven,
Ende hi te Carlicen ware bleven.
Hi hilt hem vaste up sijn paert,
Dat menigher marc was waert,
So waer hijs hadde te doene.
Het was een deel nader noene
Als hi dus voer in die riviere,
Ende Gringolet ghinc swemmen sciere.
  Nu es der Walewein gheraect,
Die van den bloede was mesmaect,
Daer hi mach spoelen sine lede,
Die wel sere te menigher stede
Waren van wonden ende van bloede.
Ende Gringolet dat wert so moede
Van swemmene, dat nemmeer ne mochte;
Doch swamt dat het lant gherochte
Metten voeten, ende stont al stille,
Om dat hem rusten wille,
In gone riviere up een eylant.
Het quam hem wel dat hijt vant;
Hen hadde el niet dan thovet boven.
Walewein mochts hem wel beloven
Dat hi sijn goede ors adde bescreden.

Ic hope het salne wel bevreden.
Het swam vort an tander lant.
Doe beette Walewein te hant
In enen mersc, die scone was,
Ende ghinc sitten int groene gras,
Die vanden live was mesmaect.
Hi was in felre stede gheraect,
Daer men hem deelde evel spel:
Dat sceen an Gringoletten wel,
Die lach als of hi ware doot;
Dies was Waleweins rouwe groot.
Hi trac dat gras uter aerde
Ende ghinc tote sinen paerde.
Hi begonst torken ende wriven,
Proeven oft hem mochte bliven.
Doe spranct up: dies was hi blide,
Walewein, ende stont bi sire side.
Al haddem yemen willen deren
Hine adde hem niewaer mede verweren;
Hine hevet no weder scilt no spere,
Daer hi hem mede mochte ter were
Setten of hijs hadde te doene.
Al was hi bloot, hi was coene.
Sijn halsberch adde menighe scure,
Men sach sijn scone lijf aldure,
Dat hem tserpent hevet ghedaen.
Nu moet hi dus allene staen
Bi Gringolette sinen wrene.
Echt gordine ende sat up allene.
Die tonghemake was wel sere,
Dat was Walewein die here,
Want hi ghenen wech ne sach
Daer hi den scake volghen mach.
Doe reet hi vaste al over dwers,
Walewein, die scone mersc
Onthier ende hi vernam
Dat hi tenen weghe quam:

Die hilt hi so hi best mochte.
Doe sach hi, also hem dochte,
Ene borch of soe ware van goude.
Doe peinsde Walewein dat hi soude
Daer in herberghen of hi mochte.
Aldus sette hi sijn ghedochte.
Doe reet hi darewaert herde saen.
Doe docht soe hem in een water staen
Ende up enen standaert ghewrocht van ondre.
Daer woonde die coninc van den Wondre.
Wetti waer omme hi Wonder hiet?
Ic saelt u segghen, ic ne laets niet:
Hi versciep hem tallen dieren
Die sijn upt lant of in rivieren,
Banderside sciep hi hem wedere
Tallen voghelen, die met vedere
Moghen vlieghen in enich lant.
Ic wane wel dat men noit ne vant
Scoonre borch dan hi hevet ene,
Hen ware van kalke ende van stene,
Nochtan mocht soe niet scoonre wesen.
Soe was ghescreven, diet conste lesen,
Met goude buten ende binnen.
Men mach die borch niet ghewinnen.
Twater datter omme gheet
Het es ere alver milen breet.
Men mach die borch niet ghenaken,
Die die coninc hevet doen maken,
Hen si namelike van voren.
Die strate hevet Walewein vercoren
Diene toter porten brochte.
Menichsins was sijn ghedochte.
Doe beette hi vor die borch sciere.
Daer sach hi wonder menighertiere,
Alomme van herde menigher saken,
Die die coninc adde doen maken.
Sijn paert liet hi beneden staen,

Enen olivier jolijs ende groene,
Jueghedelijc na den saisoene.
Daer beette in dat groene plein
Die stoute her Walewein,
Ende halp die joncfrouwe vanden paerde.
Hi liet trosside up die waerde
Gaen peinstren ende sijn Gringolet.
Het waser so scone, hem waes te bet.
Die vos ghinc ten selven tiden
Int gras ligghen daer besiden.
 Nu es der Walewein die vrie
Gheseten bi siere amie
Up die fonteine bi lievereladen,
Die dolivier met sinen bladen
Hadde bedect joliseleke.
Si saten amorouseleke
Bede te gader, doe ic ju verstaen.
Den helm haddi of ghedaen,
Ende hi sciep, die ridder vaeliant,
Vander fonteine metter hant,
Ende drancker of, die scone was,
Soete ende coel, sijt seker das.
Dat selve dede ooc Ysabele.
Dus saten si met groten spele
Een lanc stic onder hem tween.
Ic weet wel darne was haerre gheen
Sine hadden elc andren dare
Meer jonsten ghetoghet hopenbare
Dan si daden. Maer si uphilden
Hem om datsi niet en wilden
Dat die vos saghe hare jolijt.
Ende alsi also enen langhen tijt
Hadden gheseten up die fonteine
Begonste mijn her Waleweine
Vaken utermaten sere.
Hi sprac: ,,Joncfrouwe, bi onsen here,
In mach niet letten ic en moet

Slapen stappans metter spoet."
Soe seide: „Here, doet dat ghi wilt."
Hi leide sijn hooft up sinen scilt,
Hine wilde niet slapen in haren scoot
Om dat hem haerre pine verdroot.
Hem vakede so sere, dat hi thant
Slapende wart, die stoute wigant,
Utermaten vaste. Ende die joncfrouwe,
Diene sere minde ende was ghetrouwe,
Ne conste hare onthouden niet,
Soene custe den ridder, nodan dat siet
Die vos al toe ter selver wile.
Men soude ene grote halve mile
Hebben ghegaen, dat wetic wel,
Eer soe noit begaf hare spel
Jeghen den riddre te drivene daer:
Die minne gaf hare ghenen vaer.
An oghen, an mont ende an kinne
Custe soene: het riet hare die minne.
Groot jolijt hadde soe in dien.
Ende als soe up soude sien
Hevet soe van verren vernomen
Enen groten swarten ruddere comen
Up een hoghe ors, swart als een raven.
Niet ne dede hijt telden no draven,
Maer hi quam drivende als een tempeest,
Recht ghelijc die quade gheest
Hadde ghejaget, ghereckets hals.
Die riddre maecte vele ghescals,
Daer hi met sporen slaende quam.
Teerst datten die joncfrouwe vernam
Verloes soe nalics hare memorie.
Soene hadde ghene macht, seit dhystorie,
Dat soe spreken mochte een wort,
Soe sere was soe doe verdort
Van groten vare, ende verheent.
Die swerte ridder el niet en meent

Dan die joncfrouwe woch te voerne,
Die niet macht en heeft een let te roerne.
Die swarte riddre spaert twint,
Hi comt sporslaghende als een wint.
Slichts so rijt hi ter joncfrouwen,
Die was bevaen in groten rouwen.
Een lettel buckedi nederwaert
Ende ghegreepse metter vaert,
Ende swancse up sijn paert voren,
Ende slouch weder wech metten sporen.
Alse dit die vos hevet versien
Hi jancte ende duulde sere mettien.
Der Waleweins hooft ghinc hi stoten
Dapperlike met sinen poten,
So dat Walewein ontwiec te hant,
Ende seide: „Hevestu den viant
In, dattu nu dus ghebaers?
Twi drivestu dus vele mesbaers?
Bestu verwoet? ic wane jaestu."
Die vos sprac: „Ic wane ghi nu
Selve eer verwoeden sult;
Mijn joncfrouwe es bi uwer scult
Verloren: het voerse met ghenent
Een ridder swart als atrement
Up een swart ors als een pec.
Hi hevet in der hellen strec
Langhe ghesijn, dat wetic wel;
Het es die duvel ende niemen el.
Ay lace, wat sal hier ghescien!"
Der Walewein hi wert mettien
Verwoet ende uten sinne welnaer.
Vreselike spranc hi up al daer;
Den helm sette hi up sijn hovet
Ende nam die glavie, dies ghelovet,
Ende spranc up[t] ors ghenendelike.
Die vos liep voren dapperlike
Ghelijc enen hase diemen jaghet.

Walewein volghede al onversaghet.
Al hadt ghewesen Barlabaen
Hine hads achter niet ghegaen
Hine hadde ghevolgt toter helle,
Haddi ghemogen, also ic telle.
Emmertoe liep die vos voren,
Ende Walewein volghede metten sporen
So langhe, dat si den ridder saghen,
Die hem lettel wilde wanhaghen
Om Waleweine dat hine comen hort.
Ommer rijt hi sinen wech vort,
Te vaster no te sochter ooc.
Om Waleweine ghevet hi niet een looc.
Ooc en wildi hem niet danghieren
Hem te keerne jeghen den fieren.
Der Walewein reet hem so naer,
Dat hine metter glavie daer
Hadde ghesteken, haddi ghewilt;
Maer om dat hi die joncfrouwe hilt,
(Der joncfrouwen duchte die here,
Dat hisi quetsen mochte, sere)
Bedi vermeet hi siere steke,
Ende hi sprac ten ridder bitterleke:
„Nu toe, nu toe, ghi hebt volgaen,
Die joncfrouwe gheeft mi saen!
Ghi hebse te langhe ghevoert.
Mine herssene sijn up jou verwoet.
Bi ridderscape! hier sal die een
Emmer sterven van ons tween."
Die swerte sette neder haestelike
Die joncfrouwe, sekerlike,
Ende seide tote hare:
„Wel scone joncfrouwe, ic begare
Jou riddere te sine, scone joncfrouwe.
Ende market in ghere ontrouwe,
Noch in ghere dorperheit;
Want alsic ju onder den oliviere

So scone sach sitten, goedertiere,
Doe wardic metten minnenviere
Al stappans so sere onsteken,
Dat mi therte dochte breken
Ende verbarnen. Doe voeric saen
Om u tontscakene. Hebbic mesdaen,
An ju selven willic betren al.
Hebt mijns ghenaden, joncfrouwe, ic sal
Hier josteren dur uwen wille."
Der Walewein ne sweech niet stille.
Hi seide: „Hets om niet ju vrien.
Ic sal ju noch heden pape wyen
Ende sceren crune met minen swaerde."
Elc trac doe achterwert up die waerde
Metten orse starc ende groot.
Elc hadde ene glavie daer ter noot
Met scarpen, tangheren yseren voren.
Elc keerde weder ende slouch met sporen
Ten andrenwaert ghenendelike,
Voerende harde ridderlike
Die grote glavien ende die felle.
Recht voer die swerte of hi uter helle
Hadde ghecomen dakerende daer:
Goet riddre was hi, over waer.
Ende Walewein reet hem in den scoot.
Fel was die steke ende swaer die stoot.
Si sockierden metten orssen,
So dat si met groter porssen
Die starcke scilde frotsieren daden.
Ten nese, ten monde, moeste waden
Dat bloet ute al even sere.
Si worden so sere uten kere
Alsi met groter dracht quamen
Bede [met] scilden ende met lichamen
Te gader, dat si onwaerde
Beide vielen up die aerde.
Sine mochten horen no spreken niet,

Sine wisten wat hem was ghesciet.
Si laghen een lanc stic sonder spreken.
Maer die vos hi ghinc hem wreken
Up den swerten ridder met sinen tanden.
Onvriendelike begonstine vanden
Ende scuerde hem meneghe maelie ter vaert.
Doe quam des swarten ridders paert
Ende slouch na den vos: haddine gheraect
Te pointe, hi haddene sere mesmaect;
Doch deettene vlieghen in dat gras
Drie scarden varre, so dat hi was
Al in onmacht ende verdovet.
Sere bloede hi omtrent hovet.
Een let ne mochti niet verroeren.
Nu willic ju segghen hoe dat voeren
Die twee riddren van groter werden.
Si laghen een lanc stic up der erden,
Dat si niene roerden een let.
Ysabele soe waent vele bet
Dat hi doot es dan hi levet,
Hare soete amijs, daer soe omme hevet
Groten rouwe ende hantgheslach.
Soe liep tote hem daer hi lach
Ende ontleste den helm saen,
Ende heeftene hem vanden hovede ghedaen
Om dat soe hem den wint an wilde
Wayen. Het sal den ridder milde
Mee comen te quade dan te goede.
Die swarte ridder, die felle, die vroede
Van orloghen, seghet die hystorie,
Haddi ghesijn in sine memorie,
Dat wetic wel, hine hadde den deghen
Waleweine altoes niet ghesleghen;
Maer vander steke, die hem die here
Walewein gaf, was hi so sere
Verdooft, dat hem sins ghebrac.
Een wort hi nochtoe niene sprac;

Maer hi scoot up met stouten sinne,
Verwoet als ene liebaerdinne
Daer men hare jonc wille roven.
Tswaert trac hi: (ghine sout gheloven
Hoe scone het was ende hoe breet)
Up Waleweine liep hi ghereet,
Dat hi ghedaen hadde om gheen ghelt
Haddi ghehadt siere sinne ghewelt;
No om pine no om arbeit
Ne haddi ghedaen die dorperheit.
Tswert verdrouch die rudder hier,
Ende sal slaen den riddere fier
Daer hi al bloots hovets lach
In der joncfrouwen scoot. Owach,
Wat haddi bina daer ghedaen!
God ne wils niet ghedoghen so saen.
Walewein quam them selven sciere,
Ende sach den ridder onghehiere
Up hem comen, lopende sere.
Hi warp den scilt der jeghen ter were,
Ende ontfinc den groten slach
Up den scilt. Sijn domesdach
Hadder emmer an ghegaen
En haddi niet also ghedaen;
So goet was dat swaerd van stale,
Dat hi durslouch altemale
Den vasten scilt, dies ghelovet,
Ende slouch Waleweine in sijn hovet
Ene grote wonde ende ooc diepe.
— „En ware niet goet dat ic sliepe
Met dusdanen slaghen", sprac Walewein.
„Ondadich man, vul quaet vilein,
Hebdi dese bastaerdie ghedaen,
Bi Gode, ghi sterfter omme saen!
Dese scalcheide sal ju scinen."
Den helm brochti met groter pinen
Up sijn hooft in dien onvrede,

Dat wonder was hoe hijt ghedede.
Nu hadde Walewein bi siere manwaerhede
Ende bi ridderscape mede
Gesworen, dat hi bi ghenen dinghen
Soude trecken tswaert met tween ringhen
Up kerstinen man, dur ghene noot.
Nu hevet hijs rouwe groot,
Want hi hads nu wel te doene.
Een ander trac die here coene,
Dat hem te Ravenstene was
Ghegeven te voren, alsic las;
Men wiste nieuwer gheen so fel.
Dat trac hi uut, die ridder snel.
Den swarten ghinc hi asselgieren
Bitterlike in sulker manieren
Oft hine in die aerde soude maetsen.
Die swarte achtets niet twee taetsen:
Hi galt hem weder sijn verheffen.
Sine slaghe doet hi hem beseffen.
Up den helm slouch hi Waleweine
So dat die precieuse stene
Neder moesten vallen in dat gras.
Het ne twivele niemen das,
Dat Waleweine sine oren songhen.
Up den swarten es hi ghedronghen
Ende liep up hem metten swaerde,
Ende haddene na ghevelt ter aerde.
Doch ne leet hijs niet so lichte,
Hine hadde ene wonde int ghevichte,
Die sere bloede sonder miden;
Ende dat gras in corten tiden
Wart ghevaerwet na den greine.
Doe liep up den here Waleweine
Die swarte ende ghinckene vanden:
Hi begreep tswaert met beden handen
Ende warp den scilt achterwaert.
Waleweine hi lettel spaert,

Maer eenparlike sonder faelgen
Slouch hi up Waleweine: vijf hondert maelghen
Dede hi vlieghen in dat parc.
Al was der Walewein vlugghe ende starc,
Hine conste te ghere were comen.
Die swarte ghinc altoos up hem dromen,
Stekende ende slaende met ghenent,
Ghelijc den drake diet al verslent.
Die vraye historie vertelt ons hier,
Dat hi den stouten ridder fier,
Waleweine, wonde te vier steden,
Dat hem t[bloet] liep uut ten leden
So bedichte, dat hem die here
Daer of vervaerde harde sere.
Hi seide: „Maria, mijns vermaent!
Want in hadde niet ghewaent
Dat iemen in al erderike
Ridder ne vonde desghelike.
Noit en vandic man van sulker cracht.
Hi sal mi cort slaen in onmacht,
Gheduret langhe desen tempeest."
(Sere verstormde hem die gheest.)
„Mi es te moede oft hi ware
Uten sinne: sine ghebare
Ghevet ooc wel. Ic sie mi bloeden
So sere nu, ic moet mi hoeden,
Ende ne ghene were bestaen
Vorne die moetheit hevet bevaen,
Dat hem adem ghebreect; ende dan
Maghic vellen desen stouten man."
Dus peinsde Walewein alse die vroede.
Ende die swaerte met tornen moede
Die sloech emmer slach in slach
Up Waleweine, dien hi vor hem sach.
Wonder waest dat die ridder goet,
Walewein, die coene, so ontstoet.
Als hi den swarten in den stride

Amachtich sach was hi blide.
Den scilt hilt hi bi den riemen
Ende liep up den swerten sniemen,
Ende seide: „Al was groot ju loop,
Nu moeti ontfanghen den coop!"
Want Walewein gherochten so wel,
Dat hi eerst metten hovede vel
So onsochte in den nijtspele,
Dat hem welna die erssene inde kele
Ghevallen waren. Hi lach langhe
In onmacht, in swaren bedwanghe.
  Nu es vanden riddere swert
Walewein los, die hem so hert
Ende so wreet was in die battaelge,
Ende hem so meneghe vaste maelge
Hadde of gheslegen metten swerde.
Ysabele die gheberde
Blidelike ende seide: „Here,
Ghine hebt wat letten mere:
Trect of den helm den tyrant,
Slaet hem thooft of te hant!
En es ghene onnere, Godweet.
Ooc so dadijs juwen heet,
Ende swoert dat ghine sout ontliven,
Mochtine verwinnen." — „Dit sal bliven",
Sprac Walewein toter joncfrouwe.
„Het ware scade ende ontrouwe
Soudic dus stouten ridder doden
Aldus. In laets mi niet verbloden,
Ic sal hem helpen dat hi becomt;
Ende, wien dat scaedt ofte vroomt,
Ic sal hem strijt leveren dan."
Mettien scoot hi den riddere an
Ende trac hem of, alsic lye,
Bede den helm ende die cufie,
Ende maecte hem dansichte bloot mettien.
Ende als hine hevet besien

Int ansichte, harde groot mesbaer
Begonste Walewein driven daer.
Sijn swert stac hi in den scoe:
Den duvel selve beval hijt doe.
Hi waende sijns sins werden onvroeder.
Hi sach dat was Lanceloots broeder
Estor, diene hadde so waert.
Menichwaerf vloucte hi sijn swaert,
Daer hi mede wonde den ridder vri.
Hi sprac: „Ay Lanceloot, nu suldi
Evelmoet up mi draghen groot!"
Walewein hadde selve te sulker noot
Werc ende salve: niemen tien stonden
Ne verstont hem bet an wonden.
Dicken haddijs selve te doene.
Hi ontwapende den ridder coene,
Estore, ende ghinc hem verbinden
Die wonden die hi conste vinden
An hem, die fel waren ende onsiene:
Van dien vant hiere viertiene.
Hi bantse sochte ende wel.
Niet verporde hem die ridder snel,
Estor, die overstoute, nochtoe.
Walewein trac een vingerlijn doe
Ende seindene metten dieren stene
Alle die wonden, groot ende clene,
So dat die rudder begonde nopen.
Ende Walewein wart sere in hopen
Dat hi te live bliven soude.
Als hine sach roeren also houde
Sette hi sinen helm up sijn hovet;
Hine wilde niet, dies ghelovet,
Dusent marc hebben van goude
Ende datten Estor bekennen soude:
Bedi decte hi sijn ansichte.
Ende die riddere, die niet lichte
Sieker mochte wesen doe,

Sprac den here Waleweine aldus toe:
„Sekerlike, ic marcke hier an
Dat ic an enen edelen man
Ben gheraect. In gheen lant
Vandic noit so hovescen viant;
Ghi hebt den gonen goet ghedaen,
Die ju met crachte wilde verslaen."
Dit sprac Estor, sijt seker das,
Als hi them selven comen was.
Walewein, die riddere goet van prise,
Ne wilde daer in ghere wise
Estore antwörden, want hi niene woude
Dat hine daer bi kennen soude.
Der Walewein hi sach harentare,
Ende wart van enen riddre gheware,
Die up een tellende paert quam,
Onghewapent, alsict vernam.
Hi hadde an enen scaerlaken roc,
Enen mantel daer boven, ende enen stoc
Haddi in die hant dor hovaerde.
Singhende quam hi up die waerde.
Twe scone cnapen volgheden hem naer.
Walewein so versach hi daer
Sittende biden ridder upt velt:
Hi reet daerwart sinen telt,
Als die wel vermoede die sake
Dat Walewein was tonghemake.
Dese was hovesc ende goedertiere:
Tote Waleweine so quam hi sciere.
Ende als hi quam in dat groene
Daer Walewein sat, die ridder coene,
Bi den ghewonden, die dat gras
Root hadde ghemaect, hem wonderde das.
Hi mochte an hen beden scouwen
Die scilde dorsteken ende dorhouwen,
Die vaste halsberghe onmaelgiert,
Die helme ghecrooct, ghefaelgiert,

Cnielinghe ende cousen al bebloet.
Ende Waleweine, den ridder goet,
Sach hi bedichte ten maelgen daer
Tbloet utedringhen root ende claer.
Vanden scoudren toter hant
Was hi al bebloet, die wigant.
Dies ontfarmede so den here,
Dat hi begonste wenen sere.
Hi groetene ende seide: „God weet,
Mi es utermaten leet
Jou vernoy, dat doe ic ju cont.
Ghi hebt manlic andren ghewont.
Die riddere die daer leghet vor ju
Hine mach niet langhere leven nu,
Also mi dinct, te deser uren;
Bedi so meneghe diepe scuren
Ende steken sie ic in sijn harnasc,
Hi moet van herten wesen rasc
Ende sonderlinghe goet, sal hi ghenesen."
Walewein antworde na desen,
No hine dede jeghen den goeden man
Sinen helm niet of dan,
Om dat hi duchte, die ridder vri,
Datten Estor kennen mochte bidi;
Maer also ons dystorie telt
Ghinc hi ten ridder al daer hi helt,
Ende ledene bet of, ende seide:
„Dor alre ridders edelheide,
Here, so soudic ju bidden gherne
Ene bede, stonts ju niet tonberne.
Dese ridder, die hier leghet ghewont,
Ende ic hebben langhen stont
Alhier [ene] felle bataelge ghedreven.
Bi groten rampe es nu dit sneven
Toecomen; hadde elc ander te voren
Ghekent wi hadden strijts onboren.

. . . .

Staet desen ghewonden ridder in staden!
Vander doot [en] heeft [hi] aerch twint
Heeft hi yemen die sijns onderwint;
Ic hebben vermaect ende verbonden.
Here, en belghet niet te desen stonden
Dat ic minen helm niet of en steke;
In laet nieuwer omme, sekerleke,
Sonder om dat mi die ridder lichte
Kennen mochte in mijn ansichte."
Die ridder sprac als hijt vernam:
„Ju es wel ghesciet dat ic hier quam.
Gonder neder, in gone valeie,
Staet in ene soete contreie
Een casteel, die te prisene es sere,
Ende daer of so benic here:
Den ridder salic voeren daer.
En hebt om hem ghenen vaer;
Ic ne late hem niet ghebreken,
Al soudire bliven twintich weken.
Ende dit willic", sprac die baroen,
„Om alre ridders ere doen."
Walewein dancte hem daer of sere
Ende nam orlof an den here.
Hi bescreet sijn ors met groten rouwe,
Ende sette vor hem die joncfrouwe,
Ende reet sinen wech vorwaert
Ten groenen olivierewaert
Om te haelne der joncfrouwen rosside.
De vos liep achter, serich ende blide:
Blide om dat Walewein was van danen,
Ende banderside liepen hem die tranen
Over die ghernen nederwaert
Om dat hi so sere was vervaert
Dat Walewein niet en soude ghenesen.
Niet droever sone mochti wesen.
Ysabele, die scone joncfrouwe,
Die dreef onghematen rouwe

Om Waleweine ter selver stont,
Dat sone sach so sere ghewont.
Soe mesbaerde ende weende altenen.
— „Joncfrouwe, ghine moet ju niet verhenen",
Sprac Walewein: „ic doe ju verstaen
Dat ic mi sal ghenesen saen."
Doe quamen si in corten stonden
Onder den boom, daer si vonden
Staende der joncfrouwen paert.
Soe beete neder metter vaert.
Walewein ontwapende hem metter spoet,
Die van wonden was sere vroet.
Der joncfrouwen dede die edel man
Sine wonden verbinden dan,
Ende wijsde hare selve daer toe.
Alse dit ghedaen was wart hi daer doe
Up, ende sat upt ors thant,
Ende halp der joncfrouwen achemant
Up dat part, dat sochte ginc.
Ende sine daden ander dinc
Dan si weder reden ghereet,
Want Waleweine ware harde leet
Dat men wiste wie hi ware.
Die vos volghede emmer nare.
Si reden toten avonde toe.
Alst avont was si quamen doe
Tenen casteel baghel ende groot.
Walewein sprac: „Wel ware ons noot
Dat wi hier herberghen tamere."
Die joncfrouwe seide: „Varewi dan, here!"
Ende si hebben also ghedaen.
Daer waren si harde wel ontfaen,
Als ghi wel sult horen cortelike;
Maer ic moet ju eerst haestelike
Van Estore een deel segghen.
Die ridder dedene stappans legghen
In ene litiere, als wijt horen,

Daer hi omme hadde ghesent voren.
Goetlike voerde hi den ridder waert
Te siere scoenre herberghewaert,
Daer hine wel dede achterwaren.
Maer Estor die ghinc sere mesbaren
Dat hi niet en kent den here
Daer hi jeghen vacht so sere.
Sere prijst hine, ende seit al bloot
Dat hi noit ne vant sijns ghenoot,
No man die sulke were dede,
Ende die was van so hovescer sede
Ende up sinen viant so goedertiere.
Menichwarven swoer hi diere,
Up dat hijs wesen mochte vroet
Wie dat ware die ridder goet,
Dat hijt hem liete costen een let.
Ic wille ju hier of spoeden bet,
Ende van Estore corten die tale.
Die goede man dede harde wale
Sinen wille, ende hi plach
Sijns so wel, daer men toe sach
Ghenas hi van daghe te daghe.
Nu swighic hier of ende ghewaghe
Van Waleweine, daer ic af las,
Die ten castele ghevaren was
Daer hi ghefesteert was sere.
Het was recht, want daer was here
Die selve cnape, die selve serjant,
Dien hi int wilde foreest vant
Jeghen hem comende te ghemoete
Upt maghere rosside, dat sine voete
Cume mochte verroeren iet.
Den cnape sach hi groot verdriet
Driven ende sine hande wringhen.
Die troestre was van allen dinghen
Dat was Walewein die daer quam.
Als hi so tonghemake vernam

Den cnape, ende hi hem ghinc segghen
Sinen ramp, ende te voren legghen
Hoe dat hi camp hadde ghenomen,
Ende hi te spade soude comen
Bider faute van sinen rosside,
Dat hem ghenomen was met stride,
Ende hi sine arvachtichede
Soude verliesen ende sijn lijf mede,
Ende hoe hi ne sochte ander dinc
Dan te vaerne toten coninc
Arture, den edelen princhе, waert,
Dat hi hem gorden soude sijn swaert
Ende ridder maken, hi hopede dan
Dat hi jeghen den wreden man,
Daer hi jeghen vechten woude,
Te betere seghe hebben soude
Ende te beter gheluc in den camp;
Ende claghede dat hi hadde den ramp
Dat hi ten hove niene mochte gheraken, —
Doe wildene Walewein blide maken
Ende leende hem sijn ors van prise,
Daer hi mede in alre wise
Sinen wille vorderde clene ende groot.
Nu heeft die cnape sinen noot
Al verwonnen ende sine armoede,
Ende es weder te sinen goede,
Ende es een ridder van groten doene.
Nu hevet hi den ridder coene,
Waleweine, te siere herberghen binnen.
Sniemen so doet hi hem bekinnen
Wat hi hem jan hertelike.
Hi cnielde vor hem haestelike
Ende seide: „Lieve here, sijt willecome
Te minen castele te juwer vromen!
Mijn lijf, mijn goet, here, bi Gode,
Dat staet al tuwen ghebode;
Bi ju benic mijns goets here,

Dat mi ghesciet ware nemmere,
Ne haddi allene ghedaen."
Walewein dede sinen werd upstaen
Ende seide: „God weet, mi es lief
Dat ghi verwonnen hebt ju grief."
Si spraken harde meneghe tale
Dies avonds te gadre in die sale
Tote dien dat men eten ghinc.
Si hadden ghenouch van alre dinc
Van dat men vant binden castele.
Bi hem sat joncfrouwe Ysabele,
Daer men hovescelike voren sneet
Die morssele. (Hoe dat ict weet!)
Walewein no die joncfrouwe mede
Ne quamen noch te ghere stede
Daer men hen dede so grote feeste;
Want bede, minste ende meeste,
Dreven hem groot jolijt,
Dur hars heren wille, tier tijt.
In can ju al niet doen verstaen.
Als die taflen up waren ghedaen
Hebben si saen ghedweghen hier.
Doe quam vort die bottelgier,
Ende brochte cruut meneghertiere,
Daer up den wijn van vele maniere,
Wit ende root, rasc ende plasant,
Moraet, clareit, al dat men vant:
Daer of en hadsi en ghene berste.
Daer na ghingen si ter herste
Slapen alle, groot ende clene.
In ene camere van marberstene
Waren twee rikelike bedden ghemaect,
Scone ende diere, wel gheraect,
Met coeverturen bleckende claer.
Mijn her Walewein ghinc al daer,
Ende die joncfrouwe, slapen binnen.
Of si des nachts ooc met minnen

Yet vergaderden dats mi oncont.
Si hadden te voren langhe stont
Vermoyt gheweest van vele ridene
Achter lande: hen staet te verblidene
Vander ruste ende van den paise
Die men dede in den palaise;
Si haddens langhe gheweest verspaent.
Oft si wel sliepen, niemen en waent.
Heren, vrouwen ende cnapen
Ende die maysniede sijn gaen slapen.
Si hadden alle, minste ende meeste,
Navens wel ghedronken ter feeste,
Ende sliepen sachte in alre maniere
Tote dat so lude in den vergiere
Die nachtegale sanc ende die calandre,
Ende die voghelkine menigherande,
Dat siere bi onspronghen saen.
Die daer teerst was upghestaen,
Alse ons die jeeste hopenbaert,
Dat was die ridder, Waleweins waert.
Tere veinstre ghinc hi staen, die coene,
Ende sach uutwart in dat groene.
In allen siden, an allen weghen,
Sach hi pauwelioene ghesleghen,
Groene, blau, ghelu ende root,
Daer up menich aren groot,
Van finen goude bleckende claer.
Den ridder wart sijn herte swaer
Als hi sach dat heere so stranc,
So groot, so breet ende so lanc.
Dicken riep hi: „God, here, ghenaden!
Wie heeft ons dus sere verladen?
Hoe es dat grote heere up mi comen
Onversien? Nu wert ghenomen,
Mine helpe God, lijf ende goet."
Hi ghinc danen metter spoet:
Tote minen her Waleweine ghinc hi thant,

Daer hine in die camere vant.
Hi stont up ende ghinc ter vaert
Tere veinstre, daer hi sach uutwaert
Menich pauwelioen ghestelt.
Al waest bedect dat groene velt.
Waleweine wonderets harde sere,
Ende hi sprac aldus toten here:
„Vullic doet enen bode varen
Tote daer buten sonder sparen,
Ende doet gheverescen wat si menen."
Stappans coos men daer enen
Serjant, die de bootscap dede.
Enen snellen corsier gaf men hem mede,
Die hi soude riden, die serjant.
Hi ruumde den casteel thant
Ende reet buten alse die coene.
Als hi quam onder die pauwelioene
Sach hiere een van dieren prise.
Het was ghescaect in menegher wise,
Van sindale, van siglatoene.
Menich ridder stout ende coene
Begonsten troppen omtrent den bode.
Dicken seiden si: bi Gode,
Ware hi gheen bode si soudene vanghen
Ende dien van binnen te lachtere hanghen.
Ic segghe ju nodan in waren saken,
Wat siere toe seiden ofte spraken,
Si behoetdene ende leetdene sciere
Tenen pauwelioene wel diere,
Daer sine voren beten daden,
Ende ledene in bi lieverladen.
Daer vant hi tenen scaecspele
Den here sittende, ende ridders vele
Bi hem, die waren van groten doene.
Als die bode quam binden pauwelioene
Cnielde hi ende groette den here.
Hi seide: „Here, ju groeten sere

Die vanden castele, ende vraghen u dies
Weder dat ghi om hare verlies
So omme hare ere hier comen sijt?
Wisten si dat ghi begheret strijt,
Ende hadden si ju iet mesdaen,
Si wildent ju gherne betren saen.
Gherne soude mijn here weten
Twi dat hi nu es beseten;
Hine kent hem jeghen niemen mesdadich."
— „Men sal nodan wel onghenadich
Sijns wesen", sprac die hertoghe sciere.
„Segt juwen here: in ghere maniere
Ne mach hi metten live ontgaen,
Hine sende mi den ridder saen,
Dien hi met wel dullen rade
Herberchde ghister navont spade,
Ende ene joncfrouwe behaghel mede.
Nemmeer ne ghecrighet hi vrede,
In salne eer vor sine veste hanghen,
Oft hine sentene mi ghevanghen,
Den hopenbaren mordenare,
Dien hi met hem houdet dare
In sine herberghe, in sijn porprijs."
Teerst dat die bode was wijs
Vander bootscap heeft hi ghenomen
Orlof, ende es weder comen,
Ende deedt aldus sinen here ghewach,
Dat daer die hertoghe vore lach,
Die hadde ghesworen sine doot,
Hi[ne] sonde hem met haesten groot
Den riddre die hier ghistren quam
Therberghen. „Hi sal sijn gram
Segdire jeghen; want openbare
Wilhine proeven mordenare.
Besiet wat ghire mede hebt te doene."
Doe sprac der Walewein, die coene,
Ende seide: „Ic weet die waerheit des

Wel, wie dese hertoghe es.
Dicken heeft hi mi toren ghedaen."
Ende Walewein vertelde hem saen
[Hoe] hi verslouch den jonghelinc,
Tshertoghen sone, ende hoene vinc
Die hertoghe metter joncfrouwe,
Ende hoe quam uut sinen rouwe.
Algader so dede hijt hem horen,
Alsoot ghescreven staet hier voren.
Alse dit horde die castelein
Sprac hi te minen here Walewein:
„Ne temayert ju in ghere maniere!
Ic sal heden utesenden sciere
Bede om vriende ende om maghen:
Si sullen hier comen ende waghen
Hare lijf alle dor minen wille."
Men sat daer niet langhere stille:
Daer waren boden ute ghesent,
Die sere liepen al omtrent
Om succoers ende om onset.
Daer ne was niet langher mede ghelet;
Eer drie weken mochten liden
Quam ten castele in corten tiden
Sulc succors, dat si een deel
Hem te min duchten in den casteel
Dan si daden; maer nochtan
Waren si vermenicht van meneghen man,
Ende mochten lettel sijn gheacht
Jeghen des hertoghen cracht;
Want si bedecten alle die pleine.
Maer bi den trooste van Waleweine
Sendemen boden haestelike dan
Toten hertoghe, den edelen man,
Dat hi besaghe wat hi hadde te doene:
Wildi hebben den ridder coene
Hi moet anders beghinnen;
Metten swerde moetine winnen.

Vorwart so ontseiden si mede
Van buten ende van binnen vrede,
Ende sijn worden dootsleghen viande.
Elc sal poghen om anders scande
Waer so si moghen andren beriden.
Die van binnen in corten tiden
Coren minen here Waleweine
Tenen bescuddere alle ghemeine,
Die ordineerde ende scaerde.
God, wat waren daer goeder swaerde,
Helmen, glavien, ende ponioene,
Ghelu, graeu, root ende groene!
Starcke orsse ende groot,
Warre vijf dusent in hare conroot.
Eer hem dese laten ontherven
Sullen si meneghen man doen sterven.
Gheordineert als ene bruut
Trocken die van binnen uut,
Ende hebben tander heere versien
Ghewapent ende ghescaert mettien,
Standaerde onwonden van singlatoene,
An die glavien die pongioene,
Vedren van pauwen up die helmen.
So sal sulc ligghen in die dwelmen,
Die sere duchtich es te stride.
Ghierich sijn si an elke side
Elc andren tontlivene upt velt.
Si vergaderden up met ghewelt.
Mettien glavien, in waren saken,
Vreselijc si hem onderstaken.
Dat ghecrac was harde groot.
Menich man viel daer doot.
Die hertoghe hadde an sine side
Tien dusent rudders goet ten stride.
Daer stac der Walewein, die coene,
Enen riddere metten poinsoene
Duer den lichame, ende warpene uut

Ten sadele. Doe wart daer groot gheluut
Van den hertoghe ende van den sinen:
Alle gader wilden si hem pinen
Te wrekene den ridder goet,
Want hi den hertoghe na bestoet.
  Men trac daer an beden siden
Menich swaert dat conste striden:
Men ghinc daer houwen ende kerven.
Menich stout man moester sterven.
Die hertoghe was tonsiene sere
Ende een man van groter were.
Hi toghede daer ridderlike prouaetse,
Want hiere meneghen in die plaetse
Vallen dede met groten scanden,
Thooft dursleghen toten tanden.
Viere velde hiere vor Waleweins oghen:
Al waest hem leet, hi moest ghedoghen,
Want ghenouch haddi te doene.
Daer ne was pays no soene.
Die blode beveden daer van vare.
Die hertoghe hadde in sine scare
Meneghen ruddere van groter macht.
Ne hadde ghedaen Waleweins cracht,
Die van binnen waren al versleghen.
Si verloren meneghen deghen.
Hi sachse slaen ende vellen bi hopen:
Die meneghe moest daer becopen
Ende sturten sijn bloet ontfarmelike.
Die hertoghe vacht ghenendelike:
Hi trooste sine liede in den vare:
Selve verboudi alle sijn scare,
Meneghen slouch hi metten swaerde
Ter middele ontwee; man ende paerde
Stac hi ende vellede over hoop.
Noit man sach al sulc gheloop,
Sulc gheclanc ende sulc ghescal.
Sere vachtmen daer overal.

Daer quam Walewein, die here,
Dur viande slaende sere:
Die helme durslaet hi ende durhout,
Hi maect dat groene ghers bedout
Met roden bloede in den tornoy.
Also die seysene mayt dat hoy
Velt hise ende werp onder voet:
Hi baet sijn swaert in herssenbloet.
So vreselijc waren sine slaghen,
Dat si sconfierden diese saghen.
Niemene ne was daer so goet,
Die gherne quam in sijn ghemoet.
Daer was Walewein sere gheprijst
Ende met vingheren up hem ghewijst.
Die meneghe riep: „Nu sietene daer!
Gheen stoutere nes hier verre no naer!"
Harde gram was, seit dystorie,
Die hertoghe om die mortorie
Die daer dede her Walewein.
Hi reet up den castelein
Met enen spere grof ende stide,
Ende sporslaghede an elke side
Metten sporen van finen goude
Tors, dat liep als in den woude
Een voghel vlieghet diemen jaghet.
Die ander en was ooc niet versaghet,
Hine reet jeghen wat hi conste:
Daer daden si ene bittere joeste
Daer si ridende quamen te hope.
So groot was tshertoghen ors van lope,
Dathi den castelein daer ter stede
Al metten orsse vallen dede.
Der Walewein was sere vervaert
Als hi sach vallen sinen waert:
Sere so vruchte hi sijn sneven.
Niet en gheeft hi om sijn leven
Hine loestene uter noot.

Een spere ghegreep hi, starc ende groot,
Ende reet den stouten hertoghe an,
Ende hi weder jeghen hem dan.
Sere si manlijc andren asselgieren:
Die vaste scilde daden si frotsieren
Metten glavien in die sconfelture.
Die ponioene voeren dure,
Die waren van samite root.
Elc andren gaven si wonden groot.
Die blode ne conden niet ghedoghen
Die joeste siene met haren oghen.
Die glavien braken mids ontwee.
Doene vierden si nemmee:
Die clare ghebruneerde swaerden
Trocken si, ende reden metten paerden
Elc up andren, ende begonsten
Toghen wat si elc andren jonsten.
Daer sloeghen si slaghe groot ende stranc,
So datter tclare vier ute spranc,
Ende dat die helme wederclonken.
Van slaghen maecte elc andren dronken.
Gram was Walewein ende niet an hoghe
Dattene so moyde die hertoghe:
Vijf slaghe gaf hi hem dan,
Dat wonder was dat enech man
Vander minster mochte onstaen.
Haddemen hem ooc niet wel saen
Thulpen ghecomen, dies ghelovet,
Te pande haddire ghelaten thovet.
Sine lieden saghene verladen
Ende quamen hem crachtelike te staden;
Maer die hertoghe moeste inden pleine
Al dukende vlien vor Waleweine,
Ende hi riep tote hem hopenbare:
„Ay quaet ondadich mordenare,
Al hebdi minen helm durbroken,
Mijn lieve kint sal sijn ghewroken,

Dat ghi morderet jammerlike."
Doe bat die hertoghe vriendelike
Sinen vrienden, sinen maghen,
Dat sijt also souden waghen,
Ende si hem bistonden also,
Dat hijs bliven mochte vro.
  Vele sprekens was daer gheen tijt,
Maer vele bitter was die strijt.
Van den goeden swerden van stale
Wederluutden berghe ende dale.
Tghehuuc was groot ende die jacht.
Men stakre meneghen groten scacht
Duer die lichamen al bloot,
Daert ghedaermte na woet;
Ende [die] die bitter doot verworven
Si creiscen sere eersi verstorven.
Daer sach men halsberghe ontmaelgieren,
Helme durhouwen, scilde quartieren.
Die staline hoede, al waersi goet,
Durslouchmen, datter duere tbloet
Ute goysde al even dichte.
Die wapine claer van groten lichte
Duerhieumen met swerden van stale;
Die wapinrocke van sindale
Scuerde men daer, ende die britsieren.
In soude u niet connen visieren
Hoe men daer stac, hoemen daer slouch,
Hoe groot die jacht was ent ghesouch,
Hoe die quarele ende die strale
Daer vloghen. Pongoene van sindale
Vaeruden daer int rode bloet.
Der Walewein, die ridder goet,
Quam daer slaende dur hem allen:
Sestich haddire ghedaen vallen,
Die nimmermeer up ne resen.
Tesen wighe maectemen wesen
Ende meneghe weduwe, wetic wale.

Dat velt lach bina altemale
Bedect met doden ende met parden:
Daer was gheclanc groot van swarden,
Daer was gheclanc ende ghehuuc.
Meneghen stac men dur den buuc
Metten glavien, dat die ponsoene
Ute quamen ten achtersten artsoene.
Die hertoghe hadde groot volc te voet,
Ende die ten stride waren goet,
Allen met glavien ende met piken:
Meneghen daden si vor hem wiken
Ende deysen achterwaert;
Maer enen harden groten scaert
Heveter Walewein in ghehouwen.
Daer mochtmen scone provaetse scouwen,
Die Walewein dede up dat velt.
Hi doder wel hondert met ghewelt,
Ende maecte so vluchtich dat here,
Dat mense slouch al sonder were;
Maer dedel volc dedem onset.
Daer was ghenomen lijf ende let
Sonder ghenaden. Groot was die porsse.
Menich veldire van den orsse,
Dat hem die herssene in die kele
Liepen. Die scone Ysabele,
Die goedertiere Waleweins vriendinne,
Lach boven hoghe ten tinne,
Ende sach Waleweine metten swerde
Wonder maken, ende vellen up de erde
Menich man daer ende hier.
Niemen waser so onghehier
Alse der Walewein, no so fel.
Ne hadde hijt niet ghedaen so wel
Nemmermeer hadden hem beromt
Die van binnen, dat si ghedomt
Den hertoghe hadden inden strijt.
Groot was die wijch te diere tijt:

Men horde die scilde ende speren craken:
Men ghinc daer blodeghe hovede maken.
Elc pijnt hem te blivene in die ere.
Daer so vacht die grote here,
Die hertoghe, met sinen swaerde
Als een wulf, die noit en spaerde
Sine proy daer soe vor hem ghinc.
Van stouten ridders meneghen rinc
Durbrac hi met groten moede,
Dat was al root vanden bloede
Cnielinghen, cousen ende sporen.
Meneghen dede hi daer versmoren
In sijn bloet, dien hi ter aerde
Vallen dede onder die paerde.
Sinen sone wrac hi diere.
Het hebben hondert hersenniere
Becocht al nu up dat plein.
Ne hadde hem niet der Walewein
Benomen, hi hadse alle doot,
Die van binnen, clene ende groot.
Der Walewein sach die persse groot,
Ende die sine in groter noot:
Hi sachse slaen ende steken.
Ghenendelike voer hise wreken.
Serjante waren hem altoos bi,
Die glavien gaven den ridder vri,
Daer hi mede wrac sine lieden.
Ic waenet ridder noit ghesciede,
Die were hadde ende moghenthede,
Die cracht te doene die hi dede;
Nodan was tshertoghen macht so groot,
Dat die van binnen dor die noot
Moesten rumen ende vlien,
Want die hertoghe was so ontsien
Met siere manliker daet,
Ende bi den slaghen die hi slaet,
Dat niemen sijns onbeiden der.

Sijn ridderscap was hem ghewer
Ende ghehulpich tallen punghise,
Ende waren lieden van groten prise,
Weerde ridders van groten daden.
Si daden dicke hare swerde baden
In bloede, ende varuden tgars root
Vanden bloede dat uten wonden scoot
So dat si vluchtich maecten daer
Die van binnen, ende volgheden naer,
Slaende ende vellende al te harde.
Daer was menich die mesbarde
Duer die anwisse vander doot.
Dit swaer tempeest ende dese noot
Hevet der Walewein versien.
Lude riep hi: „Waer wildi vlien?
Edel heren, set ju ten kere!
Men slaet ju doot al sonder were."
So sere riep die edel man,
Dat si hem omme keerden dan,
Ende gaven enen groten huuc.
Walewein reet enen in den buuc
Met ere glavie stijt ende stranc:
Soe quam al dure ere helne lanc.
Doe warp hi den doden neder
Ende reet up die andre weder.
Vijf starcke rudders hi durstac
Eer dat noit die glavie brac.
Doe vinc hi ant swaert ter vaert,
Daer hi mede man ende paert
Asselgierde so onsochte,
Dat men sijns onbeiden mochte.
Ic wane sijn swaert sat dranc van bloede.
Den hertoghe quam sere tongoede
Die vlucht van dien van binnen te voren.
Nu gaet Walewein vaste scoren
Scilde, halsberghe; ende die sine
Sijn becomen vander pine,

Die men hem te voren dede.
God, wat lacher up die heide
Ridders versleghen in allen siden!
Walewein ne wilde niemen vermiden:
Hi vellede al dat hem quam te voren.
Hi spelet ghewonnen of al verloren.
Sere ghewont ende sere mesvaert
So was mijns tsher Waleweins waert.
Te sinen ende was hi na comen;
Doch was hi met pinen upghenomen
Ende vacht te voet metten swaerde.
Lettel micte hi te comene te paerde;
Nodan wan hire, seghet die jeeste,
Meer dan vive in den tempeeste;
Maer telken als hi een hadde ghewonnen,
Ende hiere up soude sitten begonnen,
Quam emmer een ander daer toe,
Diene achterwaert oftrac doe.
Dies wart Walewein gheware,
Ende reet up enen vander scare
Dat hine velde in den rinc.
Tors nam hi eert hem ontghinc,
Ende voeret thant sinen waert,
Ende seide: „Nu sit up ter vaert!
Hets ghelovich al dit here:
Sine sullen niet langhere in de were
Gheduren.” Ende mettien so sat
Die castelein upt ors na dat.
Si voeren te gadre int pongijs.
Walewein gheeft hi groten prijs
Ende dancte hem sere vander ghichte.
Nu wart groot dat ghevichte.
Der Walewein es sere gheducht;
Grote mort ende grote vlucht
Maecte hi onder des hertoghen liede.
Men las noit van ghenen diede
Dat hem so sere weerde nodan.

Men sach daer sterven meneghen man,
Den enen jaghen, den andren steken,
Die harde helme van stale breken.
Wat holpe dat ict ju maecte lanc!
Die van buten an haren danc
Werden ghehuust ende ghejaghet,
Ghesconfiert ende versaghet;
Men velletse ende slouchse bi hopen.
Cume mochte enich ontlopen.
Het ghinc daer te quaden spele.
Walewein die sloeghere harde vele:
Meneghen dedi sturten ter aerde.
Den hertoghe slouch hi vanden paerde,
Dat hi vor sine voete vel;
Hi vinckene daer, die ridder snel,
Ende dede voeren ten castele.
Doe riepen daer met luder kele
Tshertoghen lieden: „Hets al verloren!
Die onse troestre was te voren
Es ghevaen; maecht ons ghescien
So en es ons niet so goet alst vlien."
Doe vlo al datter was upt velt.
Die liede waren al onghetelt
Die men daer slouch in die jacht.
En hadt niet benomen die nacht
Een en waerre niet ontgaen.
Die van binnen trocken saen
Tharen castele, als wijt horen.
Drie hondert man hebsi verloren,
Onder tors ende te voet,
Werachteghere liede ende goet.
Die scande hadden die van buten.
Si moesten buten haren tenten sluten
Meer dan vijf dusent van haren ghesellen.
Men mochte ju niet ghetellen
Hoe groot jammer, hoe groot seer,
Si alle dreven in lanc so meer.

Een deel sijn die van binnen verblijt
Dat si seghe hadden in den strijt.
Banderside hadsi rouwe groot
Datter so menich man was doot.
Des avonts was in elke side
Omt verlies vanden swaren stride
Groten rouwe; maer al te voren
Hadden die van buten den meesten toren.
Des clagheden si haren here
Met hantgheslaghe, met groten sere.
In ommacht vielre vele dicken.
Nemmermee willen si micken
No pinen te houden, in ghenen sinnen,
Orloghe jeghen die van binnen.
Des avonts dedemen te ghemake
Waleweine met menegher sake;
Maer hi was droeve, seget tghedichte,
Om dat sijn waert int ghevichte
Hadde ghelaten so meneghen man
Dur sinen wille. Nu vort an
Willict u corten. Het ghinc al slapen,
Bede rudders, heren ende cnapen,
Tote tsmorghens datmen sach
Die clare sonne ende den dach.
Wel sliep Walewein die here,
Bedi hi was vermoit sere.
Ysabele, sine lieve amie,
Die hadde harde grote melodie
Dat hi den wijch hadde verwonnen.
Tsmorghens tileke metter sonnen
Es Walewein toten hertoghe comen
In die ghevanghenisse, hebbic vernomen.
Daer bat hem van sinen mesdaden
Die hertoghe sere ghenaden,
Ende seide, wildine laten leven,
Sijns soons doot wille hem vergheven.
So vele bat hi ende carmede,

Dat Waleweine sijns ontfarmede,
Ende maecte pays jeghen den here.
Maer Walewein die swoer sere
Hi soude versetten sijns werds scade,
Die hi hadde bi sinen daden.
Men telivereerdene daer,
Den hertoghe, wet vorwaer,
Ende lieten te sinen lieden varen,
Die siere comste blide waren.
Ic wane hi daer onlanghe daghet;
Lettel eren hevet hi bejaghet.
Corteleke ruumdi den aert.
Walewein quam tote sinen waert
Ende wilde van dane te varne poghen;
Maer sijn waert wilds niet ghedoghen.
Viertien nacht hilt hi daer den here
Met hem, ende festeerdene sere.
 Doe reetde der Walewein sine vaert
Up een dach, ende dancte sinen waert
Der groter ere die hem dede;
Ende hi claghede ooc sere mede
Die scade, die hi dur sinen wille
Hadde ontfaen. Dies swighic stille,
Ende segghe ju vort dystorie dan.
Sijn waert gheledene met meneghen man.
Int ende si scieden, ende Walewein
Reet sinen wech, busch ende plein,
Ende met hem sijn scone amye.
Neven hem liep in die prayerie
Die vos, die sere was blide
Dat mijn her Walewein uten stride
Ghesont es comen, ende uten bedwanghe
Vanden hertoghe, diene langhe
Hadde ghepijnt ter doot.
Si reden dachvaerde groot,
So dat si quamen, seit die jeeste,
Binnen drien daghen, so ict verheeste,

Vor enen casteel, daer si vernamen
Scone ridderscap te samen,
Ende hadden ene quintaenge ghestelt,
Ende redere jeghen met ghewelt.
Mijn her Walewein die quamer toe
Ende vraghede enen ridder doe,
Wanen dat ridderscap ware.
Die gone antworde al hopenbare
Ende seide: „Here, het sijn liede
Van des conincs Wonders maissniede:
Selve sit hi onder gonen boom,
Ende neemt te desen spele goom,
Ende Alidrisonder sijn sone."
Alse der Walewein horde tgone
Sprac hi stappans toten vos:
„Nu sijt blide, want ghi wert los
Van juwer pine in corten tiden."
Ende si begonden stappans riden
Ten bomewart, alsic ju lere;
Ende mijn her Walewein, die here,
Beette, ende die joncfrouwe na dat:
Daer so hoghe èen coninc sat
Ne wilde hi niet riden. Als hi quam
Daer hi den riken coninc vernam
Hi neech hem [ende] groetene scone.
En was wijf onder den trone
Die hare ooc bet ghelaten conste
Dan Ysabele. Soe begonste
Den coninc te groetene al daer,
Ende sinen sone mede daer naer,
Die bede upspronghen in dat plein,
Ende namen minen her Walewein
In haren arm doe te stride.
Noit volc ne was so blide.
Nu es die coninc ende sijn sone,
Walewein ende Ysabele, die scone,
Vergadert te hope alle viere;

Ende die vos sach up hem sciere,
Ende als hise in die oghen sach
Alle viere, daermen toe sach,
Sijn vel, dat root was ende claer,
Scudde hi van sinen halse daer,
Ende verkeerde van siere vorme.
Diet saghen, hare herten stont te storme
Van groten wondere. Ende na die dinc
Wart hi die scoenste jonghelinc
Die si noit saghen ere.
Walewein dancte onsen here.
Ende hi vertelde ter selver ure
Den coninc Wondre die aventure,
Ende Aledrisondre mede.
Si haddens wonder ende vremthede
Ende loveden Gode menichfout.
Doe vragheden si den ridder stout
Omt goede swaert metten tween ringhen.
Maer ic late nu van desen dinghen
Bliven hier, ende make ju vroeder
Een deel van des vos stiefmoeder,
Die also houde alse die vos
Van hare pine wart ooc los:
Daer soe langhe hadde gheseten
Onder die sille, doe ic ju weten,
Paddenwijs, verkeerde sciere
Hare ghedane ende hare maniere,
Ende wart van hude ende van hare
Een scone wijf ende hopenbare,
Ende es boven der sale ghegaen.
Als mense sach niemen hebbe waen
Dat daer grote bliscap was;
Want si waren seker das,
Dat die vos was worden man.
Die coninc selve hine can
Hem van bliscapen hoe ghelaten.
Daer was bliscap boven maten.

Nu hort vanden coninc Wondre
Ende van sinen sone Alidrisondre.
Walewein gaf den coninc waert
Metten tween ringhen tgoede swaert,
Dat hi blidelike ontfinc.
Hi nam die gifte vor alle dinc.
Tscaecbart ende dat diere spel
Belovedi doe den ridder snel,
Teerst dat si quamen ten palaise.
Nu es die coninc alre ee[r]st te payse
Na dien dat hi tswaert bi hem hevet,
Daer hi met yoyen omme levet.
Dat jostement dat dedi sceden,
Ende dede Waleweine gheleden,
Met groter ere ende met rivele,
Met hem te sinen sconen castele.
Daer so quam minste ende meeste
Ende daden Waleweine grote feeste.
Ende alsi ghekeert waren alle
Men leetde die orsse in den stalle:
Men dede hem wel hare bedurste.
Daer was menich edel vorste,
Die algader daer ghemeine
Eerden minen her Waleweine.
Si brochten boven in de sale:
Men ghinckene ontwapenen alte male,
Ende hals ende ansichte dwaen;
Men brochte een paer cledre saen
Dat uterlijc was ende diere,
Ende enen mantel van sulker maniere,
Dat hi was te prisene starcke:
Hi was van sarasijnscen waerke,
Ende scemerde van claerheden groot.
Doe brochtmen van samite root
Ysabelen wel haestelike
Diere cledre ende rike,
Roc, sorcoet ende mantel mede.

Wat holpe dat icker vele toe seide?
Men dede den jonghelinc daer te voren,
Die een vos was, als wijt horen,
Wel cleden singureuscelike.
Si waren des marghens eerlike
Ghefisteert in alre wijs.
Die edelste dranc, die beste spise,
Die men vant hadsi plantheit;
Na der maeltijt dat clareit,
Die diere specie ende dat cruut:
Van al hadden si hare deduut.
  Daer na ghinc elc als hi woude
Slapen. In ene camere, die van goude
Was verlicht, als ons segghen
Die hystorien, dedemen legghen
Waleweine ende die joncfrouwe,
Ende den jonghelinc ghetrouwe,
Sconincs sone van Ysike,
Up drien bedden, eerlike
Verdect met dieren converturen.
Si sliepen sochte tes si horen
Die vogheline singhen clare.
Als si des daghes worden gheware
Ende si ontwieken, na minen wane,
Si ghereden hem up te stane,
Ende quamen ter salewaert.
Daer so vonden si haren waert,
Den coninc Wondre, ende sinen sone,
Die harde gram waren omt gone,
Dat si so tilike up waren.
Walewein seide: „Hier nes gheen sparen,
Wi moeten henen sonder beide."
Maer watter Walewein toe seide,
Hi moeste daer, seghet daventure,
Emmer bliven die weke dure.
Doch wildi emmer van danen sceden.
Die coninc voerne gheleden,

Ende sijn sone, ende waren gram
Dat hi so varinc orlof nam;
Doch en wilden si niet onbaren,
Sine daden met Waleweine varen
Rudders ende serjante mede,
Ende somers, dur sine werdichede.
Drie milen gheleden sine verre.
Doe was mijn her Walewein erre
Datten die coninc so verre ghebrochte.
Orlof nam hi so hi eerst mochte,
Ende dede den coninc wederkeren.
Nu vart sinen wech met eren
Walewein ende sine scone amie
Dur meneghe scone prayerie,
Ende Roges die jonghelinc mede.
Si leden meneghe scone stede,
Menich casteel, menich ghesate.
Ene maent, so ict ghedicht late,
Reden si dachvart emmer vort
Eer si in die grote port
Te Cardoel mochten gheraken.
Ten palaise ghinghen si hem maken.
  Ic wilt ju allen maken condre:
Die rike coninc vanden Wondre,
Eer dat Walewein sinen casteel
Ruumde, haddi hem al gheheel
Tscaecspel ghegeven, dat was so diere,
Ende dat bert. Nu comt die fiere
Walewein daer mede, ende sine amie,
Met siere scoonre compagnie.
Vort palais beeten si al:
Daer was tgheluut groot ende tghescal;
Die niemare liep harentare,
Dat der Walewein comen ware.
Die coninc Artur trac jeghen hem dan
Ter salen uut met meneghen man.
Vrouwen, joncfrouwen an dander side

Trocken [jeghen] hem uut te stride:
Daer brochten minste [ende] meeste
Ter sale boven met groter feeste
Waleweine ende sine scone amie.
Daer was grote melodie
Ghedreven. So ict hebbe vernomen
So was tes conincs hove comen
Die rike coninc Assentijn
Om te soukene sijn dochterkijn.
Blide was hi, als hijt verstoet,
Dat Walewein, die ridder goet,
Siere dochter hadde ghewonnen.
Hi seide hi wilre hem wel jonnen.
Ooc seggic ju diere ghelike,
Dat die coninc van Hisike,
Roges, sinen sone quam scouwen.
Hi lovede Gode ende onser Vrouwen
Dat hine hadt brocht te dien.
Daer mochtmen grote feeste sien
Den heren driven in allen siden.
Die coninc hilt hof ten selven tiden
Dur Waleweins wille, seghet die jeeste.
Dertich daghe gheduerde die feeste.
Daer vertelde Walewein al
Den coninc sinen oom sijn gheval,
Ende sinen ramp of ander side,
Van meneghen fellen, swaren stride.
Ooc verteldi hem al bloot
Vanden vos dat wonder groot,
Hoe dat hi mensce worden was.
Groot wonder hadde die coninc das.
Sulke willen segghen hier
Dat Walewein, die ridder fier,
Trouwede Ysabele die scone,
Ende hi selve conincscrone
Spien na des conincs Arturs doot;
Maer in gheloofs clene no groot.

In wilre nodan niet jeghen lesen,
Want het mochte wel waer wesen.
  Roges, die coninc van Hisike,
Voer te lande blidelike
Met sinen sone, horic ghewaghen,
Alsi niet langher wilden daghen
Int hof metten coninc Arture.
Meneghe stont, meneghe ure,
Leet eer si te lande quamen.
Grote bliscap al te samen
Dreef dat volc harentare
Vander comste, vander niemare.
Roges stiefmoeder quam na tgone
Stappans cnielende vor haren sone,
Ende bat ghenaden den jonchere,
Ende weende utermaten sere;
Ende Roges, bi sijns vaders rade,
Vergaf hare doe haer mesdade.
Die coninc hadde grote bliscap mede,
Want hi sinen sone dede
Hebben tote vijftich serjante,
Ende daertoe goudine bisante,
Parde ende wapene ende ander goet.
Na tsvader doot, alsic ben vroet,
Verstaerf dat rike up sinen sone.
Nu moetic keren up die gone
Daer ic die tale of liet te voren.
Walewein, die edel ridder vercoren,
Prosenteerde, dat wetic wel,
Sinen oom dat scaecspel,
Bede vor heren ende vor vrouwen,
Dat sijt alle mochten scouwen.
Ons orcont die walsce tale
Dat het verlichte alle die sale,
So uterlijc waest ende so diere.
Daer gafmen in alre maniere
Waleweine prijs ende lof;

Si seiden dat des conincs hof
Verchiert meer was van hem allene
Danne vanden besten tien ghemene
Die behorden ter tafelronden.
Ic sal ju corten te desen stonden
Dese ystorie, mar ic segghe u hier,
Dat Estor, die ridder fier,
Int hof was ter selver stonden;
Want behorde ter tafelronden,
Ende Walewein, die ridder goet,
Die hem storten dede sijn bloet,
Daer hi jeghen vacht so sere.
Assentijn die grote here
Voer te lande met siere dochter.
Hem was te moede vele sochter
Dan te voren, eer hi wiste
Wie Walewein was, die bi liste
Siere dochter vriede ende minde,
Ende soe weder hem versinde.
Men vint ooc ghescreven in brieve
Dat Walewein voer met sinen lieve
Te landewart, daer men hem dede
Ere ende grote werdichede.
Niet wel en wetic die waerhede hier
Oft hise trouwede die ridder fier;
Maer ic wille laten dese saken
Liden ende een ende maken.

Penninc, die dichte desen bouc,
So wiet hort mine rouc,
Hine was niet wel bedocht,
Hine had de jeeste ten ende brocht.
Pieter Vostaert maketse vort,
So hi best mochte, na die wort
Die hi van Penninghe vant bescreven;
Het dochten scade waer achter bleven
Die jeeste; maer daert ende brect,

Ic wane mens lettel eren sprect
Den dichtre: ooc verliest hi mede
Bede pine ende arbeide,
Dat soe niet wert es ere keerse.
Omtrent drie ende dertich hondert verse
Heefter Pieter of ghedicht,
So hi vrayst mochte in rime slicht.
Nu bidt hi ju allen sere,
Dat ghi wilt Gode onsen here
Over hem bidden, dat hi in laetse
Moete hebben ghedaen sulke prouaetse
Met penitentien ende met dogheden,
Dat hi tansicht vul van vreuden
Bescouwen moete in hemelrike,
Ende ghi alle gader dies ghelike!
Die almachtighe God moet ons onnen!
Amen segt alle die redene connen.

A M E N.

ROMAN VAN LANCELOT.

II. 1573—2341; 15994—16258; 18136—18624; III. 10197—10263.

JONCKBLOET, *Geschiedenis der Nederlandsche Letterkunde*, I^3, 238—295 (I^4, 254—310).

Der coninginnen Genovre quam mare
Dat Lanceloet verslegen ware.
Als si die niemare hadde verstaen
Ginc si in ene camere saen,
Daer Lanceloet te slapene plach.
Ende alsi Lanceloets bedde sach
Wart si met groten mesbare,
Hare selven treckende biden hare;
Ende weende ende dreef groete rouwe doe,
Ende seide dese worde toe:
„Ay edel riddre vercoren,
Gi plaecht te leggene hier te voren;
Gine mocht sterven nembermere
Ic en bolge mi te u wart sere,
Ende dat gi niet en mocht daer nare
Leven hoe dat anders met u ware!
Ay Lanceloet, meester ende here,
Boven allen ridders in elken kere,
Goedertieren meer dan enich man
Jegen die gene daer gi trouwe vont an!"
Aldus clagede die coninginne
Om Lanceloete met droven sinne,
Ende seide wonder; ende meer hadde gedaen,
Maer dattie coninc int hof quam saen,
Die vander iacht quam tien tide
Wel in hogen ende blide.
Hine gemoette op dien dach niet
Datten mochte verswaeren iet.
Die coninc vragede om niemare,
Van Lanceloete tirst dat hi quam dare;
Ende men deedse hem also verstaen
Als sise int hof hadden ontfaen,

So datti coninginne tote hem quam,
Die hi ontboden hadde, al gram.
Hi vragede hare: „Wat hebdi?"
— „Ine weet niet dan wel", seide si.
— „Gi doet." — „Ine doe." Doe seide hi:
„Bider trouwen die gi sijt sculdich mi,
Segt mi, ic wilt weten ende horen.
— „Here, gi hebt mi so besworen,
Ic segt u na dat gijt wilt weten,
Maer wi moeten tirst hebben geten."
Doe gingen si dwaen ende saeten
Altehant ter taflen ende aeten.
Alse die coninc Lanceloete gemiste
Ende hine daer binnen niet ne wiste
Hem wondrets ende was in vresen,
Ende tongemake waer hi mochte wesen,
Ende hadde vrese van ongevalle.
Ende als si geten hadden alle
Die coninc dede comen daer nare
Die coninginne ende seide tote hare:
„Dat ic u eermen ginc eten
Vragede dat willic nu weten."
— „Nadien dat gijs vraget het sal u
Een ander seggen dan ic nu."
Hi sprac: „Ic wilt van u weten, vrouwe,
Om dat ic u bat betrouwe
Dan ic el enichgen minsche doe."
Si begonste hem te seggene doe:
„Here, alse wi onder ons lieden
Gi ende ic vorden bosch scieden,
Reden wie so verre, dat op ons quam
Een gewapent riddre, die mi nam
Ende wilde wech voren sonder minen danc;
So dat Keye thant vort spranc
Ende ioesteerde iegen hem daer.
Die ridder staken of, dats waer:
Hi reet iegen Sagrimorre doe

Ende iegen Dodinele daer toe,
Die hi beide gader af stac.
Doe ioesteerde Lanceloet van Lac
Jegen hem, ende si onderstaken
Hem dat si hare vleesch braken.
Lanceloet staken af. Daer naer
Quam tote hem ene quene daer,
Daer hi mede moeste varen;
Ende ic sinde na hem tuwaren
Keyen den drossate also houde
Dat hi weder keren soude,
Ende hine wilde niet keren dan.
Ende wi volgeden u vort an,
Ende waenden u hebben vonden,
So dat wi quamen tien stonden
Ter elvinnen fonteine. Doe seide
Sagrimor dat hi sonder beide
Ons tetene soude halen doe,
Ende Dodineel seide alsoe.
Ende si voeren dat ic van hare
Noit sinder en horde niemare,
Sonder dat mi sinde na dien een deel
Enen gevangen ridder Dodineel.
Ende onlange tijt daer naer
Leet vor ons lieden een ridder daer,
Die Lanceloets wapene vorde an,
Ende vorde an sijn arsoen nochtan
Eens ridders hoeft hangende al bloet,
Die niewinge was geslegen doet;
Ende het was also scone van hare
Alse oft Lanceloets hoeft ware.
Ende wi waenden wel bi desen
Dat Lanceloet hadde gewesen.
Wie begonsten alle wenen sere
Ende wi voren na hem, here.
Ende hi keerde ene ander strate.
Ic sinde Keyen den drossate

Na hem ende den ridder met geninde
Die mi Dodineel sinde,
Ende ic ne mochtse noit sinder sien."
Die coninc antworde te dien:
„Eist aldus, dats groet ongeval
Mi ende desen lande al
Meer dan mi gesciede noit ere."
Hi begonste te weennen sere:
Hem faelgierde sine cracht
Dat hi welna viel in onmacht.
Als hi was becomen seide hi:
„Ay Lanceloet, lieve, waer siedi?"
Men ginc daer rouwe driven mettien
Meerre dan men noit hadde gesien;
Ende die vander tafelronden
Clageden sere tien stonden,
Ende die coninginne meest, sekerlike.
Hare rouwe was sonder gelike.
Cume bleef van rouwen groet
Sine hadde haer selven geslagen doet:
So hadde si, ne ware
Dat si ontbeidde na vraye niemare,
Te wetene ocht hi ware doet.
In dien zale waeren clagen groet.
Mijn here Walewein seide doe,
Daer al die lieden horden toe:
„Ic sal morgen uten hove varen
Ende vort an wandelen sonder sparen
Tote dien dat ic sal weten bloet
Ocht hi es levende ochte doet."
Al dat selve seiden tien stonden
Si .xxx. vander tafelronden.
Die coninc ne wilde niet gehingen
Datter so vele ridders gingen.
Hi seide daer souder .x. vaeren,
Ende datter also genoech waren
Sijn si goede liede, ende dese sal

Walewein selve kiesen al.
Den irsten ridder die Walewein
Coes tote hem dat was Ywein,
Ende die ander Garhies,
Ende die derde Gurrehes.
Die vierde was Mordrec, die was
Niewinge ridder worden, als ict las.
Hestor van Mares was die .v.;
Aglovel die .vi.. Dat gedichte
Seghet dat hi daerna tenen male
Te hove brachte Perchevale.
Ende vort so vele, tuwaren,
Datter .x. met Waleweine waren.
Walewein beval allen desen
Datsi gewapent souden wesen
Ende gereet dies ander dages te verne.
Si seiden si soudent doen gerne.
Des ander dages alsi hadden gehort
Messe alle .x. si quamen vort
In dien zale: daer brachtemen voren
Die helege diesi alle sworen,
Also alsmen te sweerne plach,
Dat sine souden soeken jaer ende dach,
Hine worde eer vonden, harentare;
Ende dat si ten inde vanden iare
Ten hove souden weder keren.
Desen eet plagen die heren
Te doene, die uut Arturs hove voren
In questen, dat si aldus sworen.
Dus scieden die heren uten hove,
Bi des conincs orlove,
Ende maecten recht hare vart
Ten foreeste van Kamaloet wart,
Ende reden tere crucen toe,
Diemen hiet die swerte cruce doe.
Si beetten alst Walewein riet.
Ende twi dat die swerte cruce hiet

Sal ic u ondecken thant
Wat ic daer af gescreven vant.
Alse Joseph van Aramathien
Onder die heydine ginc castien,
Ende hi biden wille ons Heren
Vele liede hem dede bekeren
Dat si al lieten hare quade wetten,
Ende si hem an die kerstine setten;
Also die coninc Agestes dat ondervant,
Die doe here was in dat lant,
Dat hem sijn volc so bekeerde
Ende Goede ende sine wet so eerde
Hi hads groete serichede.
Ende hi was sere verwaent mede,
Ende hi peinsede dat si van desen
Quaet te bringene souden wesen,
Ende dat hi gelike toegen soude
Dat hi kerstin wesen woude.
Ende hi ontfinc kerstinhede
Ende alle sine lieden mede.
Alse Joseph hadde gewesen daer
.IIJ. dage hi vor wech dar naer,
Ende liet daer .xij. van sinen magen
Dat si souden in allen dagen
Sermone doen. Mare
Alse die coninc wart geware
Dat Joseph wech was hi omboet, sonder waen,
Die meeste van sinen lande saen,
Daer hi meest trouwen hadde toe.
Ende hi sprac tote hem lieden doe:
„Ic wille ene dinc doen daer gi
Alle toe moet helpen mi."
Si vrageden hem wat dat ware.
Hi antworde openbare:
„Ic bem in willen dat ic sal
Dat volc doen weder keren al
Tonsen gelove; want sonder waen

Dat gelove dat ic hebbe ontfaen
En becoemt mi niet." Doe seide
Een sijn na vrient sonder beide,
Dat herde wel was die coninc
Tien tiden bepenst van dier dinc,
Ende hi seide dat hi daer toe
Gerne wilde acorderen. Doe
Dede die coninc sine hoge lieden
Tote hem te comene ontbieden.
Alse si quamen gaf hi die gebode
Te anebedene sine Goede.
Daer waser genoech die hen setten
Weder te haren quaden wetten.
Die dat te doene niet wilde kiesen
Moester omme sijn hoeft verliesen.
Dus waere vele gedoet sonder sparen.
Omdat si noch niet vast ne waren,
Die cleine lieden, ter kerstijnre wet
So hebben si hen alle geset
Ter mamerien te keerne saen.
Alse dat die coninc hadde gedaen
Dedi vangen sonder beide
Josephs .xij. gesellen, ende seide
Si souden sine Gode anebeden
Ocht hi soutse doeden ter steden.
Si seiden dies en daeden si niet
In gere maniere, wat soes gesciet.
Alse die coninc dat verstoet
Hi deetse oncleden metter spoet
Ende slepen dore die port, ende leden
Tere crucen buten der steden,
Die Josep hadde gerecht inden ganc
Vanden foreeste, dies was onlanc.
Hi dede den irsten binden saen
An die cruce, ende dedene slaen
Up thoeft met enen hamere soe
Dat daer die herssenen uut liepen doe.

In deser manieren, hordic tellen,
Doedde hi die .xij. gesellen,
So dat vanden bloede die cruce wart
Ende vanden hersenen also swart;
Ende bi desen, dat suldi weten,
Wast die swarte cruce geheeten.
Dat dus vander crucen es gesciet
Dat ne seggic over waerheit niet.
Nu begint davonture tellen:
Alse Walewein ende sine gesellen
Toter crucen waren comen,
Dat gi hier voren horet nomen,
Si beten daer ende spraken
Onderlinge van haren saken.
Walewein riepse ende seide thant:
„Gi heren, gi sijt alle becant
Over goede lieden ende wi
Sijn alle ute geporret bedi,
Dat wi om te wetene niemaren
Van Lancelote sullen varen.
Ende men sals onscone spreken tuwart
Es dat sake dat gi over niet ne vart.
Hier bi radic dat gi dit foreest dure
Dese weke ridet soeken avonture."
Binnen desen dat Walewein spreect dese wort
Hebben si ene stimme ropen gehort
Lude ende met groter anxten toe.
Mijn here Walewein seide doe:
„Ic hore lude ropen; hebdi
Dat luet gehort?" Si seiden: „Ja wi."
— „Laet ons dan varen der wart."
Ende si daedent metter vart
Om te weten daer af niemaren.
Si hadden onverre gevaren
Dat si ontmoetten ene ioncfrouwe
Op een part drivende groeten rouwe.
Alse her Walewein quam bat nare

Hi groettese ende vragede hare
Waer omme si weende so sere.
So seide: „Ic wene, here,
Om den besten ridder van erderike,
Diemen verslaet jamerlike
Ende oploept in die valeye daer."
Hi seide: „Joncfrouwe, wist ons waer,
Ende leet ons lieden ter steden."
Si sprac: „Die wech salre u leden;
Vart ende bescermtene metter vart."
Si voren alle dare wart,
Ende alsi in die valeye quamen
Vonden si enen ridder ende vernamen
Dattie riddre na sire macht
Aldaer iegen .x. ridders vacht:
Ende hi hadse som geslegen doet.
Walewein riep op hen met haesten groet,
Ende alsi Waleweine vernamen
Ende die andre, die met hem quamen,
Op hen tors comen metter spoet
Si vloen, bedi si waren te voet.
Walewein stac doer die scoudere onsoete
Dien genen dien hi irst gemoete;
Ende die gene die mochten vlien
Vloen in dat foreest mettien.
Ende alse Walewein dochte
Dat hise niet hervolgen en mochte
Hi keerde weder thant
Ter steden, daer hi den ridder vant.
Walewein sprac: „Ine weet wie gi sijt,
Gi hadt hulpen noet nu ter tijt."
Mettien Walewein geware wart
Dattie riddre hadde .ij. swart;
Des hem sere wonderde doe
Ende alle sinen gesellen toe.
Walewein sprac: „En waendic u niet moyen
Ende u niet en wilde vernoyen,

Ic soude u vragen enen dinc nu."
Die ridder seide: „Ine mach u
Gene dinc nu octroyeren
Het ne ware in derre manieren,
Dat ic eer uwen name hadde verstaen."
— „Ic hete Walewein", sprac dander saen.
— „Ay sidi dat! Walewein, nu vraget
Al dat u te vragene behaget."
Walewein dankets hem herde.
Hi vragede hem twi hi .ij. zwerde
Voerde over hem. Hi seide: „Ic sal
U van desen vroet maken al."
Hi ontgorde beide die zwerde daer naer
Ende hinc teen an enen boem daer;
Dat ander leide hi int groene
Ende knielder voren na tgone,
Ende cussede den appel daer af mede.
Daer na trac hijt uter scede,
Het ne bleec maer te halven zwaerde,
Het was tebroken in die middewaerde.
Dat dochte mijn her Waleweine wonder wesen.
Mijn here Ywein sprac na desen
Toten riddre: „Wats dit, here,
Ne hebbedi vanden zwerde nemmere?"
— „Jay ic", antworde hi hem weder.
Hi keerde den scoe dat op dat neder,
Ende tander stic, dat inden scoe was,
Dat viel daer neder in dat gras.
Hem allen wonderde van dien,
Bedi si hadden wel gesien
Vallen vanden pointe vanden zwerde
Dropel bloets; des wonderde hen herde.
Walewein vragede wat mocht wesen.
Die ridder sprac: „Wat dunct u van desen?"
— „Wats mi dunct", antworde hi,
„Het es bloet, dat dunket mi."
Ywein sprac ten gesellen na dien:

„Dusdaen wonder ne hebbedi niet gesien."
Walewein sprac: „Here, soudemen moegen
Die stucken weder te gader voegen?"
— „Jaet, herde wel", sprac hi daer nare,
„Opdat die riddre hier ware,
Die davonturen te hoefde al
Vanden Grale bringen sal."
Mijn here Walewein begonste pensen doe.
Doe sprac hem die riddre aldus toe:
„Here, nu provets ints vader namen
Ende tsoens ende tehelichts geest te samen,
Ocht gi dit zwert sout moegen
Enichsins te gader voegen."
  Walewein deder toe sine macht,
Ende alst hem te doene ontvacht
Begonste die riddre wenen sere
Ende seide: „Na dien dat gi, here,
Van deser dinc gefaelgiert sijt
Ine weet waer getiden nu ter tijt."
Doe provets mijn here Ywein ter stede,
Ende alle hare gesellen mede;
Ende si faelgierden alle te samen.
Ende hi vragede om haerre alre namen,
Si noemdense hem, ende hi seide na dien:
„Gi heren, hier bi moegedi sien
Dat in u lieden, des sijt gewes,
Niet also groete doeget es."
— „Ay here", sprac Walewein doe saen,
„Doet ons die avonture verstaen
Ende dat wonder vanden zwerde nu."
Hi seide: „Here, ic segt u.
Gi hebt hier te voren gehort wale
Vanden edelen riddre houden tale,
Die Joseph hiet van Aramathien,
Die Jhesus den sone Marien,
Vander heleger crucen dede,
Die in dit lant quam ende reet mede

Door een foreest van brochen lant,
Daer hi enen sarrasijn vant.
Si ondergroetten hen; daer nare
Vragede elc andren wanen hi ware.
Joseph antworde den andren das,
Dat hi van Aramathien was.
Doe sprac tote hem die heidine man:
„Wie was die di hier brochte dan?"
Josep antworde: „Ic segt u,
Die gene, die al die wege can nu:
Hi brachte mi hier in dit lant."
— „Wat manne bestu?" sprac hi thant.
Joseph antworde hem tien stonden:
„Ic bem een ersatre van wonden."
— „Bestu ersatre dan?" — „Jay ic", seide hi.
Hi sprac: „Du sout dan varen met mi
Daer mijn broeder ziec leget, sonder waen,
Ende anderhalf iaer heeft gedaen.
Noit ne mochtene meester genesen
Van allen die tote hem hebben gewesen."
Joseph antworde dat hine sal
Bi Goeds hulpe genesen al.
„Wat Goede meenstu?" sprac die sarrasijn.
Du weets wel dat maer .iiij. Goede en sijn,
Mahomet, Tervagaen ende Apollijn
Ende Jupiter, dits waerheit fijn.
Negeen van desen, sonder waen,
Ne wille hem te staeden staen;
Ende du bi wille van desen
Waenstu danne genesen?"
Josep antworde den Sarrasijn doe:
„Ic en willere genen van desen toe;
Het sijn Goede die niet ne doegen,
Ende die niemen helpen moegen.
Du waenste dat si di helpen moegen, daer bi
Bestu bedroegen, dat seggic di."
— „Ic ne ben niet", sprac die sarrasijn,

„Ic ne mach daer bi niet bedroegen sijn
Omdat mijn gelove vast es ende goet."
Joseph antworde alse hijt verstoet:
„Segestu danne, dat sijn Goede geraect
Die idelen diemen met handen maect,
Ende si meer machts hebben in die
Dan du op hen?" — „Jay ic", sprac hi.
Hi sprac: „Comic te dinen huus ic sal togen
Noch tavont dat si niet helpen moegen,
No di, no hem selven mede,
No andren in gene stede.
Alsi tes sarrasijns castele quamen
Si gemoetten ende vernamen
Enen goeden man thare vart
Ende met hem enen onbonden liebart.
Die liebart spranc anden sarrasijn
Ende trocken vanden perde sijn.
Die lieden van den castele liepen
Na den liebart; ende si riepen,
Si weenden ende si clageden sere
Alsi doet saegen haeren here.
Si namen Joseph thanden
Ende bonden hem optien rucge die handen.
Doemen leedde te hove wart
Trac die drossate sijn zwart,
Daer hine int been mede wonde.
Ende het brac mids ontwee tier stonde,
Ende die helecht daer af altoe
Bleef stekende in Josephs been doe.
Ende alse Joseph inden tor, sonder waen,
In vangnessen soude gaen
Vragede Joseph twi menne werde soe.
Si seiden: „Wi willen datmen dus doe."
Joseph seide: „Ay gi heren, eer gi
In die vangnesse dus leedt mi
Doet mi alle die sieke comen nu,
Die ten castele horen, des biddic u."

Si spraken: „Waer[toe] soude dat wesen?"
Hi seide: „Ic salse alle genesen."
Si brochten vort ten irsten deele
Des heren broeder vanden castele,
Die int hoeft hadde ene wonde.
Alsen Josep sach hi vragede tier stonde
Hoe lange hi gewont hadde gesijn.
„Een half jaer", antworde die sarrasijn;
„Ende mochti mi hier af genesen
Ic soude u rike man doen wesen
Vort an al u leven dure."
Joseph loech; ter selver ure
Hi sprac: „Hoe mochstu mi maken dan
Rike, du best selve so arm man
Dattu ne heves een twint?"
Alse die Sarasijn horde tgint
Hi seide: „Ic hebbe in mijn gewout
Groet goet, selver ende gout,
En es dat niet groete rijcheit nu?"
— „Neent", sprac Joseph, „dat moegestu
Bi di selven weten, horre nare:
Oft nu al vergadert ware
Dijn goet, dijn selver, dijn scat,
Dijn rijcheit ende al dat
Du heves in dit erderike,
Jane soudstut hem geheellike
Geven die mochte genesen di?"
— „Jay ic, here", antworde hi.
Joseph sprac: „Du moeges wel dan
Seggen dattu best een arm man,
Na dien datti gebreect .i. dinc allene.
Gout noch selver, noch rijcheit gene
Ne maken dien man niet so rike
Alse die gesonde doet, sekerlike."
— „Gi [segt w]aer", sprac die sarrasijn,
„Ic [soudt] bejagen mocht soe sijn."
Joseph sprac: „Bi trouwen, wiltu,

Ic hebse di bejaget nu."
Die sarrasijn sprac: „Twelker maniere
Souttuse bejagen so sciere?"
Joseph sprac: „Wiltu geloven an
Goede du salt al genesen dan."
— „Ic hebbe", antworde die sarrasijn,
„An Goede vaste tgelove mijn."
— „Blivet an enen God allene;
Maer an allen vieren gemene
Des bestu geonneert te mere"
(Sprac Joseph) „ende bedroegen sere.
Dese Goede, sekerlike,
Machtu proven lichtelike.
Dinen broeder, die doedde die liebart,
Doe draegen vor dine Goede ter vart:
Moegen sine weder op doen staen
Soe machttu seggen, sonder waen,
Dat si van groter macht sijn."
— „Op te doen stane", sprac die sarrasijn,
„Nes niet cleine; ine hebbe niet verstaen
Dat si dat iet hebben gedaen."
Joseph was daer na ontbonden
(Niemen en wiste van sire wonden
Die hi int been hadde, sonder waen).
Sie sijn in die mahomerye gegaen.
Die sarrasine daeden draegen dan
Vor Mahomette den doeden man
Ende vor die andre Goede mede,
Ende baeden hen allen daer ter stede
Over den doeden om genaden.
Dus laegen si lange ende baeden.
Alse Josep sach van hen lieden
Dat hare bidden niet mochte dieden
Hi riep lude: „Onsalichge lieden", doe,
„Ende sere bedroegen daer toe.
Hoe sidi onteert ende ontraect,
Dat gi geloeft an beelden, die sijn gemaect

Van stenen, van houte, ende hebben niet
Macht dat si moegen helpen iet.
Ende gi sijt keytijf ende bedroegen,
Die geloeft dat si u helpen moegen.
Nu merket ende besiet an
Genen sterfliken man,
Hoe sine moegen op doen staen."
Joseph knielde ende seide saen:
„Ay here Jhesus Karst, helich coninc,
Die mi int lant brocht om dese dinc,
Dat ic hier ter lieden nutscapen
Uwen helichgen name soude boedscapen,
Ic bidde u, here, niet om mi,
Om uwen lof, ende dat daer bi
Gevordert mach sijn kerstijnhede,
Ende dat gi moeget toegen hier ter stede
Vor deser keytiver oegen
Hoe si geonneert sijn ende bedroegen,
Dat si anebeden ende vanden
Dese beelden gemaect met handen."
Hi custe derde ende stoet op doe,
Ende sprac daer sijt alle horden toe:
„Here, hier saldi uwer Gode macht sien
Ende hoe vele es te gelovene an dien."
Het begonste onlange daer naer
Sere donderen ende blexemen daer;
Die erde bevede, die locht wart zwart.
Daer na viel die donder hart
Op die beelde. Doe quam daer een roec,
Die stanc ende herde qualike roec,
Dat niemen wel gedogen ne mochte
Dies gesmaecte, dat hen dochte
Vander lichame sceden die herte.
Si vielen in onmachte van groter smerte
Alle sonder Josep allene.
Daer na bequamen si alle gemene.
Joseph sprac ten sarrasinen na dien:

„Gi heren, nu mogedi sien
Die macht van uwen Goeden al claer,
Ende ic segge u over waer,
Die gene die u beelde waerp
Te neder metten donre scarp,
Dat hi u also werpen sal
Gine betert u jegen hem al."
Alse Josep hadde gesproken Mategran,
Des doedes broeder, seide dan:
„Segt ons hoe u name si."
— „Ic hete Joseph", seide hi.
Die ander seide: „Sidi sarrasijn?"
— „Nenic, ic bem kerstijn;
Ic gelove anden sone ende anden vader
Ende anden helichgen geest, die algader
Sijn een God, diet al mach
Dat hi wille doen, heden den dach.
Het en is geen so besondicht man
Wille hi hem jegen Goede betren dan
God ne salne bringen dat hi al
Boven sinen vianden wesen sal;
Ende jegen Gods macht, sonder waen,
Sone mach gene dinc gestaen."
Mategran sprac: „Ic worde geware des,
Dat hi vele machtichgre es
Dan ic waende. Sonder waen,
Daeddi minen broeder op staen,
Die nu doet is, ende hi
Daede dat hi sprake jegen mi,
Ic soude geloven al mijn leven
An hem, ende nembermee begeven."
Tirst dat Josep hadde gehort
Matagrans tale ende sine wort
Hi cnielde ende seide oetmoedelike:
„Ay here, du stichtes erderike
Ende maecte sonne, sterre ende mane
Ende die .iiij. elementen daer ane,

Ende van Mariën waers geboren,
Der gebenedider maeget vercoren,
Ende vanden Joeden tonrechte gevangen
Ende an ene cruce gehangen,
Ende smaecte die bitter doet
Om ons te lossene uter noet,
Ende verrees inden derden dage
Van doede te live, sonder sage,
Ie bidde u, here, oetmoedelike,
Dat gi an desen doeden openbaerlike
U miracle willet toegen
Vor al der lieden oegen."
Josep stoet op, ende daer na saen
Sagen si den doeden op staen
Ende leven. Alse Josep wart geware
Hi weende; met goeder herten dare
Dankede hijs Goede soetelike
Ende sprac tot hen allen gemeenlike
Die daer waren, ende seide mettien:
„Gi heren, nu moegedi wel sien
Die God, daer ic af spreke, dat hi
Machtichger dan enich ander si."
Na desen worde sijn si gevallen
Joseph te voete met allen
Ende seiden: „Wie houdens ons alle an u,
Ende al hebben wie mesdaen tote nu
Ende die sotheit gedaen simpelike
Met dat wi gelove[den] qualike,
Wie willen daeraf in baten staen
Ende willen alle anevaen
Al swelke wet vort mere
Te houdene onder ons, lieve here,
Alse gi selve sult visieren,
Dat gi sculdich sijt in allen manieren."
Dus verwan Joseph al geheel
Die gene die waren in dien casteel,
Dat si dat doepsel ontfingen.

Alse geware wart van dien dingen
Die drossate, die Joseph te voren
Int been wonde, alse gi moeget horen,
Hi kinde vor hen allen tier stont
Hoe hi Joseph hadde gewont,
Ende hoe hi tswert in Josephs been brac,
Ende teen inde daer in stac,
Die helecht vanden swerde. Na dien
Dede Matagran dat been besien,
Ende vanter in dat stic vanden swerde.
Doe worden si temayiert herde
Alsi deser dinc worden geware.
Mategran sprac te Josep dare:
„Suldi genesen moegen van desen?"
Hi sprac: „Ic sal wel genesen
Bider hulpen van onsen here,
Maer gi sult genesen ere
Van uwer wonden, des geloeft,
Die gi hebt in u hoeft."
Josep dede na dese dingen
Dat vanden swerde was bleven bringen,
Den appel ende hilte twaren,
Ende hi maecte sonder sparen
Een teken vander cruce tier stonde
Ter stede daer hi hadde die wonde.
Hem allen die des saegen toe
Wonderde des sere doe
Dat een twint bloet niet ne brac
Ter stede daer men tswert uut trac.
Alse Josep die stucken hadde gesien
Van den swerde hi sprac mettien:
„Aij swert, dune werts nembermere
Te gader geheelt in genen kere
Vor dien dat di die gene sal
In sine hant houden, die al
Die avonturen, in waren dingen,
Van dien Grale ten inde sal bringen.

Tirst dattu coemst in sine hant
Die stucken sullen vergaderen thant."
Ende die van dien castele aldure
Ontfingen doepsel al tier ure.
Josep bleef lange aldaer
Met desen swerde, ende daer naer
Bejaege[dic]t met groter cracht
Ende hebt also bewacht
Van dien dat ic irst gecreech dit zwart,
Dat noit sint getrect en wart
Sonder nu, daer gi bi stoet.
Nu hebbedi gehort waerbi dat bloet.
Van dat gi vraget waer omme ic doe
Knielde doe icker ginc toe,
Dat was dat ic ben seker des
Dat ene helege dinc es."
Hestor seide tote hem ter tijt:
„Bi wat redenen cussedijt?"
Hi seide: „Bi dien, dat op dien dach,
Dat ic dat zwert gecussen mach
Dat ic al dien dach, sonder waen,
Gene doetwonde mach ontfaen."
Here Walewein seide: „Hoe heet di?
Des biddic dat gi segget mi."
— „Ic hete Elizer, sekerlike,
Ende mijn vader es die rike
Coninc Vesschere, die hout in hant
Dat Grael, dat wide es becant."
— „Here riddre, wat vaerdi soeken nu?"
Sprac Walewein. — „Here, ic sochte u,
Omdat gi sout proven oft gi moegen
Dit zwert iet sout weder voegen."
Mijn here Ywein sprac hem dus an:
„Ic segge u wat gi sult doen dan.
Wie sijn geporret, dats waerheit fijn,
In die meeste queste die mach sijn
Nu in desen erderike

Om enen ridder, sekerlike,
Daer wi niet af ne weten bloet,
Weder hi levende si so doet.
Bi deser redene so soudic u
In rechten rade wel raden nu
Met ons varen tote dien stonden
In die queste, dat wine vonden,
Opdat hi vonden moege wesen;
Bedi ic bem seker van desen,
Dat hi sal inden u besichede
Opdat stervelijc manlijchede
Daertoe helpen mach och can."
Eliser seide: „Wi es hi dan,
Die van so groter werden es?"
Walewein seide: „Sijt seker des,
Dat es Lancelot van Lac."
Alse dit horde Elizer hi sprac:
„In u queste en comic niet nu,
Ine hebber niet te done, dat seggic u,
Ende ic en hebs genen orlof mede.
Maer vindine teneger stede
Gi mocht hem seggen dat hi vare
Tes conincs Vesschers, want hi dare
Mi sal moegen vinden ende sien."
Hi bevalse Goede: mettien
Hi sciet van hen ende die ioncfrouwe,
Die Waleweine met groten rouwe
Daer brachte daer hi bescudt wart,
Ende reden tes conincs Vesschers wart.
Walewein sciet oec danen doe
Ende alle sine gesellen toe.
Ende elc van hen allen gemene
Nam sinen wech bi hem allene.
Nu laet ic van hen die tale.

II. Aldus sciet Lanceloet tien tide
Van hare drove ende blide:
Drove om Lyoneels wille,
Daer hi niet af lude no stille
In en gere maniere mochte verstaen;
Ende hi was blide, al sonder waen,
Om Hestore, dien hi vinden sal
In corten tiden, heeft hijs geval.
Hi reet so toter noenen toe,
Ende quam in een out foreest doe,
Daer hi ene oude capelle sach,
Daer ene oude hermite in lach.
Omtrint die kapelle was een kerchof,
Ende daer stont ten ingange daer of
Een cruce ende .i. marberijn steen toe,
Daer lettren an waren, die spraken soe:
„O riddre, die dit lant vaers dore
Om te sokene avonture,
Ne wiltu niet sterven sone com niet
In dit foreest, wat soes gesciet;
Dune salter niet uut moegen ontgaen
Sonder doet ocht scande, sonder waen."
Die cnape die met Lancelote was
Seide alse hi die lettren las:
„Here, nu ne vardi vordre niet,
Na dat gi dit gescrifte siet."
Die cnape en behorde hem niet toe,
Dan hi ane hem bi avonturen quam doe.
Lanceloet vragede hem also houde
Waer hi varen soude.
Die cnape antworden sonder sparen:
„Here, ic sal tenen castele varen
In gene side den bossche." — „Soe souttu

Den wech recht vort varen nu?"
— „Jay ic, here", sprac hi metter vart,
„Daer en es gheen ander wech der wart."
— „Nu vare dan vorewart", seide hi,
„Sekerlike, ic volge di."
— „Ay here", seit hi, „ne coemt niet mede,
Het ware alte groete sothede;
Ja en verstaedi niet die lettren, here?"
— „Daer af ne houdic min no mere
Ic ne laets niet, ic ne salre gaen."
Hi sach dattie hermite ondaen
Die kapelle hadde binnen desen
Ende woude sine vespere lesen.
Lanceloet groettene doe, ende hi
Groetene weder ende seide: „Wat soecti?"
— „Ic soeke", seit hi, „al dore dat lant
Enen ridder, es Lyoneel genant."
— „Hoe heetti?" — „Ic heete Lanceloet."
Doe seide die hermite al bloet:
„Ic hebbe van u ter meniger tijt
Horen spreken, bedi gi sijt
Die beste die leeft nu ten stonde,
Nadat vele lieden orconden.
Het ware overgrote scade
Vordi iewerinc bi dommen rade
Daer gi niet ne mocht keren dan;
Daer souden lieden verliesen an.
Ic ne rade u niet vorder te verne
Int foreest, in spele nocht in scerne;
Daer sijn binnen desen naesten .ij. jaeren
Wel .c. ridders gevaren,
Die mi hadden gesekert al,
Haddem God gegeven geval
Dat si hadden behouden tleven,
Dat si souden sijn comen hier beneven
Om mi te seggene, tuwaren,
Hoe si daer hadden gevaren;

Noit en quamer een weder tote mi.
Ic weet wel dat si doet sijn, daer bi
Seggic u, here, die nu ter tijt
Pilaer van ridderscape sijt,
Dat gi niet vort ne vart nu,
Want gine keert niet, dat seggic u."
— „Nu segt mi", seide Lanceloet saen,
„Die lettren, die daer gescreven staen,
Hebben sire iet lange gewesen?"
Die hermite antworde te desen,
Si hadden daer wel geweest .vi. jaer;
Maer sine wisten hoe si quamen daer.
Daer en halp geen ontraden, twaren,
Lanceloet woude emmer vort varen.
Alse den hermite dochte
Dat hijt hem niet ontraden ne mochte
Hi sprac tote Lancelote: „Ay lieve here,
Ic bid u dat gi blijft tavont mere:
Hets wel na avont nu ter wilen,
Want eer gi reet .ij. milen
Salt nacht sijn, ende optie erde
Suldi liggen met uwen perde
Ende hebben in alre wisen
Breke van dranke ende van spisen,
Dies gi genoech moeget hier hebben nu,
Ende die cnape die es met u."
So dat int inde dede
Lanceloet des hermiten bede,
Diene te gemake dede sere
Met dat hem verleende onse here.
Lanceloet vrageden ocht hi iet
Wiste hoe dat foreest hiet.
Die hermite seide: „Hets geheten
Dat verloren foreest, wildijt weeten,
Omdat niemen int lant vroet es
Wat wesene in dat foreest es.
Hets soe verloren, sonder waen,

Datmen gene dinc vort ne mach verstaen
Van hem diere in gaen, cleine ocht groet."
— „Dat es groet wonder", sprac Lanceloet,
„Hets wech sonder keren, dunke mi;
Ic salre in varen sien wat si
Ende waer si sijn gebleven alle."
— „God ghevet u te goeden gevalle",
Sprac die hermite, „ine was noit ere
Om enen man besorget so sere."
Des ander dages quam Lanceloet vort
Alse hi messe hadde gehort
Vanden helichgen geest, ende nam orlof
An dien hermite ende scieter of.
Ende die hermite bat sere
Vor hem Gode onsen here,
Dat hine daede keren gesont.
Hi voer int foreest tier stont,
Ende die sciltknecht vor met hem daer.
Lanceloet vragede hem daer naer
Met wien hi was. Hi antworde des:
„Metten coninc Pelles."
Also alse hi reet int foreest vorwart
Hi ontmoette in sine vart
Ene joncfrouwe, die gevort brochte
Een brecskin als hem dochte.
Hi hadde sinen helm af gedaen
Om dat hi met heyten was bevaen,
So dat sijn anscijn was al bloet.
Mettien groette Lanceloet
Die joncfrouwe; maer si
Ne sprac een wort niet, want hi
Dochte hare so scone wesen,
Dat si hare scoffierde bi desen;
Ende si bleef houdende nadien,
Alse diene woude bat besien.
Hi hadde groet wonder waerbi
Sine so besach. Doe seide hi:

„Wat segt di, wat dunct u, joncfrouwe?"
Si seide: „Mi dunct, bi mire trouwe,
Alte groete scade nu ter tijt,
Dat also scone lichame alse gi sijt
Dus vart recht vort te sire doet;
Ende hets verlies alte groet;
Want gine mocht niet comen wesen
In vreseliker foreest dan in desen."
Hi seide: „Ne vervart u niet,
Bedi, joncfrouwe, men niet ne siet
Alle die ongevalle gescien
Daer hem die lieden af ontsien."
Si seide: „God bescermes u;
Mi ware leet mesfielt u nu."
Ende hi sciet mettien van hare.
Die cnape seide tot hem daer nare:
„Ay lieve here, hort na rade,
Ende hebt uwes selfs genade
Ende keert: en hebbedi niet die joncfrouwe
Gehort, die om u heeft groten rouwe,
Die u noit ne sach, ende seget al bloet,
Here, dat gi vart in uwe doet;
Die gene sullen in haeren sinnen
Te rechte drove sijn die u kinnen,
Nadien dat u so sere claegen
Die gene die u noit ne saegen.
Om Goede, keert, ende ic sal nu
Keren om die minne van u
Tote dat gi uten foreeste sijt."
Hine wouts niet doen te dier tijt.
Daer na sijn si in enen beemt comen.
Daer hebben si .xxx. pawelgoene vernomen
Gericht, die scoenste die gesien
Lanceloet hadde noit vordien,
Daer .iiij. pijnbome binnen stonden
Deen jegen den andren tien stonden;
Ende si stonden gericht al ront.

In die middelt van al stont
Een setel, die yvorijn was;
Gedect met samite, als ict las,
Ende opt samijt stont .i. trone daer,
Die groet van goude was ende swaer,
Ende al omtrint den pijnboemen waren
Ridders ende vrouwen, tuwaren.
Sulke ridders hadden wapene an,
Ende sulke waren ontwapent dan,
Ende dansten alle tien stonden,
Sulc met helme gebonden.
Alse Lanceloet sach sprac hi mettien
Dat hi dat geselscap woude sien,
Ende dat hem wel dochte das,
Dat ghint een scone geselscap was,
„Ende sine toenen niet men ne mach
Dit foreest liden heden den dach
Coenlike ende met payse over al.
Ondanc moet ic hebben, ic ne sal
Sien waer bi si die feeste doen."
Ende als hi leet tirste pawelgoen
Hem verkeerden thant bede
Sijn bloet ende sine herte mede;
Want dat vordien tiden sijn moet
Niewerinc toe dan te ridderscape stoet
Ende te starken stouten orlogen,
Hi wart nu also bedroegen,
Dat hem al sine herte droech doe
Te dansene ende els niewerinc toe,
Ende vergat sire vrouwen tier steden
Ende al sire gesellen mede,
Ende sijns selfs, so dat hi beette af,
Ende hi sijn pert te houdene gaf
Den cnape, ende warp uut sire hant
Den spere ende den scilt thant,
Ende ginc al met sinen helme gebonden
Ane dien dans, ende nam tien stonden

Die irste joncfrouwe die hi vant,
Ende danste an hare thant,
Ende begonste dansen ende singen toe,
Gelijc dat dandre daeden doe,
Ende sanc ende speelde meer tier stede
Dan hi noit te voren dede.
Ende si songen enen sanc
Die gemaect was onlanc
Vander coninginnen Genevre; maer
Die knape die toehorde daer
Ne verstont niet alse si daer sprongen
Alden sanc dien si daer songen
Inscone; maer hem dochte,
Nadien dat hi verstaen mochte:
„Wie hebben die scoenste coninginne
Die dese werelt hevet inne."
Alse die cnape hadde ontbeit daer
Lange tijt, hem vernoyede; daer naer
Ginc hi tote Lancelote ende seide:
„Here, ic lette na u ende beide;
Hets tijt, laet ons wech varen nu."
Lanceloet antworde: „Noch doer u
Ne porric niet, noch dor andren man."
Die knape ontbeidde noch .i. stuc dan.
Alse die knape sach die sonne sinken
Ende hem Lanceloet niet woude bedinken
Dat tijt te varne ware
Hi ginc weder tot hem daer nare,
Ende vermaende hem van varne tier stont.
Ende hi, die nieuwerinc toe en verstont
Dan te dansene doe
Ende te speelne emmer toe,
Antworden in desen manieren:
„Het doet goet minne antieren";
Ende dit was die sanc die si songen daer.
Doe wiste die cnape al claer
Dat Lanceloet bedroegen was

Biden danse, ende was drove das,
Ende vloecte die wile metter vart
Dat si quamen der wart,
Alse die beste ridder daer bleef gevaen
Vanden besten, sonder waen,
Bi toverien ende bi sotheden;
Ende hi weende sere tier steden.
Ende als hine niet bringen ne mochte
Hi reet wech in droven gedochte.
Nu swiget davonture van desen.

II. Daventure seget, als di knape sciet
Van Lancelote, ende hine liet
Inden dans, dat hi wech reet
Ende haesten te ridene gereet,
Om dat hi lange hadde gemert.
Hi voer wech sere verert
Ende drove, omdat hem dochte
Dat Lanceloet daer wel bliven mochte
Dansende al sijn leven lanc.
Dar dansede Lanceloet ende sanc
Alse dandre deden doe.
Dat duerde toter vespertijt toe;
Ende alsmen eten soude gaen
Quam ene joncfrouwe tot hem saen,
Die hem seide: „Here, ic segt u,
Gi moet sitten in desen setel nu,
Ende wi selen setten, des geloeft,
Dese guldine crone op u hoeft."
Hi seide dat hi niet ene bone
En micte op eten no op crone,
Noch dat hi gerde ander saken
Dan dansen ende blide te maken.

— „Gi moet hier sitten", seide si;
„Wi selen weten oft wi daer bi
Telivereert selen wesen bi u.
Ende telivererdi ons niet nu,
So blijfdi met ons nu ten tiden;
Ende wi moten hier ontbiden
Tote dattie gene hier comen sal,
Die ons loessen sal van al
Der sotheit daer wi nu in sijn."
Hi seide: „Hets wel di wille min:
Ic salder op sitten dies gijt wilt also."
Hi ginc opten setel sitten doe,
Ende si sette hem die crone op thoeft,
Ende si seide: „Here, des geloeft,
Dat gi seker moget wesen des,
Dat uwes vader crone op u hoeft es."
Hi sach opwerd, ende hi sach vallen
Vanden torre neder met allen
Ene ymage, di gemaect was rike,
Rechte na eens conins gelike,
Ende viel soe sere, dat si
Te sticken brac; ende daer bi
Falgierde die toverie daer.
Si quamen alle weder daer naer
In haren sin, daer si vor desen
Lange ute hadden gewesen.
Alse Lanceloet ward geware das,
Dat op sijn hoeft ene crone was,
Warp hise van sinen hoefde neder
Ende ginc vanden setele sitten weder,
Daer hi tien tiden niet sitten mochte,
Bi redenen, alse hem dochte,
Om dat teken was van coninge.
Ridders ende vrouwen gemenelinge
Ende joncfrouwen helsdene sere,
Ende daden hem feeste, ende seiden: „Here,
Die ure dat gi hier comen sijt

Mote sijn gebenedijt!
Want gi hebt ons geworpen daer mede
Uter meester sothede
Daer enege liede in quamen noit ere;
Ende wine waren ut comen nembermere
En haddu God niet gesint hire."
Si leidene opten torre scire,
Daer si deden comen knapen,
Ende dadene haestelijc ontwapen.
Doe quam daer een jonc ridder vort,
Ende sprac tot Lancelote dese wort:
„Ic seide dat in allen maniren
Dese toverie niet soude falgiren
Vor dat gi quaemt te deser stede,
Ende hets wel geproefde dinc mede,
Dat gi een di beste riddere sijt
Die nu in die werelt es te derre tijt,
Ende die alre scoenste man;
Ende u sijn sculdech te minnen vort an
Die gene die hier binnen sijn, here;
Want sine waren nembermere
Teliverert sonder bi u."
Lanceloet sprac: „Here, segt mi nu
Waerbi dese aventure gevel;
Want alle die gene, weetmen wel,
Die in desen dans quamen, dat si
Haren sin verloren daer bi
Ende al hare bedachtecheden,
Ende van hen[en] niet mochte sceden."
— „Here, dat sal ic u seggen wel",
Sprac die gode man: „het gevel
Alse die coninc Artur dede feeste
Van sinen huwelike, dattie meeste
Van sinen lande ende sine barone
Quamen om hem manscap te done;
Ende na dattie bruilocht was leden
U vader quam dor dit foreest gereden.

Daer vant hi .vi. joncfrouwen doe,
Die dancsten ende songen toe
Vander coninginne Jeneveren neuwen sanc,
Die neuwe gemaect was onlanc.
In die middelt van den dansse stont
Een setel, daer op sat tier stont
Die scoenste joncfrouwe bi gelike,
Die mochte sijn in ertrike:
Conincs dochter soe was si,
Ende coninginne daer bi.
Die coninc Ban was doe een out man.
In sijn geselscap was nochtan
En geen so heblijc ridder als hi;
Ende hi bleef houdende daer bi,
Ende besach den dans tien tiden.
Ende daer hilt bi sire siden
Een sijn neve, een clerc wel geraect
Ende van leden wel gemaect,
Wel hebbende ende edel man,
Ende wel singende; nochtan
En haddi noit gemint bi minnen,
Ende was man die in allen sinnen
Meest conste nigromantien
Ende alle manire van toverien.
Die coninc besach die joncfrouwen wel,
Die daer dansten ende maecten spel.
Die clerc was een jonc man,
Ende sach sere der joncfrouwen an,
Die opten setel sat, ende hem dochte,
Dat hi sijn geluc wel prisen mochte,
Die joie mochte hebben met hare;
Ende hi seide vord daer nare,
Hine gecrege joie nembermere,
Hine hadde hare minne ere;
Maer hine wiste wie oft hoe
Hire wel mochte comen toe.
Alse die coninc lange hadde gesien

Genen dans, hi seide nadien:
„Het stonde wel, bi mire trouwe,
In desen dans, dat elke joncfrouwe
Enen riddere hadde an die hant.”
Ende hi dede beten te hant
Ses ridders vanden sinen ter stede,
Ende deetse anden dans gaen mede.
Dus hadde elke joncfrouwe daer
Enen riddere al oppenbaer.
Ende als die joncfrouwe die inden setel sat
Dat geselscap sach, si seide nadat,
Datter goder tijt geboren ware
Die altoes hebben mochte daer nare
Alsulc geselscap, dans ende spel.
Di clerc verstont haer tale wel,
Ende seide: „Wildi, joncfrouwe,
Gi selet al hebben, bi mire trouwe,
Enen scoenren dans dan dese es,
In sulker maniren, des sijt gewes,
Dattie dans soude tallen uren
Alst scone weder ware geduren,
Somer ende winter daer bi.”
— „En trouwen, dat woudic”, seitsi,
„Ende ic soude doen dat willen soude
Die gene, dire toe hulpen woude,
Bedie mi donct dat gelijc desen
En mochte en gene dinc wesen.”
Hi seide: „Wildi geloven dat gi
El niemane minnen sult dan mi
Binnen minen live, lude oft stille,
Ic sal hier af doen uwen wille.
Ic sal u seggen hoet sal sijn nu:
Die gene die gi hier siet, seggic u,
Salic doen dansen als gi siet
Al haer leven, ende selen niet
Modere werden van dansene embertoe;
Ende si selen dansen alsoe

Den winter ende den somer al,
Alst scone weder wesen sal.
Ende en sal hen in haren moet
Niet meer vernoien dant nu doet;
Ende alle die comen selen daer binnen,
Opdat si gemint hebben of minnen,
Selen met hen bliven also scire,
Ende dansen in sulker manire,
Ende niet pensen om ander saken
Dan om dansen ende feeste maken;
Ende dit sal geduren, sonder sage,
Toten avonde alle dage,
Ende dan selen si in genen torre gaen
Om eten ende om resten, sonder waen,
Ende licgen alle nachte daer binnen;
Maer en gene liede, sonder di minnen
Oft gemint hebben ongelogen,
Selen niet met hen bliven mogen;
Want onder liede die joie driven
En mogen gene liede bliven,
Sine hebben joie; ende nieman mach
Grote joie hebben heden den dach,
Hine hebbe gemint of hine minne.
Ende den dans, daer si sijn inne,
Sal geduren tonsen liven,
Ende sal niet faelgiren no bliven
Vor die tijt datter toe comen sal
Die beste riddere vander werelt al,
Ende die scoenste: tot dien dage
Sal die dans falgiren sonder sage
In sulker maniren dat hi begint;
Bedie ic wille dat gijt kint,
Die dans sal beginnen bi u,
Die de scoenste joncfrouwe sijt nu
Van ertrike, dat donket mi;
Ende hi sal falgiren daer bi,
Alse die scoenste riddere vander werelt al

Hier binnen sal comen; ende hi sal
Aldus bi scoenheit begin ontfaen,
Ende bi scoenheit sal hi tegaen."
Alse die joncfrouwe dat verstont
Si hilt vor logene tier stont,
Ende waende in allen maniren
Dat hi daer af soude falgiren;
Ende geloefde hem omt gone
Algader sinen wille te doene.
Hi berecte die ridders saen,
Die anden dans waren gegaen,
Bi sire toverien alsoe,
Dat si danen niet wouden sceden doe;
Entie joncfrouwen, sekerlike,
Berecti dies gelike.
Als die coninc Ban werd geware das,
Dat hen dansen soe in ernst was,
Hi seide dat hi, alse hem dochte,
Sijn crone bat niet bestaden mochte
Dan te gevene doe, sekerlike,
Den besten ridder van ertrike;
Ende lietse hier tsinen behoef alsoe.
Die coninc Ban voer wech doe,
Ende die clerc bleef metter joncfrouwen
Blide ende ontladen van allen rouwen,
Ende hadde al sinen wille daer of,
Alsi hem hadde gedaen gelof.
Die vanden lande quamen besien
Dit wonder, alsi horden van dien.
Doe quamen sulke vanden lieden,
Die van henen niene scieden,
Soe dat icker op enen dach
Wel hondert ende viftech sach.
Die dans gedurde daer naer
In deser maniren wel .xiiij. jaer,
So datter joncfrouwen vernoide dat;
Ende si haren live bat,

Dat hi die toverie brake.
Hi sprac: „In mach in gere sake
Vor die tijt comt, dire geset es toe."
— „Ic bidde u dan", seit si doe,
„Dat gi ons maect enich ander spel,
Daer wi ons mogen alsoe wel
Alse met dansene mergen mettien,
Ende sulc, dat alle diet sien
Te wondere daer op mogen scouwen."
Hi gaf antwerde der joncfrouwen:
Na dien dat sijs bat, hi sout doen wel.
Doe maecti een rike scaecspel,
Van goude, van selvere gemaect,
Dat noit minsce soe wel geraect
En maecte van enegen stene;
Datmen scaecbert hiet int gemene,
Dat was wel dusent marct werd.
Ende als hi van beiden was bewerd
Hi bracht der joncfrouwen na dien,
Ende bat dat sijt soude besien.
Ende si waren alsoe geset,
Alsmen daer soude spelen met.
Ende seide hare dat si name
Die side, di haer best bequame;
Want si moester spelen mede.
Die joncfrouwe seide tier stede:
„Jegen wien daer spelen nu?
En sal niet wesen jegen u;
Want gine connes niet jegen mi."
— „Speelt beste dat gi cont", sprac hi,
„Want gine sult dit spel
Nembermeer connen spelen soe wel,
Gine sult inden hoec sijn gemat."
Tirst datsi verstont dat,
Si trac ene vinde vort alse houde
Om te wetene wat wesen soude.
Dar spranc ene vinde vor thant,

Datter nieman toe ne dede hant;
Ende alsi des wart geware,
Dat tspel spelde jegen hare
Sonder ander helpe, si pijnde sere
Subtilike te speelne vort mere,
Alse die gerne weten woude
Wat inden daer af comen soude,
Want si conste alsoe vele
Ende meer dan ieman vandien spele;
Mar sine conste soe wel niet dat,
Sine was in dien hoec gemat.
Ende alsijt hadde besien wel,
Si seide dat wel gemaect was tspel;
Ende si vragede oft alle
Dire comen souden bi gevalle
Derre gelijch gemat souden wesen.
Die clerc antwerde te desen:
„Neent niet, bedie hir comen sal
Een riddere gratieus boven al,
Ende begeert ende gemint, die soe vele
Connen sal van scaecspele
Ende van andren spele, dat sine gelike
Niet en sal sijn in eertrike
Van subtijlheden; ende bi desen
Sal dit spel ende ander gemat wesen
Dire mede spelen gemene,
Sonder die riddere allene;
Ende die macht van desen sal
Geduren des ridders leven al,
Ende te sire doet, in alre manieren,
Salt bi hem selven falgieren."
Aldus brochte die clerc dien dans vort,
Alse gi hebt gesien ende gehort,
Ende hi sal bider comste van u
Inde nemen, des hopic nu.
Ende alse si hare lange ende vele
Gemercht hadde mettien scaecspele

Starft si ende die clerc mede,
Ende dandre bleven teser stede,
Darsi nembermeer ute ne waren comen,
Mar dat gi hen quaemt hir te vromen,
Darsi sijn verloest mede
Van harre groter sothede.
Ende ne haddi niet meer goets gedaen
Binnen uwen liven, sonder waen,
Soe soude u in alre wisen
Bi rechte aldie werelt prisen,
Bi dire eren, die wi u sien gescien."
Lanceloet seide: „Nu motic sien
Die aventure vanden scaecspele,
Daer gi af sprect soe vele."
Men bracht hem, ende hi besacht wel,
Dat scakier ende dat scaecspel,
Bedie si waren sere rike
Ende gewracht subtillike;
Ende hi sette te poente bede
Die guldine ende die selverine mede,
Alsi te rechte souden wesen;
Ende hi trac vorwart na desen
Int begin die selverine vinne,
Die bider coninginnen stont, met sinne.
Ende alsi getrect hadde alsoe,
Die vinde an dander side quam vort doe;
Ende te met dat hi vort trac sijn spel,
Sach hi dander spel spelen alsoe wel.
Alsi hadde gespeelt met vinnen
Ginc hi met ridders beginnen
Sijn spel ende met rocken toe,
Ende speelde soe lange doe,
Dat hi met ere vinden tien tide
Dat spel matte in dander side.
Die gene die dat hadden gesien
Hadden groet wonder van dien,
Ende seiden: „Met rechte es uwe dat spel,

Want gi hebbet gewonnen wel,
Ende wet wel waerlike dat,
Nadien dat gi niet en sijt mat
Met wapinen [mere] dan mettien scake,
Dat es u ene sekere sake."
Hi antwerde dat hi das
Utermaten blide doe was.
Doe begonste minste ende meeste
Dar binnen spelen ende maken feeste,
Dat si bi Lancelote doe
Waren delivereert alsoe.
Dien nacht was hi wel ontfaen.
Sander dages alsi op was gestaen
Ende gewapent, doe bat hi des
Enen riddere vanden lande van Logres
Ombe ene boetscap te done,
Dies herde blide was die gone.
Hi bat hem dat hi soude varen
Te Camelot al sonder sparen,
Ende hi den coninc ende die coninginne
Van sinentalven grote met sinne,
„Ende der coninginnen segget dar nare
Datic dat scaecspel sinde hare.
Ende teelt hare dat ict wan,
Entie maniere dire leget an."
Hi seide dat hijt gerne doen soude.
Ende hi porde alsoe houde,
Ende reet soe verre, dat hi quam
Te Kameloet, dar hi vernam
Die loetsen gerecht tier wile,
Die waren lanc ene halve mile,
Dar die tornoy soude wesen.
Hi vor in die stat na desen,
Ende vant den coninc te rade
Wat men best mettien tornoie dade,
Dar alle die hoge liden gemeinlike
Selen comen van ertrike.

Die coninginne sat bi siere side
Rikelike gepareert tien tide.
Die riddere groette tien beginne
Den coninc entie coninginne
Van Lanceloets halven. Mettien worde
Spranc op die coninc alse hijt horde,
Ende helsdene sonder sparen,
Soe blide was hi vander niemaren,
Ende vragede hoet met Lancelote stoet.
Hi seide: „Ic hope dat hi wel doet,
Want hets leden onlange stont
Dat icken sach gans ende gesont."
Doe brachti vort dat scaecspel
In een ziden forel berecht wel,
Ende hi seide: „Vrowe, mijn here
Lanceloet hi groet u sere,
Ende sint u dit scaec bi mi
Op selke vorwarde, dat gi
Noit en sacht des gelike,
Gi mocht wel gesien hebben also rike."
Die coninginne was sere blide,
Ende dede vort bringen tien tide
Dat scaecspel, datsi woude besien.
Die coninc sater toe mettien,
Entie baroene alsoe wel,
Ombe te besiene dat scaecspel.
Doe seiden si gemeinlike
Sine sagen noit geen soe rike.
Die riddere sette dat spel na desen
Alst bi rechte soude wesen,
Alse oft menre mede spelen woude.
Hi sprac ten coninc alsoe houde:
„Here, kiest hir binnen wijf oft man,
Die gi wilt, die best spelen can,
Hi sal in den hoec wesen
Gemat, sijt seker van desen."
— „Ic sal selve spelen", sprac die coninc.

Alse die baroene horden die dinc
Si seiden: „Gine selt, here;
Laet mire vrowen spelen ere,
Dire meer af can, dat wi wel kinnen,
Dan alle die sijn hir binnen."
Die coninc dede die coninginne
Spelen, die met al haren sinne
Hare sette te speelne wel.
Ende alsi sagen dat scaecspel
Jegen die coninginne spelen alsoe
Bi hem selven, hen wonders doe.
Si hildent over toverneye saen,
Ende alsoe waest, sonder waen.
Die coninginne pijnde sere
Ombe wel te speelne in allen kere,
Want vele hoger lude sach opt spel;
Mar sine const gespelen niet soe wel,
Sine was in dende inden hoec mat.
Si logen in die zale om dat,
Die coninc sceernde oec op hare.
Si vragede den riddere dar nare
Oft Lanceloet lettel ofte vele
Gespelt hadde mettien spele.
Hi antwerde: „Jahi, vrouwe."
— „Nu segt mi, bi uwer trouwe,
Was hi gemat?" — „Neen hi, dat wet wel",
Sprac die riddere, „want hi wan tspel."
— „Wat soudic seggen", sprac die coninc,
Van Lancelote? In alre dinc
Men vint in al eertrike
Van prouechen sijn gelike:
Van ridderscape noch van scoenheden
Nes sijns gelike in gere steden."
Die coninc seide: „Bi mire trouwe,
Lanceloet heeft u, vrouwe,
Ene scone gichte gegeven nu:
Danckes hem, dat radic u;

Want noit riddere ere vrouwen ne gaf
Scoenre gichte, sijt seker dar af."
Die coninc dede geven daer naer
Den riddere, die dat present brachte daer,
Goede wapine ende een goet part,
Ende ander dinc, dat vele goeds was wart.
Die coninginne in dander side,
Die vanden presente was blide,
Dedem soe vele geven,
Dat hijs te bat hadde al sijn leven;
Ende si bleven dar na desen
Tote dat die tornoy soude wesen.
Lanceloet, die hadde verloest doe
Die gene die dansten embertoe,
Sinde enen bode also houde,
Datmen die lettren af doen soude,
Die opten steen waren gescreven;
Want davonturen waren bleven
Dar si ombe dar gescreven stonden.
Ende men doetse af tien stonden,
Ende mijn here Lanceloet sciet thant
Vandaer hi den dans vant.

III.

Dus waren dese drie gesellen
Vergadert, daer wi ave tellen,
Die versceden hadden gewesen;
Ende reden te gadere na desen,
Soe dat si ten castele quamen
Van Corbenijc. Alsi dat vernamen,
Die gene dire waren binnen,
Si ontfingense met minnen;
Ende boven hen allen die coninc,
Die wel wiste, dat bi deser dinc

Breken souden die aventuren
Die in dien casteel waren tier uren,
Die daer lange hadden gestaen.
Ende die niemare quam ut saen,
Al dat hof dore, vanden drien;
Ende si quamense alle besien.
Ende die coninc Pelles weende soe
Op Galaäte sinen neve doe:
Soe daden alle dandere mede
Die daer waren in die stede,
Dine sere hadden gemint
Ende gesien als hi was een kint.
Tirst dat si ontwapent waren
Quam te henlieden sonder sparen
Elyser des conincs Pelles soene
Ende hi brachte vor die goene
Dat gebroken swaerd, daer gi
Hier vore af horet lesen mi,
Daer Joseph mede was gewont
In sine bene tere stont.
Als hijt getrect hadde uten scoe
Ende hi hem vertelt hadde doe
Dat sward wilen tebroken was,
Behort quam ende provede das
Ant swaerd oft hi daertoe dochte
Dat hijt te gadere bringen mochte;
Mare en mochte niet gescien.
Ende Perchevael provede mettien,
Dient ontfacht te done alsoe;
Ende hi seide te Galate doe:
„Van deser aventuren hebwi
Gefalgirt, here, nu moetti
Proven wat gire moget doen an;
Ende falgeerdi daer af, ic wane dan
Dats geen man cracht ne heeft
Te hoefde te bringen, die nu leeft."
Doe nam Galaät die sticken in die hant

Ende vergadertse daer te hant
So wel, dat geen man van dien
Ware worden geware, diet gesien
Hadde, dattet min no mere
Igeren gebroken was ere.
Tirst dat van dien sconen beginne
Die gesellen worden in inne,
Si seiden: „Wi selen sekerlike
Dandere aventuren lichtelike
Te hoefde bringen wel nadien
Dat wi van dese hebben gesien."
Alse die van binnen die aventure
Vanden sweerde sagen aldure
Te hoefde bracht, si waren das
Utermaten blide dat also was,
Ende gaven Bohorde tswaerd daernare,
Ende seiden dat wel besteet ware
Ane Bohorde, omdat hi dan
Wert riddere was ende goet man.

PARTHENOPEUS ENDE MELIOR.

Vs. 352—1432; 1793—2802; en PARTH. fr.

JONCKBLOET, *Geschiedenis der Nederlandsche Letterkunde*, I[3], 333—336 (I[4], 350—354).

FRAGMENT III.

Soudic u die canteele loven
Gherechte, die daer stoeden boven,
Daer ware vele toe te doene:
Some root, some groene,
Some wit, ende al marberijn,
Die niet en mochte[n] versconet sijn;
Die havene wijt ende so ghedaen,
Datter wel binnen mochte staen
Noch .M. scepe, ofte mee,
Dat nie ne waert so sterc die zee,
No so hart verstormt die wint,
Dat hem ghescaden mochte een twint.
Omtrent die stat buten mure
So ne was [no] borch no huus no scure.
Alse Parthonopeus hadde ghesien,
Hem wonderde wat sijns soude ghescien.
Hine sach el niet noch,
Newaer het dochte hem elfs ghedroch.
Doch en sach hire el niet dan goet;
Dies ghetroosti hem in sinen moet
Dat hi te min dies was vervaert.
Metten sporen noopti sijn paert.
Met desen peinsen, met desen reden
Quam hi toter poorten ghereden.
Een tor boven der poorten stont,
Die hadde ghecost menich pont.
Hi was van clenen marberstene,
Ende [wit] ghelijc yvoren beene.
Wel warensi meester, diene wrachten;

Hi was hoghe .CC. ghelachten;
Rikeliker ghi gheene en kent;
Hi hadde te metene al omtrent
.DCC. ghelachten of lettel min.
Ter poorten quam hi ghereden in;
In groten ghepeinse reet hi voort,
Ende die coutsiede van der poort
Blicten algader als glas.
So die reghen meerre was,
So het scoonre was in die strate.
Daer sach hi menech scoon ghesate,
Menech scoon palays ende groot,
Some groene, some root,
Some wit, some zwart, van marber fijn,
Ic wane, nu niewerinc [selke] sijn.
. . . .
. . . .
Hi blicte ghelijc den claren v[iere];
Boven den appelen daer saten [diere],
Lione, draken, voghelkine;
Diere ghewone plaghen te si[ne],
Dochtem staen in dier gheba[ren],
Of si alle levende waren.
Den hemel boven, die erde on[der],
Daer mochtmen ane sien wond[er];
Die zee ende die lucht wel bi [sinne],
Ende meneghe creature daer in[ne].
Daer was ghemaect wint ende reg[hen],
Die sonne sceen claer daer ieg[hen];
Ende hoe die mane in elke ma[ent]
Volwasset, ende weder waent;
Der sterren gheloop ende haer k[ere],
Ende van ouden ieesten vele m[ere],
Meer, dan ic u doe verstaen.
Dat segghic u sonder waen;
In wille niet [prisen] boven m[aten]
Van der stat die scone stra[ten],

Dat ghijt over favele hou[t].
Al haddic miner talen ghewo[ut],
In soude moghen niet volp[risen]
Elke strate na hare wise[n].
Hine wiste wat doen no wa[t laten].
Als hi besien hadde die stra[ten],
Hine conste te rade werden niet
Welc dat tscoonste was. . . . . . .
  Die stat was harde rikeleec,.
Al dinket u harde ommoghe[leec]
Dat grote wonder, dat hi van[t daer],
Ghi sulles ghelooven bet hier [naer],
Als ic u die sake tellen sal,
Hoet quam ende hoet ghesciede al.
Alse Parthonopeus hadde doorva[ren]
Die straten, die so rikelijc w[aren],
Entie sierhede al vernomen,
Waendi int paradijs sijn co[men].
Dies haddi bliscap in sinen sin,
Daer ooc die rouwe weder was [in].
Bliscap haddi van der scoonre [stat];
Ende rouwe dat hi vruchte da[t],
Die groote rijcheit die daer w[as],
Dat elfs ghedroch ware ende ghe[dwas].
. . . .
. . . .
[Sa]ch hi die dore wide staen ontaen,
[E]nde scoon vier daer binnen staen,
[E]nde daer toe harentare ghehecht
[M]enech scone stallecht;
[E]nde al gherecht hi die tafelen sach,
[E]nde bet dan ic ghesegghen mach,
Ende met scoon lakenen ende claren,
[Daer] up die guldine candelaren,
[Messe], soutvate, lepelkine
Guldine, scotelen selverine,
Menech selverne nap ende guldin cop;

Niewer was prinche no bisscop,
[H]ine mochte nemen in sijn hant
[D]en archsten cop die hi vant.
[W]ijn ende broot sach hi ghenoech,
Daer hem die herte meest toe droech;
[Maer] ghesach hire groot ghereede
[V]an vleesce ende van visscen beede,
[Ten] tafelen sach hi niemen gheseten,
[N]iemen drinken, niemen eten;
[H]ine sach riddren, noch papen,
[H]ine sach clerke, no cnapen,
[H]ine sach vrouwe, no ioncfrouwe.
Dies haddi toren ende rouwe
Dat hi niet sach dat hadde lijf,
No en hoorde speelman no speelwijf,
No scone[n] sanc, no soete noten,
. . . . [roten],
No gijghen, no simphonien,
No tamboeren, no meestrien.
So vele pensedi ende merkede das,
Dat hine wiste weder het was,
Dat hire sach, of waer of droom.
So hi meer merkede ende nam goom,
So het hem harder in dole makede,
Dat hine wiste ofti wakede,
Oft in enen slape ware,
Dus messelic sins wart hi in vare,
[Maer] die hongher ghinc in hem al te voren.
[Daer] af haddi den meesten toren,
Dat hi tetene sach voor hem staen,
Ende hire niet dorste ane vaen,
Dat hem dochte elfs ghedroch;
Haddire of een lettelkijn . . . . .
. . . .
. . . .
In enen palayse daer hi reet;
Als hi was comen bin der doren,

Quam hem een ghepeins te voren,
Dat hem was eerlijc ende goet:
Hi peinsede dat in sinen moet,
Soudi sterven, soudi leven,
Of te scerne sijn ghedreven,
Dat hem eerlijcst ware ende goet el
Te sine, in den hoochsten castel,
Daer aen hovede al die stat,
Ende daer al te ghedooghene dat
So wat sijns ghescien soude.
Hi peinsde dat hi daerwaert woude,
Ende warp omme te hant sijn paert,
Ende voer ten hoghen castele waert,
Dat boven dander verre was best,
Ende rikelijcst was ghevest
Met diepen grachte, met hoghe[n] muren.
Dat vinden wi in die scrifturen,
Datter toe behoorden torre .II.,
Die coninc no keiser nemmermee
Met crachte [ne] mochte ghewinnen,
Daer si bewaert waren binnen.
In dien casteel voer hi al te hant
Teer poorten, die hi open vant.
Daer vant hi binnen so groot rijcheit,
Dat mi te telne waer onghereit.
In die middel van der vesten
Sach hi staen den alre besten
Enten scoonsten tor, die noyt man sach,
Of daer ghi noyt of horet ghewach,
Ende al van finen marber ghehouwen;
Daer mochtmen dier werc aen scouwen.
Van der vesten die ommeganc
Die was eer milen lanc.
Die tor stoet in de middewaerde;
Daer laghen wijngaerde,
Mersce, bogaerde ende rivieren,
Daer mochtmen horen in menegher manieren

Altoes die voghele singhen,
Daer sach men meneghe fonteine springhen.
Aan den ommesiden al omtrent
Men sach andre palayse dusent.
Die huden princhen ende baroene.

FRAGMENT IV.

. . . .
. . . .
Daer ons die scrifture af seit,
Hoe scone het was, hoe groot, hoe wijt:
Niemene hadde verdroten die tijt,
Die de scoonheit allene van dien
[T]sinen wille mochte hebben ghesien;
Hine was so blide, ghevielt so
Dat hire af ghesciet, hine waert onvro.
Daerwaert reet hi sinen draf,
Voor den palayse beetti af,
Den rikeliken graet hi op clam,
Ende als hi bin den palayse quam,
In allen siden vant hi ghehecht
Menich rikelijc stallecht.
Scone vier vant hier ooc
Van droghe[n] houte sonder rooc,
Hooghe tafelen ende breede,
Ende van etene grote ghereede,
Ende ten tafelen niemen gheseten.
Gherne haddi een lettel gheten,
Ende ghinc hoofscelike hande dwaen
Ten beckinen daer hi se vant staen,
Die ghegoten beede waren
Van finen goude ende van claren,

Deen goot water, dander ontfinct:
Van argher coppe men dicke drinct
Beede van clareite ende van wine,
Dan uten arghesten beckine.
Als hi sine hande hadde ghedweghen,
Brochte men hem die dwale ghedreghen,
Maer hine sach niet diese droech.
Teerst dat hi hadde ghedroocht ghenoech,
Dedi als een edel iongheline:
Ter hoochster tafelen hi sitten ghinc.
Dat dedi om dat ende in dien,
Of hem evele soude ghescien
Eer hi danen mochte gaen,
Dat hi int hoochste waer bevaen.
Om dat hi was van hoghen gheslechte,
Dochtem wel dat hi met rechte
Ter hoochster tafelen sitten mochte;
Temeer hi was altoes in vrochte
Dat hem die duvel in sijn ghedochte
Door scamp dit te voren brochte.
Parthonopeus was gheseten
. . . .
. . . .
Droech men dander mede
Van allen tafelen in der zele.
Der tafelen waren daer so vele,
Datter .ccc. ridderen doe
Met ghemake mochten sitten toe.
Ende als men hem een gherechte
Brachte, waest cume neder
Op die tafle voor hem gheset,
Dat hise alle sach comen met
Tallen tafelen diere waren gheloest.
Nochtan en sach hire here no droest;
Hine wiste hoet hem toe quam,
Ende wie dat voor hem nam.
Die scalen sach hi scinken,

Den wijn minderen ende niemen drinken.
Daer was ghedient wel te love;
Nie was man tgheenen hove
Ghedient so hovescelike ende so wel.
Hine sacher scinken niewer in el
Ter hoochster tafelen dan in goude,
In groten coppen menichfoude.
Alle waren si guldin, sonder allene
Sijn cop: hi was van enen stene,
Die harde goet was ende diere;
Hi was ghemaect van enen saphiere
Een lettel donkerachtich porprijn.
Niemene mochte deeren venijn,
Waert in dranke, waert in ate,
Die dronke utien dieren vate.
Die scedel was een recht robijn,
Hine mochte scoonre no beter sijn.
Aen den steen leghet grote doghet;
Ten coppe was hi wel ghevoghet,
Dat ic dies ghelooven en [can]
Dat[t]en mochte ghevoeghen [man],
Het ne hadde ghedaen der naturen sin.
Daer sach hi ghemaect groot wonder in.
Die appel was een carbonkel steen,
Die so claer omtrent hem sceen,
Ende gaf so groot licht ende so claer,
Dat men ne dorste bernen daer
Int palays kersen of vier,
Sonder door rijckelijcheit ende cier.
Bi den coppe merkedi [dat] . . . .
. . . .
. . . .
So wit ne saghedi noyt cleet;
Daer aen droghedi sine hande.
Doe quamen die crude mengherande,
Noten musscaten, naghelkine,
Die latuarien vray ende fine.

Na die crude quam die clareit,
Dies ghenoech daer was ghereit.
Die scolaken waren daer opghedaen,
Entie taflen sach hi tegaen,
Ende emmer was hi des in vare,
Dat het bi den duvel ware.
Doe ghinc hi sitten bi den viere,
Daer hem harde vakede sciere,
Ende peinsde, na dat hem stoet,
Dat hem ware slapen goet,
Ende hem een bedde wel behoevede.
Door al dat hi so seere droevede
Ende emmer vernoys was in wane,
Began hi teere cameren te gane.
Doe sach hi .II. rikelik[e] stallicht
Al berrende voor hem opghelicht,
Die voor hem in de camer ghinghen.
Hi seinde hem van quaden dinghen,
Ende volghede in die camer naer.
Dalre rikelijcst bedde vant hi daer,
Dat ye keiser of grave ghewan.
Daer es so vele prisens an,
Dat [ic] die cleeder dier toe hoorden
Ne can gheprisen in corten woorden.
Dat covertoer, die culcte pelline,
Die lijnlakene, die oorcussine,
Die harde wit waren ende clene,
Rikeliker en saghedi nie ghene.
Om tcovertoer een lijste ghinc,
Die soeter rooc dan enech dinc,
Ende was van enen dieren eblie,
Ende woont in tlant van Romonie;
Sijn vel dat rieket harde soete.
Haddics stade ende goede moete,
Ic souder u af segghen mee.
Dat dier es witter als die snee,
Ende es sochte ieghen alle diere,

Maer den serpenten eest overghiere;
Want het sulke nature heeft....
. . . .
Want het hevet selke maniere
Dat het neemt sijn aert int vier,
Dat doen en mach gheen ander dier.
Voor dat bedde lach een tapijt
Beede even lanc ende even wijt,
Nie was ghemaket bet.
Daer stont een setel up gheset,
Daer die pickle af waren van goude,
Scoonre dan se iemen weinschen soude;
Daer up ghinc hi sitten neder.
Doe keerden beede die stallicht weder
Deen neven den anderen tsamen.
Binden palayse dat si quamen.
Diemeer blevere so vele daer,
Dat al die camere was so claer,
In dien ghelike of si binnen
Onsteken waren in allen sinnen.
Die camere was van marbre porfiere;
Hi soude sijn goet clerc ende diere,
Die dat wonder bescriven soude,
Dat met lasure ende met goude
Ghewracht was ende ghemaect van binnen.
Niemen mochts sinen wille ghewinnen
Daer in te blivene dier was in;
Hine hadde ooc emmer so droeven sin
Hine soude verhoghen diere in ware;
So soete waest daer in ende so clare.
Hi sat neder ende soude af doen
Beede cousen ende scoen;
Maer eer hire toe conste comen,
Waren si hem van den voete[n] ghenomen.
Doe ontcleede hi hem daer naer
Ende ghinc ligghen up tbedde, dat daer
Scone stont ghemaect, sonder orlof,

So watter hem sal comen of.
Ooc ne was hi so niet vervaert,
Hine trac tcovertoer te hem waert;
Binnen dat hijt trac te sine[n] oren,
Dat licht, dat daer was te voren
Van den kersen, verloos hi doe,
Maer hine conde gheweten hoe,
Want het warter donker inne.
Doe vervaerde hem in sinen sinne,
Dat grote vaer benam hem tvaken.

FRAGMENT V.

. . . .
. . . .
Een woort hi niet te haer en seide,
Sijn hant hi coenlike weder leide;
Soe ghedooghet, ende zweech stille;
Doe haddijs bet sinen wille:
Doe verboudi hem ende poghede,
Als hijt vernam dat sijt ghedoghede
Ende soet niet makede ommare,
Dat hi hem strecte neven hare,
Ende hi in sinen arme ooc
Haren smalen lichame looc,
Die bequame was ende soete.
God gheve dat hijs ghenesen moete!
„Jonchere", seit soe, „doet wech u hande;
U macher of comen grote scande
Ende vernoy wel haestelike."
Doe dwanchise te hem hertelike,
Ende cussese aen haren mont
Wel menech werven in corter stont.

„Jonchere", seit soe, „van uwen spele
Toeghedi mi met crachte vele;
Waerdi wel hovesch ende vroet,
Ghine daet mi niet dat ghi nu doet;
Omdat ghi cracht hebt boven mi,
Ende mi gheen hulpe nu es bi,
Doedi mi vernoy ende toren.
Maer ic segghu wel te voren:
Ic saels sekerlike claghen
Beede mannen ende maghen,
Die mi over u sullen wreken."
Hi lietse haren wille spreken,
Ende dede dat hem riet de minne:
Beede bi machte ende bi sinne
Pluckedi die vrucht, ende las
Ende nutte dat wel soete was,
So dat hi sinen wille verwaerf.
Doen speelden si alre eerste waerf
Dat spel dat si noyt ne plaghen
No hi, no soe, in haren daghen.
  Alsi dit spel hadden gehent,
Dat hem te voren was ombekent,
Al stillekine sprac soe te hem:
„Wi arme!" sprac soe, „hoe cranc ic bem;
Haddic ghehadt cracht over mi,
Ofte ghesijn als starc als ghi,
Ic haddu die vingherkine tebroken."
. . . .
„Ende ghi wout betere[n] ende boeten,
Het soude minen toren soeten."
„Vrouwe" seiti, „dies waer ic vro
Utermaten, quaemt mi also,
Dat ghi mine boete wout ontfaen;
Ic soudu gherne sijn onderdaen
Also langhe als ic sal leven,
Indien dat ghi mi dit wout vergheven."
„Jonchere", seit soe, „ghi seght wel;

Newaer ghi mans sijt so fel;
Talreerst dat ghi moocht ghewinnen
Uwen wille van onser minnen,
Dan houdire mede u sceren,
Des wi vrouwen wel souden onberen.
Maer woudijt te rechte merken,
Ghine sout niet op mi ghesterken,
Ende soudet niet in dien verstaen,
Dat ict lichtelec hadde ghedaen;
Nadien dat het [so] comen si,
Ne doedijs niet wanco[n]nen mi.
Ic ben so weeldich ende so rike,
Dat ic coninc gheen en wike.
Dat ics mi niet makede diere
Te doene uwen wille so sciere,
Wildi ghelooven der waerheit,
In deder aen gheen dorperheit.
Ic sal u segghen waer bi,
Wel soete vrient; nu hoort na mi:
.Xx. coninghe sijn mi onderdaen,
Ende daer toe te minen dienste staen
.C. hertoghen, .vc. graven,
Die met goede ende met haven
Mi sijn ghereet ende met lieden
Altoes, als icse wille ontbiden;
Daertoe riddren ende drossaten.
Daer sijn so vele utermaten,
Die alle sijn onderdanech mi.
Nadien dat het dus comen si,
So moghedijs wesen over here
Ende hebben riken groot ende ere,
Wildi allene doen minen raet.
Ic sal u segghen, hoe dat gaet,
Dat u lichte sal sijn te doene:
Het ghevel, dat mine hoghe baroene
Ende mine hoghe liede quamen ...."

. . . .

„Maer ten utersten setten si
Algader die core aen mi,
Dat ic minen wille name,
Die scone ware, ende mi bequame,
Ende dien ic van herten minnen mochte,
Ende mine minne niet vercochte
No door leen, no door goet.[1]
Doe die core dus aen mi stoet,
Mine spieres ic ute sande
Haer ende daer in meneghen lande;
Maer ic sende namelike
Int goede lant van Vrankerike,
Daer riddren woonen van goeden seden.
Alsi vele pinen hadden leden
Ende het quam ten ende van den iare,
Brochten si meneghe scone niemare
Van meneghen ridder dies waerdich was;
Newaer die gone vermaten hem das,
Die van buten waren comen,
Dat si een kint hadden vernomen
Van den gheslachte Maroveus
Ende was gheheten Parthonopeus,
Die scone was, starc ende stout,
Ende en was maer .XIII. iaer out.
Van u seiden si so vele doghede
Dat ics in mijn herte hoghede,
Ende [wart] so begrepen met uwer minnen.
Doe dedic mi een scip ghewinnen,
Ende sceepte in de haven van der port,
Ende a[r]riveerde aen Troyenbort;
Dats een havene van Normendie.
Also als ics ieghen u lie,
Van danen voer ic in Vrankerike.
Also ghesciet mi sekerlike.

---

[1]) Hier komt bij Bormans de nummering der verzen in de war.

Talreerst dat ic den coninc vant,
Saghickene u hebben bi der hant,
Ende lachen ende hebben spel;
Al der werelt bequamedi wel,
Dat men mi seide vandic waer.
Door u blevic .XIIII. nacht daer,
Om te kenne[ne] uwe sede,
Doe voeric danen ende dede
Dat ic bi der lust, die ic can,
Den coninc warp enen wille an,
Dat hi voer iaghen in Ardenoys."

. . . .

. . . .

„Daer ghi een scip vont aen den lande,
Dat ic tuwen bouf daer sande,
Dat u hier voerde ghemackelike
In die hoochste stat van minen rike.
Dies verwaerf ic aen dese vaert,
Dat ic niet ghesien en waert,
No ghehoort al tote nu.
Soete lief, hier omme segghic u,
Het es recht, dat ics lie,
Al ben ic worden u amie,
Dat ghire niet sult merken bi,
Dat het te haestelike si,
Dat ic u liet uwen wille doen;
Want mi daer toe die minne spoen.
Eer ghi quaemt in dese stat,
In allen palayse[n] haddic te bat
Ghereeden doen na u comen,
Of ghi u herberghe hadt ghenomen
In eneghen palayse iewaer el,
Dat ic u daer soude hebben wel
Ghedaen dienen vro ende spade
Van ate, van dranke bi minen rade,
Tote dien termine ende ter wilen,
Dat gheleit es bi der consilen

Mine hoghe liede, mine hoghe manne,
Dat ic u mochte hebben danne
Ghecoren teenen brudegome,
Ende hebben ghemaket grote gome,
Ende op ghegheven in u hant
Al mijn rike ende al mijn lant.
In een palays saghic u liden
Dat rikelijc was in allen ziden,
Maer door uwen fieren sin,
So ne wildire niet bliven in.
Ghi leeter vele, die rikelijc waren,
Ende quaemt teener hoochster borch ghevaren,
Die ghi vont wel bewest
Van al dies u behovede best;
Ende als u begonste slapen lusten,
Quaemdi ligghen om rusten
Up mine bedde, dat mine es.
Echt biddic u ende vermane des,
Al hebbic uwen wille ghedaen,
Dat ghire aen niet sult verstaen,
Dat ic ben van lichten sinne."

FRAGMENT VI.

. . . .
. . . .
„[Uwe wedde,] seitse, en nemic niet;
[Newaer beg]oomt u ende besiet
[Dat ghi nie]t en lachtert mi,
[Ende u eer daer m]et ghehoghet si."
Binnen derre talen wart hi in slape;
Doe helsede si den kinschen knape
Ende drever hare werelt mede.

Si taste sine sachte lede,
Si custene ghinder ende hier,
Si custe sinen mont ende sine lier,
Sine oghen, sinen hals ende sine kele.
Die grote bliscap van den spele,
Die si hadde met haren amijs,
Dat prisede si vore tparadijs.
Dies spels en mochte niet sijn ghenoech;
Dat sine met cussene iet verdroech,
Dat was bedie, dat si vrochte,
Dat sine pinen ende wecken mochte;
Ende en weckes niet, want si sach,
Dat hi verpijnt ende moede lach.
Ende alset tote dien daghe quam,
Ende die sonne ten trone op clam
Die ionghelinc, die met ghemake
Hadde gheslapen, wart in wake.
Talreerst dat hi sine oghen op dede
[Sac]h hi die meeste cierhede
[B]innen der cameren daer hi in lach,
[D]ie hi te voren ie ghesach.
[H]arde groot delijt so hadde hi das;
[M]aer die ioncfrouwe, die met hem was,
[V]ore den daghe hadde hise verloren,
[D]at hise en mochte sien noch horen.
Ende alse hi heme soude cleden,
Ende daer toe began ghereden,
Sine cleder hi niet en vant,
Maer men brachte heme betre te hant
Ende scoonre ende ghescepen bet.
Alse hise ane heme hadde gheset,
Van den bedde hi thant op stoet,
Dat rikelijc was ende goet.
Een ghescoyte hi dede doe an,
So diere hi nie engheen en ghewan.
Doe brachten heme twater die beckine,
Die scone waren ende guldine;

Doe quam wel ghereet die dwale:
Dit algader bequam heme wale.
Alse heme dese dienst was ghedaen,
Quam hi in den palayse ghegaen.
Dat eten op die tafle stoet
Scone, rikelijc ende goet,
Daer hijt sach, dats hem hoghede.
Hi ghinc sitten daert hem best voghede;
Daer was heme ghedient harde wel.
Heme en vernoyde enghene dinc el,
Maer dat hi noch man noch wijf,
Noch enghene dinc sach die hadde lijf.
Int hogheste sitten was hi gheseten.
Alse hi een luttel hadde gheten,
Ghinc hi den graet nederwaert,
Daer hi hadde ghelaten sijn paert,
Ende vant een teldende ors daer staende,
Aldaer hi sijn paert vinden waende,
Starc ende groot ende langhe ghedaghet;
Beter ghi nie engheen en saghet.
Daertoe dat so ravenswart was,
Dat hi een deel ontvruchte das,
Dat het van [s]quaden halven ware.
Doch en was hijs niet so in vare,
Hine sat op dat rijclijc paert
Ende reet ten hoghen torre waert,
Ende beette neder ende op clam
Tes hi ten cantelen quam.
[H]et was claer ende scone weder,
Hi sach int oest ter zeewert neder,
Daer hi engheen inde af en sach.
Van der zee waser groot ghelach,
Want groote rijcheit quam al[daer]
Met scepe[n] gheseilt [voor ende naer]:
Diere samite, ciglatone,
Cindale, rode, ghele ende grone,
Diere pelne Alexandrine,

Diere hovelakene, gurdelkine,
Orsse die goet ende scone waren,
Valken, haveke ende sparwaren,
Bontwerc grau ende ermerijn,
Mirre ende wierooc, peper ende comijn,
Geroffelsnaghele, note moscaten,
Galigaen, pumegarnaten,
Gingebere ende seduare,
Kanele ende meneghe diere ware,
Van lactuarien meneghe maniere,
Meneghe goede specie ende diere,
Ende van allen cierheiden een deel
Quam met scepe ane dien casteel.
Doe ghinc hi staen recht int suut,
Ende sach ten cantelen boven uut,
Daerwart sach hi die bogaerde staen,
Die heme dochten hebben bevaen
Slants ere milen lanc ochte mee;
Hi sach die wijngaerde neven die zee
So lanc ende so breet ende so slecht,
Niet en sach hi sonder wijngaert echt.
Doe ghinc hi staen ane die weste side,
Ende sach verre ende wide,
Daer sach hi tlant breet ende slecht
Gheerijt ende ghesayt wel [na recht];
So breet docht hem, daer hijt sach,
Tlant dat daer ghewonnen lach,
Dats heme also ghevoechlike
Dochte sijn tenen conincrike.
Doe ghinc hi bander side int noort,
Daer sach hi die rijclike poort
Ghevisiert harde wel.
Ane deene side die Orie vel
Van hoghen neder in die zee,
Wel .xxx. ghelachte ochte mee;
Daer was die Orie harde diep.
Die brugghe, die daer over liep,

Was al beset met cantelen,
Ende al ghemaect met quarelen,
Die goet waren ende diere.
Daer tenden over die riviere
Sach hi enen casteel staen ghevest.
Hi was altoes so wel bewest
Van spisen ende van riddren binnen,
Dattene nieman en mochte winnen.
Die scoonste mersch daer buten lach
Ende die beste die hi nie sach,
Wel tien milen lanc neven die zee,
Ende twee milen breet ochte mee.
Daer tenden was .I. groot wout,
Daer stont in harde scone hout;
Menech scone boom daer binnen stoet,
Daer was van meneghen voghele broet.
Maer daer broeden alre meest
Haveke ende valken in [tforeest],
Die meneghen heigher [ende odevaer]
Dicke brachten sijns [lijfs in ghevaer].
Daer die ionchere dit, [als hi mach],
Ende daer toe menech ander ghesach,
Prijsde hi tlant goet ende rike.
Heme dochte staen ghelachlike
Die casteel te menegher dinc.
Dus corte sinen dach die ionghelinc,
Dat heme niet en vernoyde die stonde
Dies het quam ten avonde.
Doe ghinc hi van den torne neder
Ende keerde ten palayse weder.
Daer beette hi neder vore die dore,
Ende liet sijn swart ors staen daer vore,
Ende ghinc int palays. Daer vant hi echt
Die taflen scone ende wel gherecht;
Daer was echt ghedient wale
Tallen taflen in die zale
Van allen dies sijn herte gheerde.

Hem en mesquam niet noch en deerde,
Sonder ene dinc allene,
Dat hi creature enghene,
Die hadde lijf, mochte ghehoren
Noch sien; dies hadde hi toren.
  Alse die taflen waren op ghe[daen],
Ghinc hi ten viere sitten saen
Op enen rijcliken tapijt,
Ende alst heme dochte slapens t[ijt],
Sach hi risen twee candelaren,
Die beide van finen goude waren;
Met tween stallichten bernende cl[aer].
Si ghinghen vore, ende hi volghede n[aer],
Tes sine te bedde hadden bracht,
Daer hi op lach den andren nacht;
Doe keerden si beide weder.
Ende hi ghinc te handen sitten neder,
Ende begonde hem tonscone,
Ende sine cleder ute te done;
Ende alse hi heme soude decken,
Ende tcovertoer te hemewert trecken,
Wardet daer binnen donker saen,
Ende die ioncfrouwe quam ghegaen,
Die hi wel ontfinc, ende dede
Algader sinen wille daer mede.

FRAGMENT VII.

. . . .
. . . .
„Neven der side van der zee
Twee grote dachvaerde ofte mee.
Teerst loopt soe bi Marberoen

Daer rudders wonen, [die] gherne doen
Mijn ghebot ende te minen dienste staen.
Dien casteel hevet van mi te lene ontfaen
Arnoud, die sonen heeft vive
Bi Beatrisen sinen wive,
Staerke ridders ende grote.
Sulctijt comen die galiote
Bi der zee ofte uutlaghen,
Die met rove hem bejaghen:
Die vanct hi met crachte ende bint,
So dat hise mi ghebonden sint.
Dan lopet die Ore bi Orac
Ende bi S[uscis] ende bi Cyrac
Neven berghen ende neven roken.
Soe hevet binnen haren lope be[lok]en
Hondert castele ende meer;
Dan doet soe haren wederkeer.
Alsoet hevet ghelopen al,
Hier [i]n de zee doet soe haren val.
Nu weet[t]i dat water heet die Ore,
[Ende die casteel hetet Chiefdore].
Hovet van Ore bediedet dat
(Nu mach ment in dietsce verstaen te bat),
Om dat hier die Ore beede doet,
Springhet ende vallet in de zeevloet,
So es de casteel Chiefdore gheheten.
Nu moeti minen name weten:
Melior es die name mijn;
Wildi vroet ende ghestade sijn,
Ghi sult van mi hebben groten scat,
Dat ghi nemmer en begheert bat,
Indien dat ict te voren weet,
Het en sal u sijn ghereet,
Bi dien dat ghire pinet om niet
None penst hoe ghi mi siet,
No nemmer en doet ghene laghe
Totien termine, tote dien daghe,

Dien ic ghesprac ieghen mine man,
Daer al mine ere leghet an."
— „Vrouwe", seiti, „als helpe mi God,
Men mochte mi houden over sot
Ende over argher dan .I. dief,
Verriedic dus mijn soete lief."
— „Dese [rede ver]draghet [nu]; echt
. . . .
. . . .
Uwe dachcortinghe morghijn:
Of ghi wilt varen in rivieren
Of bersen int wout ten wilden dieren?
Ghevallet dat ghi kieset die jaghet
Ende u die herte daer toe draghet,
So sal ic u segghen hoet steet:
Morghin als ghi sult sijn ghereet,
Na etene, sal men u te voren
Bringhen den alre scoonsten horen,
Dien ghi nie saghet, suldi segghen;
Dien sal men up die tafle legghen.
Dien voert met u als ghi wech ridet;
Ende als ghi die mersce lidet,
So set den horen aen uwen mont,
Ende blaester mede, als ghi wel cont;
Dan suldi sien die honde comen,
Als si den horen hebben vernomen,
Die snelste, die ghi noyt saghet,
Ende goet ende nuttelijc ter jaghet,
Honde, bracken ende siesen.
Wildi ooc die jacht [niet] verkiesen,
Ende ghi in rivieren wilt riden,
In ene camere hier besiden
Staen haveke, valken, spoerwaren;
Ende als ghi u wilt merghen varen,
Daer nemet als vele als u voghen,
Daer moghedi af sien scone vloghen."
— „Vrouwe", seiti, „mi ghelievet meest

Dese eerst[e] waerf int foreest
Mi te merghene metten honden,
Dat ic mi daer te bet wille beconden."
Dit dochte haer goet, dat seit soe.
In slape worden si beede doe,
Soe in sinen arem ende hi in de hare.
Ic dar wel segghen openbare
Dat haer negheen die tijt vernoyt
No nemmermeer en hadde vernoyt,
Al hadde die nacht langher gheduert;
Want die minne [es] so [ghe]natuert,
Datter ghene mate dochte toe.
Die nacht leet ende [s]morgen[s] vroe,
Als die sonne op was ghegaen
Ende hi sine cleder aen hadde ghedaen,
Na etene, brocht men hem den horen
Alst hem was gheleit te voren,
Dien . . . .
. . . .
. . . . ghecoppelt te samen,
Bracken, siesen ende winde,
Ende alle so swart, dat dien kinde
Vele te meer wanhaghede dies.
Daer quam een groot hont, een lanc sies:
Hi hadde om den hals sijn
Enen halsbant claer guldijn.
Die rinc entie cnoop daer ane
Costen groot goet na minen wane.
Den enen haddi neven hem in hant
So langhe datti een spoor vant
Dat hadde ghemaect een everswijn,
Dat out wel vier jaer mochte sijn.
Dien volghedi metten slaghen
Beede in boscagen ende in haghen,
So langhe dat hi porrede wilt.
Dien sies, dien hi bi der leisen hilt,
Dien liet hire te handen toe;

Die grote honde ontcoppeldi doe.
Daer mocht men hebben scoon iacht ghesien.
Die honde saghen den ever vlien:
Daer was ghebielt so menechvout,
Dat [ghescal] vervulde al thout.
Die ever mochte niet ontgaen.
Twee snelle honden verliepene saen
Ende velden ter eerden in een dal.
Dien ever gaf hi den honden al.
Dit was sdaechs sine merghinghe,
Sijn spel ende sijn dachcortinghe.
Ter herberghen keerdi weder doe;
Maer hi verloos, hine wiste hoe,
Alle die honde, sonder .II. winde,
Die bleven altoes metten kinde,
Dat hem te min vernoyen soude,
So waer hi wandelen woude.
Die jonghelinc at ende dranc ghenoech
Alles, dies sijn herte ghedroech.
Achter etene hi te bedde ghinc:
Daer quam die joncfrouwe, die hi ontfinc
Vriendelijc ende met soeten spele.
Si loeghen ende si spraken vele
Ende dreven haer werelt onder heme,
Als den jonghen wel gheteme.
Die hadde ghehoort hare rede,
Daer soe hem die nacht corte mede,
Die[n] grote[n] sin, die grote wijshede,
. . . .
. . . .
Dat selve hebbic te lanc
Van minen lieve ende anders niet.
God, die alle dinc voorsiet,
Hi moete gheven, dat mi die soete
Haer minne wederdeelen moete,
Als die joncfrouwe dede den kinde,
Dat soe met herten minde.

Parthonopeus hadde bliscap groot;
Te sprekene van hem slaet mi te doot.
Hine sach sijn lief neghenen tijt;
Maer hi hadder mede groot delijt,
Groot amours ende groot spel;
Van den minen hebbic niet el,
Sonder allene dat ict scouwe.
Hi hadde bliscap, ende ic rouwe.
Parthonopeus was aldaer
Met groter bliscap wel een jaer,
Dat hire binnen niet en droevede.
Hi hadde van al dat hem ghevoeghede:
Hi hadde goede jacht te[n] dieren,
Ende goet ghebeet in rivieren.
So setti sinen sin aen dat
Dat hi alle vriende vergat,
Sine moeder ende sinen vader,
Daer toe sine maghe algader,
Ende hi om ghene dinc ne achte
No bi daghe no bi nachte,
Sonder der ghere die hi minde;
Ende sine vogle ende sine winde,
Daer mede haddi sinen wille so wel
Dat hi begheerde gheen dinc el.
  Alst quam ten ende van den jare,
Wart hi peinsende haer ende dare,
Ende peinsde wanen hi was gheboren.
Doe alre eerst quam hem te voren
Hoe gherne hi sijn oom soude scouwen.
Snachts teldijt der joncfrouwen
Ende bat orlof te lande te vaerne.
„Jonchere", seit soe, „dat doe ic gaerne:
Ic love wel dat ghire vaert
In dien dat ghi hebt te mi waert
Altoes gherechte minne,
Dat ghi in uwe herte binnen
Ne doet el ghene vrouwe

Ende ghi mi hout rechte trouwe.
Vrankerike heeft uwer hulpen noot."
. . . .
. . . .
„Ende Bloys es in allen siden
Beseten ende u ander borghe.
Daer es van binnen grote sorghe.
Daer suldi vinden meneghen viant
Ende in werren algader tlant.
Nu weest lustich ende ghestade,
Ende vaerter toe bi minen rade.
Sijt goet ten spere ende ten scilde,
Goet ende hovesch ende milde.
Pinet om ere ende om doghet.
Sijt wel ghesedet, daer ghi moghet:
Groetet al die liede minlike.
Ghevet goeden ridders mildelike,
Dat si u wesen van herten hout.
Ghevet hem selver ende gout:
En sorghet niet wanen tcomen sal,
Ic saelt u selve doen hebben al.
Ne weest uwer spraken niet te diere,
Sijt omoedich ende goedertiere
Jeghen rike ende jeghen aerme.
Hout altoes in u bescaerme,
Aldaers behoevet, die Heleghe Kerke,
Eret papen ende clerke;
Dan sal u hout sijn God Ons Here.
Bi siere hulpen sal u ere
Ende u prijs te meerre wesen.
Echt biddic u boven al desen
Dat ghi nemmer so dom ne sijt,
Dat ghire raet toe soeket voor tijt
No lust, hoe ghi mi moghet scouwen;
Want het soude u sere rouwen.
So wiere u toe gave raet,
Ic segghe u wel, hi riede u quaet.

Noch biddic u ene ander bede:
Als ghi daer hebt ghemaect vrede,
Ne merret niet langhe in Vrankerike,
Maer comet te mi sekerlike
Door minen wille ende uwe vrome.
Ghi sult mi sijn willecome."
„Vrouwe", seiti, „ic hebbe wel verstaen,
Hoe dese lesse es vergaen,
Ende wel vernomen dit sermoen.
Ic soude node pine doen
No poghen, hoe ic u mochte sien.
Ic sal emmer bliven in dien
Dat ic sal volghen na uwen rade."
. . . .
. . . .
Began hi reeden sine vaert,
Te vaerne te Vrankerike waert,
Want hi hadde groot toeverlaet
Ter ghere, die hem gaf den raet.
Jeghen avont hi te havene reet.
Daer vant hi sijn scip staen, God weet,
Dat hem die joncfrouwe daer sinde.
Hi scepede sijn ors ende sine winde.
Bi den ganghe hi ten scepe ghinc;
Binnen den scepe vant die jonghelinc
Een bedde ghemaect sachte ende wel.
Doe ne wisti wat beghinnen el,
Maer hi ghincker up ligghen slapen.
Doen ghinghen te seile die seilcnapen
Enten roedere die stieren[s] plach;
Diemeer hire negheen en sach.
Si traken tseil boven hooch
Ende tscip metten winde vlooch,
Was die wint staerker, was hi cranker.
[Bin] .XL. daghen scoten si den anker
In die Oire, doet men mi verstaen.
Doe ne mochte dat scip niet vorder gaen,

No dat, no gheen als groot.
Doe bewaerden si den boot,
Daer een rikelec bedde was inne
Sachte ghemaect ende wel bi sinne.
Daer leiden si op den jonghelinc.
Dat dunc mi een vremde dinc,
Dat hi niet ne wart ontwake.
Hi was ghevoert al met ghemake
Sonder vernoy ende toren
Bi Bloys, danen hi was gheboren.
Ende als hi up tlant was ghegaen,
Wart hi in wake ende sach staen
Sijn paert ende sine honde op tlant,
Ende sach dien boot keren te hant;
Nochtan dat hire niemen sach,
Die stierens of die roeyens plach.
Die boot ghinc neder in die Oire.
Doe jammerde hem om Melioere,
Daer algader lach aen sijn raet,
Sijn hulpe, sijn troost, sijn toeverlaet;
Ende waert pensende in sinen moet,
Gave hem God aventure goet,
Teerst dat hi mochte met ere[n],
[Soudi naer Chiefdore] wederkeren.
. . . .
. . . . [twaelf paerden]
Met groten laste ende met swaren,
Die alle ravenzwart waren
Ende scone, dat segghic u over waer.
Hem volgheden twaelf garsoene naer,
Ghecleet met purper ende met siden.
Daerna sach hi enen ridder riden,
Edelijc ghedaen, starc ende stout;
Diemeer was hi grau ende out;
Scone was hi van allen leden.
Als tkint quam aen hem ghereden,
„Jonchere", seiti al overluut,

„Bi mi ontbiet u groot saluut
Mijne joncfrouwe Melioer, die u hevet
Vercoren voor alle dinc dat levet;
Soe ontbiet u hare minne
Ende trouwe met ghestaden sinne.
Soe bidt dat ghi om haer peinst
Ende ghene lust daer toe en veinst
Hoe ghise ghesiet voor dien dach,
Dat tuwer ere wesen mach;
Want het soude u sere rouwen.
Ic raed[t] u ooc met goeder trouwe[n]."
„Here", seiti, „sijt willecome.
Om onse ere, om onse vrome
Sal ic poghen spade ende vroe.
God selve ghestarke mi daer toe
Ende jonne mi des dat ic die soete
Voor tijt niet ne scouwen moete."
„Jonchere", seiti, nu wilt ontfaen
Die somers, die hier gheladen staen
Beede met selvere ende met goude.
Of ghi wilt hebben hare houde,
So pijnt u emmer te doene wel,
Ende hebt sorghe niewer om el
Dan om joesten ende tornieren
Ende andersins in ghere manieren.
Pijnt om ere ende om doghet
Ende prijs te hebbene, daer ghi moghet.
Soe ombiet u dat ghi niet
Rudder [en] wert, tes ghise siet,
Ende ghi weder comet te hare
Ende ghise nemet openbare.
Dat es bedie dat soe dies gheert,
Dat soe u selve wilt gorden tsweert,
Ende soe u ridder maken wille."

. . . .

„God moet u behouden tleven,
Ende moet u hulpe daer toe gheven,

Dat Vrankerike blijft in eren,
Ende ghi sniemen moet wederkeren."
Bin desen hi hem omme wende
Ende sciet wenende van den kinde.
  Doe namen orlof die garsoene
Ende troostene emmer wel te doene
Ende hi sinen lieve trouwe hilde,
Ende hi hovesch waer ende milde,
So dat hi goeden prijs ontfinghe.
Daer nam elc orlof sonderlinghe
Ende voeren danen si comen waren.
Doe waren si altehant ontfaren,
Dat hire ghelosede, hine wiste hoe.
Die someren dreef hi voor hem doe,
Die te Bloys den wech aennamen,
Ende als si voor die poorte quamen
Ende die poortwerder sach dat goet,
Wart hi peinsende in sinen moet
Dat God daer selve hadde ghesint;
Maer als hi verkende tkint,
Met groter bliscap hijt ontfinc.
Het dochtem wonderlike dinc,
Ende liep tsier vrouwen ende seide hare
Dat haer sone comen ware.
Doe ghincse jeghen hem haestelike
Ende ontfinkene blidelike
Haren sone, dien soe te voren
Sonder wanc waende hebben verloren.
Van groter bliscap weende soe.
In haren armen nam soene doe:
Wel moederlike cusset soene,
Als soe wel sculdech was te doene.
Van groter bliscap ne sprac soe niet,
Als van jammere dickent ghesciet.
Al swighende dede soene saen
In ene camere met haer gaen,
Ende deden sitten neven hare

Ende began hem vraghen harentare.
Soe vraghedem wat hem hadde ghewerret,
Dat hi so langhe hadde ghemerret;
Ende teldem [dat] beede gader
Die coninc sijn oom ende sijn vader
Doot waren, als hem was gheseit.

FRAGMENT VIII.

Beede van Milane[n] ende van Pavien,
Die van Geneven ende van Pisen:
So wat rudder was van prisen,
Die goets lijfs was [ende] onvervaert,
Hi trac te Vrankerike waert
Om die doghet ende om die hovescheit,
Die van Parthonopeus was gheseit.
Hier binnen so was dach ghenomen,
Dat tvolc te wighe soude comen
Eens disendaechs [ende] die coninghe bede;
Dies daden si beede sekerhede.
Doe moesten si wachten na dien dach,
Daer grotelike haer ere aen lach.
Doe sende die coninc van Vrankerike
Sine letteren overal in sijn rike,
Den ertscenbisscop van Canasien,
Tallen bisscoppe[n], tallen abdien,
Dat si in hare ghebede baden,
Dattene God door sine ghenaden
Moeste ghesterken entie sine
In den wijch ieghen die Sarrasine;
Ende omboot hem, dat si souden
Den wijch op tvelt voor Cakers houden.
Alle gader sijt gherne daden,

Ende lasen over hem ende baden.
Dat was daerna bor langhe,
Eens maendachs vroe ter zonne opganghe
Sornagur te Ghisors binnen was.
In enen bogaert op tgras
Was hi gheseten in die scade,
Ende hadde gheroepen tsinen rade
Wel .c. siere hoochster man,
Die ic al niet ghenoemen can.
Alle saten si ende zweghen,
Selve haddi thooft neder ghesleghen;
Doe hief hijt op ende sprac dese woort:
„Ghi heren", seiti, „nu hoort.
Morghen vroe, ter zonne opganc,
Sullen wi storm hebben sonder wanc
Ieghen goede ridderen ende coene.
Nu raet, ghi heren, ghi baroene,
Hoe men best [te] deser sake vare,
Ende men tvolc te rechte scare."
Een stic si allegader zweghen.
Die coninc Lomeer van Norwegen
. . . .
. . . . . . , ...
[Stont op ende sprac]: . . . .
„[Die Fransoyse sijn hier in haer lant];
Aen die orloghe connen si bet d[an wi];
Boven al desen hebben si
Met [hem] Parthonopeuse van Bloys
Den starcsten enten scoonsten Fran[soys],
Die noyt quam in Vrankerike.
Door sine doghet natuerlike
Die men aen hem hevet vernomen,
Es so groot volc totem come[n],
Dat sijs mee hebben dan w[i],
Ende connen bet aen dan wi; bed[i]
Bewanic nie wighes, so help [mi God].
Naest boot u die coninc scone g[hebot]:

Hi boot ghevult met scatte
.Cc. scrine; over al datte
Met pellele, met dieren ghe[waden]
.C. somere wel gheladen;
.C. mulen met sochten gan[ghe],
Spaensce, ende ghedaghet lang[he],
.M. ors goet ende snel,
.M. valken vlieghende wel,
.M. haveke scone ende groot.
Daertoe hi uwe[n] raetghevers bo[ot]
Coppe ende nappe harde vel[e],
Ende menech prosent van edel[en juwele].
Noch woudic dat ment had[de ghenomen],
Noch riedic, mocht daer toe [comen]
Datti dit selve woude bi[eden],
Dat wijs ons noch bet [berieden]
Ende nament; het es so scone!
Ende lieten hem hebben si[ne crone]."
Als hi dus hadde ghera[den te keren],
Een lettel zweghen si alle d[e heren].
Doe sprac mijn here Faburijn,
Een dalrescoonste Sarrasijn
Die in al there was te hant;
Hi was coninc in der Wenden lant.
„Here coninc", seiti, „wel hevet gheseit
Mijn here Lomeer, ende hovescheit:
Ten orloghe badi omme raet,
Mi dunct dat sine [redene] so [staet],
Dat hi raet te keerne weder
Tuwen lande, da[er] u neweder
No ere, no vrome leghet [an].
Ondanc hebbe die goede [man]. . . ."
. . . .
. . . .
„[S]ullen wi nu te . . . .
[O]nse ere vercoopen om have!
[H]i dede niet wel dier raet toe gave,

[D]at darric wel segghen overluut.
[W]i sijn van verren gheporret uut,
[N]u weten coenlike toe varen!
[E]nde doet besette[n] vro[e] die scaren,
[S]ullen wi met eren rumen tlant.
[W]i hebben hier so meneghen viant
[D]ie onsen lachter harde [begheren];
[W]i moeten ons in den [storm verweren],
[E]nde alghemenelijc bliven doot;
[W]aer souden wi vlien al quaemter noot?"
Doe sweech die coninc Faburijn.
Mettien sprac mijn here Maroijn,
[D]ie was in Dorcanien coninc.
„[I]n laet", seiti, „door ghene dinc,
[I]n saelt segghen openbare:
[S]ulke tale, als te prisene ware,
[H]evet gheseit mijn here Lomeer;
[M]aer ghi seght als een bacheleer.
[W]i sijn alle worden moede,
[E]nde hebben ghewallet in sewes vloede.
[D]ie Fransoyse sijn gherust wel.
[N]u, al ne vruchten wi niet el,
[Maer] dat wise soeken met onrechte,
[I]c segghe u wel ende verplechte,
[D]at wi ghenoech hadden te doene.
[Daer]toe sijn si starc ende coene,
[E]nde beter ten wapenen dan wi sijn,
[A]ls het wel laest wart aen scijn
[O]nsen volke, dat wi verloren.
[N]a dien dat ics can verhoren,
[E]nde na die vroetscap, die ic kinne,
[S]o radic wel bi goeden sinne
[D]at men dat scone ghebot neme,
[E]nde wi laten ghebruken heme
[H]aers lants met goede ende met minnen;
[W]ine connent met crachte niet ghewinnen."
Na deser tale stont op te hant

Die coninc Fursijn van Irlant,
[D]ie wel sprac in sijn latijn.
„Here Maroijn", seiti, „here Maroijn,
[G]hi hebt hier sulke tale gheseit,
[Da]t ic aen merke al hovescheit."
. . . .
. . . .
„Dat ghine begrijpt met dommen sinne,
Dat es quansijs: dese hevet gheseit
Wijsdom groot ende [dese] dompheit.
Nu merkic hier aen uwe woort
Dat die grauwe den iongheren hoort
Wijsdom segghen, dat hijs int herte
Toren niet hevet noch smerte.
Here Maroijn, twi en ghedinct u das:
Doe die coninc tsinen lande was,
Doe riedi hem nerenstelike,
Dit lant te winne ende dat rike.
Nu radi, dat hi wederkere,
Te lande weder, sonder ere;
Sonder allene dat hi neme
Scat ende have. Wat soudse heme?
Es dit u sin ende u wijsdoem,
Daer ghi af hout groten roem?
Doe die coninc van Vrankerike
Waende verliesen al sijn rike,
Ende hi lettel hadde van lieden,
Doe dedi scone ghebod ons bieden;
Nu es sijn hulpe groot,
Nu en gave hi niet dat hi doe boot.
Ic weet, heesscede men hem tsijn,
Hi souts vele te fie[r]re sijn
Ende overmoedech ende tonsachter,
Dus souden wi bliven in den lachter.
Die here Faburijn gaf goeden raet,
Dit eist, ende na dien dat staet,
Wi moeten comen int ghevecht;

Of [wi] recht hebben of onrecht,
Sullen wi dies te bloeder sijn?
Ic hadde liever, here Maroijn,
Goet te sine met onrechte,
In enen stride, dan bloot met rechte."
  Doe sprac die palesgrave Mares,
Sconincs rechtere, ende antwerde des
(Aen hem stont al sconincs raet,
Hi conste talen goet ende quaet):
„Here coninc", seiti, „nu hoort na mi,
Ende peinster omme: ja, ne saghedi
Dien gonen quaden loghenare
Van Norweghen, die dat mare
Maecte ende seide openbare,
Dat al Vrankerike ware
[Sonder andren heere dan alleen een kint]?"
. . . .
. . . .
„Ic rade wel bi goeden rade,
Dat wi nember dore enghenen prijch
Jeghen die Fransoyse en hebben wijch."
Dese raet ende dese tale
Bequam al den Sarrasinen wale,
Sonder allene Faburine
Ende van Irlant den coninc Furtine.
  Alse die coninc Sornagur hoorde
Mares raet ende sine woorde,
Ne dochtens heme no scone no goet.
Hi sach claerlike ende verstoet,
Dade hijt, dat hi ghelachtert ware;
Des en woude hi niet oppenbare
Sinen mannen ontdecken sijn ghepens,
Dat hi wandelde hare ende ghens:
Siere manne was vele, ende hi allene,
Ende vruchte dat hise alle ghemene
Heme onwillech maken soude,
Ende seide, dat hi volghen woude

Siere manne wille ende haren rade,
Ende hiet hen metter dagherade
There doen porren ende ghereiden,
Ende ghewapent die scaren leiden
Op den plain vore die borch te Cars,
Ende doen den Fransoysen wanen wars,
Daer soude al sijn die sameninghe,
So wie soet daer na verghinghe.
  Doe inde die coninc sine sprake,
Ende sciet van hen bi derre sake.
Tere cameren ghinc hi werdelike
Op een bedde ligghen droeflike,
Ende dede hem daerin beluken,
Daer hi sijns rouwen woude ghebruken,
Ende niet en soude sijn oppenbaer.
Hi wranc sine hande, hi trac sijn haer,
Ende dreef dat alre meeste seer,
Dat coninc dede noyt eer.
„Ay! arme", seit hi, „ellendech man,
Dat ic noyt lijf ghewan,
Ende mi Mares dus heeft ghelachtert,
Ende verraden ende gheachtert,
Bi valscen rade dien hi ghevet,
Ende hi al onghewillech hevet
Mine man ghemaect, ende benomen
Dat si te wighe niet en comen.
Nu willic staen van sinen rade
Voorwaert meer . . ., nu eest te spade.
Doe ickene teerst dede ane minen raet,
Was hi onwert ende quaet,
Een caitijf, eens dorpers sone,
Die luttel eren was ghewone.
Sinen dienst ic heme wel gout
Daer ic heme gaf so grote ghewout,
Eens dorpers sone, daer ic ave
Maecte enen palesgrave!
Mine hulde hi daer mede ghewan

Dat hi rovede op mine man,
Ende dede mi verstaen sekerlike
Dat si mi alle ghemeinlike
Niden ende haten toter doot.
[H]et was wel recht, si haddens noot;
[H]et es wel recht dat si mi haten
Ende vloken harde ende verwaten,
Dat ic so hoghe boven hen verhief
Enen verradere, enen bosen dief,
Die hen vernoy duet ende lachter,
Ende hare recht trect emmer achter;
Dies hen en heeft enghene hale,
Ende loopt op hen met siere tale,
Ende heeft beloken in sine hant
Arme ende rike ende al mijn lant,
Ende heeft bracht, bi minen ghedoghe,
Sine onwerde maghe so hoghe,
Dat si sitten in minen vesten.
Minen hoghesten mannen ende den besten
Daer heeft hi so ghevaren ieghen
Ende so ghenedert, dat si ne pleghen
Neghene tijtcortinghe, noch met honden
Noch met voghele, ten ghenen stonden:
Sine hebben spel noch dachcortinghe.
Daer si ooc comen ten ghedinghe,
Trect hi achter hare gherechte;
Des haten si mi wel met rechte.
Dus hebbic verloren hare houde
Bi mi, niet bi haerre scoude,
Ende bi den rade, die ghevet Mares,
Die hen van herten onhout es.
Dese heeftse te minen onghevalle
Arm ghemaect ende onwert alle,
Ende mi ooc arm al die ghelike.
Hadden si gnoech, so waric rike,
Haddic mi ane hen ghehouden.
Nu wetic wel dat si mi souden

Te minen eren hebben ghedient,
Ende mi gheweest ghetrouwe vrient.
Nu es met mi comen hier
Menech goet riddre, menech soudier,
Die mi wel half vreemde sijn;
Dore hen selven, ende dore tmijn,
Ende niet dore mi, sijn si hier comen.
Talreerst dat si hebben ghenomen
Hare leversoen, dan selen si
Willen hebben ghichten van mi;
Iedoch so wat so mi ghesciet,
Sijt vrome, sijt scade, sine achtens niet;
Sine levens niet tonsachter
Dore mine scade, door minen lachter.
Derre en es mi ooc engheen so hout,
Talreerst dat hi heeft sijn sout,
Hine sal varen siere straten,
Ende sal mi hier in dorloghe laten.
Lonic heme dese warf,
Hi sal mi echter, alse mi bedarf,
Ghehulpech sijn ghetrouwelike;
Maer lonic heme qualike,
Talreerst dat hijs hevet stade,
Sal hi poghen ombe mine scade.
Maer haddic mine man met mi bracht,
Die mi Mares heeft verwracht,
Ende icse te vriende hadde ghehouden,
Ic mach wel weten, dat si souden
Gherne setten lijf ende ere
Ende goet te wets met haren here;
Sone waric niet in derre noot:
Eer soudense alle bliven doot,
Eer si ghedogheden, dat men dade
Haren here lachter ende scade.
Nu heeftse die verradere doot
Ende ghemaect alles goedes bloot,
Dat si den tijt met ancste liden.

Sine hebben wat teren, noch wat riden,
Ende leven met groten sorghen;
Sine connen verwedden, noch verborghen.
So benoot icse alle liet,
Die vive en moghen den sesten niet
Ghewapenen, al droeghen si over een.
Si hebben verset lant ende leen,
Die woker hevet hen al ghenomen
Dat hen te vromen soude comen.
Hier omme eest dat si mi niden
Ende sijn mi onhout tallen tiden;
Hier omme si alle daghe spien
Hoe si moghen comen in dien
Dat si mi vernoy beraden.
Hets recht dat si mi gherne scaden,
Want icse hebbe ghevelt neder.
Maer quamic noch te lande weder,
Ende mi God behilde dat leven,
Ic soude hen smijns so vele gheven,
Dat si mi souden wesen hout,
Ende gheven hen in hare ghewout
Desen verradere, desen quaet,
Marese, die mi gaf den raet,
Te doene haren wille daer mede,
Alse hi te voren met hen dede."
  D[o]e sweech hi een stucke, ende began
[Te] pensene, alse een drove man,
[Ho]e hi heme best verweren soude,
[Da]t menne blode niet en scoude.
Hi kinde heme selven goet ende sterc,
Ende riep te hem enen sinen clerc,
Die oppenbare ende stillekine
Te sinen rade plach te sine.
„Vrient", seit hi, „du heves wel ghehoort
Mares raet ende sine woort,
Hoe hi heeft mine coene helde
So verbloot, dat si te velde,

Te wighe niet en willen comen;
Dus heeft hi mi mine ere benomen,
Dus heeft mi dese quaet verraden."
— „Ay! here", seit hi, „door u ghenaden,
En belghes u niet dat ic segghen sal,
Ghi hebt waer gheseghet al:
Alle gader so si[jn] wijs erre,
Die u bi sijn ende verre,
Dat ghi den dorpre hebt verheven,
Ende ghi hem hebt daer toe ghegheven
Ghewout boven uwe hoghe man.
Waendi dat hi u goedes an,
Ende hi u si van herten vrient?"

FRAGMENT VIII A.

Ende decte hem onder sinen scilt,
Daer hi met sorgen hem behilt.
Parthonopeus gincker op slaen,
Ende hieu daer af manech spaen,
Ende lieten te geere waren comen,
Ende gingen driven ende dromen
Met swaren slagen ende met sueren,
Dat hine niewerinc liet gedueren
No bi stane, no bi vliene.
Do had die coninc harde ontsiene.
Hi weec altoes ende dede hem tachter,
Ende vernam wel dat hi den lachter
Ende [scande] soude hebben, ende het saen
Met hem ten argesten soude vergaen.
Hem dochte doe wel sekerlike,
Dat Parthonopeus erstelike
Aldaer ierst togede sinen cracht,

Ende hi te voren te scerne vacht.
Dus leert die minne ende geeft
Den genen die der minnen plegt,
So geeft si cracht ende raet
Elken daertoe, dat hem staet.
Den riddere maectse cone ende vroet,
Ende geeft heme reyne moet;
Si leert hem doget ende hovescheit,
Ende doet hem scuwen alle dorperheit.
Scone vrouwen, die niet en minnen,
En mogen nemmer prijs gewinnen:
Hets recht wel dat sijs plegen.
Oec hebbic selve lange gedregen
Ende drage noch int herte binnen
Ene wonde van sulker minnen,
Die mi in dinde sal verslaen,
Ende doch benic hare onderdaen,
Als hare gevangene ende knecht.
Souse mi lonen na mijn recht,
Si soude mijns hebben genade,
Ende staen een deel in minen rade.
Gi heren, dor God, vernoyt u niet,
Dat ic binnen derre avonturen yet
Van mire minnen hebbe geleit.
Gi hebt wel gehort hoemen seit:
Daer seer, daer hant; daer lief, daer ogen.
Altoes pinsic ende poge,
Hoe ic bi enegen treken
Dicke van der sueter spreke.
Parthonopeus sloech menegen slach,
Dien Sornagur wel sere onsach:
Hine waende vor hem niet lange staen.
Alsen Mares sach dus ontdaen
Ende van den live dus staen in noet,
Ende sinen anxt wesen groet,
Daerne Parthonopeus sochte,
Sorgede hi dat lich[telijc mochte]

Te lange merren o . . . .
Sorcursen dor sin . . . .
Sijn teken riep h[i] . . . .
Met luder stimmen . . . .
Dan hine sach . . . .
Die di . . . .
Daer hijs [dick] met hadde beraden.
Hare cappen si te hant afdaden,
Ende hadde haerre bare swert ge[reet].
Mares op Parthonopeus reet,
Als die gene die ergeren wilde.
Opten rant van den scilde
Sloech hine enen groten slach.
Als dattie coninc Sornagur sach,
Vele lude riep hi: „Laet, Mares!
Du wets wel hoet gesekert es.
Dor rechter trouwen manic di,
Also lief als di onse ere si,
So begef deser overdaet,
Die sere jegen onse ere gaet:
Laet ons houden ons sekeringe."
Mares seide die hoge scalckinge:
„Here", seit hi, „dat en mach niet [sijn].
Ic sal nu doen den wille mij[n].
Dan latic niet, wien lief of [leet],
Dor enegen trouwe of dor [eet],
Ic sal u looscen nu teser tijt
Uter groter noet, daer gi in sijt."
Als die dusent Fransose sagen,
Die ter plaetsen gewapent lagen,
Pongerden si in de Sarrasine.
Daer quam Fursijn met Faburine.
Twe coninge de plaetse hilden
Banderside met dusent scilden,
Ende pongerden te haren here,
Die hem mesliet ende clagede sere.
„Edel heren", seit hi, „dat ons Mares

Dus heeft gelastert, ic mane u des,
Dat gine slaet of gine bevaert,
[Ende den verra]dere niet en spaert."
[Si seiden: „ger]ne", ende dadens pine
. . . . die Sarrasine
. . . . . . [m]et haren swerden
. . . . se ende weerden
. . . . jegen die Fransose vach
. . . .
. . . had . . . . . . man
Die halsberge al hebben an
[Dan] die Fransose hadden daer,
Dat was kinlijc ende openbaer.
Dus geviel dat Mares vinc
Parthonopeus den edelen jongelinc;
Maer het cochte menech man eer.
Der onser ware daer bleven meer
Verslegen, en had gedaen de nacht:
So sere waren si verhacht.
Sire sekeringen hi niet en vergat.
Sornagur op een ors gesat,
Ende vor verbolgen op de sine,
Als hem somen wart in scine.
Hi deder onder scade groet,
Ende hi slogere vele te doet.
Parthonopeus, die jegen hem vacht,
[Riep] hi vele binnen der nacht,
[Ende] sorgede dat sine souden slaen,
. . . . .e verradenesse had gedaen.
Hi riepen vele ende sochte,
Maer als hine niet vinden en mochte,
Hilt hine seker over doet:
Dies haddi anxt ende sorge groet.
Het was so donker, dat si niet
En conden gesien, ende there saen sciet.
Doen keerden weder die Fransose
Met groten rouwe te Pontoise.

Parthonopeus hare jonchere
Rau hen utermate sere.
Nu en conde geweten Sornagur,
Waer hem Parthonopeus ontvoer:
Dies haddi int herte groten rouwe.
Nu mogedi horen groten trouwe:
Hi dede hem onder die Fransose,
Ende vor met hem al te Pontose,
Als een die te hem behorde.
Daer vernam hi ende horde
Groet seer om den here van Bloys
. . . . hi ende sprac Fransois
. . . .
Ende bete neder vor die zale,
Ende liet sijn ors daer vore staen,
Ende micte wiet soude ontfaen.
Hi ginc op ende geninde hem das,
Also gewapent als hi was,
Dat hi in sconincs camere ginc.
Daer sachi om den jongelinc
So groet seer den coninc driven,
Dat u nieman mocht gescriven.
Hi sachgene dicken in ommacht
Vallen dicke in der selver nacht,
Ende alle die gene, die met hem waren,
Hande slaen ende sere mesbaren.
Elc hadde bi hem den rouwe so groet,
Ende al om Parthonopeus doet,
Dat si den coninc hare here
Niet en troesten van haren sere,
Dat herde tsinen onwille was vergaen,
Ende hi was bleec ende ongedaen.
„Ay arme!" seit hi, „goede neve,
Hoe leet es mi dat ic nu leve,
Sider dat ic hebbe u verloren.
Nie en wart so soete man geboren,
Soe goet, so scone, [so] wel gemaect,

Ende alre doget so wale geraect,
Als gi waert van uwen ouden.
Ay God! hoe loeslike was gehouden
Tvelt van dien verraderen heden,
Diet begonnen ende bereden,
Daer ic dus bi bedrogen was ende ben;
Ya en hebbense al versworen hen,
Die coninge die mi heden sworen.
Dus beriet Sornagur te voren,
Die valsche verradere di[e] quaet es.
Nu wetti wel ende sijt gewes,
Dat quaet die wet es die hi heeft,
Ende valsche trouwe die hi geeft.
Valschelike heeft hi gelogen:
Dus comt dat ic ben bedrogen."
  Sornagur [hevet dese wort]
Ende dese clage wel gehort.
Hine mocht den lachter niet gedogen,
Diemen hem sprac vor sinen ogen.
Sijn hoeft ontwapendi te hant,
Ende nam tswert bi den orde in de hant,
Ende liet den appel neder hangen:
Dus quam hi vor den coninc gegangen.
Dor genade ende dor vrede
Dede hi dese omoedichede,
Ende viel den coninc te sinen voeten
Met sconen worden ende met soeten.
„Here coninc", seide hi, „genade dor Got!
Met minen live doet al u gebot.
Siet hier, mijn swert hebbic getrect,
Mijn hooft hebbic u gerect,
Nu doet uwen wille met mi.
In welken soet comen si
Met Parthonopeuse uwen neve,
Of hi doet si of hi leve,
Dan en es bi gere dinc gesciet,
Die ic daer toe dede ofte riet.

Ic ben gereet, mocht u genogen,
Ens uwe man over een drogen,
Te done mine onsculdenesse,
Ende to dogene sulc vonnesse,
Mocht sijn bi uwen love,
Alsmen sal vinden in uwen hove,
Comet te vromen of te scaden.
En wildijs mi oec niet gestaden,
Siet hier mijn swert, richt over mi,
Also alst u bequamelijc si."
Die coninc nam bi der hulten tswert.
„Na dien", seit hi, „dat gi dus geert
Ende met oetmode hier comen sijt,
Al dragic tuwert groten nijt,
Ic wille gerne [wesen] genadech.
Al waerdi vele meer mesdadech,
Mi donke wel an u gelaet,
Dat gi sijt onsculdich derre daet,
Ende u int herte e[s vele l]eet
Onse scade ende [onse] leet."
Doen antworden die Sarrasijn:
„Her coninc, gi moget wel seker sijn,
Ende nu wel gelovet dies,
Dat mi vele leet es u verlies,
Ende ic herde ben verraden
Tonsen lachtere ende tonser scaden.
Nu hort, ic seg u die mi verriet.
Al dunket u lanc, en vernoye u niet,
Mi heeft verraden een mijn knecht,
Die wel gewracht heeft na recht;
Want het was een dorpers sone,
Ende dede als dorpere es gewone,
Dats die oude grave Mares,
Die hoge bi mi getreden es,
Die ontwaert was ende harde quaet
Eer icken dede ane minen raet.
Hi was oec scalc in allen s[aken],

Beide in dienste ende in sp[raken]:
Omme mine vrome pogede hi.
So soete was hi jegen mi,
So oemoedich, so gemate,
Dat icken maecte mijn drossate.
Doen wart hi minen mannen vreet,
Ende dede hem vernoy ende leet,
Ende crincte tgerechte van den lande,
Ende dede hem lachter ende scande,
Menege overde ende scade,
Ende seide, het ware bi minen rade.
Hier bi maecte hi mi onthout
Al mine liede jonc ende out.
Als ic der waerheit al gelie,
Har negeen en was so cone nie,
Dat hi mi oyt van heme seide
Sonder ere ende hovescheide.
Dat hise wrogede ende was hem fel,
Dat prijsdic ende bequam mi wel.
Over vrint en haddic el gene
Mire man sonder hen allene,
Ende gaf hem een edel wijf,
Dies onwert [wa]s sijn bose lijf.
Dus maectickene palensgrave,
Daer mi lachter es comen ave.
Heden, alse hi soude plegen
Mier eren, heeft hi vort gedregen
Minen lachter, so dat ic bi hem
Valsch verradere gescouden ben:
Dies benic erre ende harde onvroe.
Edel coninc, ocht comen es soe,
Dat die grave van Blois verslagen si,
Richt u te hant over mi,
Ic give u op lijf ende lede,
Te doen al uwen wille daer mede.
Over dat verlies nem dese gave:
Enen coninc over enen grave.

Wildi mi oec laten leven,
In wille u nemmermer begeven,
Ende werde u man eygenlike,
Ende wille u emmer getruwelike
Dienen in Parthonopeus stat,
Ende sekeren ende giselen dat,
Also gelijc alst daertoe staet.
Dor God nu hebt goeden raet."
Doen antwerde die coninc van Vrancrike
Sornagure wel soetelike:
„Ic en gere", seit hi, „geen ander wrake,
So hoe comen si die sake,
Maer dat gi wert mijn gelijc man
Ende met trouwen wese dan,
Sonder beraet ende sonder wanc."
Dies wisten sine man danc.
Alle die horden dese tale
Prijsdens Sornagure wale,
Ende seiden, hi ware lovelijc
Ende in sire wet wel redelijc,
Ende onsculdech van derre daet:
Dat ware kinlec an sijn gelaet.
  Doen dede Sornagur die soene,
Die hi selve boet te doene.
Sine manscap die coninc ontfinc.
Do was hi comen te hoger dinc.
Alse die soeninge was gedaen,
Die heren ontwapenden hem saen,
Ende die coninc beval den heren,
Dat si souden dienen met eren
Sornagur, dies wert was wale,
Ende plegen sijns met scoender tale,
Met smekingen ende met spele.
Si dadent, maer dies en was niet vele.
Ho soude ieman met andren mogen
Bliscap hebben ende hogen,
Die selve had int herte toren?

Om Parthonopeus, die was verloren,
Hadden si alle so droven sin,
Dat si plagen Sornagurs te min.
Dies nachts waren die Fransose
Met groten rouwe binnen Pontose,
Met groten wenne, met groter clage.
Smorgens vroech metten dage ......

FRAGMENT IX.

. . . .
Ende seide hoe gherne hi saghe
Sine vriende ende sine maghe,
Die zere van hem verdroevet waren,
Ende bat, dat hi moeste varen
Een stic tsinen vrienden weder.
Van desen woorde ontsanc haer neder
Haer herte ende soe versuchte.
„Minne”, seit soe, „hoe zere ic vruchte
Dat ghi tonsen vernoye vaert,
Ende sult mesdoen iet aen die vaert!
U moeder salre u spanen toe
Ende pine doen spade ende vro[e]
Hoe soe u mach bringhen in dien,
Dat ghi mi selt sonder orlof sien;
Want soe wel waent over waer
Dat ghi altoes sout wesen daer,
Of ghi ghebraect mijn ghebot.
Soete minne, ghenade door God!
Ende peinster omme, wel soete vrient,
Dat ic dies niet en hebbe verdient.
Ic biddu, oft so comen si,
Dat ghi sceden wilt van mi,

Slaet mi te doot, dat es mi sachter,
Dan ghi mi doet ter werelt lachter.
Ghi moghet wesen sekerlike
Al uw daghe in Vrankerike,
Ghine wilt selve, dat ghi keer
Te mi ne dorst doen niet eer.
Dat verlies waer mi wel groot;
Maer dadijt dat ic u verboot,
Ende daer mede scede onse minne,
So waer ic doot in allen sinne.
Meer dan sterven waer mijn leven:
Dan soudic suchten ende beven,
Vele bidden sonder ghenaden,
Ende sijn buten alle[n] raden.
Alre bliscap soudic derven,
Ende alle daghe levende sterven,
Ende hebben emmer wers na quade,
Van morghens vroe tote avons spade.
Minen lichame soudic verwaten,
Mine herte vloeken ende haten,
Vele soudic peinsen ende waken,
Met cranker hopen langhe haken."

. . . .

„Nacht ende dach ende alle tijt.
Dus ghedaen spel ende delijt
Heeft die gone, ende sijt ghewes,
Die mesdadech van minnen es
Ende also mint als ic minne,
Ende ghestade es van sinen sinne.
Sceedi van mi, dats mi ghereet,
Ende soude ghedoghen dit grote leet.
Als lief haddic in die helle te [sine].
Nochtan wetic dat sulke pine
Ende sulc torment es in der hellen,
Dat ment niet en mach vertellen;
Maer mi soude doen vele onsachter
Dit ghesceet ende dit lachter,

Wel soete vrient, al es de boose;
Van dien anderen comt mere no[ose].
Nu es u moeder, die wel waent
Dat die duvel si die u spaent,
Ende elfs ghedroch al dat ic doe,
Ende salre doen haer macht toe
Hoe soe sal moghen doen dat ghi
Bet sult ghelooven hare, dan mi;
Dat es dat ic sorghe sere,
Ende duchte, dat, bi desen kere,
Onse minne ghestoort sal sijn;
Temeer es [si] in therte mijn
So gherecht ende so gheware,
Dat ghire niet dorst sijn in vare."
„Vrouwe", seiti, „dies es gheen noot,
So help mi God, die mi gheboot,
Dat ne mochte niet ghemaken
No man, no wijf bi ghere saken,
No bi trooste, no bi rade,
Dat ic meer ieghen u mesdade.
Daer ic dus sta in uwen sinne,
Ende ic dat weet ende verkinne,
So waer mijn vals[c]heit [alte] groot,
Soudic u bringhen in sulker noot,
Ende maken ave beede mi ende u
Der bliscap die wi hebben nu.
Hoe mochte mi iemen dat ghera[den],
Dat so grotelec tonser scaden
Ende tonsen lachter soude ghedr[aghen]?
Nemmer en dorsti dies ghewag[hen]."
. . . .
Dat hise no helst no cust,
[N]o haer no weder spelens lust,
Ende niet ne slapen bin der nacht.
Smorghens Parthonopeus als hi heeft gheacht,
Na etene, ghinc hi ter havene waert,
Te ghereedene ieghen sine vaert;

Den wint en haddi niet goet daer toe;
Na betren moesti beiden doe.
Des nachts ghelancti sijn sermoen,
Ende hiet hem emmer wel doen,
Ende hise niet saghe voor tijt:
Het soude hem rouwen, dadijt.
Al dat hem bat die ioncfrouwe
Sekerdi hare ende gaf sine trouwe.
Bin dien quam eens avonts spade
Een groot wint ende ghestade,
Doe ghinc te scepe die ionchere;
Hem iammerde wel sere.
Wat mach icker af tellen langhe?
Dat scip ghinc met snellen ganghe,
Te Gisors si sciere waren
Sonder enech vernoy ghevaren;
Van daer voeren si te Bloys waert.
Goeden wint hadsi [op] die vaert,
Tes si quamen te Bloys aen tlant,
Daer hi met sier moeder vant
Die hovesce entie scone ioncfrouwe,
Die hi ghegheven hadde sijn trouwe.
Van sier comste was soe in hoghe.
Hem allen wondert hoe hi moghe
Varen ende keren sonder toren.
No t[i]er vaert, no daer te voren
Sone hadden [nie]man ghesien
Hem selven, no sijn scip, tote dien
Dat men[ne] te Bloys aen tlant vant;
Maer hovescelike voer hi ende quam.
In al tlant wart mare,
Dat Parthonopeus comen ware;
Tote hem quam haestelike
Die coninc selve van Vrankerike,
Ende alle die hogheste sijnre heren,
Die hem alle ontfaen met eren,
Ende sien hem aen met bliden oghen.

Scoon ghelaet can hi wel toghen,
. . . .
Dat hi [teeren trac] diere toe dochte
Ende de [ghevaren om] hem sochte;
Sulc es [mede] weert dat hi [m]ere
Altoes [h]a[ve] ende eere.
Die goet [sijn] die doet hi goet,
Die boose tert hi onder voet,
Die quade, hi mint die quaden
Die de goede ieghen hem verraden,
Ende wille, die gheliken heme,
D[at ons bet dincken ende vor]neme.
Die boose trect den boosen voort;
Die sot prijst den sot voort.
Dus es elc man den andren mede,
Dien hi kint van sinen sede.
Nu es Parthonopeus moeder . . . .
Dat hare [gheraet], wat haer behoeft,
Vele sorghet soe ende droeft,
Ende meer dan soe es ghewone;
Soe bidt te Gode, dat haer sone
Met eren mochte bliven int lant.
Bin desen soe enen raet vant,
Ende sende om den bisscop van Parijs,
Die harde vroet was ende wijs,
Die redene ende nauwe treken
Talre saken conde spreken.
Hem tellede soe al van beghinne
[Die sake], ende hoe een elvinne
Haren sone so hadde versot,
Datti dade al haer ghebot,
Ende tote hare voere ende quame
Allene, ende soe hem benahme
Hare te siene, het ne ware
Dat hijs orlof hadde van hare.
Soe weende seerelike, ende bat
Dat hi pine dade om dat,

Hoe hine daer af mochte bringhen,
Ende wijsde hem bi welken dinghen.
Dit hadde die bisscop wel verstaen.
In ene camere ghinc hi saen,
Ende hi omboot den iongheline.
Hi quam haestelijc ende ghinc
Voor den bisscop sitten van Parijs,
Als een die hovesch was ende wijs.
  Ghi Heren, swighet; nu moghedi horen
[Hoe die bisscop] . . . .
. . . .
„Jonchere", seiti, „ghi hebt groot ere,
Dies danket Gode Onsen Here,
Die u van so goeden seden,
Ende so scone van allen leden
Ende so hoofs hevet ghemaect,
Ende talre doghet so wel gheraect,
Dat nu gheen es uwer ghelike.
Dies danket Gode hertelike,
Ende hebt emmer [met] so vaste[n] sinne,
Te hem waert gheestelike minne,
Dat u de viant niet en spane
Uten rechten weghe te gane,
Ende hi niet [en] gheniete des
Dat [u] van Gode verleent es.
Hebt vaste[n] wille te diene Gode,
Ende te stane in sine ghebode;
Mint redene ende mint die wet,
Die ons God selve hevet gheset.
Als ghi Gode dus wale dient,
Sal hi u wesen seker vrient;
Dat sal u worden in scijn,
In [sine] bescermenesse suldi sijn,
Uwe bliscap sal hi meeren
Alle daghe met groter eren;
Uwen name sal hi hoghen,
Ende uwen lachter niet ghedoghen,

Noch u vernoy in ghere wijs.
Dus suldi hebben lof ende prijs,
Ende sult risen ie lanc so meer,
Sonder toren ende sonder zeer;
Ja nes al tlant [daer] bi gheeert,
Ende talre doghet bi u ghekeert.
Dies danct Gode dat hi u gaf
So grote doghet, ende dienter hem af;
Maer verliesdi sine houde,
Ende ghine verwerct bi uwere scoude,
Ic segghe u wel, dat hi u weder
Sal werpen van wel hoghen neder.
Sint dat ghi sijt van hem dus goet,
Dus hovesch ghemaect ende dus vroet,
So weest hem altoes onderdaen.
Ne doedijs niet, ghi sult saen
Ter werelt sijn al openbare
Ghelachtert, dat grote scade ware,
Leedi u in eneghe sonden."

. . . .

Als hi gheseit hadde dese tale,
Parthonopeus verstont se wale,
Ende bepeinsde hem een lettel[kijn],
Mettien brac van der herten sij[n]
Een suchten, dat hi diepe nam.
Dat zuchten harde wel bequam
Den bisscop, ende ghinc den ionghen man
Doe ander werf met talen an,
Dat hi der sonden [soude] af staen,
Die hi roekelooslike hadde ghedaen,
Ende hi in biechten soude lien.
So langhe ghinc hine castien
Ende seide smekelike woorde,
Dattene Parthonopeus ghehoorde,
Ende wilde in sinen rade staen,
So hoet mettem soude vergaen.
Parthonopeus hevet groot ghepens,

Sijn sin wandelt haer ende ghens;
Hi peinsde dat hi quade voere
Hadde ghedaen met Melioere,
Ende haers sal derven claerlike.
Sal hi Gode van hemelrike
Minnen ende tsinen dienste staen,
Hi moet dies te biechten gaen.
„Hoort na mi", seiti, „edele here,
Eene sonde vruchtic sere,
Die ic dede met ere vrouwen,
Die ic niet en mochte scouwen,
Ende hebbe vele met haer gheweest.
Van Gode spreket soe ende leest,
Ende biddet mi dicken ende spaent,
Ende heeft mi daer toe vermaent,
Dat ic Gode minnen soude.
Beede van selvere ende van goude,
Ende van dieren stenen heeft soe mi
So vele ghesent, dat icker bi
Hebbe al den prijs van den lande;
Van dien goede, dat soe mi sande,
Gavic scone ende rike gaven,
Coninghen, hertoghen ende graven,
Het ne was baroen in al tlant,
So goet riddere noch seriant,
Dies gheerden ende dies werdich waren,
In gaf hem scone van den ha[ren]:
Bi hare stont dit la[nt in vrede]."

. . . .

„Becomt mi wel sonder in dien
Dat ic se niet [en] ghemach sien
Totien dat se mi orlof ghevet.
Dat soe mi dit verboden hevet,
Dat es dat ic meest vruchte nu,
Ende wils mi setten al aen u."
Dit heeft die biscop wel ghehoort
Ende seit dat goet sijn sine woort,

Ende troost ende bidt bi goeden rade,
Teerst dat hijs mach hebben stade,
Dat hi verwerve om dat hi scouwe
Sonder orlof die ioncfrouwe.
Doen sprac sijn moeder overlanc.
„Sone”, seit soe, „hebt groten danc,
Dat ghi u wilt te Gode keren.
Ic salre u enen lust toe leren,
Dat ghise sult moghen sien al naect.
Hier es ene lanterne so ghemaect,
Dat se no wint no water mach
Donkelen, ende bernt nacht ende dach.
Nu, wetic wel, sal het ghescien,
Daer mede suldise moghen sien,
Wildire toe varen behendelike.
Dat radic u wel sekerlike,
Dat ghi u seint, ende weset niet
Te sere vervaert, als ghise siet.
Want die duvelinne, seght mijn waen,
Es harde leelijc ende onghedaen.”
Dies [soe] bat hem hi loofde gherne;
Doe gaf soe hem die lanterne.
Hi namse ende deetse daer hi se behelt.
Doe haddise vast in sijn ghewelt:
Dit was dat vruchte Melioer.
Sine vaert ghereedi ende voer.
In dOre vant hi sinen boot
Ende voer ten scepe, dat vele groot
Ende rikelijc was ende vele goet;
Te seilne haddi groten spoet.
Als hi [te] Chiefdore quam aen tlant,
Sijn ors leedi op dat sant.
Hi was comen daer bi nachte.
Sine lanterne, die hi daer brachte,
Voerdi so hi verholenlicst mochte,
Om dat hi musaerdie sochte.
Hi voer in dien hoghen casteel;

Van al dies hem behoefde .I. deel
Vanti binnen den palayse echt,
Claer vier ende grote stallecht,
Tafelen gherecht, die rikelic waren;
Daer up rikelike candelaren,
Guldene vate ende selverine,
Dien wensch van brode ende van wine,
Ende venisoen ende alles ghenoech.
Hier toe hem lettel sijn herte droech:
Hine dranc .I. twint no en at.
Al dat hi peinsde, was omme dat
Te doene, dat hem was gheraden.
Hi maectem in der kemenaden;
Te bedde gaet hi verdelike
Al ghecledet, in der ghelike
Ofte hi Melioers hadde begheert,
Die hi so langhe hevet ombeert,
Ende gherne hoorde ende sprake;
Neen, het es al ander sake,
Die hi vulbringhen soude gherne.
Doe decti die lanterne
Onder tcovertoer behendelike,
Ende hi ontcleet hem haestelike
Ende ghinc ligghen up tbedde sachte,
Daer hi na die hoofsce wachte.
Hi [trac] te hem waert tcovertoer,
Die [kersen] blussceden; ende Melioer,
Die [milde] vrouwe ende die rike,
Quam [doe ghe]gaen vele hovesschelike
Ende ghinc [ligghen] neven sier side.
Sijns was [si uter]maten blide.
Talree[r]st da[t Parthonope]us des
Ghenoech was seker ende ghewes,
Dat soe naect was, trac hi van hare
Tcovertoer — dat bet bleven ware —
Ende brochte dat licht ghetrect uut,
Dat sceen aen haer witte huut.

Daer sach hi dat scone wijf.
Hem dochte, daer hi sach haer lijf,
Dat hi noyt sach creature
Hebben so scone figure.
  Als dus ghehoont was die ioncfrouwe,
Dier hi dede groot ontrouwe,
Beswalt soe van groten sere.
Doe vernam wel die ionchere
Dat hi ghedreven was te scerne,
Ende worp van hem die lanterne
Ieghen den muer, dat soe crakede,
Ende bevalse dien duvel die se makede;
Soe brac te sticken ende tlicht verdarf.
Parthonopeus wart die warf
So ghesconfiert ende so ontdaen
Hi ne wiste wat doen no wat bestaen;
Hi sach wel dat hi dorpernie
[Begaen had] . . . .
. . . .
„Nu waendi wijsdom hebben ghedaen;
Neen ghi; ic saelt u doen verstaen:
Mijn gheslachte was al gader
Hooghe ende edel, ende mijn vader
Was keiser, die wel deghenlike
Hielt te rechte sijn keiserrike.
Van Constantinoble was hi here.
Ter werelt haddi prijs ende ere;
In meneghen lande was hi bekent.
Hi dwanc al dat hem was omtrent
Gheseten verre ofte bi,
Sonder dien soudaen van Persi;
Want die hevet ghewelt so groot,
Dat men negheen weet sijn ghenoot."
  „Doe ic kintsch ende lettel was,
Was mijn vader seker das
Ende wiste wel in waren dinghen
Bi auguren, bi helscouwinghen . . ."

. . . .
„Weten ende onderkinnen soude
Beede die hete entie coude;
Al dat men doen mach in fisiken,
Dies ne woudic niemene wiken.
So wel verstondic ende vernam,
Dat ic boven hen allen clam
Die mine meesters te voren waren,
Eer ic quam te minen .XII. jaren.
Doe leerdic van diviniteit,
Die noch es dalre meeste wijsheit,
Ende d[oude] wet ende van der nieuwer
Ic waens mijn meester noch nes niewer.
Daer na leerdic nigromantie,
Experimente ende gokelie.
So goeden sin haddicker toe,
Dats niemen so vele ne conste doe.
Ware iemen dies hem onderwonde,
Ende hi van desen vele conde . . . .”

. . . .
. . . . . . „[so grote claerheit],
Of het ware een somers dach.
[Op tplein des] velts dat voor ons lach
Dedic datter riddren quamen
.II. dusent ofte .III. te samen,
Ghewapent ende ghereden wel,
Up ors die groot waren ende snel.
Die dedic vechten onderlinghe,
So dat sciere die witte ringhe
Scenen van den bloede root,
Entie storm wort harde groot,
Ende stoet alse langhe als mi bequam;
Ende alsic woude, ict al benam,
Ende deet algader te hant tevaren.
Doe dedic comen andre scare[n],
Beede draken ende lioene,
Ende ander diere starc ende coene;

Menech vreselic dier, menech worm.
Dan dedic vechten enen andren storm."

. . . .

Nu prisic dat algader niet
Bi dien dat mi dit es ghesciet
Dat ic des bem worden sonder,
Daer ic bi dede menich wonder.
Dat ic met arbeiden hadde gheleert;
Dat es mi al bi u ontkeert.
Eer die dagheraet sal bliken claer,
Suldi wel weten dat ic waer
Dicken hebbe gheseit hier te voren,
Als men u sien sal ende horen,
Ende onse minne bliken sal,
Die ic bi miere wijsheit hal.
Wel soete vrient, bi miere wit,
Ic soude lettel claghen dit,
Maer mi crinct een ander smerte
Dat mi sere torment mijn herte.
Nu moghedi horen wat moghe sijn:
Mitter dagheraet morghijn ...."

FRAGMENT X.

. . . .

„Die hout dus starken evelen moet;
Mi dinct dat het quaet minnen doet,
Of iet mesciet bi aventuren,
Dat het dus langhe sal gheduren,
Ende ment vergheven niet ne wille."
Met desen zweghen si beede stille.
  Parthonopeus heeft dit ghehoort;
Selve ne sprac hi niet een woort,

Newaer die lachter ende tgrote zeer
Sneet hem in therte allene meer.
Hi rechte hem op, ende bleef also
Op tbedde sittende ende was onvro.
Urake, die hovesch was ende vroet,
Diende hem, daer soe voor hem stoet;
Ende alle dandere stonden ghereet,
Ne hadt haer vrouwe niet ghesijn leet,
Hem te diene ende ere te doene;
Maer nu ne wassere gheen so coene,
Die den bedde dorste ghenaken
Hem te diene van eneghen saken,
Ende bleven alle staende stille;
Doch droeghen si hem alle goeden wille.
In dole sat hi ende omberaden.
Urake gaf hem sine waden,
Die hi alreerst brochte voort daer;
Dat segghic u al over waer,
Hine mochte hebben ghene el.
Als hi se sach, hi kinnese wel.
So[e] began hem aendoen sine hemde,
Al ongherecht, das was vremde,
So langhe hadt daer ghesijn;
Daer boven een grau pels[e]kijn,
Enen groenen roc, die noch doe
Wel hadde ghehouden sine vloe.
Doe tracse aen dat nouwe ghescoete
Aen sine wel ghescepene voete,
Cousen ende socken ende leersen dicke,
Sinen benen wel ghemicke,
Ende hart ghemaect ieghen quetsinghen.
Doe dede men hem sine sporen bringhen,
Goet ende scone, al waren si out,
Ende sonder selver, ende sonder gout.
Nu staet hi op voor die vrouwen,
Die sine scoonheit sere bescouwen:
Scone es hi, staerc ende groot.

Urake gaf hem sijn sorcoot.

. . . .

Weenden van iammere ende va[n rouwen],
Beede vrouwen ende ioncf[rouwen],
Ende bleven alle met droev[en sinne]
Om dat si saghen die keise[rinne]
So verbolghen, sone dorste[n si niet]
Te hem spreken, als hi danen [sciet].
Urake dede haer hovesscei[t],
Ende nammene in haer ghel[eit],
Ende ghinc met hem toter z[ele],
Daer hi vant liede harde ve[le].
Daer hijt altoes, sonder doe,
Hadde vonden wel ghero[e],
Nu waest verstormt ende luut
Beede bin den palayse, ende daer [uut],
Ende alsi bin den palayse qu[amen],
Mijn ioncfrouwe ende hi te samen,
Sach hire vele ruddren bi[nnen],
Behaghel ende van fieren sinnen,
.V^c^. ofte mee.
So was hi ieghen hem ghevee,
Haddi ghehat gheen goede ghe[lede],
Het waer hem comen te groten [lede];
Ende ware stappans bleven do[ot];
Want si hadder toe wille groot,
Ende seiden datsi emmermeere
Souden bliven ghelachtert [sere]
Bi haerre groter leelicheit.
Daer was bin dien daghe vele [gheseit]
Van hare, menich scone wo[ort],
Dat te rechte waer onghehoort.
Die ne willic u niet vert[recken],
Want men souse met rechte [decken]:
Dorperheit seiden si van hare;
Beede stille ende openbare
Waren si alle haer ieghen:

Cume blevet sine hadse versle[ghen].
Si traken op hore ende rume[den thof].
In erren moede sonder orlof
Saten si alle op, ende alteha[nt]
Keerden [si] weder in haer lant.
Urake gheleedde den iongheline;
Wel goelike soe met hem ghinc
Tes si quamen ter scepin[ghen]:
So verre wilt soene ghebring[hen]
Dat hi tlijf mochte ont[draghen].
. . . .
[E]nde seiden dorpernie van hare,
[D]ie onw[aer enti]e verlelict ware.
[D]ies was Urake harde onblide.
[S]i dede hem bringhen sijn rosside,
[M]agher ende arem ende onghedaen;
[V]an verren sach hijt ende saecht staen.
[A]l sijn harnasch was niet een haer
[Gh]earghert, sent hijt brachte daer.
[H]em was ghetorst sijn reghencleet,
[A]l quaemt hem weder wel ghereet,
[Daer] hi mede te vleescene plach
[T]wilt, als het ghevellet lach:
[N]iet en docht hem verkeert een twint.
[T]e seilne haddi goeden wint,
[E]nde als gheluc en haddi meer.
[T]selve scip, daer ic af seide eer,
[W]ant de mast daer ghevellet lach,
[Daer] hi mede te vaerne plach
[T]e voren, doe hi niemen [en] sach,
[E]nde dat hadde so scone ghetouwe,
[D]ede hem reeden die ioncfrouwe.
[S]elve ghinc soe int scip, ende bat
[E]nde beval hem allen dat,
[D]ie meesters van den scepe waren,
[D]at si te lande souden varen,
[A]ls lief als si hadden lijf ende ere;

[D]at si te Nantes die ionchere
[V]oeren souden met ghemake;
[Gh]eviele ooc dat hem wints ghebrake,
[E]nde si iewer moesten daghen,
[D]at si sijns met eren plaghen,
[E]nde van hem sceden niet ne souden,
[T]es si waren comen behouden,
[Daer] hi selve woude wesen.
[D]us beriet soene, ende met desen
[S]ciet soe van hem wenende sere,
[E]nde bevalne Gode Onsen Here.
Doe seilde wech entrouwe
Parthonopeus, die so groten rouwe
[D]reef: nieman, die levende bleef,
[E]nde groten rouwe als [hi] doe, dreef.
[Door]dattene die ioncfrouwe beval
[S]o harde, so stoet hem al
[T]e dienste dat hem was bi.
[B]innen .xv. daghen quamen si
[Te Nantes in de havene ghevaren.]
. . . .
Dien ionchere ende sijn rosside
Voeren si wech al tote Bloys;
Daer setten si uut dien Fransoys,
Ende leeden uut op tlant sijn paert,
Ende keerden weder te scepe waert.
Alsi wech voeren, sach hi achter;
Dat was siere herte vele tonsachter
Dan u iemen vertellen mach.
Als hise dan so verre sach,
Dat hise niet en mochte spreken,
Dochtem ontwee sine herte breken,
Ende ofte hi stappans sterven soude.
Boven opt hovet nammene een coude,
Dat hem doorliep sine lede;
Daer na quam hem een bleechede,
Datti enen doden ghelijc sceen,

Ende viel driewaerf al in een
In ommacht op die erde neder.
Ende als hi was becomen weder,
Harde vaerlijc hi op scoot,
Ende sach staerlike na den boot,
Die hem dochte wesen so snel,
Dat niet en bequam sier herten wel.
Als hine nemmeer mochte sien,
Wart hi so sere ondaen van dien,
Dat hem sijn herte dochte smelten;
Doe moesti vallen ende beswelten
Tenen gadere so menech waerf,
Mi wondert dat hi doe niet en staerf,
Want sijns daer niemen waer ne nam.
Ende als hi them selven weder quam
Bleef hi daer staende op tsant
Vele elendich in sijn selves lant.
„Ay! arme", seiti, „elendich keitijf,
Hoe sere mach mi rouwen mijn lijf!
Ic ben der onghevallichster een,
Die ie ter werelt dach besceen.
Hoe wel mochtic sijn bleven doet,
Dat ic prijs hadde ende goet,
Dies mi mijn lijf onwerdich es!
Twi ne doode mi niet die grave Mares
Doe ic was in sine vancnesse?
Of doe ic was in eer wildernesse
In Ardenen onder die diere,
Dier vele waren ende onghiere,
Twi ne was ic niet verteert van dien?"
. . . .
Dat mesquam hem uter maten.
Datti den coninc entie prelaten
Sach den groten rouwe driven,
Dien men niet mochte bescriven,
Dies ne achti niet een haer.
Wel .L. daghe waren si daer.

Doe lieten si alle den keitijt
Leeden sulc keitivelijc lijf
Als een, die es verloren.
Nie ne wart man no wijf gheboren,
Die rouwe dreef ghelijc den sinen,
Daer hi sijn lijf ghinc mede pinen.
Temeer [ne] gheerdi niet die doot;
Newaer lanc torment groot
Willi doen sinen bosen live,
Dat het in langher qualen blive.
Nu moghedi horen wat [spise hi teerde]
Van etene, als hijt begheerde,
Ende hi hem makede tonghereke:
Drie werf at hi bin der weke
Broot van ghersten of van even.
Mi wondert hoe hire mochte bi leven.
Die fonteine hi daer toe dranc.
Sijn haer lieti wassen lanc;
Sine naghele ne corti niet;
Sijn hovet hi onghedweghen liet;
Hine dede niet sine cleder uut,
Hi lietse rotten aen sijn huut;
Dus tormentem die ionchere.
Met sulker pine, met sulken sere
Leeddi sijn lijf een iaer lanc.
Tenden iare was hi so cranc
Ende so magher ende so bleec,
Dat hi lettel hem selven gheleec,
Ende niemen[ne] mochte bekinnen.
Tseer, dat hem lach in therte binnen,
Dies wart men aen hem gheware.
Elc man mochte bin .I. jare
Ende bi sulker spisen arghen sere.
So cranc was worden die ionchere,
Datti allene niet mochte op staen
Ende .I. spoor niet voort ghegaen,
Het ne ware dat men[ne] hilde

Ende leedene daer hi wesen wilde.
Dus torment hem die keitijf,
Met dier pine leeddi sijn lijf.
Bin des[en gh]evel tenen tide,
Dat hem . . . . . . sine side.
. . . .
Op hi . . . op . . . . ende seide
(Sine hande te gader hi leide):
„God Here, also ghewaerlike
Als ghi quaemt in erterike
Ende van der maghet waert gheboren,
Als die profeten seiden te voren,
Ende ghi daer na ontfinct die doot,
Moeti mi lossen uter noot.
Waerachtich sone, waerachtich vader,
Aen u kerics mi al gader:
Door uwe doghet, door uwe soetheit,
Door uwe grote gheweldicheit
Troost mi van desen rouwe!
Sente Marie, soete vrouwe,
Ghi droeghet ieghen die nature,
Dat nie dede creature,
Dien sone, die u scepper was.
Also ghewaerlike als ic das
Gheloove, moeti mi beraden,
Dat ic een deel van uwer ghenaden,
Eer ic sterve, ghenieten moete.
Harde onbequamelijc ende onsoete
Es mi dit lijf, daer ic in bin.
Nu staet so in minen sin,
Dat ic die doot gherne name
Ende blideleec, of soe mi quame.
Dat icker ombere, dat es mi leet;
Maer mi es twapen onghereet.
Alle die ghene, die mi sijn bi,
Ne ghehinghens niet: si ghehouden m[i]..
Dat si mi so l[ief] hebben alle,

Dat comt mi nu al tonghevalle.
Ay! doot, du best wel wonderlijc
Ende ieghen mi harde onredelijc,
Want ic di volghe, ende du mi vlies.
Van vremder zeden bestu dies:
Daer du vernemes enen keitijf,
Die met armoeden leedet sijn lijf,
Dien laestu leven ende worden out.
Den valscen bestu des lives hout;
Den verradere ende den quaden
Laestu leven met ghenaden.
Dit es dijn spel ende dijn baraet,
Du nemes dat goede ende lates tquaet.
Met rechte soude sijn verheven
Die goede man ende langhe leven;
Die boosen [soutst]u vellen neder.
Neware d . . . . . . es no weder . . . ."
. . . .
„Edele [cnech]te ende vroe[de],
Scone maghede ende goede,
Wel gheraecte ionghelinghe
Doedi sterven haestelinghe,
Ende doet de vriende hebben rouwe.
Ghine spaert ghene vrouwe
Door ghene doghet, die soe hevet.
Mi wondert of Melioer levet.
Neen, soe niet; soe was so goet!
So ne doet Urake, die voor mi stoet,
Ende mi[ne ghewaden ha]lp aen doen.
Die sel[ve die doe waren] scoen
Sijn [out gheworden aen m]ijn huut,
Want ine quam [er sint noyt] uut."
Als hi hadde gheseit die woort,
Mochti een twint [ne gh]espreken voort
Ende beswalt; maer sijns [ne plach]
Niemen, daer hi in ommacht lach;
Ende over een stic, als hi bequam,

Was hi in al sijn lede lam,
Dat hi met pinen op ghesat.
Van tranen waren sine oghen nat.
Hi drooghese ende viel in een ghepens,
Datti hem soude verslaen, ende mens
Int hof niet en worde gheware.
Hi peinsde langhe haer ende dare
Ende merkede in sijn herte binnen,
Al woudijs te Bloys beghinnen,
Dat hijt niet soude toe ghebringhen,
Ende sijt niet en soude[n] ghehinghen,
Diene wachten, vriende ende maghe.
Doe vant hi een ander gheiaghe:
Mochti gheposen, datti soude
Varen te Ardenen in den woude,
Daer hi ghedoghede groot ghevaer,
Ende leveren hem den dieren daer,
Diene saen daer souden verbiten
Ende sijn vleesch te sticken sliten.
Hier aen setti al sinen raet.
Dus moeti varen, dier omme gaet
Datti de minne wille bedrieghen,
Ende van den vrouwen lieghen,
Die met ghestader herten minnen;
Toren ende leet moet hi ghewinnen:
Dat moet hem ter werelt bliven.
Die clerke, die van vrouwen scriven
Ende ghebruken onscone woort,
Wondere . . . . . onnen voort
. . . .
Die ieghen mi disputeren woude[n],
Ic wilder storm ieghen houden,
Ende doense alle gheloovich lien.
Die dorperheit den vrouwen tien
Ende sijn hem metter tonghen ieghen,
Het sijn clericastren, dies pleghen,
Ende dorperen; hen sijn gheen clerke.

Dies hebbic ghemerct ende merke
Dat van edelen clerke[n] onscone woort
Ten vrouwen waert nie waert ghehoort;
Maer die quade loghenaren,
Die oyt vele te vele waren,
Die soudic sconfieren wale
Ende oneren met miere tale;
Maer dat ics gheen stade en hebbe.
Ic hebbe ghesceert een ander webbe,
Bedie moetict in versten legghen,
Ende sal hem noch haer recht wel segghen.
Die vrouwen willic emmer eeren,
Haren prijs hoghen ende meeren:
Si sijns wel werdich ende bedi
Hebbicse lief; so doen si mi!
God h[eeft]se lief, dats [wel] aen scine,
Hi heeftse ghemaect herde fine;
Soeter ende scoonder [in volle maet]
Maecte God nie [dinc die bestaet];
Die hem quaet spreket ende lachter tijt,
Van Gode si hi vermalendijt.
  Parthonopeus sat al stille,
Vaste begrepen in den wille
Dat hi die sake soude bestaen.
Binnen dien quam een cnape ghegaen,
Die brochte in de hant een gersten broot
Ende een potkin ne bore groot
Ende borrens daer in vele clene.
Dese was ghewone allene,
Ende niemen el, tote hem te gane,
Ende dicke voor sijn bedde te stane,
Ende brochte hem tselve dat hi teerde,
Daer hi sijn lijf mede gheneerde
In der qualen, daer hi in lach.
Maer als Parthonopeus hem sach,
Moghedi horen wat hi seide:
„Vrient", seiti, „grote dorperheide

Doestu, dattu hier met mi doghes
Ende mijns met rechter pine ploghes;
Ic hebbe mi des bepeinst wale
Dat ic mi ute d[ien te male]..."
. . . .
Daer soe muul no paert [en] vant.
Sonder haren muul was soere comen:
Dien hadsoe gherne doen ghenomen
Ende sender een deel der cnapen naer,
Diene saen brochten daer.
Doe began Maruc besweren
Liepaerde, tygren ende beren.
Vlieghende draken ende serpente
Dwanc hi met sinen expermente,
Dat si beveden van groten vare;
So vruchten si den gokelare.
Als hise hadde in sijn ghewout,
Ghinc hi alreerst voren in twout
Ende die ioncfrouwe quam na ghevaren.
Alle dander, die daer waren,
Volgheden [hem] aldaer hi ghinc.
Daer saghen si wonderlike dinc.
Sie saghen doe die [wilde diere],
Hier .iij. te samen, gonder vi[ere],
Die so ghemaect waren in dole
Dat si cropen in hare hole,
Daer si den gokelare vloen.
Daer mocht men sien den lioen
Trecken ten ruwen berghe waert.
Daer mocht men sien harde vervaert
Die beren, ende op die berghe vlien.
Daer mocht men den lup[aert sien]
Trecken buten woude [in tslechte];
Dolifanten stonden g[herechte]
Aen die bome of si sliepen;
Ende hoe aen die roke liepen,
Aen theldende, die espentine,

Spelende alse lammerkine.
Ten [b]ramen enten heede[n] traken
Felle serpente ende draken;
Slanghen, naderen ten diepen cropen.
So langhe ghinghen sire soeken,
Dat si ter selver stede quamen
Daer si den liebaert doot vernamen;
Doe seide Maruc: „ombeit, ombeit!"
Als hise ten liebaert hadde gheleit,
Besach hi tbloet [daer op dat sant],
Ende [teerst dat hijt hadde becant],
[We]es [hen] tbloet, dat si[jt besaghen].
„Den liebaert", seiti, „hevet verslaghen
Enech dier, dat sere es ghewont.
Wi sullent vinden [in corter] stont,
Sijt man, sijt paert, sijt ander dier.
[Hen can niet wesen verre v]an hier;
[Bi tbloet sullen wijt vinden weder]."
Doen sochten sijt op ende neder
Ende volgheden hem bi den bloede naer,
Ende [die] ioncfrouwe bleef aldaer.
  Parthonopeus, die daer bi lach,
Was vele leet dat hise sach.
Bi enen versuchtene, datti dede,
Daer hem af roerden al sine lede,
Wart die ioncfrouwe sijns gheware.
Als sine versach, dochte hare
Dat het ware een levende dinc.
Van [den] suchtene soe haer blie ontfinc;
Haer wondert, wat dat mochte sijn,
Ende reet [bet] naer een lettelkijn,
Dat soe de waerheit weten wille,
Wat si, dat daer leghet al stille,
Ende soe vernemet dat es een man,
Dien soe in daensichte niet en can
Bekinnen, van sinen langhen hare,
Dat hi in enen langhen jare

Niet ne liet corten no dede dwaen.
Hi was wel bleec ende onghedaen:
Sijn oghen waren hem ontsonken al,
Sine wanghen dunne ende smal;
Die huut lach hem vaste aen tbeen
Ende sceen der crankester een,
Die noyt [moeder] hadde ghesoghet.
Sine lippen waren hem al verdroghet;
Sijn huu . . . . n ende sine tande,
. . . . waren sine hande.
Voor sine oghen hinghen loken.
Van sinen necke tote sinen halscnoken
Was hem die hals clene ende lanc.
Magher was hi ende cranc,
Datti cume sitten mochte.
Daer sine sach sitten, haer dochte
Dat men vonde in erterike
Keitijf negheen siere ghelike
No van ionghen, no van ouden.
„Vrient", seit soe, „God moet u houden."
Gheene antworde hi ne doet.
Ic segghu, dat die ioncfrouwe moet
Luder spreken, sal . . . .
Dat hi sal antworde geven;
Want hi in sijn ghepeinse sat,
Dat hem die doot bequame bat
Dan voort te levene met sulken rouwe.
Bet hogher riep die ioncfrouwe
Dat hem God behouden soude
Te . . . . d . . . .
. . . .
D[oen eerst] hief hi op sijn oghen:
„God loone [u]", seiti, „edel vrouwe."
— „Soete vrient", seit soe, „desen rouwe,
Die u dus sere hevet ghequelt,
Biddic u dat ghi mi vertelt,
Ende wanen u dit seer comen si."

— „Ay! vrouwe", seiti, „twi moyedi mi?
Uwe maninghe ontfanghe ic niet;
Ic biddu dat ghi van mi vliet.
Daer omme ben ic comen hier,
Dat mijn vleesch enech dier
Vertere in deser wildernesse."
Dies hadde ontfermenesse
Die ioncfrouwe ende beete te voet.
Al wenende soe voor hem stoet.
— „Soete vrient", seit soe, „en heelt mi niet,
Wat vernoye u si ghesciet.
Het mach niet lichte so sijn comen,
Mijn [helpe] en mach vele vromen:
Daer af en mach u comen gheen scade."
— „Ay! vrouwe", seiti, „door God ghenade!
Van miere herten mochte dit seer
Niemen verdriven; God gheves mi meer!
Der doot hebbic verdient wel:
Bedie ne gheric hulpe el;
Maer ic gherne name die doot.
Uwer hulpen en hebbic ghene noot.
Ghi mesdoet, dat ghi mi let,
Ghi ende u cnapen: bi uwer wet
Manic, dat ghi van mi vliet."
— „Bi Gode", seit soe, „des en doe ic niet,
Eer ghi mi seght uwe mesquame
Ende wie ghi sijt ende uwen name."
— „Ay! vrouwe", seiti, „ghi quellet mi.
Al segghic vrouwe; in weet of ghi
Vrouwe sijt of ioncfrouwe.
Bi dien dat ic aen u verscouwe,
Dincti mi edele ende rike;
Scone sidi sekerlike.
Mi heeft wonder wat u lust,
Dat ghi dus u tale quist
Met enen garsoen, met enen musaert,
Die wel der wissen ware waert.

Sulke musaerdie es mi ghesciet."
. . . .
— „Tmijn salic u noemen al gader.
Een rike keiser was mijn vader.
Ooc hout mijn suster keiserrike
. . . . . eeldich . . . ke.
. . . . onder drien."
. . . .
„Ende ontseght mi uwe sprake.
Mijn rechte name es Urake.
Verraderigghe en was ic nie.
Die name heetic ende hietic ie."
Doe die ioncfrouwe seide twoort,
Cume haddijt wel ghehoort,
Als hi verkinde die ioncfrouwe.
Doe verniewe[t] hem sijn rouwe,
Ende viel in ommacht ter erden neder,
Ende Urake hieffene op weder
Hoofscelike met groten sinne.
Daer waert soe sijns [in] inne,
Wie hi was, ende seide aldus:
„Ja, es dit [die] scone Parthonopeus?
Hoe sidi ontdaen, lieve vrient!
Hoe sijn u cleeder gheonsient!
Dies moete elke man ontfarmen."
Doen nam soene in haren armen
Door hare grote hoveschede.
Hi ware bleven daer ter stede,
Ne hadde niemen sijns gheploghen.
Van eere scoonder gheveinsder loghen
Seide soe hem ene rede,
Daer soene waende verhoghen mede.
„God Here", seit soe, „van hemelrike,
Hoe wel ende hoe salechlike
Eest mi comen aen dese vaert.
Ic soude te Vrankerike waert
Sijn ghevaren: nu est bleven.

God heeft mi die aventure ghegheven
Dat ic hier vinde, daer ic om voer.
Mi beval mijn suster Melioer
U te soekene in Vrankerike.
Nu weet soe wel ghewaerlike
Dat ghi met ghestaden sinne
Te hare draecht gherechte minne.
Ghi waert mesdadich ieghen hare.
Nu es soe worden dies gheware
Wat ghi door hare hebt ghedoghet,
Als ghi hier nu hebt ghetoghet
Ende aen u varuwe blikende es.
Nu es soe worden te rade des,
Dat soe wille haren evelen moet
Vergheven u, daer soe wel [aen doet];
Ghi sijt haer troost, haer toeverlaet.
Haer herte comet ende gaet,
Al daer ghi sijt, nacht ende dach,
So dat soe niemen el ne mach,
Sonder u [alleen, te manne kiesen]."
. . . .

VAN DEN VOS REINAERDE.

Vs. 1891—2910.

JONCKBLOET, *Geschiedenis der Nederlandsche Letterkunde*, I[3], 343—368 (I[4], 361—390).

Doe Reinaert verordeelt was,
Orlof nam Grimbert die das
Met Reinaerts naesten maghen.
Sine consten niet verdraghen,
No sine consten niet ghedoghen,
Dat men Reinaert vor haren oghen
Soude hanghen alse enen dief.
Nochtan wast hem somen lief.
Die coninc hi was harde vroet:
Doe hi mercte ende verstoet,
Dat so menich jonghelinc
Met Grimbert uten hove ghinc,
Die Reinaerde na bestoet,
Doe peinsdi in sinen moet:
Hier mach ic loven andren raet.
Al es Reinaert selve quaet,
Hi hevet meneghen goeden maech.
Doe sprac Tibeert: „Twi sidi traech,
Her Isengrijn ende here Bruun?
Reinaerde es cont menich tuun,
Ende hets den avonde bi.
Hier es Reinaert; ontsprinct hi,
Comt hi III voete uter noot,
Sine list die es so groot,
Ende hi weet so meneghen keer,
Hine wert ghevanghen saermeer.
Salmen hanghen, twine doet ment dan?
Eer men nu ghereden can
Ene galge, so eist nacht."
Isengrijn was wel bedacht,
Ende sprac: „Hier es een galghe bi."
Ende mettien worde versuchte hi.

Doe sprac die cater, here Tibeert:
„Here Isengrijn, u es verseert
U herte, in wancans u niet.
Nochtan Reinaert di tal beriet,
Ende selve mede ghinc,
Daermen uwe twee broeders hinc,
Rumen ende Widelanken.
Hets tijt, wildijs hem danken.
Waerdi goet, het ware ghedaen;
Hine ware niet noch onverdaen."
Isengrijn sprac tote Tibeert:
„Wat ghi ons al gader leert!
Ne ghebrake ons niet een strop,
Langhe heden wiste sijn crop
Wat sijn achterende mochte weghen."
Reinaert, die langhe hadde ghesweghen,
Sprac: „Ghi heren, cort mine pine.
Tibert heeft ene vaste line,
Die hi bejaghede an sine kele
Daer hi vernois hadde vele,
Int huus daer hi den pape beet,
Die vor hem stont al sonder cleet.
Here Isengrijn, nu maect u voren!
En sidi niet daertoe vercoren,
Ende ghi Brune, dat ghi sult doden
Reinaert, uwen neve, den fellen roden?"
Doe sprac hi ten coninc saen:
„Doet Tibert mede gaen;
Hi mach clemmen, hi mach de line
Updraghen, sonder uwe pine.
Tibert, gaet voren ende maect ghereet!
Dat ghi iet let, dats mi leet."
Doe sprac Isengrijn tote Brunen:
„So helpe mi de cloostercrune,
Die boven up mijn hooft staet!
In horde nie so goeden raet,
Alse Reinaert selve ghevet hier.

Hem langhet omme cloosterbier:
Nu gaenwi ende bruwen hem!"
Bruun sprac: „Neve Tibert, nem
Die line; du salt mede lopen.
Reinaert die sal nu becopen
Mijn scone liere ende dine oghe!
Gawi, ende hanghene so hoghe
Dats lachter hebben al sine vrient!"
— „Gawi, hi heves wel verdient",
Sprac Tibert, ende nam de line,
Hine dede nie so lieve pine.
Nu waren die drie heren ghereet,
Die Reinaert hadde harde leet.
Dat was die wulf ende Tibeert
Ende her Bruun, die hadde gheleert
Honich stelen te sinen scaden.
Isengrijn was so beraden,
Eer hi vanden hove sciet,
Hine wilde des laten niet,
Hine vermaende nichten ende neven,
Ende alle die binnen den hove bleven,
Bede ghebure ende gaste,
Dat si Reinaert hilden vaste.
Vrouwe Hersinden sinen wive
Beval hi, bi haren live,
Dat soe stonde bi Reinaerde,
Ende soene name biden baerde,
Ende van hem niet ne sciede,
No dor goet, no dor miede,
No dor niet, no dor noot,
No dor sorghe vander doot.
Reinaert antworde in corten worden,
Dat alle die daer waren horden:
„Here Isengrijn, half ghenade!
Al ware u lief mijn grote scade,
Ende al brincdi mi in vernoie,
Ic weet wel, soude mijn moie

Te rechte ghedinken ouder daet,
Soene dade mi nemmermeer quaet.
Maer her Isengrijn, soete oom,
Ghi nemt uwes neven cranken goom,
Ende here Brune ende here Tibeert,
Dat ghi mi dus hebt onneert.
Ghi drie ghi hebbet ghedaen al,
Dat men mi ontliven sal.
Daer toe hebdi ghemaket,
Dat so wie die mi ghenaket,
Sceldet mi dief, of hevet leet.
Daer omme moetti, God weet,
Geonneert werden alle drie,
Ghine haest, dat ghescie
Al dat ghi begheert te doene.
Mi es dat herte noch also coene:
Ic dar wel sterven teser warf.
Ne wart mijn vader, doe hi starf,
Van alle sinen sorgen vri?
Gaet, ghereet die galghe hier bi:
Een twint mi langher niet ne spaert
(Of varen moetti hinderwaert)
Alle uwe voete ende uwe been!"
Doe sprac Isengrijn: „Ameen!
Amen, ende hinderwaert
Moet hi varen, die langher spaert!"
Tibert sprac: „Nu haesten wi!"
Ende mettien worde spronghen si,
Ende liepen vort harde blide,
Ende pijnden hem te stride
Te springhene over meneghen tuun,
Isengrijn ende here Bruun.
Tibert volchde hem naer:
Hem was die voet een lettel swaer
Vander line, die hi droech;
Nochtan was hi rasch ghenoech:
Dat dede hem al die goede wille.

Reinaert stont ende sweech al stille,
Ende sach sine viande lopen,
Die hem dat strec an waenden cnopen.
— „Maer het sal bliven", sprac Reinaert,
Die staet ende scouwet derwaert
Hoe si springhen ende keren.
Hi peinsde: „Deus, wat joncheren!
Nu laetste springhen ende lopen.
Levic, si sullent noch becopen
Hare overdaet ende hare scampie,
Mine ghebreke reinaerdie.
Nochtanne sijn si mi
Liever verre danne bi,
Die ghene die ic meest ontsach.
Nu willic proeven, dat ic mach
Te hovede bringhen een baraet,
Dat ic, vor de dagheraet,
In groter sorghen vant te nacht.
Hevet mine list sulke cracht
Als ic noch hope dat soe doet,
Al es hi listich ende vroet,
Ic wane den coninc noch verdoren."
Die coninc dede blasen enen horen,
Ende hiet Reinaert uutwaert leden.
Reinaert sprac: „Laet teerst ghereden
Die galghe, daer ic an hanghen sal;
Ende daer binnen so salic al
Den volcke mine biechte conden,
In verlanessen van minen sonden.
Hets beter, dat al tfolc verstaet
Mine diefte ende mine ondaet,
Dan si namaels eneghen man
Mine overdaet teghen an."
Die coninc sprac: „Nu segghet dan!"
Reinaert stont als een droeve man,
Ende sach al omme harentare.
Daer so sprac hi al openbare:

„Helpe, seit hi, Dominus!
Nu en es hier niemen in dit huus,
No vrient no viant, ic ne bem
Een deel mesdadich jeghen hem.
Nochtan, horet alle ghi heren:
Laet u wisen ende leren,
Hoe ic Reinaert, aerminc,
Eerst die boosheit anevinc.
In allen tiden, spade ende vroe,
Was ic een hovesc kint nochtoe.
Doe men mi spaende vander mammen,
Ghinc ic spelen metten lammen,
Dor te horne dat ghebleet,
So langhe, dat ic een verbeet.
Ten eersten lapedic dat bloet:
Het smaecte so wel, het was so goet,
Dat ic dat vleesc mede ontgan.
Daer leerdic leckernie an
So vele, dat ic ghinc ten gheten
Int wout, daer icse horde bleten.
Daer verbetic hoekine twee.
So dedic des derdes daghes mee,
Ende ic wart bouder ende coener,
Ende verbeet haenden ende hoener,
Ende gansen, daer icse vant.
Doe mi bloedich wart mijn tant,
Was ic so fel ende so wreet,
Dat ic suver up verbeet
Al dat ic vant, ende wat mi dochte
Dat mi bequam, ende dat ic vermochte.
Daer na quam ic ende Isengrijm,
Te wintre in enen couden rijm,
Bi Besele onder enen boom.
Hi rekende dat hi ware mijn oom,
Ende began ene sibbe tellen.
Aldaer worden wi ghesellen:
Dat mach mi te rechte rouwen!

Daer gheloofden wi bi trouwen
Recht gheselscap manlic andren.
Doe begonsten wi te gader wandren.
Hi stal tgrote, ende ic dat clene.
Dat wi bejaechden wart ghemene;
Ende als wi delen souden doe,
Ic was in hoghen ende vro
Mochtic mijn deel hebben half.
Alse Isengrijn bejaghede een calf
Of enen weder, of enen ram,
So grongierdi ende maecte hem gram,
Ende toochde mi een ghelaet,
Dat so suur was ende so quaet,
Dat hi mi van hem verdreef,
Ende hem mijn deel al gader bleef.
Nochtan achtic niet van dien.
So menich warven hebbic versien,
Alse wi een grote proie lagheden,
Die ic ende mijn oom bejagheden,
Enen osse, of enen bake,
So ghinc hi sitten met ghemake
Met sinen wive, vrouwe Harsinden,
Ende met sinen VII kinden;
Sone mocht ic cume dene hebben
Vanden alreminsten rebben,
Die sine kindre hadden ghecnaghet.
Dus nauwe hebbic mi bejaghet.
Nochtan dat was mi lettel noot;
Newaer dat mijn sin so groot
Die lieve droech te minen oom,
Die mijns nemet cranken goom,
Ic hadde wel ghewonnen tetene.
Coninc, dit doe ic u te wetene:
Ic hebbe noch selver ende gout,
Dat al es in miere ghewout,
So vele, dat cume een waghen
Te VII werven soude ghedraghen."

Alse die coninc dit verhorde,
Gaf hi Reinaerde snelle andworde:
„Reinaert, wanen quam u die scat?"
Reinaert andworde: „Ic segghu dat,
Wildijt weten, also ict weet.
No dor lief, no dor leet
Sone salt danne bliven verholen.
Coninc, dien scat was bestolen.
Ne waer hi ooc ghestolen niet,
Daer ware die mort bi ghesciet
Ane u lijf, in rechter trouwen,
Dat alle uwen vrienden mochte rouwen."
Die coninghinne wart vervaert
Ende sprac: „Owi, lieve Reinaert!
Owi, Reinaert! owi! owi!
Owi, Reinaert, wat sechdi?
Ic mane u bi der selver vaert,
Dat ghi ons secht, Reinaert,
Die u siele varen sal,
Dat ghi ons secht de waerheit al
Openbare, ende brinct vort,
Of ghi weet van enegher mort,
Of enen mordeliken raet,
Die jeghen minen here gaet,
Dat laet hier openbare horen!"
Nu hort, hoe Reinaert sal verdoren
Den coninc entie coninghinne,
Ende hi bewerven sal met sinne
Des coninx vrienscap ende hulde;
Ende hi buten haerre sculde
Brune ende Isengrijn bede
Up hief in groter ongherede,
Ende in veten ende in ongheval
Jeghen den coninc bringhen sal.
Die heren, die nu waren so fier,
Dat si Reinaerde waenden bier
Te sinen lachtre hebben ghebrouwen,

Ic wane wel, in rechter trouwen,
Dat hi sal weder mede blanden,
Dien si sullen drinken met scanden.
In enen ghelate van droeven sinne
Sprac Reinaert: „Edele coninghinne,
Al haddi mi nu niet ghemaent,
Ic bem een die sterven waent:
In laet niet ligghen up mijn siele.
Ende waert so, dat mi gheviele,
Mi stonder omme in de helle te sine,
Daer die torment es entie pine.
Indien dat die coninc milde
Een ghestille maken wilde,
Ic soude segghen met ghenaden,
Hoe jammerlike hi was verraden
Te mordene van sinen lieden.
Nochtan, diet alre meest berieden,
Sijn som van minen liefsten maghen,
Die ic node soude bedraghen,
Ne daet die sorghe vander hellen,
Daer men seit, dat si in quellen,
Die hier sterven, ende mort
Weten, sine bringhense vort."
Dien coninc wart die herte swaer,
Ende sprac: „Reinaert, sechstu mi waer?"
— „Waer?" sprac Reinaert, „vraechdi mi des?
Jane weet ghi niet hoet met mi es?
Ne bewaent niet, edel coninc,
Al bem ic een aerminc,
Hoe mochtic sulke mort ghetemen?
Waendi, dat ic wille nemen
Ene loghene up mine langhe vaert?
Entrouwen neenic", sprac Reinaert.
Bi der coninghinnen rade,
Die sere ontsach des coninx scade,
Gheboot die coninc openbare,
Dat daer niemen so coene en ware,

Dat hi een wordekijn iet sprake,
Tote dien dat Reinaert met ghemake
Hadde vulseit al sinen wille.
Doe sweghen si alle gader stille.
Die coninc hiet Reinaerde spreken.
Reinaert was van fellen treken,
Hem dochte scone sijn gheval.
Hi sprac: „Nu swighet over al,
Na dien dat es den coninc lief.
Ic sal u lesen, sonder brief,
Die verradenesse openbare,
So dat ic niemene en spare,
Dien ic te wroeghene sculdich bem.
Dies lachter hevet, scaems hem!"
  Nu vernemt alle gader,
Hoe Reinaert sinen ertscen vader
Met verradenessen sal bedraghen,
Ende enen van sinen liefsten maghen,
Dat was Grimbert, die das,
Die hem hout van herten was.
Dat dede Reinaert omme dat,
Dat hi wilde, dat men te bat
Sinen worden gheloven soude
Van sinen vianden, of hi woude
Dien verranesse tien an.
Nu hort, hoe hi dies began:
„Wilen tere stonden
Hadde mine here mijn vader vonden
Des coninx Hermelinx scat
In ene verholne stat.
Doe mijn vader hadde vonden
Den scat, wart hi in corten stonden
So hoverdich, ende so fier,
Dat hi veronwerde alle dier,
Die sine ghenote te voren waren.
Hi dede Tibert, den cater, varen
In Ardennen, dat wilde lant,

Aldaer hi Brunen den bere vant.
Hi ontboot Brune grote Gods houde,
Ende hi in Vlaendren comen soude,
Ende hi coninc wilde wesen.
Bruun wart vro van desen,
Hi hadt meneghen dach begheert.
Daer maecte hi hem te Vlaendrenweert
Ende quam in Waes, int soete lant,
Daer hi minen vader vant.
Mijn vader ontboot Grimberte, den wisen,
Ende Isengrijn, den grisen,
Tibert, die cater, was die vijfte,
Ende quamen tenen dorpe, hiet Hijfte.
Tusscen Hijfte ende Ghent
Hilden si haer parlement,
In ere belokenre nacht.
Daer quamen si bi sduvels cracht
Ende bi spenninx ghewelt,
Ende swoeren daer an twoeste velt
Alle vive des coninx doot.
Nu hort wonder harde groot:
[Si swoeren up Isengrijns crune,
Alle vive, datsi Brune
Coninc ende here souden maken,
Ende setten in den stoel tAken,]
Ende hi crone soude draghen.
Wilde iement van sconinx maghen
Dat wedersegghen, mijn vader soude
Met sinen selvere, met sinen goude
So den ghenen steken achter,
Dat sijs souden hebben lachter.
Dit wetic, ende segghe u hoe.
Eens morghins harde vroe
Gheviel, dat mijn neve die das
Van wine een lettel droncken was,
Ende dien verholnen raet minen
Wive, vrouwen Hermelinen,

Al van pointe te pointe seide,
Daer si liepen an die heide.
Mijn wijf es ene vroede vrouwe,
Ende gaf Grimberte hare trouwe,
Dat verholen bliven soude.
Ten eersten dat soe quam ten woude,
Daer ic was, ende soe mi vant,
So telde soet mi te hant,
Newaer het was al stillekine.
Ooc seide soet bi sulken lijctekine,
Dat ict kende so waer,
Dat mi alle mine haer
Upwaert stonden van groten vare.
Mine herte wart mi openbare
Also cout als een ijs,
Dies sijt seker ende wijs.
Ic kenne Brunen valsc ende quaet,
Ende vul van alre overdaet.
Ic peinsde: worde hi onse here,
Dan ontvruchtic harde sere,
Dat wi alle waren verloren.
Ic kenne den coninc so wel gheboren,
Ende soete, ende goedertiere,
Ende ghenadich allen dieren.
Het dochte mi bi allen dinghen
Eene quade manghelinghe,
Die ons ne mochte comen
Noch teren, noch te vromen.
Hier omme pijndic ende poghede
Ende mine herte grote sorghe ghedoghede,
Hoe so erge ene sake,
Ghescort worde, ende ic brake
Mijns vaders bosen raet,
Die enen dorper, enen vraet,
Coninc ende here maken waende.
Emmer badic Gode, ende maende,
Dat hi den coninc, minen here,

Behilde sine wareltere,
Bedi ic kinde wel dat,
Behilde mijn vader sinen scat,
Hi soude wel des raets ghetelen,
Onder hem ende sinen ghespelen,
Dat die coninc worde verstoten.
In diepen ghepeinse ende in groten
Was ic dicken, hoe ic die stat
Soude vinden, waer die scat
Lach, die mijn vader hadde vonden.
Ic wachte nauwe tallen stonden
Minen vader, ende leide laghen
In meneghen bosch, in meneghe haghen,
Beide in velde ende in woude,
Waer mijn vader, die listighe oude,
Henen trac ende henen liep.
Was het droghe, was het diep,
Wast bi nachte, wast bi daghe,
Ic was emmer in die laghe;
Wast bi daghe, wast bi nachte,
Ic was emmer in die wachte.
Up ene stont gheviel daer nare,
Dat ic mi decte met groten varen,
Ende lach ghestrect neven derde,
Ende vanden scatte, die ic begherde,
Gherne iewet hadde vernomen.
Doe saghic minen vader comen
Ute enen hole ghelopen.
Doe began ic ten scatte hopen
Bi den barate die ic hem sach
Driven, als ic u segghen mach.
Want doe hi uten hole quam,
Sach ic wel ende vernam
Dat hi omme sach. Doe merkedi,
Of hem iemene ware bi;
Ende als hi niemene en sach,
Doe queddi den sconen dach,

Ende stoppede dat hol met sande,
Ende maectet ghelijc den andren lande.
  Dat ic dat sach ne wiste hi niet.
Doe saghic, eer hi danen sciet,
Dat hi den steert liet nedergaen
Daer sine voete hadden ghestaen,
Ende decte sijn spore metter mouden.
Daer leerdic an den vroeden ouden
Een lettel meesterliker liste,
Die ic te voren niet ne wiste.
Aldus voer mijn vader danen
Ten dorpewaert, daer die hanen
Ende die vette hinnen waren.
Teerst dat ic mi dorste baren,
Spranc ic up, ende liep ten hole;
Ic wilde niet langher sijn in dole,
Ende ic gheraecter toe te hant.
Sciere scraefdic up dat sant
Met minen voeten, ende croop in.
Aldaer vandic groot ghewin,
Daer vandic selver ende gout.
Hier nes niemen nu so out,
Dies nie so vele te gader sach.
Doe ne spaerdic nacht no dach,
Ic en ghinc trecken ende draghen,
Sonder karre ende waghen,
Over dach ende over nacht,
Met algader miere cracht.
Mi halp mijn wijf, vrouwe Hermeline.
Des dogheden wi grote pine,
Eer wi den overgroten scat
Brochten in een ander gat,
Daer hi bet lach tonsen ghelaghe.
Wi droeghene onder enen haghe
In een hol verholenlike.
Doe was ic van scatte rike.
  Nu hort, wat si hier binnen daden,

Die den coninc hadden verraden.
Brune, die bere, sendde uut
Verholenlike sijn saluut
Achter lande, ende omboot
Al den ghenen rijcheit groot,
Die dienen wilden omme tsout.
Hi beloofde hem selver ende gout
Te ghevene met milder hant.
Mijn vader liep al dat lant,
Ende droech ser Brunen brieve.
Hoe lettel wiste hi, dat de dieve
Te sinen scatte waren gheraect,
Dies hem quite hadden ghemaect.
En ware die scat niet ontgonnen,
Hi hadder met die stat van Lonnen
Al te gader moghen copen.
Dus wan hi an sijn omme lopen.
  Doe mijn vader, al omme ende omme,
Tusscen dier Elve entier Somme
Hadde ghelopen al dat lant,
Ende hi meneghen coenen seriant
Hadde ghewonnen met sinen goude,
Die hem te hulpen comen soude,
Alse die somer quam int lant,
Keerde mijn vader daer hi vant
Brune entie ghesellen sine.
Doe teldi die grote pine
Ende die menichfoudeghe sorghe,
Die hi vor de hoghe borghe
Int lant van Sassen hadde leden,
Daer die jagheren na hem reden
Alle daghe met haren honden,
Die hem vervaerden te meneghen stonden.
Dit telde hi te spele al gader.
Daer na so toghede mijn vader
Brieve, die Brunen wel bequamen,
Daer XII^{c} al bi namen

Ser Isengrijns maghen in stonden,
Met scerpen claeuwen, met diepen monden,
Sonder die catte, ende die baren,
Die alle in Bruuns soude waren,
Ende die vosse metten dassen
Van Doringen ende van Sassen.
Dese hadden alle ghesworen,
Indien dat men hem te voren
Van xx daghen gave haer sout,
Si souden Brunen met ghewout
Seker wesen tsinen ghebode.
Dit benam ic al, danc Gode!
  Doe mijn vader hadde ghedaen
Sine bodscap, hi soude gaen
Ende scouwen sinen scat.
Ende als hi quam ter selver stat,
Daer hine ghelaten hadde te voren,
Was die scat al verloren,
Ende sijn hol was upgebroken.
Wat holpe vele hier af ghesproken?
Doe mijn vader dat vernam,
Wart hi serich ende gram,
Dat hi van torne hem selven hinc.
Dus bleef achter Brunen dinc
Bi miere behendichede al.
Nu merct hier mijn ongheval:
Here Isengrijn ende Brune, de vraet,
Hebben nu den nauwen raet
Metten coninc openbare,
Ende arm man Reinaert es die blare."
  Die coninc entie coninghinne,
Die beide hopeden ten ghewinne,
Si leden Reinaert buten te rade,
Ende baden hem, dat hi wel dade,
Ende hi hem wijsde sinen scat.
Ende alse Reinaert hoorde dat,
Sprac hi: „Soudic u wisen mijn goet,

Here coninc, die mi hanghen doet,
So waer ic al uut minen sinne."
— „Neen Reinaert", sprac die coninghinne,
„Mine here sal u laten leven,
Ende sal u vriendelike vergheven
Alle gader sinen evelen moet;
Ende ghi sult vortmeer sijn vroet
Ende goet, ende ghetrouwe."
Reinaert sprac: „Dit doe ic, vrouwe,
Indien dat mi de coninc nu
Vaste ghelove, hier vor u,
Dat hi mi gheve sine hulde,
Ende alle mine broken ende sculde
Wille vergheven; ende omme dat
So willic hem wisen minen scat
Den coninc, al daer hi leghet."
Die coninc sprac: „Ic ware ontweghet,
Wildic Reinaerde vele gheloven;
Hem es dat stelen ende dat roven
Ende dat lieghen gheboren int been."
  Die coninghinne sprac: „Here, neen,
Ghi moghet Reinaerde gheloven wel:
Al was hi hier te voren fel,
Hi nes nu niet dat hi was.
Ghi hebt ghehort, hoe hi den das
Ende sinen vader hevet bedreghen
Met morde, die hi wel beteghen
Mochte hebben andren dieren,
Wildi meer sijn arghertieren
Ofte fel, ofte onghetrouwe."
  Doe sprac die coninc: „Gentel vrouwe,
Al waendic dat mi soude scaden,
Eist dat ghijt mi dorret raden,
So willict laten up u ghenent,
Dese vorworde ende dit covent,
Up Reinaerts trouwe staen.
Newaer, ic segghe hem, sonder waen,

Doet hi meer erchede,
Alle die hem ten tienden lede
Sijn belanc, sullent becopen!"
  Reinaert sach den coninc belopen,
Ende wart blide in sinen moet,
Ende sprac: „Here, ic ware onvroet,
Ne gheloofdict niet also."
Doe nam die coninc een stro
Ende vergaf Reinaerde algader
Die wanconst van sinen vader,
Ende sijns selves mesdaet toe.
Al was Reinaert blide doe,
Dan en dinct mi gheen wonder wesen.
Jane was hi vander doot ghenesen?
  Doe Reinaert quite was ghelaten,
Was hi blide utermaten,
Ende sprac: „Coninc, edel here,
God moete u lonen al der ere,
Die ghi mi doet, ende mijn vrouwe.
Ic secht u wel, bi miere trouwe,
Dat ghi mi vele eren doet:
So groot ere, ende so groot goet,
Dat niemen nes onder die sonne,
Dien ic alse wale jonne
Mijns scats ende miere trouwen,
Als ic u doe, ende miere vrouwen."
Reinaert nam een stro vor hem
Ende sprac: „Here coninc, nem,
Hier geve ic di up den scat
Die wilen Ermelinc besat."
  Die coninc ontfinc dat stro,
Ende dancte Reinaerde so,
Als quansijs: „Dese maect mi here."
Reinaerts herte loech so sere,
Dat ment wel na an hem vernam,
Doe die coninc so gehorsam
Algader was te sinen wille.

Reinaert sprac: „Here, swighet stille;
Merket, waer mine redene gaet.
Int oostende van Vlaendren staet
Een bosch, ende heet Hulsterlo.
Coninc, ghi moghet wesen vro,
Mochti onthouden dit:
Een borne, heet Kriekepit,
Gaet suutwest niet verre danen.
Here coninc, ghine dorft niet wanen,
Dat ic u der waerheit iet messe:
Dats een de meeste wildernesse,
Die men hevet in enich rike.
Ic segghe u ooc ghewaerlike,
Dat somwilen es een half jaer,
Dat toten borne comet daer
No weder man no wijf,
No creature die hevet lijf,
Sonder die ule entie scuvuut,
Die daer nestelen in dat cruut,
Of enich ander voghelijn
Dat daer niet gherne wilde sijn,
Ende daer bi avonture lidet:
Ende daer in leghet mijn scat ghehidet.
Verstaet wel ditte, hets u nutte:
Die stede hetet Kriekeputte.
Ghi sult daer gaen, ende mijn vrouwe;
In wete ooc niemene so ghetrouwe,
Die ghi sult laten wesen u bode,
Verstaet mi wel, coninc, dor Gode,
Maer gaet daer selve. Ende alse ghi
Dien selven putte comet bi,
Ghi sult vinden jonghe berken.
Here coninc, dit suldi merken:
Die alrenaest den putte staet,
Coninc, tote dier berken gaet:
Daer leghet die scat onder begraven.
Daer suldi delven ende scraven

Een lettel mos in dene side:
Daer suldi vinden menich ghesmide
Van goude, rikelijc ende scone.
Daer suldi vinden ooc die crone,
Die Ermelinc die coninc droech,
Ende ander chierheit ghenoech,
Edele stene, guldijn werc:
Men cocht niet omme dusent merc.
Ai coninc, als ghi hebt dat goet,
Hoe dicken suldi peinsen in uwen moet:
Ai Reinaert, ghetrouwe vos,
Die hier groeves in dit mos
Desen scat bi dijnre list,
God gheve di goet, waer du bist!"
Doe andworde die coninc saen:
„Reinaert, sal ic die vaert bestaen,
Ghi moet sijn mede in die vaert,
Ende ghi moet ons, Reinaert,
Helpen den scat ontdelven.
Ic ne wane bi mi selven
Aldaer nemmermeer gheraken.
Ic hebbe ghehort noemen Aken
Ende Parijs, eist daer iet na?
Ende also als ic versta,
So smekedi, Reinaert, ende roemt.
Kriekeputte, dat ghi hier noemt,
Wanic, es een gheveinsde name."
Dit was Reinaerde ombequame,
Ende verbalch hem, ende seide: „Ja, ja,
Coninc, ghi sijter also na,
Alse van Colne tote Meie.
Waendi, dat ic u die Leie
Wille wisen in die flume Jordane?
Ic sal u wel toghen, dat ic wane,
Orconde ghenoech al openbare."
Lude riep hi: „Cuwaert, comt hare,
Comet vor den coninc, Cuwaert!"

Die diere saghen dese vaert,
Hem allen wonderde, wat daer ware.
Cuwaert die ghinc met vare:
Hem wonderde, wat die coninc woude.
Reinaert sprac: „Cuwaert, hebdi coude?
Ghi bevet; sijt al sonder vaer,
Ende secht minen here den coninc waer,
Dies mane ic u bi der trouwen
Die ghi sijt sculdich miere vrouwen,
[Van al dat ic u sal vraghen."
— „Al sout mi gaen an mine craghe",
Sprac Cuwaert, „ic u niet en loghe;
Ghi hebt mi ghemaent also hoghe,
Dat ict te segghene sculdich bem."]
Doe sprac Reinaert: „So secht hem:
Weetstu waer Kriekeputte steet?"
Cuwaert sprac: „Of ict weet?
Jaic, hoene sout wesen so?
Ne staet hi niet bi Hulsterlo,
Up dien moer, in die woestine!
Ic hebber ghedoget grote pine,
Ende meneghen hongher ende menich coude,
Ende armoede so menichfoude
Up Kriekenputte so meneghen dach,
Dat ics vergheten niet ne mach.
Hoe mochte ic vergheten dies,
Dat aldaer Reinout de Vries
Die valsche penninghe sloech,
Daer hi hem mede bedroech
Entie ghesellen sine?
Dat was te voren eer ic met Rine
Mijn gheselscap makede vast,
Die mi ghequijtte meneghen last."
— „Owi", sprac Reinaert, „soete Rijn,
Lieve gheselle, scone hondekijn,
Vergave God, waerdi nu hier!
Ghi sout toghen vor dese dier,

Met uwen sermone, waers te doene,
Dat ic noint ne wart so coene,
Dat ic eneghe saken dede,
Daer ic den coninc mochte mede
Te miwaert belghen doen met rechte.
Gaet weder onder ghene cnechte,
(Sprac Reinaert) haestelic, Cuwaert;
Mijn here de coninc ne heeft tuwaert
Ghene sake te sprekene meer."
Cuwaert dede enen wederkeer,
Ende ghinc van sconinx rade daer.
Reinaert sprac: „Coninc, eist waer
Dat ic seide?" — „Reinaert, jaet.
Verghevet mi, ic dede quaet,
Dat ic u mestroude iet.
Reinaert, goede vrient, nu siet
Den raet, dat ghi met ons gaet
Ten putte, al daer dien berke staet,
Daer die scat leghet begraven onder."
Reinaert sprac: „Ghi secht wonder;
Waendi in waers harde vro,
Coninc, oft mi stonde also,
Dat ic met u wandelen mochte,
Also als ons beiden dochte,
Ende ghi al sonder sonde?
Neent, hets alse ic u orconde,
Ende ict u segghe, al eist scame.
Doe Isengrijn in sduvels name
In de ordine ghinc hier te voren,
Ende hi te monke wart bescoren,
Doene conste hem niet ghenoeghen,
Daer VI monke hem bi bedroeghen.
Hi claghede altoos ende karmede
So sere, dats mi ontfaermede.
Doe hi cranc wart ende traech,
Doe haddics rouwe, als een sijn maech,
Ende gaf hem raet, dat hi ontran;

Daer omme bem ic in spaeus ban.
  Maerghin, als die sonne up gaet,
Willic te Rome om aflaet;
Van Rome willic over see.
Danen ne keric nemmermee,
Eer ic so vele hebbe ghedaen,
Coninc, dat ic met u mach gaen,
Tuwer eren ende tuwer vrome,
Of ic te lande weder come.
Het ware een onscone dinc,
Souddi, here coninc,
Maken uwe wandelinghe
Met enen verwatenen ballinghe,
Als ic nu bem, God betere mi!"
Die coninc sprac: „Reinaert, sidi
Iet langhe verbannen?" Doe sprac Reinaert:
„Jaic, hets III jaer, dat ic waert
Vor den deken Hermanne
In vollen seende te banne."
Die coninc sprac: „Nadat ghi sijt
Te banne, men souts mi doen verwijt,
Reinaert, lietic u met mi wandren.
Ic sal Cuwaert ofte enen andren
Toten scatte doen gaen met mi;
Ende ic rade u, Reinaert, dat ghi
Niet ne laet, ghine vaert,
Dat ghi u vanden banne claert."
— „Sone doe ic, sprac Reinaert,
Ic ga morghin te Romewaert,
Gaet na den wille mijn!"
Die coninc sprac: „Ghi dinct mi sijn
Bevaen in harde goeden dinghen;
God jonne u, dat ghijt moet vulbringhen,
Reinaert, alse u ende mi
Ende ons allen nutte si!"
  Doe dese redene was ghedaen,
Doe ghinc Nobel, die coninc, staen

Up ene hoghe staghe van stene,
Daer hi up plach te stane allene,
Als hi sat in sijn hof te dinghe.
Die dieren saten tenen ringhe
Al omme ende omme in dat gras,
Nadien dat elc gheboren was.
Reinaert stont bi der coninghinne,
Die hi te rechte wel mochte minnen.
„Bidt vor mi, edele vrouwe,
Dat ic u met lieve weder scouwe."
Soe sprac: „Die here, daert al an staet,
Doe u van sonden vul aflaet!"
Die coninc entie coninghinne
Ghinghen met enen bliden sinne
Vor haer diere, arme ende rike.
Die coninc die sprac vriendelike:
„Reinaert es hier comen te hove,
Ende wille, dies ic Gode love,
Hem betren met al sinen sinne;
Ende mijn vrouwe de coninghinne
Hevet so vele ghebeden vor hem,
Dat ic sijn vrient worden bem,
Ende hi versoent es jeghen mi,
Ende ic hem hebbe ghegheven vri
Beide lijf ende lede:
Reinaerde ghebiedic vullen vrede;
Anderwaerf ghebiedic hem vrede;
Ende derde waerven mede:
Ende ghebiede u allen, bi uwen live,
Dat ghi Reinaerde, ende sinen wive
Ende sinen kindren ere doet,
Waer si comen in u ghemoet,
Sijt bi nachte, sijt bi daghe.
In wille ooc meer ghene claghe
Van Reinaerts dinghen horen.
Al was hi roeckeloos hier voren
Hi wille hem betren, ic segghe u hoe:

Reinaert wille morghin vroe
Palster ende scerpe ontfaen,
Ende wille te Rome gaen,
Ende van danen wille hi over see,
Ende hier comen nemmermee,
Eer hi heeft vul aflaet
Van alre sondeliker daet."
  Dese tale hevet Tiecelijn vernomen
Ende vlooch, danen hi es comen,
Ende hi vant die III ghesellen.
Nu hort, wat hi hem sal tellen.
Hi sprac: „Keitive, wat doedi hier?
Reinaert es meester bottelgier
Int hof, ende moghende utermaten.
Die coninc heeftene quite ghelaten
Van alle sinen mesdaden,
Ende ghi sijt alle III verraden."
  Isengrijn began andworden
Te Ticeline met corten worden:
„Ic wane, ghi lieghet, here raven!"
Mettien worde began hi scaven,
Ende Brune die volchde mede.
Si ghinghen recken hare lede
Lopende ten conincwaert.
Tibert was sere vervaert,
Ende hi bleef sittende up die galghe.
Hi was van sinen ruwen balghe
In sorghen so groot utermaten,
Dat hi gherne wilde laten
Sine oghe varen over niet,
Dat hi in spapen scure liet,
Indien dat hi versoent ware.
Hine wiste wat doen van vare,
Dan hi ghinc sitten up die micke.
Hi claechde vele ende harde dicke,
Dat hi Reinaert ie bekinde.
Isengrijn quam met groten gheninde

Ghedronghen vor de coninghinne,
Ende sprac met enen fellen sinne
Te Reinaertwaert so verre,
Dat die coninc wart al erre,
Ende hiet Isengrijn vaen
Ende Brune. Also saen
Worden si ghevanghen ende ghebonden.
Ghine saghet nie verwoeden honden
Doen meer lachters dan men hem dede,
Isengrine ende Brune mede.
Men voerese alse lede gaste,
Men bantse beide daer so vaste,
Dat si binnen ere nacht
Met gheenrande cracht
Een let niet en mochten roeren.
Nu hort, hoe hise vort sal voeren.
  Reinaert, die hem was te wreet,
Hi dede, dat men Brunen sneet
Van sinen rugghe een velspot af,
Dat men hem tere scerpen gaf,
Voets lanc ende voets breet.
Nu ware Reinaert al ghereet,
Haddi IIII vaste scoen.
Nu hort wat hi sal doen,
Hoe hi sal IIII scoen ghewinnen.
Hi ruunde toter coninghinnen:
„Vrouwe, ic bem u pelgrijn.
Hier es mijn oom Isengrijn,
Hi hevet II vaste scoen,
Helpt mi, dat icse an mach doen.
Ic neme u siele in mine plecht:
Het es pelgrijns recht,
Dat hi ghedinkt in sine ghebeden
Al tgoet dat men hem noit dede.
Ghi moghet u siele an mi scoien.
Doet Harsinden miere moien
Gheven twee van haren scoen.

Dit moghedi wel met eren doen:
Soe blivet thuus in haer ghemac."
— „Gherne", die coninghinne sprac;
„Reinaert, ghine mochtes niet ombaren
Ghine hebt scoen; ghi moet varen
Uten lande in Gods ghewout,
Over berghe ende int wout,
Ende terden struke ende stene;
Dine arbeit wert niet clene.
Hets di noot dattu hebs scoen.
Ic wilre gherne mijn macht toe doen.
Die Isengrijns waren u wel ghemicke,
Si sijn so vaste ende so dicke,
Die hi draghet ende sijn wijf.
Al sout hem gaen an haer lijf,
Elkerlijc moet u gheven twee scoen,
Daer ghi u vaert mede moet doen."
Dus hevet die valsce pelgrijn
Beworven, dat der Isengrijn
Al toten cnien hevet verloren
Van beiden sinen voeten voren
Dat vel al gader metten claeuwen.
Ghine saecht noint voghel braeuwen,
Die stilre hilt al sine lede,
Dan Isengrijn de sine dede,
Doe men so jammerlike ontscoide,
Dat hem dat bloet ten teen af vloide.
Doe Isengrijn ontscoit was,
Moeste gaen ligghen up dat gras
Vrouwe Hersint, die wulvinne,
Met enen wel droeven sinne;
Ende liet haer afdoen dat vel,
Ende die claeuwen also wel,
Bachten van beide haren voeten.
Dese daet dede wel soeten
Reinaerde sinen droeven moet.
Nu hort, wat claghen hi noch doet:

„Moie", seit hi, „lieve moie,
In hoe meneghen vernoie
Hebdi dor minen wille ghewesen!
Dats mi al leet; sonder van desen
Eist mi lief, ic segghe u twi.
Ghi sijt, des ghelovet mi,
Een die liefste van minen maghen,
Bedi sal ic u scoen an draghen.
God weet, dats al uwe bate!
Ghi sult an hoghen aflate
Delen, ende an al dat perdoen,
Lieve moie, dat ic in u scoen
Sal bejaghen over see."
Vrouwe Hersinden was so wee,
Dat soe cume mochte spreken:
— „Ai Reinaert, God moete wreken,
Dat ghi over ons siet uwen wille!"
Isengrijn balch, ende sweech stille,
Ende sijn gheselle Brune; neware
Hem was te moede harde sware;
Si laghen ghebonden ende ghewont.
Hadde ooc doe ter selver stont
Tibert die cater ghewesen daer,
Ic dar wel segghen over waer,
Hi hadde so vele ghedaen te voren,
Hine waers niet bleven sonder toren.

BEATRIJS.

JONCKBLOET, *Geschiedenis der Nederlandsche Letterkunde*, I^3, 418—421 (I^4, 447—450).

Van dichten comt mi cleine bate:
Die liede raden mi dat ict late,
Ende minen sin niet en vertare;
Maer om die doghet van hare,
Die moeder ende maghet es bleven,
Hebbic een scone mieracle opheven,
Die God, sonder twivel, toghede
Marien teren, diene soghede.
Ic wille beghinnen van ere nonnen
Een ghedichte. God moet mi onnen
Dat ict te poente moet gheraken,
Ende een goet ende daer af maken,
Volcomelijc na der waerheide,
Als mi broeder Ghijsbrecht seide,
Een begheven Willemijn:
Hi vant in die boeke sijn;
Hi was een out ghedaghet man.
Die nonne, daer ic af began,
Was hovesch ende subtijl van seden.
Men vint ghene noch heden,
Die haer gelijct, ic wane,
Van seden ende van ghedane.
Dat ic prisede hare lede,
Sonderlinghe haer scoenhede,
Dats een dinc dat niet en dochte;
Ic wille u segghen van wat ambochte
Si plach te wesen langhen tijt
Int cloester, daer si droech abijt:
Costersse was si daer,
Dat seggic u al over waer.
Sine was lat no traghe,
No bi nachte no bi daghe;

Si was snel te haren werke:
Si plach te ludene in die kerke,
Si ghereide tlicht ent ornament,
Ende dede opstaen alt covent.

Dese joffvrouwe en was niet sonder
Der minnen, die groot wonder
Pleecht te werken achter lande.
Bi wilen comter af scande,
Quale, toren, wedermoet:
Bi wilen bliscap ende goet.
Den wisen maect si oec soe ries,
Dat hi moet bliven int verlies,
Eest hem lieft ofte leet.
Si dwingt sulken dat hine weet
Weder spreken ofte swighen,
Daer hi loen af waent ghecrighen.
Meneghen worpt si onder voet,
Die op staet, als haer dinket goet.
Minne maect sulken milde,
Die liever sine ghifte hilde,
En dade hijt bider minnen rade.
Noch vintmen liede soe ghestade,
Wat si hebben, groot oft clene,
Dat hen die minne gheeft ghemene
Welde, bliscap ende rouwe;
Selke minne hetic ghetrouwe.
In constu niet gheseggen als,
Hoe vele ghelux ende onghevals
Uter minnen beken ronnen.
Hier omme en darfmen niet veronnen
Der nonnen, dat si niet en conste ontgaen
Der minnen, diese hilt ghevaen;
Want die duvel altoes begheert
Den mensche te becorne, ende niet en cesseert,
Dach ende nacht, spade ende vroe,
Hine doeter sine macht toe.

Met quaden listen, als hi wel conde,
Becordise met vleescheliker sonde,
Die nonne, dat si sterven waende.
Gode bat si ende vermaende
Dat hise troeste dore sine ghenaden;
Si sprac: „Ic ben soe verladen
Met starker minnen ende ghewont,
Dat weet hi, dient al es cont,
Die niet en es verholen,
Dat mi die crancheit sal doen dolen.
Ic moet leiden een ander leven,
Dit abijt moetic begheven."

Nu hort hoeter na verghinc:
Si sende om den jonghelinc,
Daer si toe hadde grote lieve,
Ootmoedelijc met enen brieve,
Dat hi saen te hare quame,
Daer laghe ane sine vrame.
Die bode ghinc daer de jonghelinc was.
Hi nam den brief ende las,
Die hem sende sijn vriendinne.
Doe was hi blide in sinen sinne.
Hi haeste hem te comen daer.
Sint dat si out waren .XII. jaer
Dwanc die minne dese twee,
Dat si dogheden menech wee.

Hi reet soe hi ierst mochte
Ten cloester, daer hise sochte.
Hi ghinc sitten voer tfensterkijn,
Ende soude gheerne, mocht sijn,
Sijn lief spreken ende sien.
Niet langhe en merde si na dien;
Si quam ende woudene vanden
Vor tfensterkijn, dat met yseren banden
Dwers ende lanx was bevlochten.

Menech werven si versochten,
Daer hi sat buten ende si binnen,
Bevaen met also starker minnen.
Si saten soe een langhe stonde,
Dat ict ghesegghen niet en conde
Hoe dicke verwandelde hare blye.
„Ay mi", seitsi, „ay mie!
Vercoren lief, mi es soe wee,
Sprect jeghen mi een wort oft twee,
Dat mi therte conforteert:
Ic ben, die troest ane u begheert;
Der minnen strael stect mi int herte,
Dat ic doghe grote smerte:
In mach nemmermeer verhoghen,
Lief, ghi en hebbet uut ghetoghen!"

Hi antworde met sinne:
„Ghi wet wel, lieve vriendinne,
Dat wi langhe hebben ghedragen
Minne; al onsen daghen
Wi en hadden nye soe vele rusten
Dat wi ons eens ondercusten.
Vrouwe Venus, die godinne,
Die dit brachte in onsen sinne,
Moete God onse here verdoemen,
Dat si twee soe scone bloemen
Doet vervaluen ende bederven.
Constic wel ane u verwerven,
Ende ghi dabijt wout neder leggen,
Ende mi een sekeren tijt seggen,
Hoe ic u ute mochte leiden,
Ic woude riden ende ghereiden
Goede cleder, diere van wullen,
Ende die met bonten doen vullen:
Mantel, roc ende sercoet.
In begheve u te ghere noet;
Met u willic aventuren,

Lief, tsuete metten sueren:
Nemt te pande mijn trouwe."
— „Vercorne vrient", sprac die joncvrouwe,
„Die willic gherne van u ontfaen,
Ende met u soe verre gaen,
Dat niemen wete in dit covent
Werwaert dat wi sijn bewent.
Van tavont over .VIII. nachte
Comt ende nemt mijns wachte
Daer buten inden vergier,
Onder enen eglentier.
Wacht daer mijns, ic come uut
Ende wille wesen uwe bruut,
Te varene daer ghi begheert;
En si dat mi siecheit deert,
Ocht saken die mi sijn te swaer,
Ic come sekerlike daer,
Ende ic begheert van u sere
Dat ghi daer comt, lieve jonchere."

Dit gheloefde elc anderen.
Hi nam orlof ende ghinc wanderen
Daer sijn rosside ghesadelt stoet.
Hi satter op metter spoet,
Ende reet wech sinen telt
Ter stat wert, over een velt.
Sijns lieves hi niet en vergat:
Sanders daghes in die stat
Hi cochte blau ende scaerlaken,
Daer hi af dede maken
Mantele ende caproen goet,
Ende roc ende sorcoet,
Elc na rechte ghevoedert wel.
Niemen sach beter vel
Onder vrouwen cledere draghen;
Si prijsdent alle diet saghen.
Messe, gordele ende almoniere

Cochti haer goet ende diere;
Huven, vingherline van goude,
Ende chierheit menechfoude.
Om al die chierheit dede hi proeven,
Die eneger bruut soude behoeven.
Met hem nam hi .v^{c}. pont,
Ende voer in ere avonstont
Heymelike buten der stede.
Al dat scoenheide voerdi mede
Wel ghetorst op sijn paert,
Ende voer alsoe ten cloestere waert,
Daer si seide, inden vergier,
Onder enen eglentier.
Hi ghinc sitten neder int cruut
Tote sijn lief soude comen uut.

Van hem latic nu die tale,
Ende segghe u vander scoender smale.
Vore middernacht lude si mettinen.
Die minne dede haer grote pine.
Als mettinen waren ghesongen
Beide van ouden ende van jongen,
Die daer waren int covent,
Ende si weder waren ghewent
Opten dormter al ghemene,
Bleef si inden coer allene,
Ende si sprac haer ghebede,
Alsi te voren dicke dede.
Si cnielde vorden outaer
Ende sprac met groten vaer:
„Maria, moeder, soete name,
Nu en mach minen lichame
Niet langher in dabijt gheduren.
Ghi kint wel in allen uren
Smenschen herte ende sijn wesen:
Ic hebbe ghevast ende ghelesen,
Ende ghenomen discipline,

Hets al om niet dat ic pine;
Minne worpt mi onder voet,
Dat ic der werelt dienen moet.
Alsoe waerlike als ghi, here lieve,
Wort ghehanghen tusschen .ij. dieve,
Ende aent cruce wort gherecket,
Ende ghi Lazaruse verwecket,
Daer hi lach inden grave doet,
Soe moetti kinnen minen noet,
Ende mine mesdaet mi vergheven;
Ic moet in swaren sonden sneven!"

Na desen ghinc si uten core
Tenen beelde, daer si vore
Cnielde, ende sprac hare ghebede,
Daer Maria stont ter stede.
Si riep: „Maria", onversaghet,
„Ic hebbe u nacht ende dach geclaghet
Ontfermelike mijn vernoy,
Ende mi en es niet te bat een hoy!
Ic werde mijns sins te male quijt
Blivic langher in dit abijt."
Die covel toech si ute al daer
Ende leidse op onser vrouwen outaer.
Doen dede si ute hare scoen.
Nu hort watsi sal doen.
Die slotele vander sacristien
Hinc si vor dat beelde Marien;
Ende ic segt u over waer,
Waer omme dat sise hinc al daer:
Ofmense te priemtide sochte,
Dat mense best daer vinden mochte.
Hets wel recht in alder tijt,
Wie vore Marien beelde lijt,
Dat hi sijn oghen derwaert sla,
Ende segge *ave* eer hi ga,
Ave Maria; daer omne si ghedinct

Waer omme si daer die slotel hinct.

Nu ghinc si dorden noet
Met enen pels al bloet,
Daer si een dore wiste,
Die si ontsloet met liste,
Ende ghincker heymelijc uut,
Stillekine sonder gheluut.
Inden vergier quam si met vare.
Die jongelinc wert haers gheware;
Hi seide: „Lief, en verveert u niet,
Hets u vrient, dat ghi hier siet."
Doe si beide te samen quamen
Si begonste hare te scamen,
Om dat si in enen pels stoet
Bloetshoeft ende barvoet.
Doen seidi: „Wel scone lichame,
U soe waren bat bequame
Scone ghewaden ende goede cleder.
Hebter mi om niet te leder,
Ic salse u gheven sciere."
Doen ghinghen si onder den eglentiere,
Ende alles dies si behoeft
Des gaf hi hare ghenoech.
Hi gaf haer cleder twee paer.
Blau waest, dat si aen dede daer,
Wel ghescepen int ghevoech.
Vriendelike hi op haer loech.
Hi seide: „Lief, dit hemelblau
Staet u bat dan dede dat grau."
Twee cousen toech si ane,
Ende twee scoen cordewane,
Die hare vele bat stonden
Dan scoen die waren ghebonden.
Hoetcleder van witter siden
Gaf hi hare te dien tiden,
Die si op haer hoeft hinc.

Doen cussese die jonghelinc
Vriendelike aen haren mont.
Hem dochte, daer si voer hem stont,
Dat die dach verclaerde.
Haestelike ghinc hi tsinen paerde.
Hi settese vor hem int ghereide.
Dus voren si henen beide
Soe verre, dat began te daghen,
Dat si hen nyemen volghen saghen.
Doet began te lichtene int oest
Si seide: „God, alder werelt troest,
Nu moeti ons bewaren,
Ic sie den dach verclaren!
Waric met u niet comen uut,
Ic soude prime hebben gheluut,
Als ic wilen was ghewone
Inden cloester van religione.
Ic duchte mi die vaert sal rouwen;
Die werelt hout soe cleine trouwe,
Al hebbic mi ghekeert daer an;
Si slacht den losen coman,
Die vingherline van formine
Vercoept voer guldine."

„Ay, wat segdi, suverlike,
Ocht ic u emmermeer beswike,
Soe moete mi God scinden!
Waer dat wi ons bewinden,
In scede van u te ghere noet,
Ons en scede die bitter doet.
Hoe mach u aen mi twien?
Ghi en hebt aen mi versien
Dat ic fel was ofte loes.
Sint dat ic u ierst vercoes
En haddic niet in minen sinne
Ghedaen een keyserinne;
Op dat ic haers werdech ware,

Lief, en liete u niet om hare,
Des moghedi seker wesen.
Ic vore met ons ute ghelesen
.V^c^. pont wit selverijn,
Daer seldi, lief, vrouwe af sijn.
Al varen wi in vremde lande,
Wine derven verteren ghene pande
Binnen desen seven jaren."
Dus quamen si den telt ghevaren
Smorgens aen een foreest,
Daer die voghele hadden feest.
Si maecten soe groet ghescal,
Datment hoerde over al:
Elc sanc na der naturen sine.
Daer stonden scone bloemkine
Op dat groene velt ontploken,
Die scone waren, ende suete roken.
Die locht was claer ende scone.
Daer stonden vele rechte bome,
Die ghelovert waren rike.
Die jonghelinc sach op die suverlike,
Daer hi ghestade minne toe droech;
Hi seide: „Lief, waert u ghevoech,
Wi souden beten ende bloemen lesen:
Het dunct mi hier scone wesen;
Laet ons spelen der minnen spel."
— „Wat segdi", sprac si, „dorper fel,
Soudic beten op dat velt,
Ghelijc enen wive die wint ghelt
Dorperlijc met haren lichame,
Seker soe haddic cleine scame!
Dit en ware u niet ghesciet
Waerdi van dorpers aerde niet.
Ic mach mi bedinken onsochte.
Godsat hebdi diet sochte!
Swighet meer deser tale,
Ende hort die voghele inden dale,

Hoe si singhen ende hem vervroyen,
Die tijt sal u te min vernoyen.
Alsic bi u ben al naect
Op een bedde wel ghemaect,
Soe doet al dat u ghenoecht,
Ende dat uwer herten voeght;
Ic hebs in mijn herte toren
Dat ghijt mi heden leit te voren."

Hi seide: „Lief, en belghet u niet,
Het dede Venus, diet mi riet.
God gheve mi scande ende plaghe,
Ochtics u emmermeer ghewaghe."
Si seide: „Ic vergheeft u dan:
Ghi sijt mijn troest vor alle man,
Die leven onder den trone.
Al levede Absolon die scone,
Ende ic des wel seker ware,
Met hem te levene .M. jare
In weelde en in rusten,
In liets mi niet ghecusten;
Lief, ic hebbe u soe vercoren,
Men mocht mi dat niet legghen vore,
Dat ic uwes soude vergheten;
Waric in hemelrike gheseten,
Ende ghi hier in ertrike,
Ic quame tot u sekerlike.
Ay God, latet onghewroken
Dat ic dullijc hebbe ghesproken!
Die minste bliscap in hemelrike
En es hier ghere vrouden ghelike;
Daer es die minste soe volmaect,
Datter zielen niet en smaect
Dan Gode te minen sonder inde;
Al erdsche dinc es ellinde,
Si en doeghet niet een haer
Jeghen die minste die es daer.

Diere om pinen die sijn vroet:
Al eest dat ic dolen moet
Ende mi te groten sonden keren
Dore u, lieve scone jonchere."

Dus hadden si tale ende wedertale.
Si reden berch ende dale.
In can u niet ghesegghen wel
Wat tusschen hen tween ghevel.
Si voren alsoe verre vort,
Tes si quamen in een port,
Die scone stont in enen dale.
Daer soe bequaemt hem wale:
Si bleven daer der jare seven,
Ende waren in verweenden leven
Met ghenuechten van lichamen,
Ende wonnen .ij. kinder tsamen.
Maer na den seven jaren,
Alse die penninghe verteert waren,
Moesten si teren vanden pande,
Die si brachten uten lande.
Cleder, scoenheit ende paerde
Vercochten si te halver waerde,
Ende brochtent al over saen.
Doen en wisten si wat bestaen;
Si en conste ghenen roc spinnen,
Daer si iet met mochte winnen.
Die tijt wert inden lande diere
Van spisen, van wine ende van biere,
Ende van al datmen eten mochte.
Dies hem wert te moede onsochte:
Si waren hen liever vele doet,
Dan si hadden ghebeden broet.
Die aermoede maecte een ghesceet
Tusschen hen beiden, al waest hen leet.
Aen den man ghebrac dierste trouwe;
Hi lietse daer in groten rouwe,

Ende voer te sinen lande weder.
Si en sachen met oghen nye seder.
Daer bleven met hare ghinder
Twee uter maten scone kinder.

Si sprac: „Hets mi comen toe,
Dat ic duchte spade ende vroe.
Ic ben in vele doghens bleven:
Die ghene heeft mi begheven,
Daer ic mi in trouwen toe verliet.
Maria, vrouwe, oft ghi ghebiet,
Bidt vore mi ende mine jonghere,
Dat wi niet en sterven van honghere.
Wat salic doen, elendech wijf?
Ic moet beide siele ende lijf
Bevlecken met sondeghen daden.
Maria, vrouwe, staet mi in staden!
Al constic enen roc spinnen
In mochter niet met winnen
In tween weken een broet;
Ic moet gaen dorden noet
Buten der stat op tfelt
Ende winnen met minen lichame ghelt,
Daer ic met mach copen spise.
In mach in ghere wise
Mijn kinder niet begheven."
Dus ghinc si in een sondech leven;
Want men seit ons, over waer,
Dat si langhe seven jaer
Ghemene wijf ter werelt ghinc,
Ende meneghe sonde ontfinc,
Dat haer was wel onbequame,
Die si dede metten lichame,
Daer si cleine gheneuchte hadde in,
Al dede sijt om een cranc ghewin,
Daer si haer kinder met onthelt.
Wat holpt al vertelt

Die scamelike sonden swaer,
Daer si in was .XIIII. jaer?
Maer emmer en lietsi achter niet,
Hadsi rouwe oft verdriet,
Sine las alle daghe met trouwen
Die seven ghetiden van onser vrouwen;
Die las si haer te love ende teren,
Dat sise moeste bekeren
Uten sondeliken daden,
Daer si was met beladen
[Bi ghetale .XIIII. jaer.
Dat segghic u over waer,
Si waser seven metten man,
Die .ij. kindere an hare wan,
Diese liet in ellinde,
Daer si doghede groet meswinde.
Dierste jaer hebdi gehort,
Verstaet hoe si levede vort.]

Als die .xiiij. jaer waren ghedaen
Sinde haer God int herte saen
Berouwenesse alsoe groet,
Dat si met enen swerde al bloet
Liever liete haer hoet af slaen
Dan si meer sonden hadde ghedaen
Met haren lichame, alsi plach.
Si weende nacht ende dach,
Dat haer oghen selden drogheden.
Si seide: „Maria, die Gode soghede,
Fonteyne boven alle wiven,
Laet mi inder noet niet bliven!
Vrouwe, ic neme u torconden,
Dat mi rouwen mine sonden,
Ende sijn mi herde leet:
Der es soe vele, dat ic en weet
Waer icse dede ocht met wien!
Ay lacen, wat sal mijns ghescien?

Ic mach wel jeghen dordeel sorgen
(Doghen Gods sien int verborgen)
Daer alle sonden selen bliken
Beide van armen ende van riken,
Ende alle mesdaet sal sijn ghewroken,
Daer en si vore biechte af ghesproken
Ende penitencie ghedaen;
Dat wetic wel, sonder waen,
Des benic in groten vare.
Al droghic alle daghe een hare
Ende croeper met van lande te lande
Over voete ende over hande,
Wullen, barvoet, sonder scoen,
Nochtan en constic niet ghedoen
Dat ic van sonden worde vri,
Maria, vrouwe, ghi en troest mi!
Fonteine boven alle doghet,
Ghi hebt den meneghen verhoghet,
Alse wel Theophuluse sceen;
Hi was der quaetster sonderen een,
Ende had den duvel op ghegeven
Beide ziele ende leven,
Ende was worden sijn man;
Vrouwe, ghi verloesseten nochtan.
Al benic een besondech wijf,
Ende een onghetroest keytijf,
In wat leven ic noyt was,
Vrouwe, ghedinct dat ic las
Tuwer eren een ghebede!
Toent aen mi u oetmoedechede,
Ic ben ene die es bedroevet
Ende uwer hulpen wel behoevet,
Dies maghic mi verbouden.
En bleef hem nye onvergouden
Die u gruete, maget vrie,
Alle daghe met ere Ave Marie.
Die u ghebet gherne lesen

Si moghen wel seker wesen
Dat hem daer af sal comen vrame;
Vrouwe, hets u soe wel bequame.
Uut vercorne Gods bruut,
U sone sinde u een saluut
Te Nasaret, daer hi u sochte,
Die u ene boetscap brochte,
Die nye van bode was ghehort;
Daer omme sijn u die selve wort
Soe bequame, sonder wanc,
Dat ghijs wet elken danc,
Die u gheerne daer mede quet;
Al waer hi in sonden belet,
Ghi souten te ghenaden bringhen,
Ende vor uwen sone verdinghen."
Dese bedinghe ende dese claghe
Dreef die sondersse alle daghe.
Si nam een kint in elke hant
Ende ghincker met dor tlant
In armoede, van stede te steden,
Ende levede bider beden.
Soe langhe dolede si achter lant,
Dat si den cloester weder vant,
Daer si hadde gheweest nonne;
Ende quam daer savons na der sonne
In ere weduwen huus, spade,
Daer si bat herberghe dor ghenade,
Dat si daer snachts mochte bliven.
„Ic mocht u qualijc verdriven",
Sprac die vrouwe, „met uwen kinderkinen;
Mi dunct dat si moede scinen.
Rust u, ende sit neder,
Ic sal u deilen weder
Dat mi verleent onse here,
Doer siere liever moeder ere."
Dus bleef si met haren kinden,
Ende soude gheerne ondervinden

Hoet inden cloester stoede.
— „Segt mi”, seitsi, „vrouwe goede,
Es dit covint van joffrouwen?”
— „Jaet”, seitsi, „bi miere trouwen,
Dat verweent es ende rike.
Men weet niewer sijns ghelike:
Die nonnen diere abijt in draghen,
In hoerde nye ghewaghen
Van hen gheen gherochten,
Dies si blame hebben mochten.”

Die daer bi haren kinderen sat
Si seide: „Waerbi segdi dat?
Ic hoerde binnen deser weken
Soe vele van ere nonnen spreken:
Alsic verstoet in minen sinne
Soe was si hier costerinne.
Diet mi seide hine loech niet:
Hets binnen .xiiij. jaren ghesciet,
Dat si uten cloester streec,
Men wiste noyt waer si weec,
Oft in wat lande si inde nam.”
Doen wert die weduwe gram
Ende seide: „Ghi dunct mi reven:
Derre talen seldi begheven
Te segghene vander costerinnen,
Oft ghi en blijft hier niet binnen.
Si heeft hier costersse ghesijn
.Xiiij. jaer den termijn,
Dat men haers noyt ghemessen conde
In al den tiden ene mettenstonde,
Hen si dat si waer onghesont.
Hi ware erger dan een hont,
Diere af seide el dan goet;
Si draghet soe reynen moet
Die eneghe nonne draghen mochte.
Die alle die cloesters dore sochte,

Die staen tusschen Elve ende Geronde,
Ic wane men niet vinden conde
Neghene die gheesteliker leeft."

Die alsoe langhe hadde ghesneeft,
Dese tale dochte haer wesen wonder,
Ende seide: „Vrouwe, maect mi conder
Hoe hiet haer moeder ende vader?"
Doe noemesise beide gader.
Doen wiste si wel dat si haer meende.
Ay God, hoe si snachs weende
Heymelike vor haer bedde!
Si seide: „Ic en hebbe ander wedde
Dan van herten groot berouwe;
Sijt in mijn hulpe, Maria, vrouwe,
Mijn sonden sijn mi soe leet,
Saghic enen oven heet,
Die in so groten gloyen stonde,
Dat die vlamme ghinghe uten monde,
Ic croper in met vlite,
Mochtic mier sonden werden quite.
Here, ghi hebt wanhope verwaten,
Daer op willic mi verlaten.
Ic ben, die altoes ghenade hoept,
Al eest dat mi anxt noept,
Ende mi bringt in groten vare.
En was nye soe groten sondare,
Sint dat ghi op ertrike quaemt
Ende menschelike vorme naemt,
Ende ghi aen den cruce wout sterven,
Sone lieti den sondare niet bederven;
Die met berouwenesse socht gnade
Hi vantse, al quam hi spade,
Alst wel openbaer scheen
Den enen sondare vanden tween,
Die tuwer rechter siden hinc.
Dats ons een troestelijc dinc,

Dat ghine ontfinct onbescouden.
Goet berou mach als ghewouden;
Dat maghic merken an desen.
Ghi seit: „Vrient, du salt wesen
Met mi heden in mijn rike,
Dat segghic u ghewaerlike."
Noch, here, waest openbare,
Dat Gisemast, die mordenare,
Ten lesten om ghenade bat:
Hine gaf u weder gout no scat,
Dan hem berouden sine sonden.
U ontfermecheit en es niet te gronden
Niet meer dan men mach
Die zee uut sceppen op enen dach
Ende droghen al toten gronde.
Dus was nye soe grote sonde,
Here, u ghenaden en gaen boven:
Hoe soudic dan sijn verscoven
Van uwer ontfermecheit,
Ocht mi mijn sonden sijn soe leit?"

Daer si lach in dit ghebede
Quam een vaec in al haer lede,
Ende si wert in slape sochte.
In enen vysioen haer dochte
Hoe een stemme aen haer riep
Daer si lach ende sliep:
„Mensche, du heves soe langhe gecarmt
Dat Maria dijns ontfarmt;
Want si heeft u verbeden.
Gaet inden cloester met haestecheden:
Ghi vint die doren open wide,
Daer ghi uut ginges ten selven tide
Met uwen lieve, den jonghelinc,
Die u inder noet af ghinc.
Al dijn abijt vinstu weder
Ligghen opten outaer neder:

Wile, covele ende scoen
Moeghedi coenlijc ane doen,
Des danct hoeghelike Marien.
Die slotele vander sacristien,
Die ghi vor tbeelde hinct
Snachs, doen ghi uut ghinct,
Die heeft si soe doen bewaren,
Datmen binnen .XIIII. jaren
Uwes nye en ghemiste,
Soe dat yemen daer af wiste.
Maria es soe wel u vrient,
Si heeft altoes vor u ghedient
Min no meer na dijn ghelike,
Dat heeft de vrouwe van hemelrike,
Sonderse, dor u ghedaen.
Si heet u inden cloester gaen;
Ghi en vint nyeman op u bedde.
Hets van Gode dat ic u quedde."

Na desen en waest niet lanc
Dat si uut haren slape ontspranc;
Si seide: „God, gheweldech here,
En ghehinct den duvel nemmermere
Dat hi mi bringhe in mere verdriet
Dan mi nu es ghesciet.
Ochtic nu inden cloester ghinghe,
Ende men mi over dieveghe vinghe,
Soe waric noch meer ghescent
Dan doen ic ierst rumde tcovent.
Ic mane u, God die goede,
Dor uwen pretiosen bloede,
Dat uut uwer siden liep,
Ocht die stemme die aen mi riep
Hier es comen te minen baten,
Dat sijs niet en moete laten,
Si en come anderwerf tot hare,
Ende derde werven openbare,

Soe dat ic mach, sonder waen,
Weder in minen cloester gaen.
Ic wilre om benedien
Ende loven altoes Marien."

Sanders snachs, moghedi horen,
Quam haer een stemme te voren,
Die op haer riep ende seide:
„Mensche, du maecs te langhe beide,
Ganc weder in dinen cloester,
God sal wesen dijn troester.
Doet dat Maria u ontbiet:
Ic ben haer bode, en twivels niet."
Nu heefsise anderwerf vernomen
Die stemme tote haer comen,
Ende hietse inden cloester gaen;
Nochtan en dorst sijs niet bestaen.
Der derder nacht verbeyt si noch
Ende seide: „Eest elfs ghedroch,
Dat mi comt te voren,
Soe moete cortelike scoren
Des duvels ghewelt ende sine cracht.
Ende ocht hire comt te nacht,
Here, soe maecten soe confuus,
Dat hi vare uten huus,
Dat hi mi niet en moete scaden.
Maria, nu staet mi in staden,
Die ene stemme ane mi sint,
Ende hiet mi gaen int covint;
Ic mane u, vrouwe, bi uwen kinde,
Dat ghise mi derdewerven wilt sinden."

Doen waecte si den derden nacht:
Een stemme quam van Gods cracht
Met enen over groten lechte,
Ende seide: „Hets bi onrechte
Dat ghi niet en doet dat ic u hiet;

Want u Maria bi mi ontbiet.
Ghi moecht beiden te lanc;
Gaet inden cloester sonder wanc,
Ghi vint die doren wide ontdaen;
Daer ghi wilt moghedi gaen,
U abijt vindi weder
Ligghende opten outaer neder."
Als die stemme dit hadde gheseit,
Mochte die sondersse, die daer leit,
Die claerheit metten oghen sien.
Si seide: „Nu en darf mi niet twien,
Dese stemme comt van Gode,
Ende es der maghet Marien bode,
Dat wetic nu sonder hone.
Si comt met lichte soe scone.
Nu en willics niet laten:
Ic wille mi inden cloester maken;
Ic saelt oec doen, in goeder trouwen,
Opten troest van onser vrouwen,
Ende wille mijn kinder beide gader
Bevelen Gode onsen vader:
Hi salse wel bewaren."
Doen toech si ute al sonder sparen
Haer cleder, daer sise met decte
Heymelike, dat sise niet en wecte.
Si cussese beide aen haren mont;
Si seide: „Kinder, blijft ghesont:
Op den troest van onser vrouwen
Latic u hier in goeder trouwen;
En hadde si mi niet verbeden,
Ic en hadde u niet begheven
Om al tgoet dat Rome heeft binnen."

Hoert wes si sal beghinnen.
Nu gaet si met groten weene
Ten cloester waert moeder eene.
Doen si quam inden vergiere

Vant si die dore ontsloten sciere.
Si ghincker in sonder wanc:
„Maria, vrouwe, hebbes danc,
Ic ben comen binnen mure,
God gheve mi goede aventure.”
Waer si quam vant si die dore
Al wide open jeghen hore:
In die kerke si doe trac.
Heymelike si doe sprac:
„God, here, ic bidde u met vlite,
Hulpt mi weder in minen abite,
Dat ic over .XIIII. jaer
Liet ligghen op onser vrouwen outaer,
Snachs doen ic danen sciet!”
Dit en es gheloghen niet,
Ic segt u sonder ghile,
Scone, covele ende wile
Vant si ter selver stede weder,
Daer sijt hadde gheleit neder.
Si traect an haestelike
Ende seide: „God van hemelrike,
Ende Maria, maghet fijn,
Ghebenedijt moetti sijn;
Ghi sijt alre doghet bloeme!
In uwen reinen magedoeme
Droeghedi een kint sonder wee,
Dat here sal bliven emmermee.
Ghi sijt een uut vercoren werde;
U kint maecte hemel ende erde.
Dese ghewelt comt u van Gode,
Ende staet altoes tuwen ghebode.
Den here, die es onse behoeder,
Moghedi ghebieden als moeder,
Ende hi u heten lieve dochter:
Hier omme levic vele te sochter.
Wie aen u soect ghenade
Hi vintse, al comt hi spade.

U hulpe die es alte groet;
Al hebbic vernoy ende noet,
Hets bi u gewandelt soe,
Dat ic nu mach wesen vroe;
Met rechte maghic u benedien."
Die slotele vander sacristien
Sach si hanghen, in ware dinc,
Vor Marien, daer sise hinc.
Die slotele hinc si aen hare
Ende ghinc ten core, daer si clare
Lampten sach berren in allen hoeken.
Daer na ghinc si ten boeken
Ende leide elc op sine stede,
Alsi dicke te voren dede;
Ende si bat der maghet Marien
Dat sise van evele moeste vrien
Ende haer kinder, die si liet
Ter weduwen huus in swaer verdriet.
Binnen dien was die nacht tegaen,
Dat dorloy begonste te slaen,
Daermen middernacht bi kinde.
Si nam dat clocseel biden inde
Ende luude metten so wel te tide,
Dat sijt hoerden in allen siden.
Die boven opten dormter laghen
Die quamen alle sonder traghen
Vanden dormter ghemene.
Sine wisten hier af groot no clene.
Si bleef inden cloester haren tijt
Sonder lachter ende verwijt;
Maria hadde ghedient voer hare
Ghelijc oft sijt selve ware.
Dus was die sonderse bekeert
Maria te love, die men eert,
Der maghet van hemelrike,
Die altoes ghetrouwelike
Haren vrient staet in staden

Alsi in node sijn verladen.

Dese joffrouwe, daer ic af las,
Es nonne alsi te voren was.
Nu en willic vergheten niet
Haer tweer kindere, die si liet
Ter weduwen huus in groter noet.
Si en hadden ghelt noch broet:
Ic en can u niet vermonden,
Doen si haer moeder niet en vonden,
Wat groter rouwe datsi dreven.
Die weduwe ghincker sitten neven;
Si hadder op ontfermenisse.
Si seide: „Ic wille toter abdisse
Gaen met desen .ij. kinden,
God sal hare int herte sinden
Dat si hen goet sal doen."
Si deden ane cleder ende scoen,
Si ghincker met int covent.
Si seide: „Vrouwe, nu bekent
Den noet van desen tween wesen:
Die moeder heeftse met vresen
Te nacht in mijn huus gelaten
Ende es ghegaen hare straten,
Ic en weet west noch oest;
Dus sijn die kinder onghetroest.
Ic hulpe hen gheerne wistic hoe."
Die abdisse spracker toe:
„Houtse wel, ic saelt u lonen,
Dat ghijs u niet en selt becronen
Na dat si u sijn ghelaten.
Men gheve hen der caritaten
Elcs daghes omme Gode.
Sint hier daghelijcs enen bode,
Die hen drincken hale ende eten.
Gheberst hen yet, laet mi weten."
Die weduwe was harde vroe

Dat haer comen was alsoe.
Si nam die kinder met hare
Ende hadder toe goede ware.
Die moeder, diese hadde ghesoghet,
Ende pine daer om ghedoghet,
Haer was wel te moede
Doen sise wiste in goeder hoede,
Haer kinder, die si begaf
In groeter noet ende ghinc af.
Sine hadde vaer no hinder
Vortmeer om hare kinder.
Si leide vort een heylech leven;
Menech suchten ende beven
Hadsi nacht ende dach;
Want haer die rouwe int herte lach
Van haren quaden sonden,
Die si niet en dorste vermonden
Ghenen mensche, no ontdecken,
No in dichten oec vertrecken.

Hier na quam op enen dach
Een abt, diese te visenteerne plach
Eenwerven binnen den jare,
Om te vernemen oft daer ware
Enech lachterlike gherochte,
Daersi blame af hebben mochten.
Sdaghes als hire comen was
Lach die sonderse ende las
Inden coer haer ghebet,
In groter twivelingen met.
Die duvel becorese metter scame
Dat si haer sondelike blame
Vore den abt niet en soude bringhen.
Alsi lach inder bedinghen
Sach si hoe dat neven haer leet
Een jonghelinc met witten ghecleet;
Hi droech in sinen arm al bloet

Een kint, dat dochte haer wesen doet.
Die jonghelinc warp op ende neder
Enen appel ende vinken weder
Vor tkint, ende maecte spel.
Dit versach die nonne wel,
Daer si in haer ghebede lach.
Si seide: „Vrient, oft wesen mach
Ende of ghi comen sijt van Gode,
Soe manic u bi sinen geboden
Dat ghi mi segt ende niet en heelt
Waerom ghi voer dat kint speelt
Metten sconen appel roet,
Ende het leit in uwen arm doet:
U spel en helpt hem niet een haer."
— „Seker, nonne, ghi segt waer:
En weet niet van minen spele,
Weder luttel no vele:
Hets doet, en hoert no en siet.
Al des ghelike en weet God niet
Dat ghi leest ende vast;
Dat en helpt u niet een bast,
Het al verloren pine
Dat ghi neemt discipline.
Ghi sijt in sonden soe versmoert
Dat God u beden niet en hoert
Boven in sijn rike.
Ic rade u: haestelike
Gaet ten abt uwen vader
Ende verteelt hem algader
U sonden al sonder lieghen.
Laet u den duvel niet bedrieghen.
Die abt sal u absolveren
Vanden sonden die u deren;
Eest dat ghise niet en wilt spreken
God salse swaerlike an u wreken."
Die jonghelinc ghinc ute haer oghen
Hine wilde haer nemmeer vertoghen.

Dat hi seide heeft si verstaen.
Smorghens ghinc si alsoe saen
Ten abt, ende bat dat hi hoerde
Haer biechte van worde te worde.
Die abt was vroet van sinne,
Hi seide: „Dochter, lieve minne,
Des en wil ic laten niet.
Bepeinst u wel ende beliet
Volcomelijc van uwen sonden."
Ende si ghinc ten selven stonden
Den heyleghen abt sitten neven
Ende ontdecten al haer leven,
Ende haer vite van beghinne:
Hoe si met ere dulre minne
Becort was soe uter maten,
Dat si moeste ligghen laten
Haer abijt met groten vare
Eens snachts op onser vrouwen outare,
Ende rumede den cloester met enen man,
Die twee kindere aen hare wan.
Al dat haer ye was ghesciet
Dies ne liet si achter niet;
Wat si wiste in haer herte gront
Maecte si den abt al cont.
Doen si ghebiecht hadde algader
Sprac dabt, die heyleghe vader:
„Dochter, ic sal u absolveren
Vanden sonden die u deren,
Die ghi mi nu hebt ghelijt.
Gheloeft ende ghebenedijt
Moet die moeder Gods wesen."
Hi leide haer op thoeft met desen
Die hant, ende gaf haer perdoen.
Hi seide: „Ic sal in een sermoen
U biechte openbare seggen,
Ende die soe wiselike beleggen,
Dat ghi ende u kinder mede

Nemmermeer te ghere stede
Ghenen lachter en selt ghecrigen;
Het ware onrecht soudement swigen,
Die scone miracle, die ons here
Dede doer siere moeder ere.
Ic saelt orconden over al;
Ic hope datter noch bi sal
Menech sondare bekeren
Ende onser liever vrouwen eren."

Hi deet verstaen den covende,
Eer hi thuuswaert weder wende,
Hoe ere nonnen was ghesciet;
Maer sine wisten niet
Wie si was; het bleef verholen.
Die abt voer Gode volen.
Der nonnen kinder nam hi beide
Ende vorese in sijn gheleide.
Grau abijt dedi hen an,
Ende si worden goede man.
Haer moeder hiet Beatrijs.
Loef Gode ende prijs,
Ende Maria, die Gode soghede,
Ende dese scone miracle toghede.
Si halp haer uut alre noet.
Nu bidden wi alle, cleine ende groet,
Die dese miracle horen lesen,
Dat Maria moet wesen
Ons vorsprake int soete dal,
Daer God die werelt doemen sal!

AMEN.

JACOB VAN MAERLANT.

JONCKBLOET, *Geschiedenis der Nederlandsche Letterkunde*, I^{3}, 380—383; 421, 422; II^{3}, 20—92, 126—150 (I^{4}, 403—407; 450, 451; II^{4}, 16—88; 121—145).

ROMAN VAN TOREC,

vs. 2246—2639.

Daventure doet u cont,
Dat Torec sander dages op stont
Ende nam orlof saen aldaer,
Ende reet en wech daernaer
Al dien dach al dore lanc,
Dat hine at none dranc,
Noch huus no hof ne vant.
Doe quam hi gereden an een sant,
Daer hi ene scone borch sach staen,
Scone bliken ende welgedaen.
Ter portenwaerd es hi gevaren,
Daermen inliet sonder sparen,
Ende men hitene willecome wesen.
Torec beette ende vrachde nadesen
Hoe die here hiete dan.
— „Ydras, die godertierste man",
Sprac die knape, „die nu leeft,
Ende die liver gode ridders heeft
Dan ieman die ic levende weet."
Torec ginc int zale gereet,
Daer hi wel was ontfaen,
Ende oec grote ere gedaen.
Men dede hem sine wapine af,
Enen diren mantel men hem gaf,
Dat hi niet vervrisen soude.
Daerna gincmen eten boude.
Daer was gedient wel ter cure.

Naden etene vrachde ter ure
Die waerd hoe hi ware geheten.
— „Here, Torec, wildijt weten;
Ende min vader, na die manire,
Es Ydor vander Baser rivire."
Des was die waerd so overblide,
Ende bat Torec te dien tide,
Dat hi met hem III dage si.
Torec seide: „Geloves mi
Dat ic des niet doen ne mach."
Ydras seide doe hi dat sach:
„Blieft hier, gi sult hier sien
In derden dage wonder gescien;
Hier sal comen en scip van aventuren,
Dat menegen hevet doen besuren,
Dat es alse wit alse een snee.
Het comt eens sjars ende nemmee,
Ende diere in gaet, wet overwaer,
Hine keert nembermer daernaer."
Doe seide Torec: „Ic blive hier dan
Tote dat dat scep comt hier an."
Dus bleef hi daer doe II dage.
Des derdes dages, sonder sage,
So heeft men dat scip vernomen,
Daer menech minsce omme es comen
Om te siene dat wonder groet.
Doe Torec vernam genen boet,
Doe ginc hi hem wapinen nadas,
Ende nam doe orlof an Ydras
Ende die scone vrouwe mede,
Ende seide hi wilde gaen ter stede
In dat scep, dat secgic u.
Ende si ontrident hem sere nu,
Maer dat was een dinc die nine diet;
Hine liet om al die werelt niet.
Sijn ors beval hi sinen ward
Ende ginc int scep daer ter vard.

Ende doe hi in dat scip quam,
Dat scip sine vlucht nam,
Ende voer henen met selker vloge
Als een piel ut enen boge.
Ende hi ne sach niemane daerin,
Die tscip stierde meer noch min.
Dus vloecht henen toter none:
Ende recht bi enen mersch grone
Daer bleef tscip staende al stille.
Torec ginc ut na sinen wille.
Ende als hi in genen mersch quam,
Ic segt u dat hi daer vernam
Die scoenste borch die nie man sach.
Hi ginc daerwaerd al dat hi mach,
Ende als hi rechte daer vore was
Sach hi ende vernam nadas
Dattie borch es marberijn.
Dat menechste gescrefte dat mochte sijn
Sach hi daerin gescreven nu;
Die menechste joncfrouwen, secgic u,
Ende vrouwen ende joncheren also wel,
Die speelden menegertiren spel,
Scaecs, worptaflen, dansen, reien:
Met voglen, met honden, si hen meien:
Van minnen leerde daer elc die wilde.
Doe dit sach die riddere milde,
Ginc hi inwaerd, ende hi sach
Waer een groet riddere lach,
Die seide: „Hier sidi qualijc comen,
Want u lijf werd u genomen,
En si dat gi cont onder gedoen
Mi oft enen minen baroen;
Ende eest dat gine maect mat,
Sonder waen, ic sal u nadat
Bringen in u behout daer naer."

. . . .

Torec seide: „Here, sonder scamp

So nonsecgic niet den camp:
Onser een ontguldet metten live
Eric hier in gevangen blive."
Die werd seide tot Torec doe:
„Gi selt beiden tot margen vroe,
Ende hierenbinnen salic u leiden
In die camere van wijsheiden:
Daerin soe mogedi leren mede
Van wijsheden ende van hoveschede
Ende van vrouden alretire."
Torec antwerde den werd scire:
„Live here, dat laet mi scouwen!"
Ende hi gelovet hem bi trouwen.
Men dede Torec daer ontwapen.
Doe gingen eten heren ende knapen,
Ende naden etene poget men saen
Daer om een slapen gaen.
Ende des ander dages vroe
Es Torec opgestaen alsoe
Ende quam gegaen te sinen werd
Om die dinc die hi begert
Te siene nu: dat jugement.
Die werd nam Torec omtrent
Ende leitdene ter camere daernaer
Ende seide: „Ic wille gi wet vorwaer,
Datter nie binnen quam man
Dan gi, die icker in sal leiden."
Doe gingen sire in alle beide.
Van soffire glase, van maerberstene
Was die camere gemaect rene:
Venstren, doren, van metale,
Glasine vinsteren van cristale.
Also alsict int romans hore,
So waren die sittene van yvore.
Die oude vrode daer binnen saten,
Die onderlinge spraken van maten.
In die camere so was oec

Dire specie, die wel roec,
So dattie lucht so soete was,
Die siec was dat hi al genas.
Torec was vro alsi daer quam.
Die riddere, diene met hem nam,
Die namene daer in sijn geleide.
Si gingen daer bi sitten alle beide.
Doe sprac daer een vanden ouden:
„In weet gene beter vrouden
Dan te horne goede wort.
Die vroetscap weet, brinse vort:
An goede worde es gewin.
Nochtan es menech, die daer in
Mach geleren luttel goet:
Dat doet der liede dulle moet;
Nadien dat elc hevet sin,
Soe gaet hem die wisheit in.
Nu sprewi vander werelt echt.”
Daer sprac een: „Dat donct mi recht,
Dat wi doch den hogen heren
Doen in talen en lettel eren:
Dies willewi irst van hen spreken.
Si donken mi alle doget breken,
Si verderven die werelt al;
Bi hen soude rechte groet ende smal
Hem castien tgemene diet;
Nu eest al valsc ende el niet:
Verkeert si al sijn vander eren.
Si souden die clene leren,
Maer si sijn alle staelblint,
Ende volgen tweges niet en twint;
Alse die blinde den blenden leet;
Deen verdervet den anderen daer hi geet.”
Een oude sprac, ende wilse leren:
„Hets scade vanden lansheren;
Als een here ter quaetheit keert,
Al een lantvolc es onteert.

Seker sijt van deser sake:
Alse dat hoeft es tongemake,
So sijn alle die lede swaer.
Ende oec wetic over waer,
Dattie grote die clene leren,
Gaet te scanden, gaet te eren.
Als lansheren sijn van fellen doene
Scamens hen te min die barone;
Anders consijs niet geleesten.
Dat irst tquaet comt van den meesten,
Dus es, dat gemene diet
Die quaetheit en scuwet niet.
Vromecheit es sere verleget,
Wantmer in lettel hove pleget
Datwi nu souden heten lof,
Want alle doget nemet of:
Dies willict over recht kinnen,
Ens gene doget, sine comt van minnen."
Die oude sweech, die dit bediede.
Een ander sprac: „Here, die liede
Striden nu, welc beter si
So hovescheit ende miltheit daerbi,
Soe vromecheit, sin ende mate.
Nu wiest hier op die rechte strate."
Doe spraker een ter selver stede:
„Ic houts mi an die hoveschede:
Die dorpere es, ne twivelt twint,
Hine werd nemmer wel gemint:
Daerombe so prisic hoveschede,
Soe doet God entie werelt mede:
Hets ene sake ende ene minne,
Want si comt van hogen sinne."
Een ander sprac: „Wien dat dere,
Vromecheit prisic oec sere;
In horde nie van bloden secgen,
Datmen prijs an hem mochte lecgen.
Mijn meester sprac, die niet en loech:

„Starcheit maect den mengen hoech,
Daer sin toe es ende gemate.”
Die milde es, besie die strate,
Die sere inge es ende oec smal.
Dulle gichte onteret al:
Te vele geven ens geen prijs,
Hets dompheit in alre wijs.
Mate es goet in allen spele,
Daerne es te luttel no te vele;
Met rechte prismense in aventuren,
Want si mach lange geduren.
Nu sijn dulle liede daer jegen,
Die wanen sin ende mate plegen,
(Dat sijn daer ic ane nu taste,)
Ende haer goet houden so vaste,
Ende dat goet also verkisen,
Dat si die ziele ende ere verlisen.
Si houden meer dan hen es goet.
Ende die dulle hi verdoet;
Maer dats een volmaect man,
Die sin ende mate houden can.
Soe goet es mate, dat verstaet,
Dattie ere bi hare gestact.
Dit houdic over gerecht orconde,
So wat somen gepinsen conde;
Wat soe in ertrike es goet,
Es in maten al behoet.”
Dit loveden si alle geheel
Ende hildent vore recht ordeel.
Een ander sprac als hi sach stade:
„Ay here, ende hoe grote scade
Eest van dien dat gi sprect,
Datment nu algader brect!
Lettel hortmen na gode bispele:
Der quader sijn nu alte vele.
Selc kint die doget ende houdet quade:
Die werelt es van losen rade.

Conste was wilen groet gewelt;
Nu neest anders niet dan gelt.
Die rike es nu wel gehort:
Men trecten tallen steden vort,
Wat hi sprect si lovent alle.
Est datten armen spreken gevalle,
Wat dat hi sprect, merket des,
Men seget, dat al dulheit es.
Dwaes ende gec es sijn name.
Armode es grote scame:
Den armen es lichte mesciet.
Al doet hi wel, men achtes niet:
Hi es recht in deser manire
Dat es ene grote rivire,
Entie loept onder die eerde.
Armoede es grote onwerde;
Si dect al des minscen doeget,
Miltheit, scoenheit ende joget.
Tongemake es darme milde,
Ic wane hi vrec wesen wilde;
Penst ho hem es ende bederft;
Hi bepenst hem menechwerf:
„Owi, ende oftic nu ware rike!
In liet dor geen goet, sekerlike,
In soude verteren ende geven
Dor Gode, dor ere, al min leven.
Hine mach, na dat hem behovet:
Dies wert hem therte bedrovet."
— „Nu sprewi van hen, die geven:
Al es die meltheit sere bleven,
Vrecheit es gewassen sere.
Meltheit ne rest hem nembermere,
Vrecheit heft die werelt dorgaen.
Quaet cruet es gewassen saen.
Ic seg dat na minen wane,
Int breken vander mane
So was alle doget geboren."

Dit ordeel prisen alle diet horen.
Ene joncfrouwe es opgestaen
Ende sprac vore die magede saen:
Haer minne prist si vor al die vrouwen,
So dat si alle op hare scouwen.
Nu hort ho dit vonnesse verginc.
Met luder stemmen sijt anevinc,
Ende seide datter magede minne
Es edel ende van reinen sinne,
„Want die maget es scone ende rene
Recht als die rose es scoenst allene
In dien bogaerd. Oec es van allen
Vrowen die rose afgevallen,
Ende oec al ontaen, mogedi kinnen;
Bedie salmense te min minnen,
Dan die magede, secgic echt.
Dit vonnesse wisic overrecht.
Twi settet ieman sinen moet
Daer een ander sinen wille doet?
Oec merct an u ter stonde,
Waer soe vaer es ende sonde,
En mach gene joie sijn volmaect:
Dit leerde mi I man welgeraect."
Ene vrouwe, die dat horde,
Antwerde doe ten irsten worde:
„Joncfrouwe, sprecti diets oft walsc?
Wat datgi segt es vals.
Nembermer ward joncfrouwe
Manne te minne so getrouwe,
Dat haer lief iet mach verstaen.
Al brinct si hem in goden waen,
Nembermer doet si hem te bet.
Bedecte minne es een loes net.
Ene joncfrouwe houtere sevene
An hare wel met troest te gevene:
Haer word dats cranc fundament.
Hets die duvel, diet al scent,

Die hare bedriget soe gereet,
Bedie si doet hem menech leet:
Dien si meest mint int covent,
Dien doet si den meesten torment;
Als hi dan waent sijn ongeval
In corten tiden verwinnen al,
So eest al verloren op ene wile.
Joncfrouwen troest es al gile;
Maer die vrowen minne hort ende sprake,
Dat es ene volmaecte sake:
Sine bedriget none hoent,
Want si hare minne toent.
En mach scaden niet en twint
Datmen gode vrouwen mint.
Haer vroetscap es so menechfout,
Dat si niemanne sijn pine onthout.
Ende dats te prisene utermaten,
Dat si weet wat doen ende laten.
Si es bat dan die maget geleert:
Si weet wel waermen die saken kert.
Alse vele alse hovescheit bat staet
Dan loescheit doet ende baraet,
Soe es vrowen minne, wient behaget,
Beter vele dan der maget."
  Som prisden si der vrouwen wale,
Ende som der joncfrouwen tale.
Eer die dach leet al geel,
Waser gewiest menech ordeel
Van so menegerhande seden,
In caent gesecgen teser steden;
Derre materie es noch vele,
Dies cortict u metten bispele.
Toten avonde horden si dat spel.
Torec behages harde wel:
Geen spel haddire vor genomen.
Doe dat avontmael was comen
Doe namen metter hant sijn waerd

Ende seide: „Gawi thuuswaerd;
Hets avont hier itoe, nu siet."
Torec seide: „Dats groet verdriet,
Dat hem die dach haest so sere;
In words mode nembermere
Te horne dese dachcortingen."
Mettesen worde si danen gingen.
  Torec bleef daer der dage drie,
Ende elkes dages so ginc hie
Ter cameren van den jugemente,
Ende horde vele parlemente,
Die hem bequamen harde wale.
Derts dages, naden avontmale,
Alse gespeelt hadde dies luste,
Ginc elc daer te sire ruste,
Ende slipen tot die dach ginc ane.
Ende Torec wilde varen dane;
Ende als hi die ogen heeft ontaen,
(Hier mogedi wonder groet verstaen)
So vant hem daer die jongelinc
Daer hi irst te scepe inginc.
Van wondere sach hi harentare,
Idoch werd hi wel geware,
Dat hi daer nu was, sonder waen,
Aldaer hi te scepe was gegaen.
Doe pensdi om sinen goden waerd
Ende om Morele mede, sijn paert.
Thans ginc hi daer opt lant,
Ende tot Ydras huse te hant.
Ende doen Ydras dat heeft verstaen,
Heeft hine harde wel ontfaen,
Ende hi vrachde Torecke saen
Hoe hi den scepe ware ontgaen.
Ende Torec telde van inde toerde
Dat hi sach, van worde te worde.

WAPENE-MARTIJN.

„Wapene, Martijn! hoe salt gaen?
Sal die werelt iet lange staen
  In dus cranken love,
So moet vrouwe ver Ere saen,
Sonder twivel ende waen,
  Rumen heren hove.
Ic sie den valscen wel ontfaen,
Die de heren connen dwaen
  Ende plucken van den stove;
Ende ic sie den rechten slaen,
Beede bespotten ende vaen,
  Alse die mese in die clove,
  Recht offene God verscrove.

Hoe lange sal gedogen dit
God, die alle dinc besit
  In sire heerscapie,
Dat die goede vleet ende bit,
Ende hem en doech no dat, no dit,
  Dat hi iet gedie?
Recht man delvet onderspit;
Hine hevet te pointe niet gehit
  In negeer baelgye.
Al varet in den helscen pit:
Eist blau, grau, swart of wit,
  Hets getrouwe als die zye.
  Mi es leet dat ic waer lye.

Laet ons, Martijn, over een
Hier af spreken onder ons tween

In dit dyaloge,
Wanen dat eerst quam die ween,
Dat die wilen so onwaert sceen
Nu sit also hoge.
Ic sal vragen ende vleen;
Berecht mi ja of neen
Van dat ic di betoge.
Ledichede es vrome negeen,
Aerbeit vint vier in den steen,
Daerbi ontsteect dat droge.
Nu sprec ende ic gedoge."

„Spreken, Jacob, lieve compaen!
Waer soudic dat hebben verstaen,
Dat ic daer toe dochte?
Te verclaerne dinen waen,
Die in twivele ware bevaen,
Dats dat ic niene vermochte.
Doch en willix niet afstaen,
In wille dine bede ontfaen,
Die dit ane mi besochte.
God sende mi den hemelscen traen,
Ende moet mine zinne dwaen;
Want Hi mi diere cochte,
Ende ict gerne vulbrochte."

„Martijn, doe die werelt began
Man te verheffene boven man,
Doe sciet mijn vrouwe ver Ere
Den dorper ende wijsdem den dan,
Ende daer trouwe ende doget was an,
Dien hiet soe sijn here.
Nu maken die heren een gespan,
Ende geven der Eren enen ban,
Ende willen niet dat soe kere.
Sech mi, wanen tfenijn ran,
Toech mi redene daer van,

Want ic gerne lere,
Wies scout dattet were."

„Jacop, mi dinct overwaer,
Sint dat edelheit hadde vaer
Te pijnne om die ere,
Ende soe trac den scalken naer,
Die raden nu hier, nu daer,
Ende niet scelden den here,
So es edelheit worden so swaer,
Dat soe te clemmene heeft ommaer,
Ende daelt in lanc so mere.
Dits nu al der werelt claer
Ende ogesien ende openbaer:
Dus es verbannen ere
Ende wederstaen ten kere.

Nu merc bi der sonnen lecht,
Dat al der werelt ogen berecht
Bi sire edelre naturen:
Alse dat swerc daer jegen vecht
Entie nevel met sire drecht,
Sone can soe tier uren
Niet getogen haer scoenheit echt;
Aldus verdonkert die scalke cnecht
Edele creaturen,
Alse hi hem daer ane hecht
Ende hare edelheit verplecht,
Dat soe laet geduren
Bi hare den scalken suren.

Sint scalke droegen overeen,
Dat neen was ja, ende ja was neen,
Ende hem dat wijsheit dochte,
Ende edelheit daer omme green,
Wat daer wasdom ute sceen
Wanen dat comen mochte,

So es edel herte worden steen;
Want haer ontfaermet dinc engeen
Dan daer men gelt ute cnochte.
God geve hem den langen ween,
Die te cnauwene gaf dit been
Den edelen gedochte,
Want hire moert an wrochte.

Wat sal segel ende was,
Ende brieven, die gewagen das
Van dat lantsheren geven?
Hets al niet, hets een gedwas:
Alse lief hat mi een wilt Sas
Oft een Vriese bescreven.
Trouwe en broescer dan een glas;
Die hier te voren so sterc was,
Soe es tebroken bleven.
Ic wane noyt dies lantshere genas,
Die scalke te sinen rade las,
Hine moeste int ende sneven,
Ende sulc es slands verdreven."

„Martijn, du berechts mi wel:
Hierbi sijn die heren fel
Ende wandel in die tale.
In weeter wat toe segghen el:
Die scalc hout boesheit over spel,
Hi pijnt hoe hi doget smale.
Caym sloech den edelen Abel,
Dus soect die scalc sijns heren vel,
Hoe hine getrect te dale.
God, die ons noch doemen sel,
Biddic dat hi den duvel
In den joncsten male
Metten scalke betale.

Martijn, nu berecht mi dies:
Berecht een God, die niene wies,

Alle creaturen,
Twi heeft die quade dan den kies,
Entie goede valt int verlies?
Wie saelt over recht curen?
Mijn sin seget mi, alse een ries:
Hi, die Adame tlijf inblies,
Die meester der naturen,
Hevet bevolen (merc ende besies:
Es dese dinc waer, so gies)
Der blender aventuren,
Die verkeert telker uren."

„Jacop, sech, bestu verdoert?
Aventure es maer een woert
Van geveinsder spraken.
Brincstu ongelove voert?
God siet alle dinc ende hoert:
Wiltu den duvel maken?
Wie hevet dijn herte dus becoert,
Dattu helts aent lager boert?
Die papen sullent smaken.
So wertstu verbrant of versmoert;
In gave om dine ziele niet een oert.
Men mach met sulken saken
Gode niet genaken.

God en was nie moede no mat;
Int wout en es no loef, no blat
Buten sire hoede.
Al dat es in elke stat,
Dat behoet hi ende besat
Met godliker goede.
Al gehinget hi dan dat,
Dat die quade gewinnet scat,
Ende menne heet den vroeden,
So hi hogere sit upt rat,
So hoger val, so meerre plat

In der helscer gloede,
Onder der duvele roede.

Die rechtste wech ter hellen waert
Entie alre cortste vaert
Dats geluc in sonden.
Alsmen geen mesdoen en spaert,
Ende men emmer vort verswaert
Die ziele gebonden,
Ende dan gesciet alsmen begaert,
Ende menne roect wiere mesbaert,
Nu noch te genen stonden,
So coemt die doet, diet al vertaert,
Onversien, want hets haer aert,
Panden van den ponden,
Die niemen en can gegronden."

„Martijn, du heves mi bekeert
Ende gewijst ende geleert
Van dies ic niet en wiste.
Al sie ic meer den quaden geëert,
Mijn herte en werdes niet verseert
Noch in genen twiste.
Al hevet hi meer dan hi verteert,
Ende hi wint dat hi begeert
Met scalcheit ende met liste,
Ginder wert hi gedestruweert
Ende gebonden ende gemeert;
Sine kindere gaen te quiste
Gelijc enen miste.

Martijn, en waerstu niet so wreet,
Ene dinc, die ic niet en weet,
Soudic di gerne vragen:
Twi sijn die sonden Gode so leet,
Dat hi den sondare es so heet
In wraken ende in plagen?

Want geen sondare langer steet
In sonden dan sijn lijf es breet,
Twi torment hine met slagen
Ewelike, sonder versceet?
Dit en scijnt te pointe niet geleet
Tordeel, dorstics gewagen,
Al en weten wijs wien clagen."

„Jacop, God, die herten kent,
Sent den sondare recht torment
Na der herten gedochte.
Omme dat hi wilde, alse een rent,
Altoes leven ende ongeënt,
Updat wesen mochte,
So es hi ter hellen gesent,
Daer hi ewelike es gescent,
Want sijn wille dat wrochte.
Besich dine herte al omtrent:
Dincti dese redene blent,
Die ic hier toebrochte?
Neent, diet wel besochte!"

„Martijn, du seges wel ende waer,
Ende dine redene die es claer
Ende licht te verstane.
Al gepeins es openbaer
Voer hem, die tellet alle haer
Ende wat die hemel heeft ane;
Ja, lovere, gras, dach ende jaer,
Dropele, sant es hem niet swaer
In telne te bevane.
Hi hevet ypocricie ommaer,
Ende leget hem met wraken naer,
Die in hare bane
Plegen omme te gane.

Soete Martijn, men leset dat:
Al gavic wech lijf ende scat,

Ende dogede grote coude,
Ware ic in hoeftsonden mat,
Het en diedde mi niet een blat:
Die nuwe wet spreect ende doude.
Die ons dus nauwe maken den pat
Te hemele waert ende so glat,
Ic wilde, God selve woude,
Dat si portiers waren gesat
Ter hellen: si souden tgat
So hoeden met gewoude,
Datter cume iemen in soude."

„Jacop, menich proeft ende coert
Der heleger scrifturen woert,
Ende waentse wel gegronden.
So clapt hijt leken lieden voert,
Die gerne niewe dinge hoert,
Wat hi hevet vonden.
Selve verstaet hijs niet een oert:
Dits meerre misdaet dan moert,
Datsi Gods woert dus wonden.
Hier naeyen sijt, hier eest gescoert,
Hier breect een nagel, hier een boert.
Wapene van den honden,
Nu ende tallen stonden!

Wanen si die wort gegronden saen,
Daer die wortele ave staen
Geplant in hemelrike?
Vele si jagen ende clene si vaen,
So willen si te samen slaen
Gelike ende ongelike.
Dies latic mijn vragen staen;
Want het dinct mi bet gedaen
Dat ic hier af wike,
Dan ic viele in dommen waen.
Nutter eist dat vliet die naen,

Dan hi te campe strike
Jegen den kempe eerlike.

Of God ten joncsten dage sal
Gepeins ende wort berechten al,
Daer wi in oint mesdaden,
Soudi, alse eenen onwerden bal,
Weldaet werpen int helsce dal,
So ware hi sonder genaden.
Neen hi! en es niet so smal
Van weldaden al dat getal,
Hen wert van grade te graden
Van Gode gedanct, die niene hal
Wat men wel dede ofte stal:
Gerechtichede soude scaden,
En hoerde God niet die baden.

Dat seget die gelove mijn:
God moet in hem selven sijn,
Hine mach el nieweren wesen.
Hi es gerechticheden fijn
Ende genadicheden, dats aenscijn
Hets al één van desen.
Die van den watre maecte wijn,
Hi es sijns selves, niet eygijn,
Wat so die doren lesen.
Jacop, hout die gelove dijn;
Hets menich onbesceden swijn
Te priesterscap geresen,
Die niet en mach genesen."

„Martijn, dijn gelove es goet,
Ic bem dies seker ende vroet:
Weldaet waert niet vergeten.
Laet hem begaen, diet gelden moet,
Ende diet al bi redene doet:
Nemmeer en willics weten.

Hi es diet al maect ende hoet;
Alse die hinne haer kiekine broet,
Heeft hijt al beseten.
Hi gevet ons ziele, vleesc ende bloet;
Hi hoet ons voer die helsce gloet,
Dat wi niet werden tesleten
Ten joncsten noch verbeten.

Martijn, die menige parlement
Ende seget: die minne es blent;
Oec eist een woert gemene.
Omme dat ic bem een onwijs rent,
So mac mi dese dinc bekent;
Want en es niet clene.
Es dat waer, so es minne torment,
Entie hare volget es gescent
Ende onteert alrene.
Nu seget elc wise al omtrent,
Dat minne, dat soete instrument,
Gode van Nazarene
Brochte in desen wene."

„Jacop, dijn vragen es swaer;
Doch proeftmen bi redene claer
Drierhande minne.
Deerste es caritate, dats waer,
Die es sonder pine ende vaer,
Ende daer woent God inne.
Dander trect die werelt naer;
Om ere, om goet staet al haer gaer:
Dits ene bastaerdinne.
Die derde eescht die bloyende jaer,
Alse bi naturen elc kiest sijn paer:
Al noch sijn si dinne,
Die deser volgen bi sinne.

Deerste minne es so groet,
Dat al, dat God ie geboet,

Vulprijsde niet haer werde.
Jane trac soe themelsce broet
Hier neder in der maget scoet,
Onder der Joden swerde?
Minne es God, dat merct al bloet:
Wie mochte els bringen in der noet
Hem diet al ververde,
Dan hi hem selven daer in besloet,
Ende dor ons sijn bloet roet
Storte hier up derde,
Ende in minnen hem openberde.

Wien dat selke minne es cont
Alse caritate, hi es gesont:
Men machene niet verblenden.
Al lage hi in der hellen gront,
Ware hi daer mede gewont,
Hine ware niet in ellenden.
Maer God en wille den riken vont
Genen sondare, genen hont,
Nemmermere toesenden.
Die edele have, dat diere pont,
Smaect allene der vriende mont:
Men mach haer lijf doen enden,
Maer niet die sele scenden.

Dander minne es onbehoet,
Want soe staet om terdsce goet
Ofte om der werelt ere.
Dits die minne, die dicke doet
Ridderscap wesen verwoet
Enten woekenere.
Want die ridder niene geroet,
Hine verslijt vleesc ende bloet,
Updat sijn prijs mere.
Dander, al ware al gelt de vloet

Ende hem vloyede in sinen moet,
Hem soude noch also sere
Dorsten alst dede ere.

Dese minne heeft onderesceet
Van hem die om die ere steet,
Entie pijnt om den scatte.
Wiltu ere hebben, wes gereet
Te latene dat Gode es leet;
Pijndi omme datte
Dat hem lief es ende hi di heet;
Wes vromech, omme die doget sweet,
Dat men di niene matte
Onder der ydelre glorien cleet,
Daer menestraudie mede ommegeet;
Want hare tonge platte
Smelten alse sneeclatte.

Ere te minne dats ene dinc,
Daer noyt herte mede ommeginc,
Sone was van reinen aerde.
Bestu out of jongelinc,
Doe wel altoes ende bedwinc
Dijnre herten hovaerde.
Prijs, die in lodders tonge hinc,
En was noyt wert ere ogen winc
Onder die goede waerde.
Onwerden lof vlie ende ontsprinc,
Die menigen vaet ende wilen vinc,
Die dat wort begaerde,
Ende dat weldoen spaerde.

Goet te hebbene ende scat,
Ende tamelike te nuttene dat,
Dats een salich leven.
Maer goets minne maect een gat,

Dat nemmermeer mach werden sat,
Al wilde ment hem al geven.
Minne van goede es gehat
Vor Gode in die hoge stat,
Daer die ingele beven.
Dese scuwet der eren pat,
Want soe moet int helsce vat;
Salomoen hevet bescreven:
Ennes niet aergers bleven.

Die derde minne eeschet die tijt,
Alse bi naturen elc ontbijt
Die bloyende jare.
Dat es tedelste delijt,
Alse hare scamelheit besnijt,
Ende men trouwe hevet mare,
Die men vint ter werelt wijt;
Want soe talre stont verblijt,
Rechts oft al hare ware.
Haer hope nemmermeer teglijt:
Die aldus sijn lijf verslijt
Maect sine sinne clare:
Hi nes geen futselare.

Minne es, als men bescreven vint,
Cracht die twee herten tsamen bint
In een reene wanen.
Dattie minne hetet blint,
Doet dat menich es so kint,
Dat hi hem laet verspanen.
Sine connen minnen niet een twint,
Die wandel sijn alse die wint:
Si rollen buter banen.
Ic waen mer also vele vint
Minres in trouwen gehint,
Alsmen doet swarter swanen:
Dus laet haer minne afplanen."

„Martijn, ic bem des wel berecht;
Het seget al, eist here, eist knecht,
Vrouwen ende joncfrouwen,
In sange ende in rime slecht,
Dat si met minnen sijn verplecht,
Ende men cans niet gescouwen.
Mi dinke dat al die werelt vecht
Jegen der reinre minnen lecht,
Ende volgen ontrouwen.
Menich seget nu ende echt:
„Mijn sin es so ane u gehecht
Dat ic wane bedouwen."
Achter maecsi die mouwen.

„Jacop, du hebs mi oyt gevraecht,
Ende ic andwort ende verdraecht,
Nu willic, Martijn, vragen.
Waenstu dat mi wel behaecht,
Dattu mi dus heves gejaecht?
Neent! wistics wien clagen."
„Martijn, vrient, wat holpt geclaecht?
Vrach dattu wils, ende ic gewaecht:
Ic wilt al verdragen.
God helpe mi, want hi vermaecht,
Dat mijn sin so werde gevaecht,
Dats di moete behagen:
Ic wille dandworde wagen."

„Lieve Jacop, so berecht mi,
Of dat volc al comen si
Van den eersten Adame,
Twi es deen edel, dander vri,
Die derde eygijn man daer bi?
Wanen quam dese name?
Twi segemen ten dorpre: „Fi!
Ganc wech, God onnere di!

Du best der werelt scame!"
Die edele hevet al tgecri:
Men seget: „Willecome gi!"
Dits dies ic mi vergrame,
Wantet dinct mi ontame."

„Martijn, den menigen es bedect
Die dinc daer dijn sin up mect,
Ende du vrages wel verre.
Want hevet een persemier geblect
Enten lieden thare ontpect,
So wille hi, sonder merre,
Onder die edele sijn getrect;
Al ware hi dusentvout bevlect,
Tgelt claerten van den terre.
Dits die dinc die liede wect,
Ende menich sin te winne trect,
Ende maecter Gode om erre
Entie siele in werre.

Nu waent sulc, dat tfolc eygijn
Comen es van den quaden Caijn,
Die vermorde Abelle,
Ende dien God verdoemt hiet sijn.
Dit en es niet waer, Martijn,
Bi redenen die ic telle;
Want al dat geslachte sijn,
Bescrijft ons die bibele fijn,
Verdranc dilovie felle.
Maer tvalsc dorperlijc venijn
Dat Cayn droech, dats noch aenscijn
An menegen, die ic spelle
Van herten sijn geselle.

Sulc waent dat van den quaden Cam,
Dien Noë sijn vader was gram,

Want hine niet en decte,
Eygendoem van hem quam,
Want hem svader vloec mesquam:
Hi doelde diere up mecte.
Al vintmen dattie goede ram
Dicke wint dongave lam:
Dits der rudarise secte.
Van den edelen Abraham
Quam eygijn volc, alsict vernam,
Die oyt ter eren trecte
Ende hem nie bevlecte.

Martijn, die Duutsce loy vertelt,
Dat van onrechter gewelt
Eygendoem es comen.
Alse een prince wan wijch upt velt,
Tfolc, datmen te live helt,
Dat hiet hi verdomen
Ende vercopen omme gelt:
Dits tfolc datmen noch eygijn scelt
Ende men scalc hoert nomen.
Nature gaet haren rechten telt,
Maer avonture wast ende swelt,
Menegen te vromen,
Ende tonneren hem somen.

God gedoget om onse mesdaet,
Dat een geslachte nedergaet
Ende een ander riset.
Wie mach weten sinen raet?
Hi kent wiene mint of haet,
Die al die werelt spiset.
Die meest tsinen dienste staet,
Men siet dat sijn oyr ende sijn saet
Meest in die ere geriset.
Maer alst volc wert so quaet,

Dat die wet Gods versmaet,
Werdet te valle gewiset
Ende van niemene gepriset.

Mine roect wiene droech of wan,
Daer trouwe ende doget es an,
Ende reine es van seden,
Uut wat lande dat hi ran,
Dats dien ic der namen an
Van rechter edelheden.
Al vercocht men selken man,
Hens niemen diene geroven can
Siere dogedachticheden.
Mi dinke dat edelheit began
Uter reinre herten dan,
Met dogeden besneden,
Ende begint noch heden.

Martijn, oftu clemmen wout
Ter edelheit, drie pointe hout,
Die ic di sal leren:
Wes nerachtich, minne niet dat gout,
Wes erachtich menichfout:
Dese hout niet voer sceren.
Wes warachtich ende stout:
Dese drie poente vaste hout,
So bestu vul eren.
Hennes niemen, jonc no out,
Dien du scalc dan dinken sout,
Sonder die weldaet deren,
Ende doget tondogeden keren."

„Waerheit, Jacop, ic hebbe verstaen
Uut dinen monde redene gaen
Vul rechter waerheden.
Al spreect in sinen boeke Alaen,

Dat edelheit quam sonder waen
  Van ouder rijcheden,
Die edelheit machmen afdwaen:
Wertmen aerm, so eest gedaen,
  Men valt in doude steden.
Maer reine edelheit es een traen,
Die dorper herte nie conste ontfaen;
  Die gevet, dor smenscen beden,
  God in sire miltheden.

Jacop, ic hore an dine woert,
Dat alle menscelike geboert
  Van Adame begonde:
Hoe es die maechscap so testoert,
Dat deen den andren vermoert?
  Dits jamer ende sonde.
Nijt es weder ende voert
Meester int lant ende in die poert;
  Tfolc es worden honde.
Te vragene ben ic becoert;
Sech mi, alse diet gerne hoert
  Ende diet gerne ondervonde,
  Van beginne te gronde."

„Martijn, hovaerde ende nijt
Entie alre eerste strijt
  Begonste in hemelrike,
Alse Lucifer, te sire ontijt,
In den hemelscen delijt
  Wilde sijn Gods gelike.
Daer viel hi in den helscen bijt,
Daer hi nemmermeer en slijt,
  Maer blivet ewelike.
Nu sent hi dor die werelt wijt
Sijn venijn ende sinen vlijt,
  Ende wille dattet blike,
  Alst doet jamerlike.

Twee worde in die werelt sijn,
Dats allene MIJN ende DIJN,
Mochtmen die verdriven,
Pays ende vrede bleve fijn,
Het ware al vri, niemen eygijn,
Manne metten wiven.
Het waer gemene tarwe ende wijn;
Over see noch upten Rijn
Soudemen niemen ontliven.
Nu benemet dat venijn
Van giericheden dit, Martijn,
Ende doet al achterbliven,
Ende ander loy bescriven.

God, diet al bi redene doet,
Gaf dit wandel aertsce goet
Der menscheit gemene,
Dattere mede ware gevoet,
Ende gecleet ende gescoet,
Ende leven soude rene.
Nu es giericheit so verwoet,
Dat elc settet sinen moet
Om al te hebbene allene.
Hieromme stortmen menscen bloet,
Hieromme stichtmen metter spoet
Borge ende hoge stene,
Menegen te wene."

„Jacop, ic hebbe wel verstaen,
Dat al waer es, sonder waen,
Dattu hier heves ontbonden.
Goets es genoech, lietment gaen
Int gemene, ende hem ontfaen
Die arem worden vonden.
Dus viele alle orloge saen,
Dus mochtmen die siele dwaen
Ende claren van den sonden.

Miltheit heeft hare macht gedaen,
Vrecheit leert die werelt vlaen:
Dit proeven ende orconden
Die minres van den ponden.

Jacop, ene dinc mac mi cont:
Alse die mensce es gewont
Van gerechter minne,
Doet der ogen wandel vont,
Of comet uter herten gront
Dit evel te beginne?
Ic liet mi costen wel een pont,
Ende ics vroet ware teser stont;
Mac mi dies in inne.
Mine redene blivet ongesont,
Mine bescede dit dijn mont:
Hennes wijsheit niet dinne,
Naer dat ic redene kinne."

„Martijn, du best een vreemt druut,
Du spreecs recht alse een Vriese ruut
Die noch noyt en minde.
Alrehande edele fruut
Comt van minnen uut ende uut,
Die noyt dorper en kinde.
Die stille mint ofte overluut,
Hem can gehelpen el geen cruut
Dan hem tevel toesinde:
Der herten enter ogen virtuut
Willic dat hier mede si beduut.
Proef of ic dit ontbinde,
Entie redene bevinde.

Een swaer orloge ende een groet strijt,
Ende daertoe een ewelijc nijt
Es tusscen herte ende ogen.
Therte den oge verwijt:

„Du best, die mijns niene vermijt,
Bi di bem ic bedrogen.
Du best emmer open wijt
Elker sonden, die voer di lijt;
Du best vrient, dits gelogen!
Sluut dine dore teneger tijt,
Daer so menich dief doer tijt.
Bi di bem ic doervlogen:
Dies clagic den hogen.

Wapene, vriendelijc viant,
Dor di dogic menigen brant
Ende menige coude.
Wapene, datti nature oyt vant!
Waer di verboden huus ende lant
Ende des menscen houde,
Sone bonde mi geen bant;
Lichter ware dan een sant
Algader mine scoude.
Men stake bet uut metter hant
Ende versmorde alsulken pant
Onder donreine moude,
Waert dat nature woude."

Therte sweech, ende toge sprac:
„Mi dinct dat u sins gebrac,
Vrouwe coninginne!
Dat gi mi tyet u ongemac;
Want noit van mi tuwaert lac
Een stof, al quaemt mi inne.
Alse men mi somwile utestac,
Wat dochte daerna smenscen sac?
Sijn welvaren was dinne.
Sonder noet maecti gecrac
Ende werpt up mi uwen hac,
Dat ic u vrouwe kinne
Ende mine godinne.

Merket, vrouwe, ende besiet,
Dat gi over mi gebiet,
Alse over alle uwe lede.
Menne conde u gescaden niet,
Waert so dat gi van u sciet
Alle dorperhede.
Maer alse gi bi mi bespiet
Dinge die gi ane u tyet,
Volgedijs gerne mede.
Gi sijt recht alse tcranke riet,
Dat metten winde volget ende vliet:
U ongestadichede
Maect u den onvrede."

Dit orloge hevet gevelt,
Alse men hare den twist vertelt,
Vrouwe Redene bi bescede.
Bedegader sise scelt,
Elken deelt si daer sijn gelt,
Niet gelike bede.
Baersculdich si die herte spelt,
Alse diese over voget helt
Ende vrouwe, bi haren ede.
Maer des gevalles gewelt,
Dat bi siene therte dwelt,
Tyet soe des ogen gelede:
Dus delet soe die veede.

Martijn, hierbi mogestu sien,
Weder die ogen therte tien,
So therte die ogen.
Alse therte wille vlien,
Om niet dan die ogen spien:
Daer nes geen gedogen.
Maer hets emmer der herten plien,
Alst dor dogen siet desen of dien,
Daert hem toe wille bogen,

So moet al sijn wille gescien:
Toge moet lien ende gien,
Daer dore quam gevlogen
Minne int vertogen."

„Jacop, dine redene es claer,
Al dinct soe den genen swaer
Die lettel gevroeden.
Ic weet dat wel, over waer,
Die siele ware al sonder vaer
Ende in sekerre hoeden,
Wilde die herte maken ommaer
Dat hare die ogen senden naer;
Niemen dorstem vermoeden,
Dat hi beven soude daer,
Daer God sal doemen openbaer
Ende wisen ten gloeden
Die hier ten sonden spoeden.

Berecht mi, Jacop, oftu wout:
Weder es sekerst int behout
Rijcheit, so aermoede.
Eest leec, clerc, jonc of out,
Het dinct mi wesen gadergout:
Al staet naer den goede.
Aermoede prijstmen menichfout,
Men seghet: soe es seker ende bout,
Vor rovers sonder hoede;
Doch minnen si voer dwater smout,
Si scuwen honger ende cout.
Eist als ic mi bevroede,
So dolen dese vroede."

„Martijn, ic mete di vol dat vat.
Upten stoel, daer Moyses sat,
Daer sitten die geleerde.
Wat si di heten doe al dat,

Si wisen di den rechten pat:
Wel hem, diere hem an keerde!
Maer in weldoene sijn si lat,
Si heten vasten, si sijn sat:
En volge niet sulken heerde.
Sine minnen niet voer den scat,
Haer hant es altoes sonder gat;
Noit volc was boven der eerde,
Dat meer goets begeerde.

Die meerre menege es dusdaen,
Doch so vintmer, sonder waen,
Al sijn si selsiene,
Die den aertscen goede ontgaen,
Ende die aermoede anevaen
Bi helegen engiene.
Si laten hem blouwen ende slaen,
Tormenteren ende vaen,
Omme die helle tontfliene.
Hierin waert sekerst vulstaen;
Want die hem in dit doepsel dwaen
Sijn seker Gode te siene,
Ende hem niet te messciene.

Die Gods sone toget ons dat,
Die evengeweldich sit ende sat
Den Vader in sijn rike;
Hi beette in dese aerme stat
In der reinre mageden vat
Harde omoedelike,
Daer hi cume soges wart sat,
Ende gedogede menigen gadsat
Van sinen ongelike:
Dat aermoede es die pat,
Die dor den hemel maect een gat,
Ende soe niene beswike
Die hare met trouwen wike.

Waenstu, Martijn, weeldich, vet,
Ende gecleet nu wel, nu bet,
  Varen int lange leven,
Ende Jhesus, naect, int bloet besmet,
Ende sine rechter side gesplet,
  Ant hout was verheven?
Of dat hovet van onser wet
Met scarpen dornen was beset,
  Alst noch es bescreven,
Wiltu wesen een sijn let,
Magerlike drinc ende et,
  Lere weelde begeven,
  Oftu moets sware sneven.

Niet en seggic dat rijcheit sent
Die siele in den torment,
  Updat ment nutte met rechte;
Maer sekerst es vlien tserpent
Dan wandelen daer omtrent,
  Dat di niet bevlechte.
Want rijcheit maect den mensce so blent,
Dat hi Gode niene kent:
  Dus sceetmen van den lechte,
Ende wert van levene een rent;
Daer valtmen in den helscen scent.
  Dus bringet in die echte
  Die duvel sine knechte."

„Jacop, du spreecs wel ende waer;
Maer die wech es nauwe ende swaer
  Ende sere ongetreden,
Met aermoeden te clemmene daer,
Daer men levet sonder vaer
  In eweliker vreden."
„Martijn, so trec den aermen naer,
Deele hem stille ende openbaer
  Van dire weeldicheden.

Eere der kerken enten outaer:
Het wert ten joncsten dage claer,
Daer di God sal besteden
Met sinen lieven leden.

Die wech es nauwe ende hoech,
Daer Jhesus bi te hemele vloech,
Dats passie ende aermoede.
Oftu meer hebs dan di doech,
Om die Gods hulpe poech,
Deele van dinen goede.
Dine fiere herte boech
Ten armen menscen, ende toech
Ontfaermicheit van moede.
God selve, die noyt en loech,
Enten milden niene bedroech,
Sette di in sire hoede
Buten der duvele roede."

„Jacop, die werelt maect gescal
Ende tyet den vrouwen al,
Dat wi in sonden sneven.
Want Yeve viel den eersten val,
Daer wi omme int aertsce dal
Noch alle sijn verdreven,
So seggen si, groet ende smal,
Dat soe Adame therte stal,
Die hem hare liet vergeven.
Sech mi, wien men tyen sal
Dit verlies sonder getal,
Daer wi omme moeten beven,
Alse enden sal dit leven."

„Martijn, hine es niet harde vroet,
Die mi tyet dat hi mesdoet,
Kent hi vrome of scade.
Ic sie die see, ic sie die vloet,

Ic settere willens in den voet
Bi enen dommen rade.
Wien magics dragen evelmoet,
Of mi die stroem metter spoet
Draget int ongewade?
Of ic quaet kenne ende goet,
Ende ic mi willens veinse verwoet,
Men salt clagen spade,
Dat ic mi verlade.

Sulc tyet der vrouwen upsien,
Dat si hem dat herte ontien,
Alse die steen die naelde.
Hi dinct mi mesdoen in dien,
Wilde hi der waerheit gien,
Dat hi daertoe taelde.
Wat mogens vrouwen, dat manne plien
So nauwe om haer scoenheit plien?
Wies diese daertoe haelde?
Wilde die clagere te tide vlien,
Sone mochtem niet messcien,
Ende hi den sin verstaelde,
Eer hem therte daelde.

Vrouwen sijn bi naturen goet:
Si slachten den wine enter gloet,
Die de werelt verbliden.
Die des wijns te vele indoet,
Ente na den viere set den voet,
Hine cans niet geliden.
Waren die manne also behoet,
Dat si ogen, sin ende moet
Wel consten besniden,
So ware vrouwen minne spoet:
Nu werden si van minnen verwoet,
Diere dompelike toe tiden.
Dit doet vrouwen beniden.

Datmen lettel ghetrouwe kint
Vrouwen, en clagic niet een twint,
  Bi eere maniere:
Want so wat men vele vint
Wort onwert ende ongemint,
  Ende men copet ondiere.
Manne sijn loser dan die wint,
Haer scone clagen vrouwen verblint,
  Want si sijn goedertiere.
Groter sonden hi hem bewint,
Die valsce worde vrouwen toesint!
  God die moetene sciere
  Senden ten helscen viere!

Wat mochte ver Yeve, dat Adam
Dor haren wille den appel nam,
  Dat wi noch besterven?
Ic waenre ons vordeel ave quam;
Want hier omme themelsce Lam
  Wart mensce tonser bederven.
Hi versoende den Vader gram,
Hi wijsde ons den wech enten dam
  Toter hoger erven.
Selsienre dinc noyt man vernam,
Dan die maget Gode maecte so tam,
  Dat hi ene werven
  Dor ons wilde sterven.

Wat maken quaetsprekers gescal?
Vrouwen dadent welna al
  Dat oyt wonder gesciede.
Al dat es ende wesen sal
Ende dat oyt was sonder getal,
  Ingele ende liede,
Benedide, groet ende smal,
Maria, die genas den val
  Van menscеliken diede.

Soe es die rovede ende stal
Die sielen int helsce dal,
Dies Lucifer begiede
Dat waer sine maisniede."

„Jacop, du best den vrouwen hout,
Du geves den mannen al de scout:
Ic wane ict best gedoge.
Ic vergeve al ongedout
Allen vrouwen, jonc ende out,
Omme die Vrouwe hoge,
Daer ons af quam onse behout.
Gedanct si soes dusentfout,
Dat soene uphilt met soge
Die ons benam dat helsce cout!
In hare bem ic tendene bout
Onse dyaloge:
In vrage nemmeer no en toge."

R IJ M B IJ B E L,

vs. 11053—12098.

Hoe Salomon sijns vaders rike besat. C. CCXVI.

Salomon zat moghendelike
Ints vaders troon, ende in sijn rike.
Daer na bat Adonyas sijn broeder
Bersabe, Salomons moeder,
Dat soe den coninc bidden soude
Dat men hem gheven woude
Te wive Abisach Sunamite,
Die ghetrouwe was Davite,
Ende met hem alse vrouwe zat.
Salomon hadde onwerd dat,
Ende seide: „Moeder, dese bede
„Wat salse? Bidt hem trike mede;
„Hi es ouder dan ic, Adonyas.
„Joab, ic bem wel seker das,
„Ende Abyathar sijn hem hout;
„Abysach heeft ooc ghewout
„Als of soe coninginne ware.
„Hi heeft minen vader ommare,
„Ende heeft jeghen ere ghebeden:
„Dat moet hi besterven heden."
Hi hiet den sterken Banayas
Doot slaen den broeder Adonias.
Abyatharre seide hi te hant:

„Vare henen woenen in dijn lant,
„Ende nemmermer com te my.
„Du waers doot, dat seggic di,
„Ne hadtstu ghedoghet niet
„Met minen vader menech verdriet."
  Bi deser saken was verdreven
Abiathar in sijn leven,
Die van Hely was gheboren,
Die pape was ende rechter te voren.
Also alse Samuel voorsprac,
Moegdi lesen dat men verstac
Helys gheslachte, dat nemmermere
Daer na ne quam te ghere ere.
Sadoch was die waerdechede
Ghegheven, in Abyathars stede.
  Doe Joab vernam die zake
Dat Salomon dede wrake,
Vlo hi in den Tabernacle met vare,
Ende greep den hoec van den outare.
Die coninc sendder Banayas;
Maer Joab vermat hem das
Dat hi daer emmer sterven soude
Nadien dat menne doden woude.
Salomon dedene daer verslaen,
Ende ghaf die voogdie saen
Aen den here Banayas,
Die Joabs te voren was.
Die coninc riep Semey te hem
Ende seide: „Wes in Jherusalem:
„Ghaesture ute, al sonder waen,
„Ic doe di ontliven saen."
Semey wachtets hem .iij. jaer;
Doch dat hiere ute ghinc daer naer,
Ende Salomon wart gheware das.
Hi hiet den stouten Banayas
Dat hine ontlive. Hi hadt ghesproken,
Dus heeft hi den vader ghewroken.

Hoe Salomon huwede. C. CCXVII.

Salomon, daer ic af scrive,
Nam Pharaons dochter te wive
Des conincs van Egypten lant,
Daer hi, alsict bescreven vant,
.I. kint an wan, men leest voor waer,
Eer hi hadde .xj. jaer.
Die bruut voerde hi in Davids stede.
Het was eer hi huus maken dede.
Omme .iij. dinge pensde hi sere:
Enen tempel te makene onsen Here,
Ende hem selven ene zale,
Ende Jherusalem al te male
Met .iij. muren omme te ghane.
Inden indersten muur te stane
Die tempel, ende hare papen mede
Die dienen souden ter heligher stede.
In den andren muur so souden
Die propheten haer woenen houden,
Entie hoghe liede van der poort.
In den derden muur, bet voort,
Soude woenen tghemene diet,
Dies men mach omberen niet.
Salomon die voer daer naer
Offren up Moyses outaer
In Gabaon, daer die Tabernacle was.
Des nachts daerna, als ict las,
Sach hi in drome onsen Here,
Die dus sprac, no min no mere:
„Eesch dattu wilt, du salt ontfaen."
Salomon die antwoorde saen:
„Here God, ic bem .j. kint,
„Ende inne ghevroede niet .j. twint.
„Ghef wijsheid ende sin dinen knechte,

„Daer ic dijn volc mede berechte,
„Ende ic besceed weet ende raet
„Tusschen goed ende tusschen quaet."
Dese woort bequamen onsen Here,
Ende seide weder te hem mere:
„Want dune baeds niet, na liede sede,
„Lange lijf, no rijcheid mede,
„Noch diere viande doot: also wale,
„Ic gheve di na dine tale.
„Ic gheve di therte so vroet,
„Dat, voor di, noit menschen moet
„Dies ghelike wart ghesien.
„Ende dattu niet baeds, nochtien
„Hebbic di ghegheven mede,
„Dats rijcheid ende moghenthede,
„Houtstu mine woort talre tijt,
„Als dijn vader dede Davijd."
Doe Salomon wart ontwake,
Ende hi wart kennende die sake,
Keerde hi te Jherusalem met eren,
Ende dankets, voor die arke ons Heren,
Onsen Here met beiden handen,
Ende offerde daer vele offranden.

Van twee lichten Wiven. C. CCXVIII.

Twee licht wive quamen daer naer
Omme berecht ten coninc daer.
Deene sprac eerst den coninc toe:
„Ic ende dit wijf, here, seid soe,
„Woenden te ghader; nu merct das,
„So dat ic eens kints ghenas,
„Des derds daegs lach soe daer naer;
„Maer soe verlach hare kint al daer.
„Nachts, alsic sliep, eer ic ontscoot,
„Leid soe dat dode in minen scoot,
„Ende droech mijn levende kint met hare.

„Doe ict sach, wordic gheware
„Dat dat dode niet was mijn kint."
Dandre sprac: „Hens niet .j. twint
„Al dattu telles; tlevende es mijn,
„Ende dat dode dats recht dijn."
Doe niemen dat besceden conde,
Besciet die coninc in corter stonde,
Want hi hiet bringen .j. swerde,
Ende dat kint deelen metter verde.
Maer die moeder, diet hadde ghemint,
Seide: „Here, laet levende tkint,
„Ende latet den wive gheven:
„Hets mi ghenoech, sie ict leven."
Dandre seide: „Neen, nem dijn deel;
„No dijn no mijn blivet gheheel."
Doe hoorde die coninc an hare woorde
Wien met rechte tkint toe hoorde,
Ende hiet tkint der moeder gheven.
Tfolc, dat hem sat beneven,
Ende omme tfonnesse hadde spot,
Als omme enen jongen sot,
Wonderdem wane hem die wijsheid quam.
Daer ne was niemen, hine vernam,
Dat hem quam van den helighen Gheeste,
Dus ontsaghene minste ende meeste.

Hoe Salomon sinen cost besette. C. CCXIX.

Salomons cost van siere spise,
Die, na debreusche wise,
In die jeeste staet bescreven,
Die es van mi achter bleven.
Sijn cost die was wonderlike groot
In vleessche, in vissche, ende in broot,
Ende daer toe waest wel berecht.
In tlant was vrede so gherecht.
.XL.^{m} orsse hadde hi;

Ende in Jherusalem so waren hem bi
.VJ.m ridders van maysnieden,
Uut ghenomen andren lieden.
Ridders noemt hi die ridens plaghen.
Noch .vj.m ridders, die laghen
In sine steden hare entare,
Hadde Salomon die coninc mare.
Daer toe was hi die vroetste bekent
Van al dien lande van Orient,
Van Egypten, van Israel.
Ooc vervroedde hi also wel
Van Moal die .iiij. vroede al:
Deen hiet Dorda, dander Calcal,
Die derde Emam, die vierde Etham.
Vele boeke maecte hi, alsict vernam,
Van cruden, van bomen, ende van steenen.
Van al dat leefde, van groten, van cleenen,
Wiste hi al ghader die nature.
Ooc so maecte hi conjure
Daer men evle mede verdreef;
Conjuratien hi ooc bescreef,
Daer men den duvel mede hiet
Dat hi uten mensche sciet.
Ooc leestmen dat hi die woort vant
Daer men den duvel mede bant.
Dat was doe ene const uutvercoren;
Want eer Jhesus wart gheboren
Hadde die duvel over den man
Meer machten, dan hi sint ghewan.

Hoe Salomon enen tempel wilde maken. C. CCXX.

Doe sendde Salomon, alsict vernam,
Ten coninc van Tyren Yram,
Ende seide, hi wilde enen tempel maken
Onsen Here, van dieren saken.
„Zendt mi, sprac hi, ceder hout;

„Ic saldi senden dattu wout."
Iram sendde hem bider zee
Dat hout ghehouwen, te Joppee
(Jaef so heetmen nu die stede),
Ende Salomon sendde hem weder mede
Tarwe, olye ende wijn,
Want des was breke in tlant sijn.
  Salomon coos also wel
Uten lande van Israel
Liede, die hi dede pinen,
Die bekeert waren van heidinen.
Die Juede die uut gheboren was
Die liet hi vri, alsict las.
Der pijnres waren .xxx.^{m} man;
Daer leide hi sulken narenst an,
Dat hise in drien dede scaren:
.X.^{m} moester ene maent varen,
Ende pinen, ende haer bedarve doen:
Dus ordineret Salomoen.
Dan laghen dandre .ij. scaren stille,
Ende rasten hem na haren wille.
Een Juede, die Aduram hiet,
Was bedrivere over dat diet.
.LXXX.^{m} so waren
Ooc daer toe steenbecklaren,
Die uten rootsen hiewen steene
Marbrine, scone ende reene,
Daer Josephus dystorie af kent.
Datter ghenoech in tfundament
Laghen lanc .xx. cubitus,
Ende .x. breet, scrijft Josephus,
.V. cubitus dicke bi ghetale,
Ghepoliciert harde wale.
Dit hout ende dese steene mede
Ghereeddemen al buter stede,
So dat men noit van ysere slach,
Van hamere, van aexse, nacht no dach,

Te Jherusalem ne hoorde binnen der stede,
Al dat men den tempel maken dede.
Ooc waerre .lxx.m paerde,
Die den last voerden haerre vaerde.

Hoe Salomon stene dede houwen. C. CCXXI.

Debreusche jeesten hebben in
Dat Salomon, in sinen sin,
Vant met ere behendechede
Hoe men hout ende steene mede
Houwen soude sonder gheruus.
Hi hadde enen voeghel, hiet struus,
Die jonc hadde: nu merct dat
Dat welfdemen onder .j. glasin vat;
Dus mochte hijt sien ende niet ghewinnen.
Die struus voer wech, wildijt kinnen,
In die woestine met erren moede,
Ende nam enen worm, met wies bloede
Dat hi scoren dede dat glas.
Die worm Thamur geheten was.
Met desen worme, seggen si mede,
Dat hi hout ende steene dede
Scueren ende sceeden also sochte,
Dat men gheen luut horen mochte
Van ghenen wapenen, clene no groot,
Want dies was geene noot.
Want die montanye Moria
Was wijt ghenoech niewer na,
Die dede die coninc widen ende slechten,
Daer men den tempel up soude rechten.
Maer dat wonder van den ghewerke
Also als ons bescriven clerke,
Es mi te lanc in dietsche woort
Ende al uut te bringene voort.
So ic met cortsten woorden mach,
Salicker af doen een ghewach.

Hoe Salomon den tempel maken began. C. CCXXII.

Na dien dat tIsraelsche diet
Uten lande van Egypten sciet,
Waest .iiij.c jaer ende .lxxx. mede;
Maer Josephus scrijft in sine warede
Dat daer toe waren .xxij. jaer.
In enen meye, dats waer,
Begonste Salomon met eren
Te werkene den tempel ons Heren
Van witten marbre, men scrijft dus.
Het was lanc .lx. cubitus,
Ende .xx. wijt, alsict bekende.
Die inganc was van den oostende,
Alst in die Tabernacle was;
Dat hiet ooc Sancta, alsict las,
Ende was .xl. cubitus lanc,
Ende .xx. wijt was dinghanc.
Twestersce, ic wille ghijs seker sijt,
Was even lanc ende even wijt,
.XX. cubitus elcsins ghemeten.
Sancta Sanctorum hiet, wildijt weten.
.XXX. cubitus was die tempel hooch,
Toten eersten zolre (die niet ne looch,
Screef ons dit al over waer);
Toten andren solre daer naer
Waest echt hooch .xxx. cubitus,
Ende daer boven, wi lesent dus,
Waest .lx. cubitus ghemeten
Toten decsele, wildijt weten.
Dus was die tempel, wien soos wondert,
Hooch .xx. cubitus, ende hondert
Ende .lx. lanc, ende .xx. wijt,
Ic wille dat ghijs seker sijt.
Een portycus was voor die kerke,
Ghemaect na eens cloesters werke,

.X. cubitus wijt, ende .xx. lanc,
Also hooch alse tsmonsters ghanc.
Buten nauwe, ende binnen wijt
Waren die venstren daer ter tijt.
Salomon doe eerst visierde
Tlecht dattie kerke verchierde.
.III. pare balken waren gheleid
In die kerke, dats die wareid,
Daer die .iij. solres laghen,
Daer ghi af hebt horen ghewaghen.
Die raegden al dure den mure.
Daer af telt ons die Scrifture
Datter up waren ghemaect .iij. ghanghe,
Neven der masyeren lange,
Dat men mochte, sonder waen,
Driersins omme den monster ghaen.
Dit sijn van den temple die pinne,
Daer dEwangelie af heeft inne
Daer Satan onsen Here up droech,
Dat was te wondrene ghenoech.
Gheglent waren die ghange alle,
Dat menre niet af ne valle.

Van stempels Chierhede. C. CCXXIII.

Van den temple die nederste sale
Was al die muur binnen wale
Met ceder planken ghedect omtrent,
Ende al te male dat pavyment
Was met houte ghedect dan
Dat ic dietschen niet ne kan.
Ende alle die planken boven, beneden,
Al omme ende omme, tallen steden,
An die balken, ende al te male
Dat was an die nederste sale,
Was ghecleed al met goudplaten,
Vaste ghenaghelt utermaten

Met goudinen naglen swaer ghenoech,
Daer elc .l. cyclos af woech.
Wie so in den tempel quam,
Wat hi sach ende vernam,
Dat was al ghader goudin root:
Dit was ene rijcheid groot.
In die goudplaten waren verheven
Palmen ende ingle ghescreven.
Sancta Sanctorum ende Sancta
Schiet ene weech, nu hoorter na,
Die al ghader cedrin was,
.XX. cubitus hooch, alsict las,
Dus waest .x. cubitus ende el niet,
Van den zolre die daer sciet.
Die weech was buten ende binnen
Ghedect met goude, wildijt kinnen.
Voor die weech hinc ene cortine
Van .iiij. verwen, diere ende fine,
Ingle gheweven in dien,
So suptilike, men mochter dor sien
Die middelste weech alte male.
Dit was tseyl, dats ware tale,
Daer dEwangelye af seid aldus:
Tseil scuerde, doe starf Jhesus.

Noch van denselven ende een Exempel. C. CCXXIV.

Hoe dandre .ij. zalen daer boven
Ghevisiert waren, can ic niet geloven,
Want inne vants bescreven niet.
Maer eermen vanden werke sciet,
Ende men leide den achtersten steen,
Was daer .j. marber, wet voor een,
Die metten metsers was ommaer,
Want hine voegde hier no daer:
So dat hi boven, teenen hoeke,
So wel voegde, dattie boeke

Te wondre noch tellen terre tijd.
Dit hadde lange voorseid Davijd.
Die steen betekent Marien kint,
Dat van den Jueden was onghemint,
Die eerst onse ghelove begonde.
Si, ende andre vule honde,
Die doot sloghen die martelaren,
Maecten onse ghelove twaren;
Maer die ghelachterde steen
Maecte van .ij. weeghen een,
Ende lach int hoochste van den hoeke.
Al ghaven die Jueden Jhesuse vloeke,
Hies int hoochste nu gheset,
Ende hi heeft die nuwe wet
Ghemaect van twierande lieden,
Die ic u nu wille bedieden:
Van Jueden ende van heidinen mede;
Van desen .ij., dats die waerhede,
Heeft Jhesus, die hoec steen,
Dat ghelove bracht over een
Ende heeft daer af van nuwen werke
Ghemaect al nu die helighe Kerke.

Hoe die tempel boven gheciert was. C. CCXXV.

In talre hoochste van den mure
Was ghemaect, wel ter cure,
.I. diere werc van dieren goude:
Het was ghelijc enen goudinen woude
Alst liede van verren ane saghen.
Dat soude die voegle verjaghen.
Boven, an tupperste tafelment,
Waren ghemaect al omtrent
Hangende druven van goude,
Ende wijnghaertblade menechfoude.
In die zuutzide was ghemaect
.I. wendelsteen, wel gheraect,

Hemelike binnen dien mure.
Ten oostende was, wel ter cure,
Van den temple dinghanc ghemaect.
Daer waren doren wel gheraect
Houtine, besleghen met goude,
Daer in chierheid menechfoude.
Der doren waren .iiij.,
Ghemaect van sulker maniere:
.II. buten hangende, ende .ij. binnen.
Hier moogdi wonder ane kinnen:
Alsmen die .ij. buten looc,
Loken die .ij. binnen ooc;
Ende alsmense danne ondede,
Ghinghen up die andre mede
Bi arten, ende sonder mans hant.
Wijt waren die doeren, alsict vant,
Van den doren elke .v. cubitus,
Ende .xx. hoghe, wi lesent dus.
Dus waren die mure, besiden den duren,
.V. cubitus breet, na der Scrifturen.
In die middel waren doren twee,
Olivin beede, inne weets nemmee,
Ghecleed met goude, met dierre dinc,
Daer men in Sancta Sanctorum ghinc.
Moyses arke was daer in
Metter chierheid, mer no min,
Dan soe was in die woestine
Ghefoormeert met groter pine.
Salomon maecte .ij. Cherubin,
Bider arken staende daer in,
Up dat pavyment vanden huus;
Die waren hooch .x. cubitus.
Hare voete hilden si of si pleyden.
Met goude dat sise wel beleiden.
Diese maecte, hebbes danc.
Haer vlerke .v. cubitus lanc.
Die .ij. van haren vlerken quamen

Over darke al te samen,
Diet boven al bedecten;
Dandre .ij. vlerke si strecten
Elc an die weech die hem was naest:
Dus eist bescreven, ende dus waest.

Hoe Salomon enen Candelaer sette. C. CCXXVI.

Inden voor monster, die heet Sancta,
So sette Salomon daer na
An die suudzide den Candelare,
Die Moyses maecte, die mare,
Entie Tafle van cetym mede
An die noortside, up hare stede.
Tusschen dien .ij. sette hi den Outaer
Van goude, die, over menech jaer
Te voren, maecte in die woestine
Moyses, daer hi hadde pine.
Daer toe maecte .x. Kandelaren,
An elke side, Salomon te waren,
Die meerre waren dan doude was,
Also ghewracht, recht alsict las;
Ende .x. taflen settire mede
Wel voghende, elke up hare stede,
An elke side vive dats waer.
Daer tusschen sette hi enen outaer
Van steene, daer noyt yser an quam,
Ghecleed met cedre, alsict vernam,
Ende dat hout besleghen met goude,
Daer men specie up offren zoude.

Van tPorticus. C. CCXXVII.

Tporticus dat voor die porte stoet
Hadde colommen, diere ende goet,

Ende alle van copre ghemaect.
.II. waerre dore wel gheraect,
Ende stonden .x. cubitus versceeden
Voor die dore, onder hem beeden,
Recht daer men in den monster ghinc.
Die steel was hooch, dats ware dinc,
.XVIII. cubitus, ghewracht dor wale,
Dit seggic over ware tale.
Dat capiteel, datter up lach,
Was hooch .v. cubitus; diet sach,
Mochter lelien an sien ghemaect,
Ende .vij. pare versen wel gheraect.
Daer up was ghemaect bet
Ene dinc ghescepen als een net,
Daer an hingen pumegernaten
Wel ghegoten utermaten.
Inne can niet dat werc vulprisen.
Dandre was ooc van derre wisen.
Also sonderlinge werc
So ne sach noit leec no clerc.
Dat werc dat goot .j., hiet Yram,
Van Tyren gheboren, alsict vernam;
Hen was die coninc niet die gone,
Maer ere Joedinnen sone.
Sijn vader was van Tyren gheboren.
Ende alle die vate, als wijt horen,
Goet hi selve, die coprin waren.
Maer dat coper, weet te waren,
Was also scone alse goud binaer.
Ons scrijft Josephus, over waer,
Dat men met .xij. graden clam
Ten porticuse, alsict vernam.
Buten temple, an die mure,
Al omme ende omme, na die Scrifture,
Sonder an die oostside allene,
Maecte Salomon husekine clene,
.V. cubitus wijt ende lanc,

Ende .xv. hooch sonder wanc.
Van den enen mochtemen in tander ghaen;
.XXX. waerre sonder waen.
Ende boven dien maecte hi mede
Andre van diere hoochede,
Ende even wijt, ende even lanc,
Ende even vele, sonder wanc:
Also dattie .ij. paer woeningen
Toten eersten solre ghingen,
Buten mure al omme rene,
Sonder an die oostside allene.
Vate, ende al dat vestiment
Hilt men daer al ommetrent;
Ende dat paepscep lacher in mede
Telker weke (het was die sede),
Alsi souden met groter eren
Dienen in den tempel ons Heren.

Vanden Kerchove. C. CCXXVIII.

Omme dien tempel, nu hoorter of,
Ghinc .j. viercante kerchof.
Smals waest an die westside.
Ten oostende ene plaetse wide,
Ghepaveert met marbre diere,
Daer up beelden meneghertiere.
Die muur was .iij. cubitus hooch.
Het screef die gone die niene looch,
Dat elc cubitus hadde sine steene
Van ere verwen ghemeene:
Dus hadde die muur verwen drie.
So scone, wanic, sach man nye.
Die muur was ghecleed van binnen
Met ceder houte, wildijt kinnen.
Hier in stonden colommen fine
Daer in lettren van Latine,
Ebreeus, ende Griex mede

Die maenden tfolc daer ter stede,
Dat si hilden ons Heren wet.
.I. inghanc was daer toe gheset,
.XXV. cubitus ooc wijt,
Die open was talre tijt;
Want daer ne was gheene dore an.
Daer toe quamen wijf ende man
Die daer hare offranden brochten;
Niet vorder si ooc comen mochten,
Hen was dat sijt met orlove daden.
Men clommer up met .xiv. graden.

Vanden andren Kerchove. C. CCXXIX.

Ant afhangende van den berghe was
Noch .j. kerchof, alsict las.
Al omme was dat scone ende rene
Ghepaveerd met marber stene,
Met enen mure gheloken dus,
Die hooch was .xxv. cubitus
An dinderste side, ten temple werd;
Ende buten dat, hebt niet onwerd,
Was hi .xl. cubitus hooch bi ghetale.
Dat dede dat zighen al te male
Van den berghe, daer hi an stoet.
Hine was niet hogher dan die voet
Van den tempel die boven stont.
Ten west ende, dat si u cont,
Was die muur gheheel tien tiden;
Maer an die andre .iij. siden
Hadde hi poorten hare entare,
Alst moneke cloester ware.
Daer in stonden colommen diere,
Van ghedanen meneghertiere;
Kameren waerre diere ende fijn
Daer in ghemaect alle cedrijn.
.XXX. cubitus was dat portael wijt.

An die zuudzide, hoort nu, ter tijt
Waren poorten ghemaect .iiij.;
Ende also vele van dierre maniere
Waerre ooc an die noortside,
Met goude besleghen wide,
Ingle, ghewracht wel utermaten.
In die poorten wachters saten,
Die den onzuvren benamen
Dat siere niet binnen quamen.
Ene poorte stont int oostende.
So scone, wanic, dat nie man kende.
Speciosa hiet soe bi namen.
Hare doeren waren alle tsamen
Van copre van Corinthen ghemaect,
Scone ende diere, ende wel gheraect.
In die .ij. hoeke, andie oostside,
Waren .ij. poortkine niet wide,
Daer dure plaghen vrouwen te ghane
Met offranden, alsic wel wane.
In die plaetse van den kerchove,
Bider poorten van groten love,
Vercochtmen voegle ende beesten
Omme tofferne nader jeesten;
Ende wisselbanke so stonden daer,
Als ghi sult horen wel hier naer
Datse onse Here al omme warp,
Doe hi wreet was ende scarp.
Biden poorten so stonder daer
Blocke ghemaect, wet vor waer,
Daer die liede vanden dorpen,
Als siere quamen, ghelt in worpen.
Ende huze waren ghemaect daer mede,
Daer men tfolc in eten dede.
Ooc stonder stoele, horic ghewaghen,
Daer die wise in sittens plaghen.
Dit kerchof, dits bekant,
Es in dEwangelie Tempel ghenant.

Vander vrouwen Kerchof, ende andre dinc. C. CCXXX.

Beneden desen kerchove
Was noch .j., van minderen love,
Daer die vrouwen in biddens plaghen
Daer gheene smetten in ne laghen.
Beneden dien was dat vierde,
Dat Salomon alre minst verchierde;
Daer in beedden donzuvre liede
Entie heidine alst gheschiede.
Niet vorder so moesten si ghaen;
Daer moesten si bidden ende staen.
Dit was an des berchs voet:
Daer omme ghinc .j. muur goet
Al omme den berghe, wi lesent dus,
Die hooch was .cccc. cubitus.
Nochtan ghelangede hi niet den voet
Boven, daer die temple stoet.
Alsmen int inderste kerchof quam,
Boven al up, alsict vernam,
Was .j. lavoor an die zuudzide:
Die chierheid machic nu te tide
Niet ghescriven, min no mee.
Het hiet die coprine zee.
Daer dwoghen die papen hande ende voete,
Als men hem brochte te ghemoete
Die offrande van den beesten,
Alsmen plach in doude jeesten.
Ghedweghen, na die custume zine,
In probatica pissine,
Hebse die papen ontfaen.
So sachmer .x. lavore staen.
An elker side stonter vive,
Daer ic u lettel af bescrive;
Nochtan waren si van dieren werke.
Luteres so heetse die clerke,

Al ghegoten van metale.
Daer dwoeghen die papen wale
Anderwarf die offranden.
So keerden si dan al te handen,
Ende settense upten coprinen outaer,
Die stont an die zuudzide daer.
Daer leidemen die offranden.
So keerden si dan al te handen
Ter pissinen, daer si hem dwoghen,
Eer si die offrande in den tempel droghen:
Want dit was buten monstre al.
Dan ghingen si, sonder ghescal,
Ende bernden, in den tempel ons Heren,
Wel diere specie met groter eren.
Weet wel, ic moet hier achter laten
Van der dierheid van den vaten,
Ende van den temple dat meeste deel;
Inne hebs die helt niet gheheel
Gheseid, dats die Scrifture seid.
Want mi ander dinc over leid,
Dies moetic corten dese feeste,
Ende volghen na der rechter jeeste.

Van Salomons offrande. C. CCXXXI.

Int vierde jaer van Salomons rike
Begonste hi den tempel coninclike,
Ende wrachter over .vij. jaer
Ende .vij. maende, dats waer.
Doe dede hi met groter eren
Setten die Arke ons Heren
In Sancta Sanctorum up enen dach,
Datter niemen niet af sach
Dan dat ende vander baren,
Daer soe up was gheset, twaren.
Onder die .ij. vlerke Cherubyn
So was soe gheset der in.

Ende doe die papen quamen voort,
Ende songhen die helighe woort,
Quam daer, in enen claren zwerke,
God selve in die diere kerke.
Doe sprac die coninc Salomoen:
„Here, wi weten wel dit doen,
„Dattu di selven heves ghemaect
„Een ewelic huus ende wel gheraect,
„Dats hemelrike, aerde ende zee."
Daer na so seide die coninc mee,
Want hi viel up sine knien,
Ende hief up sine hande mettien,
Ende dankede Gode daer of
Dat hi vuldaen hadde sijn belof,
Dat hi sinen vader behiet.
Ooc bat hi, of heidin diet,
Of Juede daer, tenegher stonde,
Bidden quame voor sine sonde,
Ende voor eneghe noot ooc mede,
Dat God gehoorde sine bede.
Hier naer hi al tfolc benedide.
Dus leestmen dat hi den tempel wyde.
  Salomon die offerde daer
.XXII.^{m} ossen, dats waer,
Ende .c.^{m} scaep ter stede
Ende .xx.^{m} daer toe mede.
.XIIII. daghe, telt die jeeste,
Hiltmen daer wijnge ende feeste;
Ende doe sette hem tfolc ten kere.
Anderwerf quam onse Here
Ende vertoogdem Salomoene
In drome, na desen doene,
Ende sprac: „Ic hoorde dine bede.
„Ic hebbe dit huus ghehelecht mede.
„Ic sal bescouwen dese stede,
„Di, ende dit volc ooc mede,
„Eist dat ghi doet dat ic u hiet.

„Ende wildi dies ooc doen niet,
„Ic sal u werpen uten lande,
„Ende desen tempel met groter scande
„Van mi werpen ende breken,
„Dat mer favelen af sal spreken.”

Hoe Salomon sine woeninghe maecte. C. CCXXXII.

Doe die tempel ghemaect was,
Maecte Salomon, alsict las,
Sine woeninge, wet voor waer.
Daer wrachte hi an .xiij. jaer.
Hem selven maecte hi ene zale,
Ende sinen wive ene also wale,
Die coninc Pharaons dochter was.
Dese .ij. salen, alsict las,
Waren beide al eens ghemaect,
Scone, ende diere, ende wel gheraect.
Ooc maecte hi .j. huus sonder faelge,
Dat hiet thuus vander busscaelge,
Om dat boven houtin was,
Van cederbome, alsict las.
In die upperste woeninge vander zale,
So leidemen die wapene al te male,
Datse thout soude behouden
Dat si verroesten niene souden.
Beneden was dat huus van stene,
Daer in lach specie menech ene.
Om dat die steen es cout ende nat,
So bleef die specie versch omme dat.
.CC. scilde van goude claer
Maecte Salomon al daer,
Ende .cc glavien te waren,
Ende .cc. bokelaren,
Some ront, nu merct hier ane,
Ende zome als ene halve mane.
Guldin waren schilt ende scachte.

Die gone die hilden die wachte
Voor die dore, droghen dese;
Ende als die coninc, als ic lese,
Iewer voer, daer uter stede,
So voeren jongelinge mede
Mettesen, up parde voren,
Die blont waren, als wijt horen,
Ende daer toe so lanc haer,
Dat uptie parde sloech daer.
Dat haer was ghevarwet als men woude,
So dat het gheleec den goude;
Entie sonne maectet claer.
So quam Salomon daer naer
Up enen dieren waghen ghereden,
Eerlike, na die lants seden.
  Daer ic of sprac, dat houtin huus
Was lanc .c. cubitus,
Ende .xx. hooch, ende .l. wijt,
Ghecamert met groter delijt
Al van planken cedrijn.
.III. paer waerre colommen fijn,
Ende .xv. in elke reke·
Effene staende ende properleke,
Lancs in die scone zale.
Daer voren was ghemaect wale
Een portael .l. cubitus lanc
Ende .xxx. wijt, diere ende stranc.

Van Salomons sale. C. CCXXXIII.

  Des conincs sale entie somme
Hadden even meneghe colomme
Alse thuus vander busscaelge,
Ende even lanc waest sonder faelge,
Ende even hoghe, ende even wijt.
Dies willic dat ghi seker sijt,
Daer was woninge maer een paer.

Van .iiij. manieren, dats waer,
Was die muur van gherre zale.
Van .iij. verwen, dat wet wale,
Was die muur, als men ons seegt,
Dene boven den andren gheleegt.
Die vierde maniere was ghehouwen
Met bomen, des suldi ghetrouwen,
Suptilike van menegher maniere,
Entie verlicht met verwen diere.
In midden der wider zale
Was .j. husekin, ghemaect wale,
Dat wijt was .xxx. cubitus,
Daer in .j. sitten, wi lesent dus
(Up colommen stont al dat),
Daer die coninc selve up sat,
Ende uutte sijn recht al te male.
Int achterste ende vander zale
Waren die weeghe met goude ghecleet.
Daer hadde die coninc ghereet
Een groot sitten van yvore,
Ghecleet met goude, als ict hore,
Dat men enen troon bi namen hiet.
Met .vj. graden, als men bediet,
Ghinc mer toe als mer up zat.
.I. calf was ghemaect up dat,
Daer men up zat tallen tide,
Ende ene hant an elke side,
Ghelijc alst houdens hadde te doene.
Daer bi so stonden .ij. lyoene
Bi elker hant, ghemaect chierlike.
Noit was troon des ghelike.
Omt huus waren harde diere
Sittene, van menegher maniere,
Die alle waren marberijn,
Ghecleed met planken cedrijn.
  Ooc was der vrouwen huus ghemaect
Dies ghelike, ende wel gheraect,

Van marbre, van cedre, van goude,
Van zelvre, verchiert menechfoude.
Scotelen, nappe, stope, al te samen
Die vate, ende ander allamen
Waren goudin, wet voorwaer.
  Salomon wrochte .xx. jaer,
Eer hi sijns makens af quam.
Van Tyren die coninc Yram
Sendde, hem te helpen met ghewout,
Gout, ende meneghertiere hout.

Hoe Salomon Jherusalem veste. C. CCXXXIV.

  Salomon veste die stede
Met wel groter moghenthede,
Ende paveerde met swarten steene
Alle die herstraten reene;
Ende veste vele steden weder
Die ghevallen waren neder.
Ooc so maecte hi nuwe steden
Jeghen des winters pijnlicheden,
Some jeghen tzomers hitte.
Ooc so lesen wi van hem ditte,
Dat hi wan te sinen doene
Met sinen sweer Pharaoene
(Die coninc van Egypten was,
Ende dachterste, alsict las,
Die Pharao bi namen hiet),
Met bedwange groot ghediet
Buten lande van Israel.
  Van alden Jueden, weet dat wel,
Maecte hi niemen eyghen daer;
Maer vechters warent, wet voor waer.
Die heydine van Chanaan
Maecte hi eyghene man,
Vanden Lybane, dus lesen wi,
Totter stat van Amachi.

Scepe dede hi maken mede
In .j. eylant tere stede
Dat in die Rode Zee gheleghen es,
Ende heet Asyon Gabes.
Met sinen lieden voeren mede
Scipmans van Tyren uter stede,
Dat in dien tiden eylant was.
Hier naer salic ghewaghen das
Hoet overdammede ende wan
Alexander die stoute man.
In Ofyer voeren si omme goud,
Ende voeren omme, met ghewoud,
Cicilia ende ooc Endy.
Ten drien jaren keerden si
Ende brachten goud, selver, steene,
Syminkele ende pawe ghemeene,
Ende van olyfante die tande,
Ende hout dat men Tyna nande,
Dat diere was, ende ruect wel mede,
Daer Salomon af maken dede
Sittene in den tempel ons Heren,
Ende in sijn huus met groter eren,
Ende instrumente van der musiken
Daer men up scone mochte striken.
In die tijd van siere macht
Was dat selver lettel gheacht,
Wanttie zille, daer men up zit,
Was tien tiden zelverin wit
Meneghe in Jherusalem.
Dat cederhout was bi hem
Alse goeden tijd alse Cycomore,
Dies vele daer wast, alsict hore.

Hoe Sibille Salomon versochte met giften. C. CCXXXV.

In dien tiden dat dese mare
Van Salomone ghinc hare entare,

Dies menech cume gheloven wille,
Was .j. vrouwe, ende hiet Sibille,
Coninghinne van Saba,
Dat staet in Ethyopia,
Ende quam in Jherusalem
Te Salomoene (te provene hem)
Met rijcheden al onghetelt,
Met feesten, met groter ghewelt.
Dies was soe met groter eren ontfaen
Van Salomone, als wijt verstaen;
Ende wat dat soe ghevraghen conde
Ontbant hi al met sinen monde,
Ende maketse wijs in allen kere.
So dat hare wonderde so sere,
Dat soe cume behilt den sin,
Ende seide: „Men spreect van di min
„Vele, dan die wareid es."
Noch wonderde hare meest des
Des conincs huus van der busscaelgen,
Dan des tempels sonder faelgen,
Ende dien dienst die men ooc dede
In ons Heren tempel mede,
Ende daer men diende so wale
Mede in des conincs zale.
Soe ghaf den coninc goud, ende steene,
Ende diere crude menech eene
Dan die daer ye waren ghesien.
Josephus scrijft ooc van dien
Dat soe enen balsem wortel ghaf
Den coninc, daer die balseme af
Ghewonnen werd in Engaddi.
Salomon, die coninc vri,
Gaf hare ooc dat soe beghaerde:
Ende soe voer wech haerre vaerde.
Men leest dat soe in scrifte sendde
Den coninc, dat soe bekende
Die dinc, die soe te seggene ontsach,

Dat in der bosscaelgen sale lach
.I. hout, daer .j. an soude hangen
Doer wies doot dat noch te ghangen
Soude al dat juetsche rike.
Dit ontsach Salomon sekerlike,
Ende deet thout graven onder daerde;
Maer hoe dat hem openbaerde
In die probatica pissine,
Doe het naecte ons Heren pine,
Ne weet men sekerlike niet wel.
Dit hout, waent men, ende gheen el
Waest, daer hi selve ane hinc
Onse Verlossere die coninc.

Hoe Salomon hem besmette met heydinen wiven. C. CCXXXVI.

Hier naer, dit was groot ongheval,
Verkerde dese coninc al
Salomon, ende wart besmet
Met heidinen wiven, jeghen wet.
.VII.[c] wijf hadde hi, te waren,
Die alle coninchinnen waren,
Die sijn herte, in sine oude,
Verkeerden al bi haerre scoude,
Ende dadene afgode anebeden,
Te pleghene siere weeldecheden.
.III. monsters daden si maken hem
Ommetrent Jherusalem:
Deen was in Junos ere gheset,
Die goddinne was van Sayet;
Dander was in Chamos ere
Der Moabyten god ende here;
Die derde in Molochs ghebod
Dien dAmoniten houden over god.
Dien sette hi te mont Olyvete,
Jeghen ons Heren ghehete.
God sendde sinen prophete Nathan

Te hem, jof enen andren man,
Die seide: „Om dattu heefs ghescuert
„Gods ghebod, heefstu verbuert
„Dat hi dijn rike scuert met rechte.
„Gheven sal hijt dinen knechte;
„Maer al niet. Hore, wat ic mene:
„Judas volc ende noch .j. allene
„Salic gheven dinen kinde,
„Omme Davite, dien ic minde;
„Omme hem ooc eist mede bleven,
„Dat ics di niet doe in dijn leven."

Van Salomons vianden ende sine doot. C. CCXXXVII.

Als Salomon in hoghen vrede
Ghesijn hadde in weeldechede,
Ende het ooc was bi sinen ende,
So leestmen dat onse Here sende
Hem enen viant, hiet Adat
Van Edom. Wi lesen dat
Dat hi was van conincs gheslachte.
Tien tiden, alse Joab met crachte
Dat lant van Ydumea wan,
Ontflo in Egypten die man,
Daer hem die coninc sire dochter ghaf,
Daer Salomon hadde die suster af.
.I. kint so hadder bi Adath
Dat was gheheten Genabath.
Doe hi vernam dat hi was quite
Van Joab ende van Davite,
Ende Salomon in dulheden vel,
Streed hi up tlant van Israel.
Noch enen viant hadde Salomon,
Enen van Damas, ende hiet Saron,
Die prence van den rovers was.
Jeroboam, alsict ooc las,
Die comen was van Effraym,

Salomons cnape, verhief him
Jeghen hem, in derre maniere:
Salomon maecte .j. werc diere
Dat scone was, beneder stede,
Ende verhieft met groter rijchede,
Alse hoghe te makene die tinne
Als Syon, also ict kinne,
Dat doe ooc hiet Davids stat.
Jeroboamme beval hi ooc dat
Die rente tontfane al te samen
Die van Josephs gheslachte quamen.
Eens ghinc hi ute Jherusalem;
.I. prophete quam jeghen hem
(Achyas hiet hi, als ment weet)
Met enen niewen mantle ghecleet.
In .xij. sticken scuerde hi dien.
Jeroboamme hiet hi mettien
Dat hi die .x. sticke name daer,
Ende seide: „God spreect voor waer:
„Ic sal di gheven, wet dat wel,
„.X. gheslachten van Israel.
„Haer coninc saltu sijn dijn leven.
„Salomons sone salic gheven
„Dandre, door Davids wille."
Jeroboam verhief hem stille
Jeghen den coninc, ende riet den lieden
Dat si van Salomone scieden.
Doe wildene Salomon verslaen;
Maer hi ontflo in Egypten saen
Toten coninc Susach,
Al tote Salomons sterfdach.
So dat Salomon bleef doot,
Twifel heeft die Scrifture groot
Weder hi behouden es so verloren.
Begraven was hi, als wijt horen,
In Davits stat. Wet voorwaer
Dat hi was coninc .xl. jaer,

Eer dat hi in die sonden vel.
Josephus bescrijft ons wel
Dat hi .xl. jaer in sonden
Crone droech in sinen stonden.
Die helighe boeke laten achter
Die jaer dat hi leefde in den lachter,
Ende ne bescrijft maer die helt.
.XCIIII. jaer, als Josephus telt,
Was hi oud, als hi bleef doot.
Es hi verloren, dats scade groot.

In Salomons tiden, alsict las,
Dat in Alba coninc was
Silvius Alba (sijn vader was
Coninc Silvius Eneas)
Die seste coninc van den Latinen,
Van Enease ende van Lavinen.

SPIEGEL HISTORIAEL.

Hoe Rome eerst dalen began. (*Sp.* III[1], 1).

Nu helpet, Moeder ende Maghet vrie!
Ic beginne die derde paertie
Vanden Spieghele Ystoriale,
Ende hevet in bi ghetale
VIII bouke, ende toghet al clare
Van CCCC ende XX jare,
Wat overginc den Roemscen rike,
Dat teersten so mogendelike
Al meest aldie werelt dwanc;
Nu ginct dalen an sinen ganc,
Alse ghi hier na wel sult verstaen.
Keyser so wart Gratiaen
Ende sijn broeder Valentien
Int jaer ons Heren, alse wi sien,
CCC ende LXXXI,
Over tRoemsche rike machtich.
Die keyserstoel was doe ghesat
Te Constantinoble indie stat
Vanden groten Constantijn;
Maer wie dat keyser soude sijn,
Behilt emmer die Roemsche name,
So hoe dat els die sake quame.
Tote deser tijt hadden die Romeine
Wel naer al groot ende cleine
Bedwonghen dat indie werelt was;
Want Affrike, alsict las,

Was onder die Roemsce macht;
Europen, dat langhe vacht,
Dats Spaengen, Gallen ende Ytale,
Ende Almaengen altemale,
Pannonien, Grieken ende Syten,
Lieten hem die Romeine verbiten;
So daden deylanden vander zee
Ende Azien, dats wonder mee,
Surien, Egypten; — ende Persij
Vacht hem selven dicwile vri.
Want over XII jaer hier te voren
Hebbent die Romeine verloren
Biden quaden Juliaen,
Die de kerstine wet liet gaen
Ende hem den duvel upgaf.
Die materie al daer af
Staet bescreven hier te voren.
Dus, alse ghi hier moget horen,
So warent selve die Persiene,
Diet brachten in sulken gesciene,
Dat tRoemsce rike began dalen,
Alse ghi hort in cortere talen.
Want die edele Roemsche heren
Dicwile dore werelt eeren
Al meest die lande van erderike
Onderdaden vromechlike,
Ende rovedent ende wel setten
Te haren dienste, te haren wetten,
Omme dat mer hem ere af spreken soude.
Nu, alse God gehingen woude,
Worden si so sere ondergedaen
Ende ghesleghen ende ghevaen,
So dat si cume metter hant
Bescermen mochten haer selfs lant;
Want wat volke van erderike
Dat thuus levede armelike
Ende met rove hem wilden generen,

Voeren die Romeine deren.
Alse oec in somech lant gesciede
Dat inhadde te vele liede,
So telden si tfolc ute bi lote
Ende maecten daer af hare rote,
Ende wonnen tlant af tharen baten
Den Romeinen, daer si in saten,
Alsemen nu hier al ghereit
Horen sal indie waerheit,
Hoe vele riken hem ontbraken
Ende hare hoverde up hem wraken.

Dat beghin van Vrancrike. (*Sp.* III[1], 4).

Ghehort hebdi ende verstaen,
Hoe dit Romeinen waren gedaen
Ute Asyen omme enen deele
Biden Persienen, die geheele
Dat Roemsche rike dorsten scuren.
Nu hort bi wat aventuren
Dattem vele af wart gelopen
Hare macht oec in Europen,
Ende eerst oec vanden Vranken,
Die dat rike begonsten cranken.
Alse u deerste paertije beschiet,
Dat edel Fransoysche diet
Dat was ute Troyen geboren,
Alsemen mach bescreven horen;
Want, doe Troyen was ghevelt,
Ontflo danen met gewelt
Eneas, daer af altemale
Dat Roemsche rike quam te dale.
XII^M waerre in porre
Indie vaert met Athenorre,
Ende quamen daer Pannonien ent
Up die mersche die sijn bekent,
Diemen heet Meotides,

Ende droughen over een daer des,
Dat si daer maecten ene stede,
Diemen Cycambre heten dede.
Teersten hiet mense Troijenne,
Daer naer Atyoriene,
Ende doe Cycambriene daer naer.
Dit was XV^c jaer
Eer si besaten Vrankenlant,
Ofte eer si Vranken worden genant.
Binnen desen tiden die Troijene
Quamen in meneghen gesciene,
Ende daden dicken met overdade
Den Romeinen menege scade,
So dat sise dicken anestreden
Toten Rine met mogentheden;
So dat sgroots Constantijns sone
Up hem street, ende was de ghone
Diese doch an haren danc
An die Roemsche wet bedwanc:
Dat was die keyser Constant.
  Sidert quamen in dat lant
Die Allane, hebbe ic verstaen,
Doe deerste Valentiniaen
Keyser was int Roemsce rike,
Ende daden hem scade ongelike.
Doe geboot hi die Cycambriene uut,
Ende verliet hem haren tribuut
X jaer, indien si hem bewonden des,
Dat si die merschen Meotydes
Suveren souden, ende driven dane
Die Roemsche vianden, die Alane.
Tien tiden hadden si enen hoeftman,
Die gheheten was Prian.
Mettem traken si over de brouke,
Ende daden eene sware souke
Uptie Alane, die si verdreven
Ende menegen namen tleven.

Dies danctem Valentiniaen,
Ende hietse Vranken heten saen,
Die eersten hieten Cykambriene,
Atenoriene ofte Troijene.
Some bouken seggen dat,
Doemen Troien verloos die stat,
Dat Hectors sone Fransioen
Ontreet ende menech baroen
Ende Turcus, Troylus sone:
Ende dat Turcus es die ghone
Daer Turkie af es genant,
Entie Fransoyse van Vrankelant
Van Fransioene hebben den name.
Maer dits al een, dins gene scame,
Datmen vindet vele toenamen
Van ouden steden, van ouden namen.
Dit es twaerste dat ic weet,
Na dat in die ystorie steet.

Hoe die Romeine Karle coren. (*Sp.* III[8], 92).

Int ander jaer dat Hyrene
Keyserinne was alleene,
Sette Karel sine vaert
Metten paues Leo te Rome waert,
Om dat hi die dinc wilde berechten.
In Rome voer hi sonder vechten,
Al seggen die Vriesen dat,
Dat si hem Rome wonnen de stat,
Ende si bejageden daer bi
Dat hise scout van dienste vri,
Dat ic hier naer wel te waren
In waren worden sal verclaren.

Alse Karel te Rome quam,
Ende hi dat gerechte anenam,
Alse patricius vander stede,
Nauwe hi ondersceden dede,
Wat die Romeine den paues tegen.
Doe dedi hem rechts daets plegen,
Entie paues purgeerdem daer,
Dat hi onsculdich was ende claer
Van al datmen hem seide an.
22 Doe [besochte die wise man
22a Nerenstelike, ende ondervant,
22b Wie mesdadich metter hant
23 Anden paus hadden ghewesen,
Ende deedse alle uutlesen,
Ende doemde elke na sine werke],
Waren si leeke, waersi clerke,
So hi rechts conste gehitten.
Doe sette hi weder in sijn zitten
Den paues Leuwe met groter ere,
Alse enen groten heilegen here.
In Hyrenen derde jaer
Droughen die Romeine daer
Over een met eere saken,
Dat si eenen keyser wilden maken,
Alse si langhe hadden geacht,
Ende scieden hem rechts vander macht
Van Constantinoble altemale.
Ende daer toe hadden si scone tale,
Omme dat een wijf hare trac an
Keyser te sine, als een man,
Enten keyser haren sone
Gheblent hadde omme tgone,
Ende soe die kerke niene berechte
Van pinen ende van ghevechte.
Dies dochtem ter redene horen,
Dat si eenen keyser coren,
Die bescermen soude die kerke,

Entie stat, ende papen ende clerke,
Ende gaven Karele die keysercrone,
Ende riepen alle lude ende scone:
„Karel, die beste coninc die leeft,
Ende die God selve gecoren heeft,
Die keyser es van derre stede,
Ende Augustus daertoe mede,
Dien moete God vanden hemele geven
Eere, victorie ende langhe leven!"
Ende oec sinen edelen sone,
Die Puppijn hiet, namen die ghone,
Ende coorne coninc also wale
Over tlantscap van Ytale.
Dus bleven naer dese wort
Die van Constantinoble der port
Keyser heetende al bi namen,
Maer die Roemsce macht alte samen
Es anden keyser van Rome bleven,
Noch noit sidert wart weder gegeven.
Dit was omtrent CCCC jaer
Ende LXXVIII daer naer,
Dat die keyser Constantijn
Versette dat rike sijn
Te Constantinoble van Rome.
Dus coemt alle hoocheit te Rome.
  Hier willen wi enden dese partie,
Die in hare hevet, alsic lije,
Der keysere enter heren jeesten,
Ende ander lantsheren feesten,
Die ghescieden over waer
Binnen CCCC ende XXI jaer.
  Indie partie, die coemt hier naer,
Sullen wire af seggen meer ende waer,
Van Karle, ende die na hem quamen,
Tote onser tijt, hoe si annamen
Haer leven ende hare aventure,
Gevet ons God gesonde aldure.

Nu willen wi hier eer doen verstaen,
Eer wi des boucs avegaen,
Bi wat redene dat het si,
Dat die Vriesen willen sijn vri.
Dus beghint die ghiveghave,
Diemen bescreven vint hier ave.

Der Vriesen privilegie. (*Sp.* III[8], 93).

Tien tiden dat die eerlike Pippijn,
Alst God wilde ende soude sijn,
Coninc [was] van al Vrankerike,
Alle die lieden ghemeenlike,
Die lancs der zee saten hene,
Tusscen der Wesere enten Zwene,
Dat tien tiden hiet Sincval,
Wart ane Gode bekeert al,
Bi Willeborde, bi Willade,
Ende bi Bonefacis predicade.
Willebort wart in Utrecht
Aerdsch bisscop gemaect recht;
Bonefacis wart bisscop mede
Te Magensen indie stede,
Ende Wilhaet die moeste anenemen
Dat erdsch bisscopdoem van Bremen.
Dit lant, dat wi noemen al,
Tusscen der Weseren ende Sincval,
Dat was al, breet ende lanc,
Onder coninc Puppijns bedwanc,
Wantse die edele prince verloeste,
Ende quijtte ende vertroeste
Vanden bedwange der Normanne,
Diese slougen ende roveden nochtanne,
Ende vanden hertoghe Rabbout mede,
Die doe hilt stoel ende stede
Te Wiltenburch, dat nu na recht
Heet die stat tUtrecht;

Want coninc Puppijn ende sine manne
Die verwonnen dese tyranne.
Puppijn, die dit dede ghinder,
Die wan ane sijn wijf vier kinder,
Die heilech ende salich bleven,
Hier ende int euwelike leven:
Den groten Leuwe, die paues sat
Tote Rome binnen der stat;
Den groten Kaerle, die mogendelike
Coninc was in Vrancrike;
Enter heileger maget Geertruden,
Die noch besouken vele luden;
Ende vrouwe Begge, die na dat
Lange in wedudoeme sat,
Daer soe te lone nu hevet of
Den hogen loen, der lieder lof.
Alse coninc Pippijn versciet,
Kaerle sinen sone hi liet
Coninc; — die vinc ane sijn doen
Rechts alse een onvervaert lyoen,
Ende dwanc onder sine hande
Der heileger kerken viande:
Deenen, Sassen, Beyeren, Swaven,
Alle die princen ende die graven,
Vander Elven toten Rine;
Al neecht den swerde sine
Vanden berghe toter Nort zee,
Ende was patricius, dats noch mee,
Van Rome gemaect, alse die cronike
Seghet noch van Vrankerike.
Daer naer te keysere van Romen,
Dus es hi te tween cronen comen.
Hier bi quam deerste crone danne,
Dat die Duutsche, die Alemanne,
Den Roemscen keyser coes bi wette,
Datmen tAken inden stoel sette;
Want die paues Leo cuerde dat,

Ende sette tAken indie stat
Upten stoel sinen broeder daer,
Ende conformeerde ende maecte claer,
Ende wijede daer die capittle in desen,
Alsemen daer al noch mach lesen.
Leo die paues sciet van Aken,
Van sinen broeder, na dit maken,
Ende alse hi te Rome quam,
Worden hem die Romeine gram,
Ende leiden hem up enen Kerstdage
Teere processie eene laghe,
Ende hebbene daer gheblent,
Ende up enen ezel woch gesent,
Ende seiden: „Vare uut desen lande,
Drach dinen broeder dese scande,
Ende sech hem, wine willen niet
Dat hi over ons ghebiet;
Ende of hijs macht heeft, doe wrake
Van aldus gedaenre sake,
Want hi onse eere ende onse macht
In Almaengen hevet bracht."
Dus quam die paues bi desen saken
Upten ezel ghevaren tAken,
Daer Karel met groten payse
Woende in sinen pallayse;
Ende alse hi niemare horde das,
Dat sijn broeder comen was,
Die paues, in so groter scande,
Wart hi bedroevet, ende al de lande
Daertoe al gemeenlike,
Almaengen ende Vrankerike;
Ende hi vergaderde groot here.
An hem vielen met groten ghere
Die Deenen entie Normanne,
Die Sassen, ende daertoe nochtanne
Tfolc dat upter zee woent al,
Tusscen der Wesere ende Sincval,

Dat wi Vrieselant heten bi namen.
Duutsche, Beyeren, Swaven tsamen,
Lottrikers, Vlaminge, Bertoene,
Ende ander menech ridder coene,
Al eist up Rome ghetogen,
Om te wrekene des paues ogen.
Die stat hebben si ommelegen:
Elc lants volc bi hem moeste plegen
Te houdene sine porte daer
Jegen der Romeinen vaer.
  Tien tiden quam sulc geval
Den volke, dat tusscen Sincval
Enter Wesere sat alleene,
Dat daer was ene scare gemene,
Ende altemale Vriesen hieten,
Dat die Romeine up dat volc lieten
Haer ridderscap uteriden
Teere porten, daer si lagen tien tiden,
Want sise wers gewapent sagen.
Daer lieten hem die Romeine jagen
Vanden Vriesen met gewelt,
Want sine consten behouden tfelt,
Entie Vriesen omme tgewin
Quamen mettem ter porten in,
Ende wonnen hem af die stat,
Want die Romeine waenden dat,
Dat incomen ware alt here:
Dus wonnen sijt met cleenre were.
  Te hant die Vriesen die porten sluten,
Ende lieten den coninc Karel buten,
Ende bejageden, eer sine ontfingen,
Datmens niet en soude gehingen,
Dat si van danen vort emmermere
Wesen souden onder here,
Sonder onder des keysers macht,
Ende hem helpen met alre cracht
Jegen die viande der kerstijnhede,

Den paues tsine onderdanich mede,
Ende hare tienden haren kerken
Gheven ende haren clerken.
  Die paues Leo bescreef hem dat,
Die aldaer was tier stat,
Ende God daer weder sine ogen gaf,
Karel, die vro was daer af,
Ende andre princen mede tfulle.
Leo gaf hem hier af bulle,
Ende leidere oec up sinen ban,
Dat geen prince quame daer an
Dat hi die Vriesen meer bedwonge,
Hine verwietene met sire tonge.
Karel conformeerde mede
Dese vriheit aldaer ter stede,
Entie Romeine baden ghenaden
Den paues van haren mesdaden
Omme die miracle, diere gevel.
Leo vergaeft hem also wel.
  Dit seggen die Vriesen dat gesciede.
Nu en vintmen ne ghene liede,
Die ie ystorien bescreven,
Dat oint Karel, die hadde leven,
Van Rome die stede besat;
Ende noint ne gesciede dat,
Noch noit gewouges coronike,
Dat noit coninc van Vrancrike
Paues te broedere gewan;
Ende Puppijn, die sente Geertruden wan,
Was doot [C ende LIII jaer,
Ende tusschen desen, dat es waer,]
Ende Puppijn, groot Karles vader,
Alsement hier voren vint algader,
[Waren] C ende XXI jaer;
Ende Puppijn, die Vrieselant dede den vaer,
Ende dat lantscap onderdede,
Ende Rabboude verwan mede,

Was sente Geertruden suster sone,
Ende oec oudervader de gone
Puppijns, die groeten Karle wan.
(Wat meenen die Vriesen dan?)
Ende des paues Leuwen vader,
Dien sine ogen beede gader
Uutgesteken waren, was een Romein,
Ende hiet Arnout, vintmen al plein.
  Die dese rude boerde vant,
Was emmer ute Vrieselant,
Een rudaris, ende was bedroghen.
Hi waende, dat niet wesen moghen
Meer Pippine inde werelt dan een:
Hier inne dooldi, alst wel sceen!
Hem was oncont die coronike
Van Rome ende van Vrankerike,
Ende wilde visieren, dat metten rechte
Elc Vriese omme sine vriheit vechte.
Ende wi niewer en vinden bescreven,
Dat noit so goet volc ontfinc leven,
En moeste meester ende here
Over hem hebben, sout staen in deere.
Dus saelt staen toten doemesdage,
Wien soot leet si, ofte wiet clage.
Ja, die IX ingelen chore,
Naer dat ic bescreven hore,
Sijn deen boven, dander onder.
Die quade gheeste, dits meerre wonder,
Hebben macht deen boven den anderen,
Die omme ons te hoenne wanderen.
  Naer doemesdach sal tkint Marien
Breken alle heerscapien.
Ja en spreect in dewangelie God,
Ende sijn raet ende sijn gebot,
Datmen den keyser tsine gheve,
Ende God tsine, die wile men leve?
Die dan genen here es onderdaen,

Hijs jegen Gode, willement verstaen!
Nu, ghi Vriesen, laet u genoeghen,
Leert u onder die heren voeghen!
U privilegie es spot ende sceren,
Voer alle princen, vor allen heren.
Ic wane ghire in sijt verdullet:
Soe was met botren ghebullet,
Soene conste ghene zonne gedogen,
Anders haddise moghen toghen!
Nu laten wi dit plaidieren staen.
Die vierde bouc coemt hier na saen,
Die u sal togen properlike,
Hoe Karel ontfinc dat Roemsce rike.

Sp. IV[1], *Proloog.*

Die erdt ende zait buten dunen,
Hine caent ghediken no ghetunen,
Hen neemt hem die zoute zee;
Sijn weren en diet hem min no mee,
Hine verlieset plouch ende zaet,
Ende aerbeit ende toeverlaet.
Aldus varet dat ic dichte,
Het ontrunen mi lose wichte,
Ypocriten ende apostaten:
Ic pine al te miere onbaten.
Wat ic dichte, si connent ontrunen:
Dus zaic oec buten dunen.
Nochtan en canict niet gelaten,
Minen here teeren ende mi tonbaten,
Die mi dit werc dede bestaen,
Ic en moet nu anevaen
Die vierde paertie te desen male

Vanden Spiegle Ystoriale,
Die dese ystorie hevet in:
Van Kaerle des groten begin,
Hoe hi ontfinc te Rome te lone
Vanden paues die keysercrone,
Ende alle die keyseren bi namen,
Wie si waren die na hem quamen,
Tote onsen tiden, tote onsen levene.
God, die milde es te ghevene,
Biddic ende siere moeder mede,
Dat hi mi doe der scalke vrede,
Ende si verclaren so minen zin
Tendene dit bouc; — hier es dbegin.

Van Karel des groten keyserike. (*Sp.* IV[1], 1).

Also alsict hier voren liet,
Daer ic vander jeesten sciet,
Hoe trike van Constantynoble wart cleene
Bider keyserinnen Hyrene,
Die haren sone Constantine
Trike nam ende dede hem pine,
Want soe hem die ogen uutstac;
Hier bi waest dat Rome brac
Af ende bi hem enen keyser coos,
Want die kerke was helpeloes.
Int jaer ons Heren VIII^c^ ende twee,
Int XXXIIIste jaer min no mee
Dat Karel hadde gheweldelike
Coninc gheweest in Vrancrike,
So wart hi keyser ghecoren
Ende ghewijet, alse wijt horen,
Van paues Leo, die indie stat
Tote Rome doe paues sat;
Entie Romeinen na hare maniere
Riepen: „Karle goedertiere,
Den zeghevrijen, den groten here,

Dien gheve God lange lijf ende ere!"
Dit was omtrent CCCC jaer
Ende LXVIII oec daer naer,
Dat die grote Constantijn
Makede die stede fijn
Constantynoble in Grieken lant,
Die te voren hiet Bisant,
Eer dat hise naer hem hiet.
Daer in voerdi dat edel diet
Van Rome meest alte gader,
Ende liet den paues sinen vader
Rome ende trike van Occident.
Nu es trike van Orient
Van Rome aldus afghesneden,
Ende es inden daghe heden.
Karel drouch, lesen wi vorwaer,
Die Roemsche crone XIII jaer.
  Karel es menech waerf beloghen
In groten boerden ende in hoghen,
Alse [van] borderes ende oec dwase,
Diene beloeghen van Fierabrase,
Dat nie ghesciede noch en was.
Oec eist loghene ende ghedwas
Van Pont van Mautriple mede,
Van bere Wisslau die snodelhede,
Ende meneghe favele groet ende cleine.
Die Walen heetene Chaerlemeine:
In weet wat sire mede meenen.
Met vint in vrayen bouken ghenen,
Dat hi anders oec iet hiet
Dan grote Karle, alsemen siet.
Van Heymen ende van sinen kinden
Sone canic niet ghevinden,
Dat si noint leveden in sinen tiden:
Dies latict al overliden,
Entie boerden heenen varen.
Want der Kaerle vele waren,

So tijent den groten vele liede,
Dat sulken anderen ghesciede.
Vijf Karle waren in Vrancrike heren,
Also alse ons die jeesten leren:
Karel Marteel was deerste der heren,
Die Vrankerike berechte met eeren;
Karel die grote dat was die ander,
Die coenre was dan Alexander;
Karel die caluwe die derde,
Die jeghen den broeder hadde onverde;
Karel die groeve quamer naer,
Die keyser ende coninc was vorwaer;
Karel die simpele, — dus waser vive.
Nu sijn onwetende keytive,
Die niet en weten wat si meenen,
Ende maken van viven eenen.
Die wille lesen tcorte ware,
Lese dit ende come hare.

Karles ghedane ende sine zeden. (*Sp.* IV[1], 2).

Tulpijn derdsche bisscop van Riemen,
Die el niet en screef van niemen
Danne waer, doet ons te verstane
Karles zeden ende sine ghedane.
Hi seghet ons over waer al bloot,
Dat Karel was lanc ende groot,
Maer sijn upsien dat was wreet.
Oec seghet hi ons over waer gereet,
Dat hi die voete lanc hadde sere;
Nochtan so was die grote here
Sijn selves VIII voeten lanc,
Recht, ende in sinen ommeganc
Omme sine ziden breet ende grouf,
Den lachame wel naer sijn behouf,
Grouf van aermen ende van beenen.
Men vant te dien tiden gheenen

Ridder ten wapenen so goet,
No so vromech, noch so vroet.
Sijn anschijn was eens voets breet,
Ende anderhalven lanc ghereet;
Sijn nese was lanc enen halven voet,
Sijn baert, die hem manlike stoet,
Was eens halfs voets lanc ghereet,
Sijn voerhovet was eens voets breet.
Sine ogen waren te scouwen ane
Ghelijc den leuwe int ghedane,
Die spaercten inder ghebare,
Ghelijc oft een carbonkel ware.
Sine wintbraeuwen in haren ganc
Waren eere halver palmen lanc.
Alse hem gramscap anelach,
Ende hi danne up iemene sach,
Sone was so stout man no so mare,
Hine wart dan bevaen met vare.
Omme sijn gorden inde zide
Haddi VIII voete omme die wide:
Sijn gordel moeste sijn also lanc
Sonder buten der gespen den hanc.
Broot so at hi harde cleene,
Maer hi at selve wel alleene
Van eenen wedere dat vierendeel,
Of twee capoenen al geheel,
Of eene gans up teenen male,
Oft eene scoudere also wale,
Oft eenen paeu of enen crane,
Oft eenen hase, alstem quam ane.
Van wine te drinken was hi reine,
Ende dien dranc hi metter fonteine
Selden dranc hi meer ten male
Dan drie waerven also wale.
So staerc was hi inden strijt,
Dattem gheviel meer dan tere tijt,
Dat hi eenen ridder ontwee clovede

Vanden sittene toten hovede,
Ende metten slage nochtan tswaert
In midden ontwee clovede tpaert.
Vier houfysere vanden cromme
Rechte hi wel teere somme.
Eenen ridder gewapent echt,
Up sine eene hant staende recht,
Dien hief hi metter hant
Al tote sijns hovets rant.
Milde was hi in sijn gheven,
Ende besceden in sijn leven.
Sijn vonnesse was gherecht,
Ende in sijn spreken besceden echt.
  Ver Bertraet hiet sijn moeder mede,
Die hi met groter werdichede
Mettem hilt al haer leven,
Ende dede haer haren wille gheven.
Sinen sone hilt hi mede alsoe,
Ende sine dochtren oec altoe,
Dat si ter scolen leerden haer paerten,
Gramarien ende andere aerten;
Ende sinen sone te dien tiden
Leerdi daer na jagen ende riden,
Ende wapenen plegen ende striden mede,
Nader Fransoyse costume ende zede.
Sinen dochtren dedi leren
Hem an zidewerke bekeren,
Ende dat gereeden, omme dat hi woude
Datter geen ledich wesen soude,
Ende deedse daertoe leeren mede
Eerlike ende goede zede.
Ende want hi emmer sonderlinge
Clergie minde ende leringe,
So screef hi selve mede gherne,
Ende plach selden tonberne
Hine drouch eene tafle an sire ziden,
Omme dat hi niet en wilde liden

In ledichede sinen tijt,
Want hi in scrivene hadde delijt.
Tote Aken in sijn pallays,
Daer hi was gherne in sinen pays,
Daer haddi eene capelle gemaect,
Diere sere ende wel geraect,
In de eere der Moeder ons Heren,
Die hi altoos wilde eeren,
Die hi van renten maecte rike,
Ende van reliquien dies ghelike.
Dat Vrancsce rike, dattem sijn vader
Pippijn liet, hilt hi algader;
Ende al hadt sijn vader ghewijt
Ende ghemeert in sinen tijt,
Hi maket vor sine doot
Noch also wijt ende noch also groot.

Noch van sinen zeden. (*Sp.* IV[1], 3).

Van hem seghet Hughe van Flori
In sine jeeste noch hier bi.
Karel, seiti, leerde verstaen
Vor sinen meester Pietere Pisaen
Gramarie, alse hi was een kint.
Andere scientie leerdi sint:
Logike, nature, astronomie,
Arismetike, geometrie,
Vanden Ingelschen Alquijn,
Diemen mede hiet Albuijn.
Sine zinne hevet hi gheset
Altoos te houdene kerstine wet;
Die kerke hantierdi nadien zede
Tallen ghetiden gherne mede,
Ende nachts te mattinen, als tijt was.
Selve zanc hi mede ende las.
Den aermen was hi sere milde,
Alse diere Gode met eeren wilde;

Ende dan was niet al eenlike
In sijn lant van Vranckerike,
Maer int lant van over zee,
Ende in Affrike oec mee,
In Egypten, in Surie,
In Jherusalem, in Alexandrie,
In Caertaengen senddi sijn ghelt
Den genen, diemen daer gevaen helt,
Omme kerstijnheit te lovene mede,
Ende te ghenieten hare bede.
Om dat so mindene te mere
Menech groot heidijn here,
Dat hi den kerstinen sendde ghelt,
Die saten onder hare gewelt.
  Hi was staerc sere van lachamen,
Lanc ende groot beede tsamen,
Van scoenre graeuheden, thoeft ront,
Sijn anschijn vromech talre stont.
Sijn luut was claer, van goeden love,
Ende selden so hilt hi hove.
Dagelijcs, dat was sine maniere,
Haddi gherechten ten male viere,
Ende selden meer, dit was sijn doen,
Hen ware oft hem venisoen
Sine jagers brochten over eten:
Dat brochtmen hem gebraden an speten.
Daer af at hi, naer sine zede,
Eer dan hi iewer af dede.
Alse hi over tafle sat,
Plach hi te horne, alsemen at,
Gherne ystorien van heren,
Omme orloghe, omme wijsheit leren.
Sente Augustijns boeke haddi vercoren
Voer vele andere te voren,
Entie bouke voer dander mede,
Die hi screef van ons Heren stede.
  Van wine ende van allen dranke daer toe

Was hi ghemate spade ende vroe,
So dat hi selden mee ten male
Dranc dan drie waerven, weetmen wale.
Somertijt naer sijn eerste eten
Wildi eens appels niet vergeten:
Dien at hi cout ende ro,
Ende dranc eens daer up also,
Ende ginc slapen te bedde naect.
Alse hi hem snachts te bedde maect,
Plach hi drie waerf ofte viere
Upstaens, dit was sine maniere.
Dus gedane maniere so plach hi,
Seghet Thulpijn ende Hughe van Flori.
Nu sullen wi u seggen vort
Die dingen die ter jeesten hort.

Van sinen groten dogheden. (*Sp.* IV[1], 4).

Seghebrecht van Gembloys seget,
Diemen te ghelovene pleghet,
Dat Karel in sijn eerste jaer
Dat hi wart keyser, verre ende naer
Sijn rike al duere boden sende,
Ende gheboot verre ende gehende,
Dat hi elken wilde doen recht,
Die claghen wilde, here of knecht.
Oec bescreef hi ende besette
XXXIII capitelen van wette.
Die werelt dedi senden omme,
Om te vergaderne teere somme
Der heilegher viten ende haren dach,
Daer haer ende up ghelach.
Dit dedi bescriven waerde
Eenen wisen moenc Ysewaerde,
Ende deedse in enen bouc versamen.
Oec desen aerbeit wilen anenamen
Jheronimus ende een hiet Flore,

Ende Beda mede, alsict hore,
Ende sine quamens te hovede niet,
Alsemen noch merct ende ziet.
Dese Ysewaert tekende alle daghe
Wies feeste daer up ghelaghe,
Ende was vonden up elken dach
Meer dan CCC dat gelach
Feesten, soudemense alle vieren.
Bidi pleghemen eere manieren,
Daer men die feeste roept ter stede,
Dat mense roept ende ander heilege mede,
Vele maertelaren ende confessore,
Ende vrouwen vander mageden core.
In sinen tiden was in Persi
Coninc Aaron, een heidijn vri,
Die tote Indi alt lant bedwanc
Van over zee cort ende lanc,
Al waest dats cleene gebrac.
Al waest dat elc andren niet en sprac,
So heeft deen den andren lief.
Aaron sendem dicken brief,
Want hine eerde werdelike
Vor alle die princen van erderike,
Ende seide dat al openbare,
Dat niemen bet eeren werdich ware
Dan Karel inder werelt cant.
Oec senddi hem, scrivet Helynant,
Een elpendier dor sijn ere,
Dat doe selsien was sere,
Ende daertoe menech diere present.
Oec hevet hi hem mede gesent
Sente Cypriane den maertelare,
Die wilen eer was bisscop mare
Indie stede van Carthago,
Dies noch die heilege kerke es vro,
Ende thovet van sente Pantaleone,
Ende andere reliquien scone,

Die Karel dede werdelike
Voeren in sijn selves rike.
Int selve jaer, dus eist gheset,
Was keyser Karel te Spolet
Upten achtersten dach van Aprel,
So dat in Ytalien ghevel
Eene erdbeve, die was so groot:
Kerken, husen, lieden doot;
Berghen vielen ende borghe.
Dese erdbevinge dede sorghe
Neven den Rine dies gelike,
Ende int lant van Vrankerike;
Entie sachte winter mede
Quam, die menegen sterven dede.
Die patriaerc van Jherusalem
Horde van Karel, ende sende hem
Den slotel vanden grave ons Heren,
Ende oec mede, dor siere eeren,
Van Monte Calvarien der stede,
Ende vanden berghe Syon mede,
Metten vane vander stat,
Alse die werdich ware al dat.

Vanden keyser van Constantinoble. (*Sp.* IV[1], 5).

Int selve jaer, seget Segebrecht,
Dat Karel ontfinc des keysers recht,
So wart die keyserinne Yrene,
Die Constantinoble hilt allene,
Ende haren sone hadde geblent,
Alsemen hier te voren kent,
Ghevaen ende ghesent in ellenden.
Dus wrac haren sone den blenden
Een ander, die Nycheforas hiet.
Daer staerf soe in groet verdriet.
Nichiforas doe keyser sat
Te Constantinoble indie stat,

Ende was daer acht jaer here;
Maer sine versaemden nemmermere
Tote heden up desen dach,
Dat die keyser crone gelach
Van Rome up Constantinoble weder.
Dus viel Constantinoble neder,
Maer die keysers beede tsamen
Screven hem Augustus bi namen.
  Nichiforase dien sloegen doot
Die Bulgren met here groot.
  Here wart Stanrarix sijn sone,
Ende drouch een jaer die Roemsce crone.
Daer naer so wart hi ontset.
  Een, hiet Michiel, wart bider wet
Keyser, ende drouch een jaer de crone.
  Doe quam Leo inden trone,
Die VIII jaer die crone drouch.
  Doe gewans een sijn gevouch,
Hiet Michiel, ende drouch daer naer
Die keyser crone IX jaer.
  Theophilus die quam na desen,
XV jaer moesti keyser wesen.
  Michiel ende Theodora
Warent IX jaer daer na.
Sidert was Michiel daernaer
Keyser alleene XIII jaer.
  Doe sloughen een, hiet Basilis, doot,
Ende wart keyser ende here groot
Te Constantinoble XVII jaer.
  Leo sijn sone quamer naer,
Ende was keyser daer met machte
Der jare X ende oec achte.
  Doe Leoens sone Constantijn,
Met Alexandere den oem sijn,
Die regneerden een jaer te samen.
Doe staerf die oem; die heren namen
Constantine alleene daer,

Ende hi regneerde XXXIX jaer.
Dit benijden die kindere sijn,
Deen hiet Steven, dander Constantijn,
Ende belaghen met ompayse
Den vader in sinen pallayse,
Ende ontsettene dor haren toren,
Ende hebben hem crune bescoren,
Ende sendene in een eylant daer bi,
Dat hi ghinder moenc si.
Niet lanc daer na also wale
Quamen die broederen in hare zale
Teere feesten, ende streden boude,
Welc haerre tforsitten hebben soude.
Alse dit des vaders vrient vernamen,
Quamen si met rade te samen,
Ende ontsetten die sone daer,
Ende scoeren hem af dat haer,
Ende sendese ter selver stat,
Daer si den vader hadden gesat,
Ende hebben Constantine ontfaen,
Die met sinen sone Rondaen
Keyser was XVI jaer.
Een Nycheforas quam daer naer,
Ende regneerde der jare X.
Dese begonde sine kinder tontsiene,
Ende hadse gerne gedaen vuren.
Haer moeder soe vernaemt ter uren,
Ende hiet haren sone Jan,
Dat hi dien vader sloughe dan,
So dat hi vulbrochte dat,
Ende hi ins vaders stede sat.
Dese Jan was naden vader
Keyser vanden lande algader.
Hier swigen wi vanden keyser vort
Van Constantinoble der port,
Ende het nam ende voerwaer,
Alsemen screef ons Heren jaer

IX^c LXX ende neghene.
Noch es die werelt in sulken plegene.
Tote Kaerle keren wi weder,
Daer wi die jeeste af leiden neder,
Die benijdt was harde sere,
Want hi keyser was ende here
Jegen wille ende oec orlof
Van Constantynoble dat hof;
Maer hi ghedoget met stouten zinne,
Ende gewan oec hare minne
Met boden, diere tusscen reden,
Want hi verhoghedse met mogentheden,
Ende maecte vriendscap metten heren:
Dus levede Karel in groter eeren.

Hoe die heidine wonnen Jherusalem. (*Sp.* IV[1], 6).

Dus scrivet oec Helynant,
Dat hi dus bescreven vant,
Dat doe Karel gheweldelike
Keyser was int Roemsche rike,
Dat verdreven was van Jherusalem
Die patriaerc, ende mettem
Vele goeder kerstijnre liede,
Ende al vanden heidinen diede.
Te Constantinoble met groter pine
Quam hi ende mettem die sine,
Te Constantine ende te Leo sinen sone,
Want si keysers waren die ghone.
Metten patriaerc was een wijs man,
Bisscop van Napels ende hiet Jan,
Ende David dertsce priester mede
Van Jherusalem der stede.
Die keyser sendde vort die heren
Te keyser Karel met groter eren;
Ende selve die keyser Constantijn
Screef [metten handen sijn

Met Eubreuscen lettren, int ghevoech,
Den brief, diemen Karle droech.
Oec soe senddi, op die stede,
Twee Eubreusce legate mede,]
Ysaac ende Samuel,
Omme die dinc te doene wel.
Int ende vanden brieve sijn
Hadde gescreven Constantijn
Een visioen dat hi sach,
Daer hi up sijn bedde lach,
Ende seide aldus: „Ic Constantijn,
Daer ic lach upt bedde mijn,
Gheviel mi dat mi een onmacht anginc:
Daer saghic enen jongelinc
Voer mi staen up ene stede,
Die mi lievelijc ontboot vrede,
Ende taste mi ane ter steden,
Ende seide tote mi: „Du heves gebeden
Vor dese dinc nerenstelike:
Nu nem Karle van Vrancrike,
Der kerken kempe, den here groot."
Mettien togedi mi al bloot
Eenen ridder, enen gewapijnden man:
Yserine cousen haddi an,
Enen halsberch, enen roden schilt;
Een swert gegort hi an hem hilt,
Daer puerperijn af dochte de hecht;
Een spere haddi upgherecht,
Dat lancste dat ic noit sach een,
Daer vlamme uten pointe sceen;
Enen helm hi indie hant hout,
Die sceen claer als een gout.
Die ridder was van ouden aerde,
Scone, met eenen langen baerde,
Met sconen anscine, lanc van leden;
Sine ogen blecten tier steden;
Van graeuheden was wit sijn haer,

Ende dese worde hordic daer:
„Keyser Augustus, wes blide!
Wie so hem set te wederstride,
Om Gods gebot te wederstane,
Hine mach der mesdaet niet ontgaen.
Jhesus Kerst Emanuel!"
Ende andere worde also wel
Hordic daer ten selven stonden,
Die met vreesen sijn gebonden,
Ende vernam wel in dat horen,
Dat Karel es met Gode vercoren."
Te voren hadde dese Constantijn
Verdreven metten here sijn
VII waerf ute Jherusalem
Die heidine; nochtan werden si hem,
So dat si met gewelt die stat
Besaten ende in waren na dat.

Karles vaert up Jherusalem. (*Sp.* IV[1], 7).

Dese legaten die sijn comen
Te Parijs, ende hebben vernomen
Dat keyser Karel ware daer.
Den brief gaven si hem claer.
Want menech daer geen Griex en conde,
So gaf men daer ter selver stonde
Den brief Tulpine, dat hine den lieden
In de lants tale soude bedieden.
Ende alse Tulpijn den brief onbant,
So weende die keyser te hant,
Om dat die heidine besaten
Ons Heren graf met onmaten;
Ende alt volc wart in roere,
Ende baden den keyser dat hire voere.
De keyser Karel, dien hout was God,
Gaf te hant uut een gebot,
Dat alle die gene, die onder hem lagen

Ende wapene mochten dragen,
Mettem souden teere scaren
Uptie felle heidine varen;
Ende wie men overhorich vint,
Waert vader ofte kint,
Hi bleve in egijndoeme daer naer
Van IIII penninge alle jaer.
Noit gewan Karel so groot here
In ghene orloghe, in gere were.
Over Rijn ende over Dunouwe thant
Trac hi heenen, ende over tlant
Dor Pannonien met sire paertije,
Ende dor dwout van Bulgerie,
Over sente Jorijs aerme mede,
Ende over Capadocien, dat nu ter stede
Tuerkien bi namen heet,
Daer menech port ende dorp in steet.
Alsi quam ende sijn volc met hem
An die zide van Jherusalem,
In een wout, an sine vaert,
Dat wel wijt was twee dachvaert,
Daer trac hi in met sinen here.
In dat wout was menech bere,
Vogle gripe, tygren, lyoene,
Ende diere van wonderliken doene.
Si waendent wel met goeden vreden
Binnen enen daghe wesen leden,
Ende moester inne bi nachte bliven,
Beede met kindere ende met wiven,
Ende tfolc wart dolende harentare.
Doe hiet die keyser openbare,
Dat men slouge dat getelt
Biden woude, up een breet velt,
Omme dat tfolc te samen quame,
Alse elc anderen daer vername.
  Selve heefti om raste gedacht,
Ende ruste een stic inde nacht.

Doe rechti hem up met desen,
Ende began sine zalme lesen.
Tote desen verse so quam hi:
Deduc me, Domine! in semita mandatorum
[*tuorum, quia ipsam volui.*
Bi sinen bedde heefti vernomen
Een vogelkijn tiere stont comen,
Dat ghinder zanc ende riep.
Menech, die aldaer doe sliep,
Wart in wake, die dat hort.
Die keyser las sine zalme vort,
Onthier ende hi teenen verse quam:
Educ de custodia animam meam.
Ende alse hi dat vers seide recht,
So riep dat vogelkijn an hem echt:
„Franke, Fransoys, wat segestu daer?"
Den vogelkine volgede de coninc naer,
Bi enen clenen ingen pat,
So dat si quamen bi dat
Ten groten weghe, dien si te voren
Upten anderen dach verloren.
Men wille wanen dat men en vant
Sulken vogel noit eer int lant,
Ende dat mense oint sint
Sulke vogle vaet ende vint.
Alse Karel naecte den heilegen lande,
Weken hem voren die viande,
Ende hi zuverde lant ende stat
Vanden heidinen, ende makedse mat,
Ende sette den patriaerc mede
Gheweldelike in sine stede,
Ende maecte die vesten weder,
Die gevellet waren ter neder.
Den patriaerc hi Gode beval,
Ende hi met sinen here al
Dor Constantynoble te lande waert.
Aldaer so hiltene ane die vaert

Selve die keyser Constantijn
Eenen dach over den wille sijn.
Vor die porten vander stede
Dede die keyser gereeden mede
Menege wonderlike beeste,
Goet ende cleenode van meneger feeste,
Ende oec precieuse steene.
Karel riep sinen raet ghemeene,
Wat hi best daer mede dade;
Ende si vonden in haren rade,
Dat hi van niemen ghifte ontfinge
Van siere vaert; want hi de dinge
Hadde gedaen met bliden zinne,
Alleene omme ons Heren minne.
Dese raet dochte Karele goet:
Al sinen volke hi heeten doet,
Dat niemen daer dat ghescie,
Dat hi uptie prosenten zie.

Vanden reliquien van Constantinoble. (*Sp.* IV[1], 8).

Van desen wonderde int herte sijn
Den Griexen keyser Constantijn,
Ende dwankene met beden so sere,
Dat hi dor Gode onsen Here
Doch eene ghichte nemen woude.
Karel sach dat wesen soude,
Ende bat anders ghene have,
Dan men hem reliquien gave
Vander passien ons Heren.
Mettien si hem te samen keren,
Ende setten daer toe Gode teeren
Drie daghe te vastene die heren,
Ende men coos daer ute XII persone,
Die de reliquien diere ende scone
Deelen souden ende bringen vort.

Karel die keyser, die dit hort.....
Een aerdsch bisscop, diet hem riet,
Die bi namen Ebronis hiet.
Die Griexe clerke entie Latine,
Elc nader manieren sine,
Songen die letanien wel.
Die bisscop van Napels, Daniel,
Dede up tfat, daer in lach scone
Ons Heren dornine crone,
Daer lucht ute so soete quam,
Dat niemen en was, diet vernam,
Hen dochtem rieken in derre wise,
Oft hi ware inden paradise.
Alse Karel dat bekent,
Valt hi neder upt pavement;
Met gelove bat hi onsen Here,
Dat hi dade dor sine eere,
Ende hi siere passien wonder,
Ende siere verrisenesse besonder,
Vernieuwen wilde daer ter stede.
Alse hi ghedaen hadde sine gebede,
So quam een dau uten trone,
Ende bedauwede die crone,
Ende altehant in dat comen
So wiessen ghinder ane bloemen,
Ende was ghinder roke ende lecht
So groot, dat heren ende knecht
Waenden dat hare cleder waren
Ghemaect vander hemelscher scaren.
  Alse die pape Daniel
Met eere tangen also wel
Soude sceeden ons Heren crone,
Wart soe bloyende noch also scone.
Keyser Karel ontfinc al daer
In een cleet scone ende claer
Vanden bloemen een deel te hant,
Ende oec in sinen rechtre want

Dedise ende vuldene daer mede.
Mettien hi dander want afdede,
Ende boot dien metten bloemen saen
Ebronise den erdscen bisscop up waen,
Alse die waende dat hine name;
Maer dweenen was so bequame
Hem beeden vander liever mare,
Dats haer negheen daer nam ware.
Dus hebben si die wante begeven,
Die indie lucht es hangende bleven
Eene langhe wile metten bloemen,
Want haer negeen heefter waer genomen.
Die keyser heeft den luchtren want
Metten dornen ghevult te hant,
Die de crone vallen liet,
Daermense metter tangen sciet:
Ende alse Karel die wante boot
Den bisscop, doe sach hine al bloot
Alleene hanghen indie lucht.
Dies hadsi bliscap ende vrucht;
Ende alse hi die wante ondede,
Omme die bloemen te nemene mede,
So worden si, daerment sach al bloot,
Daer verwandelt in hemelsch broot,
Dat manna heet in Ebreuscer wijs.
Dat manna es noch te sente Denijs.
Noch wanen vele liede openbare
Dat vandien manna ware,
Dat God sendde indie wostine
Te voedene die vriende sine.
Wat zieke daer waren tier uren,
Vander roke, vander ghuren,
Dat van ghenen bloemen quam,
Sijn ghesonde daer elc nam.
Met desen dat dit gesciede,
Quamen ghelopen vele liede
Indie kerke oec aldaer,

Ende riepen blidelike openbaer,
Man ende wijf, daer men toesach.
Si seiden: „Hets heden de dach,
Dat God verrees vander doot!"
Want die roke was so groot
Van desen heilegen bloemen mede,
Dat vervult was aldie stede,
Dat den zieken wale sceen,
Dierre was CCC ende een,
[Die doen ghenasen daer
Van haerre siecheit openbaer.]
  Noch so was een ziec daer,
Die hadde XXIII jaer
Ende drie maent al omtrent
Gheleghen doof, stom ende blent:
Alsemen die crone uuttrac mettien,
So quam hem weder an sijn zien;
Ende alsemen die crone sciet,
Verloos hi des horens verdriet;
Ende teerst dat die bloemen uutbraken,
Ghenas hi vander spraken.

Vanden selven. (*Sp.* IV[1], 9).

  Na desen trac uut Daniel
Ons Heren naglen also wel
Uten vate, dat alabastre was,
Ende gafse den keyser; doe ghenas
Een kint, dies menech was blide,
Dat hadde andie slinke zide
Beede hant ende zide verloren,
Ende was also gheboren,
Ende quam ter kerken gelopen saen,
Ende dede dat oec verstaen,
Dat het omtrent noene lach
Up sijn bedde, ende oec sach

(In ommacht, alse hem dochte)
Eenen graeuwen smet, die brochte
Eene tange, die uut sire luchter hant
Ende uut sinen luchtren voete prant
Eenen naghel, dies het was blide,
Ende een spere uut siere zide,
Ende te hant so waest ghenesen
Van allen evele naer desen.
  Hiertoe gaf men daer ter stede
Den keyser Karel mede
Van onse Heren cruce een deel,
Ende sine zudarie al gheel;
Ende onser Vrouwen hemde te hant,
Ende daertoe ons Heren bant,
Daermenne met in sire kintscede
Bant ende bewant sine lede;
Ende Symeoens aerm des ouden,
Die onsen Here ontfinc met vrouden.
Karel dede al dese saken
In eenen zac, dien hi dede maken
Van eere buffels huut tien tiden,
Ende hinct al an siere ziden,
Inder ghelike, inder gebare,
Alse oft eene scerpe ware,
Ende reet vaste te lande waert.
  Daer quam hi an sine vaert
Teenen castele teere stede,
Daer hi een doot kint upstaen dede
Metten heilechdoeme datter was,
Ende oec mede hi ghenas
L zieke van evele zwaer.
  Sesse maent ruste hi aldaer
Ende eenen dach; daer naer te waren
Es hi tote Aken ghevaren.
Daer ghenasen so vele blende,
Datmer geen getal af kende,
Ende so menech vanden rede,

Men constse oec getellen mede,
Si XII vanden quaden gheeste,
Ende VIII lazerse, alsict verheeste;
Vander jucht X ende vive,
Ende XIIII cropele anden live;
Manke an hande ende an voete
Haddere XXX daer die boete;
Bulteneren L ende twee;
Die vanden groten evele hadden wee,
Ghenasere LXV, dats vele;
Entie wee hadden indie kele,
Ende andere gheburen al omtrent
Ghenasere meer dan es bekent.
Ten lesten gaf men tAken uut mede,
Ende geboot dor al kerstijnhede,
Dat men upten XIIIsten dach
Die in Junius gelach,
Tote Aken in pelegrimage quame,
Ende men besage ende vername
Dat heilechdoem, dat Karel met hem
Brochte van Jherusalem,
Ende van Constantynoble der stat;
Ende eer iemene saghe dat,
Dat hi sine bijechte eer sprake
Van alre zondelikere sake.
In dit consilie so was mede
Leo die paues van Rome der stede,
Ende dertsche bisscop oec Tulpijn,
Entie patriaerc Alexandrijn,
Die gheheeten was Achileus,
Van Antyochen Teophilus,
Die patriaerc vander port,
Ende menech bisscop weder ende vort,
Ende menech abt met crommen stave.
Ic wane tafflaet quam hier ave,
Datmen noch haelt alle jare:
So doet van deser selver mare.

Ter selvere consilie, dat ic scrive,
So was verwect een dode te live.

Karles visioen van sente Jacobpe. (*Sp.* IV[1], 10).

Alse Karel hadde vromelike
Verwonnen menech conincrike,
Haddi achtinge dat hi woude
TAken rusten in siere oude,
Ende laten dorloghe varen.
Nachts hevet hi versien te waren,
Ende hem droemde sonder vrucht,
Dat hi sach gaende inde lucht
Eene strate van sterren, min no mee,
Entie quam vander Vriescher zee,
Ende ginc henen tote Spaengen,
Tusscen Ytale ende Almaengen,
Tusscen Acquitaengen ende Gallen,
Over Gasscoengen ende Basciam met allen,
Ende over tlantscap van Navare,
Tote in Galissien openbare,
Daer sente Jacob dapostel lach,
Onbekennet updien dach.
Dien woch so sach alle nachte
Karel, dient groot wonder dachte,
Ende peinsde dicke in sijn gedochte,
Wat die wech bedieden mochte.
Alse hem omme dit peinsen luste,
Nachts daer hi lach ende ruste,
So quam hem een onmacht an saen,
Ende hi sach voer hem staen
Eenen man van scoenre gedane
Dan men ghepeinsen mochte, ic wane,
Ende seide: „Wat doestu, sone mijn?"
Karel antworde: „Wie machtu sijn,
Die mi dus spreket an?"

Hi sprac: „Ic bem die selve man,
Jacob, dapostel ons Heren Jhesus,
Entie sone oec Zebedeus,
Jans broeder des ewangelisten,
Dien up dat mere, daer wi visten,
Van Galylee onse Here riep,
Dat wi lieten dat water diep,
Ende vercoos mi in dat hi woude,
Dat ic den volke predeken soude,
Entien de derde Herodes dede
Ontliven omme sine fellede.
In Galissien leget mijn lachame:
Dien verterden met groter scame
Die Sarrasinen, alse sulc volc pleget;
Ende ombekent eist waer hi leget.
Hier omme wondert mi sere,
Twi du mi niet en daets die ere,
Dattu hads gesuvert mijn lant;
Want du heves metter hant
Den heidinen menech lant genomen:
Hier omme bem ic tote di comen.
Ghelijc di God hevet gegheven
Macht boven alle coningen die leven,
Die heren sijn in erderike,
Heefti di gecoren sekerlike
Den woch te makene met dire hant,
Ende te zuveren mijn lant
Vanden onreenen Moabiten,
Die tlant van Galissien versliten;
Dattu daer af gewinnes te lone
Daer boven deuwelike crone.
Dien woch, dien du sages van sterren,
Bediet dattu souds van verren
Met here comen tonsen lande,
Ende verdriven onse viande,
Dat verdoemde heidine diet,
Dat mi te soukene verbiet,

Ende minen wech rumen ende vrien,
Dat kerstijnheit met sire partijen
Al van henen tote daer
Mijn graf versouke sonder vaer,
Dat int lant van Galissien leget,
Eude men daer pelegrimage pleget,
Alse langhe alse die werelt staet,
Dat mijn souken niet tegaet."

Hoe Karel Spaengen wan. (*Sp.* IV[1], 11).

Te drien malen eist ghesciet,
Dat die keyser Karel siet
Van sente Jacoppe dit betooch.
Mettien die here van machte hooch
Groot here versaemde, ende metter vaert
Sette hi hem te Spaengen waert,
Ende es die Geronde leden,
Ongewert ende ongestreden.
Voer Pampelune es hi gevallen,
Daer hi lach drie maent met allen;
Nochtan en consti niet gewinnen
Die stat vander were van binnen,
Ende om die vastheit vander stede,
Ende om den sterken muur mede.
Mettien Karel sine ghebede
Anden groten sente Jacobpe dede,
Dat dor die eere van siere name
Die stat in siere ghewelt quame.
Met diere beden, ter selver uren,
Vielen ter neder die muren,
Ende men wan die vaste stede.
Alle die Sarrasinen mede,
Die theidijnscap wilden begeven,
Die doeptemen ende liet hem tleven:
Ende diere oec spraken jeghen,

Die worden altemale versleghen.
Alse die mare dus utesspranc,
Alle die steden, vast ende cranc,
Gaven hem up aldaer int lant,
Ende vielen alle in Kaerles hant,
Ende gaven tribuut ende scat,
Wie in sinen weghe sat.
Dus voer Karel ende besach
Tgraf, daer sente Jacob in lach,
Ende dede aldaer ter stede
Sine pelegrimaye ende sine gebede,
Ende voer van danen te Petrone,
Uptie zee eene stede scone,
Ende stac indie zee sinen scacht.
Daer dancte hijs ons Heren macht,
Enten groten sente Jacobpe mede,
Dat hi was comen daer ter stede.
Daer na dorvoer hi Spaenyen mee,
Al vander eere zee toter ander zee,
Ende wan in Galissien lant
XIII steden an sine hant,
Daer Compostelle af was deene,
Die te dien tiden was clene.
Tulpijn, die dese jeeste screef,
Bi wien tware niet achterbleef,
Seghet dat tien selven stonden
XXVI steden stonden
Wel ghevest in Spaengen lant,
Die allegader gingen in hant;
Ende eene, hiet Osca, alse wijt horen,
Danen sente Vincent was geboren,
Daer wilen in stonden XC torne,
Groot ende staerc ende uutvercorne;
Ende eene stat, die Petroise hiet,
Was doe, alsemen bescreven ziet,
Van selvere die beste mine,
Die doe iewerens plach te sine.

Eene andere stat in Spaengen staet,
Daer leghet begraven sente Torquaet,
Die was sente Jacobs knecht.
Te sinen grave gesciede echt,
Dat up sinen dach in elc jaer
Een olyve boem bloyet daer,
Upwaert ripe ten selven tide,
In Meye up die seste Yde.
  Altemale Spaengen lant
Ginc den keyser doe in hant:
Dat lant, hiet Alandalijf,
Dat bleef al in sijn bedrijf;
Der Paerde lant, dat van Casteele,
Der More lant viel hem te deele;
Tlant van Naverne, van Portegale,
Der Sarrasinen lant altemale,
Der Alanen lant oec mede,
Die wilen met groter moghenthede
Metten Wandelen wonnen Spaengen,
Ende dorreden oec Almaengen
Ende Gallen, ende wonder dreven,
Ende in Spaengen sittende bleven.
Oec wan hi der Bosscayen lant,
Enter Basken oec in sine hant,
Ende tlant van Palergen mede.
In desen lande sone bleef stede
Soe en wart Karel upgegeven,
Of soene wart daer toe bedreven
Met orloghe ende met groter pine,
Dat soe viel inden wille sine.
  Luzerne, die vaste stat,
Die inden groenen dale zat,
Ne consti niet ghewinnen wel,
Eer hier selve voren vel,
Ende laghere vier maende voren,
Al ongewonnen: dat was hem toren.
Daer omme dedi sine gebede

An Gode ende an sente Jacobpe mede,
Entie mure vielen neder.
Nie sidert quamer man in weder.
Noch es soe woeste up desen dach;
Want, doemen daer voren lach,
Quam midden springende in de stat
Een swart water, ende al dat
Verdaerf die port. Noch eist waer,
Datmen vint zwarte visscen daer.
Nu hort, hoemen die steden noemt,
Die keyser Karel hevet verdoemt:
Dats Luzerne, Carpata,
Ende Vontesien ende Adama;
Want hise wan met groter pine,
Ende hire omme verloes die sine:
Dies sijn si toten daghe huden
Ombeseten van allen luden.

Hoe Karel dafgoden brac. (*Sp.* IV[1], 12).

Alle dafgoden, die hi vant
Keyser Karel in Spaenyen lant,
Hevet hi altemale gevelt
Ende tebroken met ghewelt,
Sonder een en veldi niet
Int lant dat Alandalijf hiet:
Salaycadis heet dat bi namen.
Die Sarrasine seggen altesamen,
Dat Mahomet in al sijn leven
Den selven afgod hevet verheven,
Ende gemaect in sire namen,
Ende daer in bezegelt te samen
Van duvelen een legyoen,
Die tghoent also bescermen doen,
Datment ghebreken niet en can.
Genaectem oec een kerstijn man,

Hi wert bevreest ende vervaert.
Coemt een heidijn darewaert,
Updat hi Mahomet anebede,
Hi scheet ghesont vander stede.
Beet een voghel oec up dat,
Hi blivet doot uptie stat.
  Updie zee so staet een steen,
Groot ende hooch ende als een,
Out, van Sarrasijnscen gewerke,
Rechts upter zee gemerke,
Effene gehouwen, geen bet,
Uptie erde recht gheset,
Beneden viercante, ongecloven,
Ende so langher so nauwer boven.
So hoghe eist, datmen niet lieget,
Alse een raven hoghe vlieghet.
Daer up es die afgod gheset,
Proper, nadie heidijnsche wet,
Van auricalcus gegoten dan
Nadie ymagie van enen man,
Staende uptie voete sijn,
Te middage waerts sijn anscijn;
Eenen slotel indie rechter hant,
Ende dien groot, hout die viant.
Die Sarrasijnsce wet gewaghet
Vandien slotele, dien hi draget,
Die sal hem uter hant ontfallen
Int jaer te voren alse in Gallen
Een coninc sal worden geboren,
Die al Spaengen sal testoren,
Ende bringen ter kerstijnre wet.
Daer na wert onlanghe gelet,
Alse die heidinen sien dat,
Sine sullen haren scat
Indie erde graven ende vlien:
Die heidine seggen dit sal gescien.
  Karel die wan met gewout

In Spaengen selver ende gout,
Dattem die coninge senden daer.
Hi lach in Spaenyen drie jaer,
Ende vanden scatte, dien hi wan,
So maecte die grote man
Van Gallissien sinte Jacobs kerke,
Van sconen sonderlingen gewerke,
Meerre dan soe was te voren.
Eenen bisscop heeftire in vercoren,
Ende heefter canoenken gheset
Naer sente Ysidorus regle ende wet,
Ende verchierde die stede
Met pellele ende met clocken mede.
  Noch vanden selvere ende vanden goude,
Dattem doe bleef menechfoude
Ende hi brochte in Vrankerike,
Maecti scone ende rike
Sente Marien kerke tAken,
Ende indie stat dedi maken
Eene in sente Jacobs eere mede,
Die daer noch staet indie stede.
Te Toulouse maecti mere
Eene in sente Jacobs eere;
In Gasscoengen maecti eene
In sente Jacobs eere niet cleene;
Te Parijs so maecti eyne,
Tusscen Momarters enter Seyne,
In sente Jacobs eere mede,
Ende daertoe in meneger stede,
Achter werelden harentare,
Menegen sconen cloester mare.

Gauweloens verranesse. (*Sp.* IV', 24).

Te desen tiden laghen mede
Te Cesar Augusta in de stede,
Dat Sarragoge nu es ghenant,
Twee heidine coningen, een Belygant,
Ende sijn broeder Maercerijs,
Die waren in deser wijs
In Spaengen ghesent van Babylone
Om des coninx Karles hone.
[Karel vernam, te waren,
Dat dese twee coninghe daer waren,
Ende sende aen hem] Gauweloene,
Eenen edelen man van valschen doene,
Dat si hem kerstijn bekenden,
Of dat si hem tribuut senden;
So dat si hem also beraden,
Dat si hem senden gheladen
XXX paerden, som met goude,
Som met selvere, dor sine houde,
Ende CCCC paerde met wine,
Nadie wise der Sarrasine,
Den besten diemen vinden mochte,
Datmen dien den vechters brochte,
Ende dusent Sarrasijnsche wijf,
Die vulmaect hadden tlijf.
Gauweloene ghaven si mede
Gheladen met scatte, met dierhede,
XX paerden te siere scade,
Omme dat hi die ridders verrade,
Die Karel meest hadde vercoren,
An hem te wrekene haren toren.
Gauweloen die nam den scat,
Ende ghelovedem mede dat.
Die meeste ridders namen den wijn;

Der wive ne geen en lietsi sijn
In haer geselscap, in haerre scaren;
Maer die van minderen name waren,
35 Namen die wijf ende daden quaet.
Gauweloen die gaf den raet
Keyser Karel, dat goet ware,
Dat hi beleede met siere scare
39 Porthesers, den nauwen pas.
Karel gheloefde hem das,
Ende bat sinen liefsten, dat si souden
Den pas hoeden ende houden:
41 Oliviere ende Roelande,
Enten coninc Gondebande
Van Vrieselant, ende oec den staerken
Ogiere van Denemaerken,
45 Ende van Bertaengen coninc Armestanc,
Ende Garijn, die hertoghe stranc
Van Loreine, die goedertiere,
Van Bordeaus coninc Gayfiere,
Van Bourges die prince Lambrecht,
50 Escult, die grave van Lengers echt,
Salemoen ende Samsoen te waren,
Die hertogen van Bourgoengen waren,
Ende Arnout van Beaulande,
Die vrome ridder, de wel becande,
55 Van Beyeren hertoghe Naaman,
Van Bourgoengen Aubri nochtan,
Constantijn, die prence van Rome.
Desen bat hi dat men begome
Die hinderwaerde in dat dal,
60 Dat men nu heet Roncheval,
Ende andere grote heren mede.
Oec liet hi in hare mogenthede
XX^M^ kerstinen daer,
Omme te lidene sonder vaer.
65 Maercerijs ende Belygant
Die namen met hem te hant

L^{M} Sarrasine,
Ende gingen luschen stillekine
In eenen woude daer bi, twee dage,
Bi Gauweloens rade, wie dat clage.
Ten derden daghe wisten si das,
Dat Karel over berch was,
Ende quamen getrect uten hagen,
Daer si in gheborghen laghen,
Ende scaerden in tween die met hem waren.
XX^{M} teere scaren
Die hebben si gesent te vorwige.
Si quamen met groten prige,
Ende hebben die kerstine bestaen.
Daer ginc men vechten ende slaen,
Entie kerstine die verwonnen,
Alse die vele van wapenen connen,
Ende reden den heidinen so an,
Dat vanden XX_{M} man
Noint nontginc clene no groet,
Sine blevenre alle doot.
Maer eer sise verwinnen mochten,
Seere moede si hem vochten,
Want si sere verladen waren.
Doe quamen in ere ander scaren,
Al versch, XXX^{M} man,
Ende reden hem met perssen an,
Ende hebben die Fransoyse verladen,
Dat si vielen inder scaden,
Ende si die kerstine bi naer al
Sloughen te Roncevale int dal.
Dat liet God bidi ghescien
(Alsemen merken mach ende sien),
Want snachts te voren die kerstine
Vanden Sarrasijnscen wine
Belopen waren harde vele,
Ende vielen in dorperen spele
Metten Sarrasijnscen wiven;

Ende oec some lieten si niet bliven,
Sine hadden ute Vranckerike
Mettem brocht oncuschelike
Kerstine wijf, daer si bi laghen.
Omme dese sake lietse God plagen.
Daer bleven alle die riddren doot,
Die wert waren eeren groot,
Sonder Roelant ende Boudene
Ende Diederic, die hem te houdene
Met eeren pijnden dat velt.
Alle dandere worden ghevelt
Indien wighe, sonder ic Tulpijn,
Ende Gauweloen: wi moesten sijn
Biden keyser, daer hi was,
Ende liden van Porchesers den pas.

Roelants achterste wijch. (*Sp.* IV[1], 25).

Doe die kerstine dus doot bleven,
God onse Here en wilde niet geven
Den heidinen daer met die ere,
Want donse vochten also sere,
Ende vercochten hem so diere,
Dat die heidine in ghere maniere
Ne consten behouden tfelt,
Ende traken henen met gewelt
Met menegen ontbondenen vane.
Roelant, die vermoyt was van slane
Ende sine vrient hadde verloren,
Die liep verwoet, in groten toren,
Te soukene of iemene ware
Achter woude harentare,
Daer hi an wrake sinen moet,
Alse eene leuwinne verwoet,
Die hare jonge sijn ontdragen.
In dit souken, in dit jaghen,

Vant hi eenen Sarrasijn,
Swarter dan een besinget swijn,
Die gheschuult was na der plaghe
In dat wout in eene haghe.
An eenen boem so bant hi dien,
Dat hi hem niet en mochte ontflien,
Ende es up enen berch ghetoghen
Omme te scouwene van hoghen,
Waer die heidine henen waren.
Hi sach vele grotre scaren,
Ongetellet, dochtem wale.
Neder so quam hi te dale
Van Roncevale, ende nam den horen,
Van yvore, scone, uutvercoren,
Ende blies met grotre pine.
Die kerstine horden die busine,
Die in haghen waren geslopen,
Ende quamen alle them gelopen,
Want si kenden den horen wel,
So datter hem anevel
Omtrent C ende meer.
Mettien dedi eenen keer
Toten Sarrasijn tien stonden,
Dien hi anden boem hadde gebonden,
Ende dregedem te nemene tlijf,
Hine wise hem den keytijf
Maercerise, diet al hevet beraden.
Die Sarrasijn die bat ghenaden,
Ende swert, up dat hi moet leven,
Hi wilre hem lijctekijn af gheven.
Doe leeddene Roelant up dat velt,
Daer dat heidijn here helt,
Ende hij wijsdem indie porsse
Maercerise up enen roden orsse,
Met eenen schilde die was ront.
Roelant sciet van hem ter stont,
Ende hem wies herte ende moet,

Ende hem verstoremde sijn bloet,
Alse hi Gods viant sach,
Die hem hadde updien dach
Also grote scade gedaen.
Met groter druust so viel hi saen
Indie vianden mettien;
Eenen heefti daer versien,
Die de meeste was vander scare:
Daer so trac hi hem bet nare.
Gode riep hi ane, den hoghen,
Ende hevet sijn goede swert getogen,
Ende slouch genen ruese mettien
Vanden hovede tusscen tween dien,
Ende dat ors oec mids ontwee.
Die ruese viel, no min no mee,
Met half den paerde, de luchter zide
Vander rechter versceden wide.
So coene en was updien dach
Sarrasijn, die sach den slach,
Dat hi des swerts ontbeiden woude.
Maercerise lietsi upter moude
Met cleenre menechte ende vloen.
Maercerijs wilde al tselve doen,
Maer Roelant was hem te naer.
Hi moeste tgelach betalen daer,
Ende bleef mede ghinder doot.
Aldaer was echt de wijch so groet,
Dat Roelands C gesellen goet
Daer bleven doot in haer bloet,
Ende Roelant wart met vier speren
Duerreden daer inder weren,
Ende met steenen geworpen so,
Dat hi cume danen ontflo.
Maercerijs broeder Belygant
Die vloe danen ende rumde tlant.
Diederic ende oec Boudene
Vloen int wout om tlijf te houdene.

Des stouts Roelants doot. (*Sp.* IV[1], 26).

Karel en wiste no clene no groet
Van desen stride, van derre noot,
So dat hi Porchesers den pas
Met sinen volke leden was.
Roelant, die sere was ghewont,
Ende sere moede daer ter stont,
Dreef rouwe ende jammer groot
Omder heilegher ridderen doot.
Ten voete van Porchesers hi quam;
Sine ruste dat hi nam
Onder eenen boem, bi enen stene,
Die up stont gherecht allene,
In eene mersch bi Roncevale,
Die scone was gegroyet wale.
Aldaer so begaf hi tpaert.
Nochtoe haddi sijn goede zwaert,
Durenden, dat was so scone
Gelijc der claerheit vanden trone,
Dat en mochte scaerden no breken,
Want emmer eer die handen weken.
Sijn hilte was van yvore,
Die appel beril, alsict hore;
Inden appel stont also
Ons Heren name Alpha ende O;
Indie lempele stoet van goude
Een cruce, sulc als hi hebben woude.
Alse hi dat uut hevet getogen,
Sach hijt an met droeven ogen,
Ende dedere up een zwaer geclach,
Want hi hem dies sere ontsach,
Dat comen mochte in heidijnre hant,
Die den kerstinen waren viant.
Up eenen harden maerbersteen

Wille hi tgeent breken in tween;
Drie slagen slouch hi ongheduert,
Dat die steen in sticken scuert,
Maer het bleef al onghescaet.
Doe vant hi enen anderen raet,
Ende sette den horen te monde,
Ende blies eene cuerte stonde,
So dat die horen spleet ontwee,
Ende sine aderen, dats wonder mee,
An sinen halse scuerden mede
Van grotre cracht, die hi dede.
  Gheent luut, also alst dingel drouch,
Karele indie oren slouch,
Die VIII milen verre was dane.
Die keyser hadde wille te bestane
Weder te keerne omme dit doen,
Maer het ontriet hem Gauloen
Ende seide: „Hi jaget inden foreeste,
Dies blaset hi omme sine feeste."
  Roelant verloos al sijn gewelt,
Ende lach int gras daer upt velt.
Daer quam sijn broeder Boudene toe;
Alse hine sach, was hi vroe
Ende wijsde dat hi hem drinken brochte,
Want die dorst dedem onsochte,
Ende hem was die tale ontgaen.
Boudene liep omme water saen,
Ende hine hevet gheen versien.
Roelants paert vant hi mettien;
Want hi den broeder sach bider doot,
Reet hi naer met haesten groot,
Omden keyser te bringene mare.
Mettien so quam Diederic dare,
Ende alse hine sach so na der doot,
Dreef hi rouwe ende jammer groot.
Hi bat hem, vor dat hertebreken,
Dat hi bijechte wilde spreken.

Nu hadde Roelant updien dach
Bijechte gesproken, want hijs plach,
Ende Gode ontfangen mede;
Want Tulpijn seget, het was de zede
Vanden ridderen, eer si vochten,
Dat si hem aldies bedochten.
Roelant sprac somech wort,
Met pinen brochti tleste vort;
Boven siere herten hi geprant
Sijn vleesch aldaer metter hant,
Ende hi seide aldus mettien:
„Ic sal in desen vleesche sien
Minen behoudere, den hogen."
Doe leidi die hant up de ogen,
Ende hi seide drie waerf mettien:
„Met desen ogen salickene sien."
Ende daer hi sciet des lives ave,
Seidi: „Ic zie bider Gods gave
Die bliscap die noit oge sach,
Noch ore gehoren mach,
Noch menschen herte bekinnen,
Dat God ghereet heeft diene minnen."
Oec bat hi ter selver tijt
Voer alle die bleven inden strijt,
Ende hi dede sinen ende
In Julius up die XVIde kalende.

Der heren wrake ende Gauloens doot. (*Sp.* IV[1], 27).

Ic Tulpijn, die dese passie screef,
Daer menech heilech ridder in bleef,
Stont voer Karel ende seide
Messe vor der zielen gheleide,
Int dal datmen Karels dal noemt.
Mettien een visioen mi coemt:
Indie stille messe dat ic hore

Singhen inder inghele chore:
Wat het was, constic niet verstaen.
Ende alsi mi upwaert ontgaen,
So lijt voer mi eene schare,
Alse oft swart riddersceep ware,
Met eenen rove voer mi dare.
Doe vragedic hem wat daer ware.
Si seiden: „Wi draghen ter hellen
Maercerise met onsen ghesellen.
Uwen tutre dien voert scone
Michiel dinghel inden trone."
  Naer messe, alsic dese dinc
Den keyser Karel tellen ginc,
So coemt ridende metter vaert
Boudene daer up Roelants paert,
Die telde wat daer es ghesciet,
Ende hoe dat hi Roelande liet.
Daer was jammer ende hantgeslach,
Ende het keerde al datter lach.
Karel reet voren tien stonden,
Ende hevet Roelande doot vonden,
Upwaert liggende upt velt,
Die an cruus sine aerme helt
Uptie borst gheleghet beede.
Up hem viel hi met leede,
Ende grongierde inder gebare
Alse oft een leuwe ware,
Die sine jonge vonde vermort.
Sijn mesbaer was verre gehort.
Al daer dedi updat velt
Dien nacht slaen al sijn ghetelt.
Dien lachame van Roelande
Dedi begaden te hande
Met balsemen, met aloe,
Ende dede sine uutfaert in groten wee.
In bosschen, in weghen dedi groet lecht
Aldien nacht ontsteken echt,

Ende lesen ende singhen mede,
Ende voer hem doen groot ghebede.
Des maergens, alst began daghen,
Sochtmen die waren verslaghen.
Olivier die was daer vonden
Upwaert liggende tien stonden,
Crucewijs ten selven male,
In derde gepriemet met vier pale,
Ende met wissen daer an gebonden,
Ende ghevillet oec tien stonden
Van halse toten voeten neder,
Ende dorsteken vort ende weder
Met quareelen ende met speren,
Ende met swerden inder weren;
Sijn vleesch al zwart om menigen slach,
Die hi ontfaen hadde updien dach.
Al datter was dat dreef mesbaer.
Doe swoer die keyser Karel daer
Bi Gode alder werelt Here,
Dat hine ruste nemmermere,
Hine soude vinden die Sarrasine,
Die hem also namen die sine.
Met sinen ridderscepe alleene
Voer hi woch met haesten niet clene,
Entie zonne die stont stille
Inden troen naer sinen wille;
Die dach wart drie daghe lanc.
Doch vant hise an sinen ganc
Bi Ebra up ghene riviere,
Liggende bi eere stede diere,
Hiet Cesar Augusta hier te voren,
Die wi nu Saragoge noemen horen,
Aldaer si hare feeste houden
In joien ende in groter vrouden.
Up hem viel hi met moede groot,
Ende sloughere IIIIM doot,
Ende keerde weder te Roncevale.

Daer dedi ondervraghen wale,
Oft waer ware, dat seide dat diet,
Of Gauweloen den wijch verriet.
Diederic sprac met ghenende,
Die was over Roelants ende,
Ende met Boudene allene wech ginc
Uten wighe, dat die dinc
Al bi Gauweloens rade quam,
Ende hiere groot goet omme nam.
Gauloen die loghenets geheel.
Voer hem nam camp Pinabeel,
Een sijn ridder, jegen Diederike,
Ende wart versleghen cortelike;
Ende Karel dede Gauweloen
An vier paerde binden doen,
Up elken sittende enen knecht,
Ende dedene also scueren recht.

